

คนชายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร: กรณีศึกษาอุดมการณ์
วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม



วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
มิถุนายน 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “คนขายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร: กรณีศึกษาอุดมการณ์
วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม”

ของ นายบัณฑิต ทิพย์เดช

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติา เจียพงษ์)

.....ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สนม ครุฑเมือง)

.....กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง)

อนุมัติ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมพร หลินเจริญ)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

- 6 ส.ย. 2560

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสามารถจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สนม ครูทเมือง ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะและตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ มาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติา เจียพงษ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ภายใน ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตติมา กาวิละ แห่งสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าเพื่อช่วยแปลบทคัดย่อเป็น ภาษาอังกฤษ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยพะเยา ผู้สนับสนุนทุนการศึกษาในระดับ คุชฌ์บัณฑิตของผู้วิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณคณาจารย์มหาวิทยาลัยนเรศวร คณาจารย์มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาแก่ผู้วิจัยตั้งแต่ระดับปริญญาตรี จนถึงระดับบัณฑิตศึกษา ขอขอบคุณ อาจารย์วัชรินทร์ แก่นจันทร์ เพื่อนร่วมอุดมการณ์สายโพลโมเดิร์น ที่ได้ร่วมเดินทางและ ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเป็นกัลยาณมิตรที่ดีเสมอมา ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาไทย รหัส 57 มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อนนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย รหัส 49 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทุกคน ที่คอยให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำอย่างเป็นกัลยาณมิตร ขอขอบคุณบุคลากรห้องสมุดคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ที่คอยอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าอย่างดียิ่ง

ท้ายที่สุดนี้ขอขอบคุณ อาจารย์เอื้อมพร ทิพย์เดช คู่ชีวิตที่คอยอยู่เคียงข้าง ให้กำลังใจ และสนับสนุนผู้วิจัยในทุกย่างก้าวของชีวิต ขอขอบคุณ ด.ช.พีรวิทย์ ทิพย์เดช ลูกชายผู้เป็นดวงใจและ กำลังใจสำคัญของพ่อ รวมถึงขอบคุณครอบครัวทิพย์เดช ที่เป็นกำลังใจและคอยสนับสนุนอยู่ เบื้องหลังทุกความสำเร็จในครั้งนี้

บัณฑิต ทิพย์เดช

ชื่อเรื่อง	คนชายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร: กรณีศึกษาอุดมการณ์ วิธีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม
ผู้วิจัย	บัณฑิต ทิพย์เดช
ประธานที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. สนม ครุฑเมือง
กรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2559
คำสำคัญ	คนชายขอบ สารคดี อรสม สุทธิสาคร อุดมการณ์ วาทกรรม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาอุดมการณ์ ตลอดจนวิธีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรมของคนชายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร โดยใช้กรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis - CDA) ของแฟร์เคลาฟ (Fairclough)

ผลการศึกษาพบกลวิธีทางภาษาทั้งสิ้น 10 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลี กลวิธีการใช้ประโยคเพื่อแสดงเหตุผล กลวิธีการใช้มูลบท กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ กลวิธีการใช้สหพจน์ กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีอ้างถึงส่วนใหญ่ กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ กลวิธีใช้คำประยอย และกลวิธีใช้โครงสร้างประโยคเพื่อแสดงความสัมพันธ์ ซึ่งกลวิธีทางภาษาดังกล่าวจะช่วยให้มองเห็นภาพอุดมการณ์คนชายขอบ 8 กลุ่ม ประกอบด้วย อุดมการณ์นักเขียน อุดมการณ์ผู้หญิงชายขอบ อุดมการณ์ผู้มีวิถีเพศ อุดมการณ์ครอบครัวทางเลือก อุดมการณ์เด็ก และวัยรุ่น อุดมการณ์นักโทษ อุดมการณ์ผู้สูงอายุ และอุดมการณ์ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ได้ชัดเจนขึ้น

ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรมพบว่า อุดมการณ์คนชายขอบที่สื่อสารผ่านงานเขียนในรูปแบบสารคดีมีแนวโน้มที่จะเข้าถึงคนส่วนใหญ่ได้ง่าย เนื่องด้วยรูปแบบของสารคดีที่อุดมไปด้วยข้อเท็จจริง มีวิธีการเขียนเล่าเรื่องที่น่าสนใจ มีการจัดวางรูปภาพและองค์ประกอบที่สวยงาม ตลอดจนกระบวนการตีพิมพ์ที่สามารถทำซ้ำได้ จึงทำให้วาทกรรมเผยแพร่ได้กว้างไกล อีกทั้งการเผยแพร่วาทกรรมดังกล่าวในบริบทของสังคมไทยที่ยังคงเป็นสังคมแห่งความเอื้อเฟื้อและให้อภัย เป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจคนชายขอบ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อคนชายขอบในที่สุด

Title MARGINAL PEOPLE IN NON-FICTION OF AORASOM
SUTHISAKORN: AN IDEOLOGY, DISCOURSE PRACTICE AND
SOCIOLOGY PRACTICE STUDY

Author Bandid Thipdate

Advisor Associate Professor Sanom Khrutmuang, Ph.D.

Co-Advisor Associate Professor Premvit Vivattanaseth, Ph.D.

Academic Paper Thesis Ph.D. in Thai, Naresuan University, 2016

Keywords marginal people, non-fiction, Aorasom Suthisakorn ,
ideology, Discourse

ABSTRACT

The present study aimed to examine ideology as well as discourse and socio cultural practice of subaltern found in non-fiction written by Aorasom Suthisakorn which was analyzed by using Critical Discourse Analysis (CDA) (Fairclough).

The results revealed 10 language strategies. These included lexical and phrasal selection, reasoning, presupposition, metaphor, intertextuality, modality, reference, rhetorical questions, reduplication, syntax. These strategies would provide a clear picture of 8 Ideology of marginal people consists of Ideology of writer, Ideology marginal women, Ideology of sexuality, Ideology of alternative family, Ideology of children and teens, Ideology of prisoner, Ideology of elderly people and Ideology of HIV infected people.

Based on the results of discourse and sociocultural practice it was found that ideology of marginal people communicated in the form of non-fiction tended to be easily accessed to most people because of the non-fiction style filled with facts. This also had interesting narration, beautiful deployment image and composition as well as publishing process being able to reproduce. These affected to the wider publishing. In addition, the discourse publishing in Thai context that was still a generous and forgiveness society was an important factor affecting the empathy of marginal people and leading to attitude change to marginal people.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
จุดมุ่งหมายของการศึกษา	8
ขอบเขตของการวิจัย	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์สารคดี.....	11
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับคนชายขอบ.....	12
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์งานของอรสม สุทธิสาคร.....	16
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และอุดมการณ์.....	18
3 อุดมการณ์คนชายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร.....	35
อุดมการณ์นักเรียน.....	35
อุดมการณ์กลุ่มผู้หญิงชายขอบ.....	49
อุดมการณ์ผู้มีวิถีเพศ.....	64
อุดมการณ์ครอบครัวทางเลือก	71
อุดมการณ์เด็กและวัยรุ่น	79
อุดมการณ์นักโทษ	102
อุดมการณ์ผู้สูงอายุ.....	119
อุดมการณ์ผู้ติดเชื้อเอชไอวี	128

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า	
4	วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรมเกี่ยวกับคนชายขอบใน	
สารคดีของอรสม สุทธิสาคร	137	
นักเขียนกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม	137	
ผู้หญิงชายขอบกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม	141	
ผู้มีวิถีเพศกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม	144	
ครอบครัวทางเลือกรับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม	146	
เด็กและวัยรุ่นกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม	149	
นักโทษกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม	151	
ผู้สูงอายุกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม	155	
ผู้ติดเชื้อเอชไอวีกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม	157	
5	บทสรุป	161
สรุปผลการวิจัย	161	
อภิปรายผลการวิจัย	165	
ข้อเสนอแนะ	166	
บรรณานุกรม	167	
ประวัติผู้วิจัย	174	

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	กลุ่มคนขายขบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร.....	4
2	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงหมอมเจ้าอากาศดำเกิง วพีพัฒน์	39
3	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึง อ.อุดากร.....	40
4	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึง มาลา คำจันทร์	41
5	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่ถูกข่มขืน.....	50
6	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงขายบริการ	51
7	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่ทำแท้งเถื่อน.....	52
8	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่พึ่งพาหมอเสน่ห์	53
9	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้มีรักซ้อน.....	65
10	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้รักร่วมเพศ	65
11	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้อยู่ก่อนแต่ง.....	71
12	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ถูกคลุมถุงชน	72
13	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงสะใภ้กตัญญู.....	72
14	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้มีชีวิตคู่บนความต่าง.....	73
15	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้รักต่างเชื้อชาติ	73
16	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม	80
17	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กในสถานพินิจ.....	81
18	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กกำพร้า	82
19	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม	83
20	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงนักโทษ	103
21	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้สูงอายุ.....	119
22	คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ติดเชื้อเอชไอวี.....	129

สารบัญภาพ

ภาพ

หน้า

- 1 กรอบแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมแบบ 3 มิติ ของแฟร์เคลาฟี่ 18



บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ประเด็นเรื่องคนชายขอบเป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างต่อเนื่องสำหรับสังคมไทยทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะการตอกย้ำนำเสนอภาพของคนกลุ่มนี้ในทำนองเชิงลบ และการสร้างภาพให้กลายเป็นศัตรูกับอำนาจของรัฐอยู่เสมอ อาทิ ชาวเขา ชนกลุ่มน้อย หญิงโสเภณี กลุ่มรักร่วมเพศ หรือแม้กระทั่งคนพิการ ซึ่งนิยามของคนชายขอบที่ถูกนำเสนอในทุกวันนี้ไม่ได้เป็นเพียงแค่คนที่อาศัยอยู่ตามชายแดนระหว่างประเทศเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงคนที่ถูกคนส่วนใหญ่มองว่าเป็นคนส่วนน้อยของสังคม และเป็นที่ย่ำทางวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน ดังความหมายคนชายขอบที่สุริชัย หวันแก้ว (2546, หน้า 7) ได้ให้นิยามไว้ว่า “กลุ่มคนที่ยังไม่ถูกกลืนโดยคนกลุ่มใหญ่อย่างสมบูรณ์และยังอยู่ในภาวะหรือกระบวนการที่ผู้มีอำนาจเหนือกว่าปิดกั้นหนทางที่จะเข้าถึงการได้ในตำแหน่งสำคัญ อันเป็นสัญลักษณ์ทางเศรษฐกิจ ศาสนา อำนาจ และการเมืองในสังคม”

ด้วยอำนาจการนำเสนอของสื่อที่ถือเป็นกลไกทางอุดมการณ์รูปแบบหนึ่งของรัฐ (กาญจนา แก้วเทพ, 2529, หน้า 58) จึงก่อให้เกิดการจัดวางพื้นที่และการกำหนดอัตลักษณ์ของกลุ่มคนชายขอบเหล่านี้เป็นไปในลักษณะของฝ่ายถูกกระทำ และถูกทำให้มองเห็นในแง่ลบอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งยังผลักดันให้คนชายขอบกลายเป็นคนอื่น จนคนส่วนใหญ่มองไม่เห็นความสำคัญ

การนำเสนอภาพของคนชายขอบในลักษณะดังกล่าวอยู่เป็นประจำ จึงมีความหมายเท่ากับการผลิตซ้ำ (Reproduction) อุดมการณ์ให้กับสังคมจนเกิดความคุ้นชินและเชื่อโดยปริยายว่ากลุ่มคนชายขอบมีอัตลักษณ์เป็นอย่างนั้นจริง และในที่สุดก็กลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่คนส่วนใหญ่ยอมรับอย่างไม่มีข้อสงสัย หรืออาจเรียกได้ว่าผู้มีอำนาจในการนำเสนอได้พยายามสร้าง “วาทกรรม” (Discourse) ชุดหนึ่งขึ้นมาเพื่อสนับสนุน หรือตอกย้ำภาพลักษณ์คนชายขอบดังกล่าว ซึ่งวาทกรรม (Discourse) ตามแนวคิดของ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault, 1926 - 1984) นักคิด นักเขียน และนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส จะเน้นความสำคัญในเรื่องของอำนาจ เพื่อที่จะนำมาใช้ในการอธิบาย วิเคราะห์เหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม

ฟูโกต์ (1980 อ้างอิงใน อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552, หน้า 121) กล่าวว่า หน้าที่ของอำนาจ คือ การสร้างความจริง (Truth Production) และใช้อำนาจดังกล่าวผ่านการพูดของสถาบัน

หลักที่มีความน่าเชื่อถือ อาทิ สถาบันสื่อมวลชน สถาบันกฎหมายและการปกครอง สถาบันการศึกษา ตลอดจนสถาบันทางการแพทย์ ด้วยการนำเสนอชุดนิยามของตนเองเพื่อสกัดกั้นการให้นิยามของคนอื่น ในลักษณะของการต่อสู้ช่วงชิงความเป็นใหญ่ (Hegemony) อีกทั้งยังสร้างอำนาจความรู้ชุดหนึ่งขึ้นมาเพื่อควบคุมตัวเองและผู้อื่น ซึ่งกฤษดาวรรณ หงส์ดารมภ์ (2543) ได้แสดงให้เห็นถึงปฏิบัติการของสื่อมวลชนในการใช้อำนาจทางภาษาเพื่อนำเสนอปริศนาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย โดยเฉพาะ "ชาวเขา" ที่มักถูกตอกย้ำภาพลักษณ์อย่างมีอคติผ่านสื่อประเภทหนังสือพิมพ์อยู่เสมอว่าเป็นผู้ทำลายป่า ค้ายาเสพติด และเป็นภัยต่อประเทศ ทั้งนี้เพราะสื่อหนังสือพิมพ์อยู่ในสถานะที่ได้เปรียบในแง่ความสามารถในการสื่อความคิดความเชื่อให้กับคนหมู่มากภายในเวลาอันสั้น และข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวันสามารถสร้างกระแสให้คนต่างกลุ่มพูดคุยในเรื่องเดียวกันและมีความเข้าใจที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งกระบวนการสื่อสารดังกล่าวส่งผลต่อการถ่ายทอดอุดมการณ์และการหล่อหลอมความคิดให้กับคนในสังคม

ในทางตรงกันข้าม กฤษดาวรรณ หงส์ดารมภ์ (2543) ได้เปรียบเทียบให้เห็นเช่นกันว่า ยังมีสื่ออีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ บทสารคดีรายการโทรทัศน์รายการทุ่งแสงตะวัน ที่กลับนำเสนอมุมมองและอุดมการณ์ที่ต่างออกไป กล่าวคือ รายการทุ่งแสงตะวัน มุ่งนำเสนอภาพของชาวเขาในฐานะพลเมืองของชาติแบบเดียวกับพวกเรา อีกทั้งยังเป็นผู้ปกป้องสิ่งแวดล้อม รักสงบ และเห็นคุณค่าของธรรมชาติ นอกจากนี้ยังนำเสนอถึงปัญหาทางสังคมของชนกลุ่มดังกล่าว อาทิ การขาดโอกาสทางการศึกษา การอพยพย้ายถิ่นจากที่อาศัยเดิมเพื่อเข้ามาอยู่ในที่ที่รัฐจัดสรรให้อันส่งผลกระทบต่อการดำรงความเป็นชุมชนวัฒนธรรม ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการช่วงชิงการให้ความหมายของชนกลุ่มน้อยในเชิงบวกอย่างชัดเจน

อรวรรณ ปิรันธนีโอวาท (2546, หน้า 74 - 75) ได้กล่าวถึงวิธีการศึกษาด้านวาทกรรมอย่างน่าสนใจว่า เราจะต้องพิจารณาหากรอบการวิเคราะห์ที่ว่าด้วยเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อุดมการณ์ ความเป็นใหญ่ การกดขี่ การปิดบังซ่อนเร้น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของนอร์แมน แฟร์เคลฮาฟ (Norman Fairclough, 1992, p. 91) ที่เคยกล่าวไว้ว่า "วาทกรรม" ทุกชิ้นมีอุดมการณ์แฝงอยู่ตราบเท่าที่วาทกรรมหรือปฏิบัติการทางวาทกรรมนั้นนำไปสู่การรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมมีลักษณะการครอบงำทางอำนาจ อันมีรากฐานอยู่บนเรื่องของชนชั้น เพศสภาพ และกลุ่มวัฒนธรรม

การวิเคราะห์วาทกรรมแนวทฤษฎีวิพากษ์ (CDA) ของนอร์แมน แฟร์เคลฮาฟ (Norman Fairclough) จะวิเคราะห์ผ่าน 3 ช่องทาง ช่องทางแรก ได้แก่ ตัวบท (Text) หรือภาษาในสารคดี จะวิเคราะห์ให้เห็นถึง "อุดมการณ์คนขายขอบ" โดยการวิเคราะห์ตัวบทเพื่อค้นหาอุดมการณ์ที่

แบบแผนผ่านกลวิธีทางภาษา โดยจะวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาทั้งสิ้น 10 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลี กลวิธีการใช้ประโยคเพื่อแสดงเหตุผล กลวิธีการใช้มูลบท กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ กลวิธีการใช้สหนบท กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีอ้างถึงส่วนใหญ่ กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ กลวิธีการใช้ประโยค และกลวิธีที่ใช้โครงสร้างประโยคเพื่อแสดงความสัมพันธ์ ช่องทางที่สอง คือ วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practices) เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการผลิตการแพร่กระจายของตัวบท การรับ และตีความตัวบท ส่วนช่องทางสุดท้าย คือ วิถีปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Practices) จะวิเคราะห์เชื่อมโยงระหว่างอุดมการณ์กับบริบททางสังคมในมิติต่าง ๆ อันสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของสังคมที่มีต่อการผลิตและบริโภคตัวบท อีกทั้งยังวิพากษ์ความไม่เท่าเทียมกันในเชิงอำนาจที่ปรากฏในวาทกรรมคนชายขอบ และการใช้วาทกรรมเพื่อตอกย้ำผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมดังกล่าวให้ปรากฏต่อไปในสังคมไทย

หากสารคดีเป็นเพียงงานเขียนเพื่อสื่อความหมายตรงตามหลักภาษาแล้วก่อให้เกิดความเข้าใจ สารคดีก็จะเป็นงานเขียนที่สื่อความหมายได้ชัดเจน และตรงประเด็น แต่ว่าคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของภาษาที่มักจะถูกมองข้าม ก็คือ การแฝงฝังความเชื่อ ทัศนคติหรือค่านิยมบางอย่าง ดังที่ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2556, หน้า 30) กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “ภาษาเป็นแหล่งสะสมบ่มเพาะความคิด ความเชื่อ และทัศนคติ” ดังนั้น การศึกษาสารคดีของอรสม สุทธิสาคร จึงต้องวิเคราะห์ให้เห็นว่า ภายใต้งานเขียนประเภทสารคดี (non-fiction) ที่ผู้รับสารส่วนใหญ่มีความเชื่อและความเข้าใจพื้นฐานว่าเป็นการสะท้อนความจริงอย่างตรงไปตรงมานั้น ยังคงมีอุดมการณ์แฝงอยู่ในตัวบทดังกล่าวด้วย ทั้งยังต้องพิจารณาสารคดีอย่างเข้าใจในฐานะวาทกรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งมีการจัดวางวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมเอาไว้เรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ยังมีวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมวาทกรรมดังกล่าวให้เข้มแข็งขึ้น

สารคดีของอรสม สุทธิสาคร เป็นช่องทางหนึ่งในการนำเสนอภาพลักษณ์ของคนชายขอบ ซึ่งอรสม สุทธิสาคร ได้เลือกประเด็นของคนชายขอบมานำเสนออย่างต่อเนื่องหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการผลิตซ้ำอุดมการณ์คนชายขอบ ดังปรากฏข้อมูลตามตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 กลุ่มคนชายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร

กลุ่มคนชายขอบ	สารคดี
นักเขียน	- เจ้าชายนักประพันธ์: เบื้องหลังจากชีวิตของ ม.จ.อากาศดำเกิง รพีพัฒน์ (2531) - นักฝันคนกล้า อ.อุดากร (2532) - บนทางชีวิตแสวงหา มาลา คำจันทร์ (2534)
ผู้หญิงชายขอบ	- สนิมดอกไม้: ชีวิตจริงในมุมมองของหญิงไทย (2539) - ดอกไม้ราตรี สิ้นคำมีชีวิต (2545)
ผู้มีวิถีพิเศษและครอบครัวทางเลือก	- ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน (2546)
เด็กและวัยรุ่น	- ยังมีดอกไม้ในอรุณ (2539) - อาชญากรเด็ก ? (2543) - คำสารภาพ...บาปบริสุทธิ์ (2547)
นักโทษ	- คุณ ชีวิตในพันธนาการ (2540) - นักโทษประหารหญิง (2546) - การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้พิพากษากับ ผู้ต้องขัง (2555)
ผู้สูงอายุ	- หลายชีวิต...ในแสงอัสตง (2552)
ผู้ติดเชื้อเอชไอวี	- คนค้นชีวิต (2546) - เข้าวันใหม่...ในเงามืด : พิมใจ อินทะมูล (2550)

การนำเสนอประเด็นของคนชายขอบดังกล่าว อรสม สุทธิสาคร ได้นำเสนอด้วยแนวทางเขียนแบบสารคดีที่มุ่งให้ความรู้ ข้อเท็จจริง และสะท้อนปัญหาสังคมอย่างตรงไปตรงมา ผสานกับการเจาะลึกลงพื้นที่จริงเพื่อเข้าไปสัมผัสและเก็บข้อมูลจากคนชายขอบกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม จึงทำให้ข้อมูลเป็นที่น่าสนใจอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่าอรสม สุทธิสาคร เป็นนักเขียนสารคดีคนหนึ่ง que แสดงจุดยืนอยู่ในฝ่ายของคนชายขอบอย่างชัดเจน

จากหลักการดังกล่าว เมื่อนำมาศึกษางานเขียนสารคดีของอรสม สุทธิสาคร นักเขียนสารคดี ผู้ได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินศิลปาธร สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี 2552

ในฐานะของตัวบทประเภทหนึ่ง จะเห็นได้ว่า งานเขียนสารคดีคือปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ผู้เขียนมีอำนาจในการสรรค์สร้างจัดวางองค์ประกอบทางภาษา อีกทั้งยังเป็นผู้เลือกมุมมองและอุดมการณ์ในการนำเสนอ ทั้งนี้ผู้เขียนอาจจะเลือกเปิดเผย / ปิดกั้นอุดมการณ์บางอย่างเอาไว้ให้เป็นไปตามความต้องการ โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์นั้น อันตอกย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า "ภาษา" ไม่ได้เป็นเพียงแค่เครื่องมือสื่อสารที่บริสุทธิ์ไร้เดียงสาและตรงไปตรงมา แต่ยังมีสิ่งที่เรียกว่า "อุดมการณ์" แอบแฝงอยู่ ดังหลักการของเมอร์เรียล บลอร์ (Meriel Bloor) และทอมัส บลอร์ (Thomas Bloor, 2007, p. 11) ที่ได้กล่าวสรุปไว้อย่างน่าสนใจว่า "An ideological position can also be hidden (or at least screened) by the use of words." หรือ แปลความหมายได้ว่า "คำเป็นที่ซ่อนเร้นของอุดมการณ์"

อุดมการณ์ (ideology) เป็นประติสฐกรรมที่มีจุดกำเนิดจากแนวคิดของจอร์จ คาบานิส (Georges Cabanis) และ เดสตุต เดอ ทราซี (Destutt de Tracy) โดยระยะแรกมีความหมายในเชิงอธิบายถึงรากเหง้าความเป็นมาของความคิด ต่อมาในยุคสมัยคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) จึงเกิดคำนิยามใหม่ของ "อุดมการณ์" ว่าเป็นระบบของความคิด และภาพแสดงที่เป็นตัวแทน (Representation) อันจะชี้นำชีวิตจิตใจของผู้คนหรือกลุ่มคนในสังคม (กาญจนา แก้วเทพ, 2529, หน้า 77)

จากแนวคิดเรื่อง "อุดมการณ์" ของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิธีคิดแบบนักเศรษฐศาสตร์การเมือง ที่มองประเด็น "ชนชั้น" เป็นสำคัญก่อน ต่อมาจึงนำไปสู่การวิเคราะห์เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ในลักษณะของชนชั้นที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง ในสังคมจะเป็นผู้ผลิตความคิดเชิงอุดมการณ์ออกมาครอบงำชนชั้นที่เสียเปรียบ เพื่อดำรงรักษาความได้เปรียบทางชนชั้นของตนเองต่อไป ซึ่งการพิจารณาตัวบทที่มีลักษณะเป็นสื่อมวลชน (Media Product) จะนิยมใช้อุดมการณ์ในแบบของคาร์ล มาร์กซ์ เป็นกรอบคิดพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์ เนื่องจากเป็นการแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของกลุ่มชนชั้นทางเศรษฐกิจและการเมือง ในการสร้างความรู้ / ความจริง

กาญจนา แก้วเทพ (2554, หน้า 56) ยังได้ขยายประเด็นดังกล่าวต่อไปอย่างน่าสนใจอีกว่า นอกเหนือจากประเด็น "ชนชั้น" แล้ว อุดมการณ์ยังเป็นผลลัพธ์ที่เกิดมาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจทุกประเภท อาทิ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศ ชนชาติ เชื้อชาติ สีผิว และรุ่นวัย ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า "ตัวบท" มีภาพแห่งความขัดแย้งและการต่อสู้ระหว่างชนชั้น หรือระหว่างกลุ่มอำนาจอยู่เสมอ จนอาจนำไปสู่ข้อสรุปว่า "ตัวบท" ไม่เคยมีความเป็นกลางหรือปราศจากอุดมการณ์แต่อย่างใด

สอดคล้องกับหลุยส์ อัลธุสแซร์ (Louis Althusser) (n.d. อ้างอิงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2554, หน้า 57) ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า หน้าที่ของอุดมการณ์ คือ การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดโครงสร้างของสังคมที่มีความขัดแย้ง ทั้งในเรื่องชนชั้น เพศ ชนชาติ เชื้อชาติ สปีชีส์ ตลอดจนรุ่นวัย ให้ดำรงอยู่ต่อไป และปฏิบัติการดังกล่าวก็ยังคงดำเนินหน้าที่ตามปกติภายใต้ การใช้ชีวิตประจำวันของเรา โดยจะถูกนำเสนอผ่านรูปแบบกระบวนการทางวัฒนธรรม ได้แก่ การผลิตที่ทรงประสิทธิภาพ การควบคุมช่องทางทางแพร่กระจาย และการกำกับทิศทางของการบริโภคอุดมการณ์นั้น สะท้อนให้เห็นว่า “อุดมการณ์” คือวิธีคิดอันซับซ้อนและยกย่อนเปี่ยมด้วยพลังอำนาจในการควบคุมจัดการสังคมผ่านระบบความรู้ ถือได้ว่าเป็นกลวิธีอันแนบเนียน ในการฝักใฝ่ระบบความคิดดังกล่าวให้แทรกซึมลึกกลงไปในตัวปัจเจกบุคคล

สารคดีของอรสม สุทธิสาคร จัดว่าเป็นสารคดีประเภทชีวิตบุคคล โดยเฉพาะคนชายขอบ ซึ่งมีความแตกต่างทางชนชั้นกับคนปกติในสังคมอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างเช่น โสเภณี ที่จำเป็นต้องประกอบอาชีพต่างไปจากปทัสถานของสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นสถานภาพชายขอบ ไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่ก็ตาม ชีวิตของพวกเขาเหล่านั้นแต่มีเบื้องหลังที่ไม่สวยงาม ดังข้อความในตอนหนึ่งที่อรสม สุทธิสาคร (2539ก, หน้า 7) ได้กล่าวถึงหญิงโสเภณีไว้ว่า

“หญิงบริการต้องขายร่างกาย ขายชีวิตวิญญาณอยู่ในช่อง...เป็นปัญหาที่เหมือนกับการตอนเพศแม่เข้าสู่หม้ออบ...บนทางสายที่ทั้งมืดมิดและเปลี่ยวเดียวดาย ในสภาพที่บอบซ้ำทั้งร่างกายและจิตใจอย่างถึงที่สุด ผู้หญิงจำต้องเก็บงำซ่อนเร้นทุกสิ่งทุกอย่างไว้เป็น “ความลับ” ไม่สามารถอ้าปากทูลร้องตะโกนขอความเห็นใจความช่วยเหลือจากใครได้ เพราะเกรงการถูกประจานจากสังคม”

หนทางเข้าสู่วงจรดังกล่าวถูกเปิดเผยให้สังคมรับรู้ผ่านสื่อมวลชนเพียงไม่กี่ประการ อาทิ ความยากจน ความด้อยโอกาสทางการศึกษา หรือกระทั่งการทดแทนพระคุณบุพการี ฯลฯ แต่ทว่ากลุ่มผู้หญิงที่ประกอบอาชีพนี้กลับได้รับการปิดจลาจล (ติดตั้งระบบความคิด) ว่าเป็นความจำเป็นของสังคมที่ชั่วร้าย ดังนั้น ร่างกายของโสเภณีคนหนึ่งจึงเปรียบเสมือนแค่อ่างแห่งการผลิตมูลค่า สถานภาพของโสเภณีถูกเปลี่ยนจากมนุษย์กลายเป็นเพียงสินค้าชิ้นหนึ่งที่สร้างมูลค่าให้แก่นายทุน

เนื่องด้วยผลประโยชน์ต่าง ๆ นานาผูกพันฝังรากลึกอยู่ภายใต้ระบบความคิด ความเชื่อ และค่านิยมดั้งเดิมของผู้ชายที่ว่า ความเป็นชายอย่างสมบูรณ์จะต้องผ่านการขึ้นครุ การเปิดบริสุทธิ์ หรือการถูกเลี้ยงดูบุเลื่อ ซึ่งความเชื่อและค่านิยมดังกล่าวถูกสร้างขึ้นร่วมกับสังคมที่เชิดชูวาทกรรม

ว่าด้วยชายเป็นใหญ่ และเป็นการยากที่จะลบล้างความเชื่อและค่านิยมเหล่านี้ให้หมดไปจากสังคม โดยความเชื่อและค่านิยมเหล่านี้จะช่วยพยุงสถานภาพของโสเภณีให้ยังคงอยู่คู่กับสังคมต่อไป ท่ามกลางกระแสอีกด้านหนึ่งที่ต่อต้านโสเภณีว่าเป็นที่มาของโรคร้าย (วาทกรรมเกี่ยวกับโรคเอดส์) และบ่อนทำลายครอบครัว (วาทกรรมเกี่ยวกับครอบครัว) ดังนั้น ความเป็นชายขอบของโสเภณีจึงเป็นสิ่งที่ถูกแสดงออกมาในลักษณะผู้ให้บริการที่ยังจำเป็นสำหรับการหล่อเลี้ยงระบบสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ แต่ในขณะเดียวกัน ภาพลักษณ์ด้านลบของโสเภณีก็ถูกตอกย้ำผลิตซ้ำเรื่อยไปจนกลายเป็นอุดมการณ์ที่ทุกคนในสังคมต่างยอมรับโดยสนิทใจ

ตัวอย่างสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ที่ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับโสเภณี ได้แก่ สนิมดอกไม้: ชีวิตจริงในมุมมืดของหญิงไทย (2539) เป็นตัวแทนเสียงสะท้อนของหญิงโสเภณีเพื่อให้รับรู้ถึงปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นและเป็นอยู่ ซึ่งการศึกษาด้วยกรอบคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) จะช่วยเปิดมุมมองผ่านกลวิธีทางภาษาเพื่อให้ทราบถึงอุดมการณ์ในสารคดีดังกล่าว เช่น การแสดงให้เห็นอุดมการณ์โสเภณีในฐานะคนชายขอบที่ควรได้รับการหยิบยื่นโอกาสจากสถาบันทางกฎหมายและความยุติธรรมผ่านการใช้กลวิธีสหบท ดังข้อความที่อรสม สุทธิสาคร ได้ยกเอาข้อความของทนายความฝ่ายโสเภณีที่พยายามให้การช่วยเหลือโสเภณีที่เสียชีวิตในช่องเพราะถูกไฟคลอกตายว่า

"คดีนี้ อัยการเป็นโจทก์ฟ้อง เมื่อคดีอาญาเสร็จสิ้น ผู้เป็นแม่ของผู้หญิงที่ตายสามารถใช้สิทธิในทางแพ่งเพื่อเรียกร้องชดเชยค่าเสียหายค่าชีวิตลูกเขาที่ตายไปได้"

(อรสม สุทธิสาคร, 2539ก, หน้า 112)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงกลวิธีการอ้างอิงสหบทจากฝ่ายทนายโจทก์ที่เป็นแหล่งข้อมูลหลักอันมีน้ำหนักและความน่าเชื่อถือ ประกอบกับสังคมในยุคที่ผลิตด้วยบทดังกล่าว (พ.ศ. 2539) เกิดร่วมในฉากเวลาของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 ดังนั้น ปฏิบัติทางวาทกรรมจึงถูกแพร่กระจายผ่านช่องทางสารคดีนี้ เพื่อเป็นการพลิกมุมมองโสเภณีใหม่ในฐานะผู้ด้อยโอกาสที่พึงได้รับความช่วยเหลือ ดังข้อความตอนหนึ่งในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี (2539, หน้า 13) ที่ว่า

การค้าประเวณีมีสาเหตุสำคัญมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคม ผู้ทำการค้าประเวณีส่วนมากเป็นผู้ซึ่งด้อยสติปัญญาและการศึกษา สมควรลดโทษผู้กระทำการค้าประเวณี และเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้รับการคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการให้การอบรมฟื้นฟูจิตใจ การบำบัดรักษาโรค การฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพ ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต และในขณะเดียวกันเพื่อเป็นการปราบปรามการค้าประเวณี และเพื่อคุ้มครองบุคคลโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่อาจถูกล่อลวงหรือชักพาไปเพื่อการค้าประเวณี

อย่างไรก็ตาม ภาพลักษณ์ของโสเภณีในสังคมไทยก็ยังคงถูกประเมินเป็นลบ ภายใต้บริบททางสังคมวัฒนธรรมที่มีพุทธศาสนาเป็นหลักคำขวัญประจำชาติ เพราะโสเภณีจัดเป็นอาชีพที่ผิดไปจากศีลธรรมอันดี ไม่สอดคล้องกับเบญจศีล หรือศีล 5 อันเป็นข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนา ที่สอนให้งดเว้นจากการประพฤติดังกล่าว

กล่าวโดยสรุปแล้ว ภาพลักษณ์ของโสเภณีในสังคมไทย ได้ถูกตอกย้ำลิดซ้ำในฐานะของคนชายขอบที่ด้อยโอกาส กลายเป็นเพียง "สินค้า" ชนิดหนึ่งที่ถูกตีตราด้วยมูลค่ามากกว่าการมองเห็นคุณค่า จนนำไปสู่การทำความเข้าใจอุดมการณ์โสเภณีในฐานะสินค้าที่สามารถซื้อขายได้ สามารถกำหนดคุณสมบัติบางประการเพื่อรอการประเมินมูลค่าที่สูงขึ้นตามความนิยมและรสนิยม ตลอดจนการสร้างภาพลักษณ์ให้หญิงที่มีอาชีพโสเภณี เป็นคนฟุ้งเฟ้อ ขยาดความยากจน อันเป็นผลให้เกิดวัฏจักรของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมต่อไปอย่างไม่รู้จบ และสุดท้ายก็ทำให้คนในสังคมกระแสหลักมองเห็นพวกเธอเป็นเพียง "คนอื่น" เท่านั้น

แนวทางดังกล่าวจึงนำมาสู่การวิเคราะห์สารคดีของอรสม สุทธิสาคร ในมุมมองของการนำเสนอความคิด บ่มเพาะความเชื่อและอุดมการณ์เกี่ยวกับคนชายขอบ ตลอดจนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้กรอบคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis (CDA)) ของนอร์แมน แฟร์คลาฟ (Norman Fairclough) เข้ามาใช้ในการวิเคราะห์สารคดีดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ผู้รับสารตระหนักรู้ในเรื่องอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในสารคดี

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์คนชายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร
2. เพื่อวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรมในสารคดีของอรสม

สุทธิสาคร

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยโดยใช้สารคดีของอรสม สุทธิสาคร จำนวน 15 เล่ม ได้แก่

1. อรสม สุทธิสาคร. (2531). เจ้าชายนักประพันธ์: เบื้องหลังจากชีวิตของ ม.จ.อากาศดำเกิง ทรัพย์พัฒน์. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
2. อรสม สุทธิสาคร. (2532). นักฝันคนกล้า อ.อุดากร. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
3. อรสม สุทธิสาคร. (2534). บนทางชีวิตแสวงหา มาลา คำจันทร์. กรุงเทพฯ: สามีญชน.
4. อรสม สุทธิสาคร. (2539ก). สนิมดอกไม้: ชีวิตจริงในมุมมืดของหญิงไทย. กรุงเทพฯ: สารคดี.
5. อรสม สุทธิสาคร. (2539ข). ยังมีดอกไม้ในอรุณ. กรุงเทพฯ: มติชน.
6. อรสม สุทธิสาคร. (2540). คุณ ชีวิตในพันนาการ. กรุงเทพฯ: สารคดี.
7. อรสม สุทธิสาคร. (2543). อาชญากรเด็ก ? กรุงเทพฯ: สารคดี.
8. อรสม สุทธิสาคร. (2545). ดอกไม้ราตรี สีนคำมีชีวิต. กรุงเทพฯ: สารคดี.
9. อรสม สุทธิสาคร. (2546ก). ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน. กรุงเทพฯ: สารคดี.
10. อรสม สุทธิสาคร. (2546ข). นักโทษประหารหญิง. กรุงเทพฯ: สารคดี.
11. อรสม สุทธิสาคร. (2546ค). คนค้นชีวิต. กรุงเทพฯ: สารคดี.
12. อรสม สุทธิสาคร. (2547). คำสารภาพ...บาปบริสุทธิ์. กรุงเทพฯ: สารคดี.
13. อรสม สุทธิสาคร. (2550). เข้าวันใหม่...ในเงามืด : พิมพ์ อินทะมูล. กรุงเทพฯ: แพรวล้านักพิมพ์.
14. อรสม สุทธิสาคร. (2552). หลายชีวิต...ในแสงอัสดง. กรุงเทพฯ: สารคดี.
15. อรสม สุทธิสาคร. (2555). การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้พิพากษากับ ผู้ต้องขัง. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา.

นิยามศัพท์เฉพาะ

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) หมายถึง การศึกษาโครงสร้างของภาษาเพื่อให้เข้าใจสังคมตลอดจนมองเห็นวิธีการใช้อำนาจการครอบงำและความไม่เท่าเทียมที่ถูกผลิตหรือผลิตซ้ำภายใต้เงื่อนไขของอุดมการณ์บางอย่างโดยการมุ่งวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการผลิและบริโศกด้วยทศวนคู่กับการวิเคราะห์สังคม

อุดมการณ์ (Ideology) หมายถึง ระบบของความคิด และภาพแสดงที่เป็นตัวแทน อันจะชี้นำชีวิตจิตใจของผู้คนหรือกลุ่มคนในสังคม ซึ่งอุดมการณ์จะทำหน้าที่ในการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดโครงสร้างของสังคมที่มีความขัดแย้ง ทั้งในเรื่องชนชั้น เพศ ชนชาติ เชื้อชาติ สีผิว ตลอดจนวัย ให้ดำรงอยู่ต่อไปโดยปกติภายใต้การให้ชีวิตประจำวัน

สารคดี (Non-fiction) หมายถึง งานเขียนสร้างสรรค์ประเภทร้อยแก้ว ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง มุ่งเสนอความรู้ที่น่าสนใจ ให้ความเพลิดเพลินในการอ่าน อีกทั้งยังมีการใช้ภาษาที่ทันสมัย คมคาย งดงาม ได้รับความสนใจ ซึ่งสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ก็ได้นำเสนอด้วยแนวการเขียนแบบมุ่งให้ความรู้ ชี้แจงความจริง และสะท้อนปัญหาสังคมอย่างตรงไปตรงมา ผสานกับการเจาะลึกถึงพื้นที่จริงเพื่อเข้าไปสัมผัสและเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรง

คนชายขอบ (Marginal People) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่ปรากฏในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ประกอบด้วยกลุ่มนักเขียน กลุ่มผู้หญิงชายขอบ กลุ่มผู้มีวิถีเพศ กลุ่มครอบครัวทางเลื้อย กลุ่มเด็กและวัยรุ่น กลุ่มนักโทษ กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี ซึ่งกลุ่มคนชายขอบดังกล่าวมีลักษณะที่แปลกแยกออกไปจากสังคมกระแสหลัก จนถูกผลักไล่ให้กลายเป็นคนอื่นหรือกลุ่มอื่นที่ต่างไปจากคนส่วนใหญ่

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์สารคดี
2. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับคนชายขอบ
3. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์งานของอรสม สุทธิสาคร
4. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และอุดมการณ์

เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์สารคดี

คำว่า “สารคดี” ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556, หน้า 1221) หมายถึง เรื่องที่เรียบเรียงขึ้นจากความจริงไม่ใช่จินตนาการ เช่น สารคดีท่องเที่ยว, สารคดีชีวประวัติ เป็นต้น

นักวิชาการหลายท่านได้ตอกย้ำความหมายของสารคดีในทิศทางเดียวกัน อาทิ ถวัลย์ วิชาญ (2545, หน้า 244) อธิบายว่า สารคดี (Non-fiction) คือ งานเขียนที่ยึดถือเรื่องราวจากความเป็นจริงนำมาเขียน เพื่อมุ่งแสดงความรู้ทรรศนะความคิดเห็นเป็นหลัก ด้วยการจัดระเบียบความคิดในการนำเสนอ ผสมผสานในการถ่ายทอดการสนใจใฝ่รู้ของผู้อ่าน เพื่อให้เกิดคุณค่าทางปัญญา

ส่วน ชลอ รอดลอย (2551, หน้า 3) ได้กล่าวถึงสารคดีว่า เป็นงานประพันธ์ร้อยแก้ว ที่ผู้เขียนมุ่งที่จะเสนอความรู้และความจริงเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ เป็นหลัก เพื่อให้ผู้อ่านได้รับทั้งความรู้และความเพลิดเพลินไปพร้อมกัน

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า สารคดี คือ งานเขียนสร้างสรรค์ประเภทร้อยแก้ว ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง มุ่งเสนอความรู้ และสร้างความเพลิดเพลินในการอ่าน ด้วยภาษาอันทันสมัย คมคาย งดงาม ได้รับความสนใจ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคคล หรือสถานการณ์ก็ได้

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการวิเคราะห์สารคดี พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้ศึกษามักจะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์สารคดีของนักเขียนสารคดีอันเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และมีเอกลักษณ์การเขียนเฉพาะตน เช่น การวิเคราะห์สารคดีของธีรภาพ โลหิตกุล โดยวิศรา หุ่นประการ (2545) ที่ศึกษาวิเคราะห์สารคดีของธีรภาพ โลหิตกุล ตั้งแต่ พ.ศ. 2533 – 2542

จำนวน 263 เรื่อง พบว่า ชีรภาพ โลहितกุล ได้ใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายในการสร้างสรรค์ผลงาน อาทิ การเมือง ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งยังนิยมใช้กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องแบบสรุปสาระสำคัญของเรื่อง มีการแสดงความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอในประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ การท่องเที่ยว และการเมืองในประเทศเมียนมาร์ ประกอบกับมีลีลาการเขียนที่สร้างความสนใจ

การวิเคราะห์สารคดีของชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ โดยมณีนีรัตน์ อุดม (2546) ก็ได้วิเคราะห์ในส่วนเนื้อหา แนวคิดและภาพสะท้อน ตลอดจนกลวิธีการนำเสนอสารคดีของชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ จำนวน 20 เล่ม โดยด้านเนื้อหา แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคน สัตว์ และป่า เนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่ปรากฏในป่า และเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการวิธในการล่าสัตว์ สำหรับด้านแนวคิดและภาพสะท้อน ปรากฏเป็น 3 กลุ่ม คือ แนวคิดและภาพสะท้อนเกี่ยวกับทรัพยากรป่า แนวคิดและภาพสะท้อนในสิ่งเหนือธรรมชาติที่ปรากฏในป่า แนวคิดและภาพสะท้อนเกี่ยวกับประเพณี ส่วนกลวิธีการนำเสนอ มีรูปแบบการนำเสนอ 3 ส่วน คือ ความนำ วิธีดำเนินเรื่อง และความจบ

นอกจากนี้ยังพบการวิเคราะห์สารคดีที่วประวัติพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ โดยนภาพรรณ พันธุ์จินดา (2554) ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษา และคุณค่าด้านเนื้อหาของสารคดีดังกล่าว พบว่า พระองค์ทรงใช้ภาษาไม่เป็นทางการระดับกึ่งทางการมากที่สุด และคุณค่าของเนื้อหาในสารคดีก็ปรากฏการให้แง่คิด การให้ความรู้ และความบันเทิง

สรุปโดยภาพรวมได้ว่า เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์สารคดี มุ่งเน้นไปที่ประเด็นเกี่ยวกับกลวิธีตั้งชื่อเรื่อง กลวิธีนำเสนอ และลีลาการเขียน นอกจากนี้ ยังปรากฏประเด็นเรื่องแนวคิด ภาพสะท้อนสังคม และคุณค่า ซึ่งถือเป็นชนบทในการวิเคราะห์งานเขียนประเภทสารคดีที่นิยมทำกันมาจนถึงปัจจุบัน

เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับคนชายขอบ

สุริชัย หวันแก้ว (2546, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของคนชายขอบไว้ว่า เป็นกลุ่มคนที่ยังไม่ถูกกลืนโดยคนกลุ่มใหญ่และถูกปิดกั้นหนทางที่จะเข้าถึงทรัพยากรสำคัญทางเศรษฐกิจ ศาสนา อำนาจ และการเมืองในสังคม ซึ่งการจัดวางพื้นที่และการกำหนดอัตลักษณ์ให้คนชายขอบในลักษณะดังกล่าว ได้ทำให้กลุ่มคนชายขอบเหล่านี้ถูกผลักไสให้กลายเป็นคนอื่น และคนส่วนใหญ่มองไม่เห็นความสำคัญ ดังนั้น คนชายขอบจึงมักเป็นฝ่ายถูกกระทำ และถูกมองในแง่ลบเสมอ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับคนชายขอบ พบว่า มีประเด็นอันหลากหลายที่มีผู้นำเสนอไว้อย่างน่าสนใจ ได้แก่ อรรถญา ศิริผล (2544) ในประเด็นพินัยกับคนม้ง: พลวัตความ

หลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ ที่ผู้วิจัยพยายามทำความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในฐานะผู้ถูกกระทำภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐ โดยผู้วิจัยได้พิจารณาจากกลุ่มชาติพันธุ์ม้งจากประเด็นปัญหาเรื่องยาเสพติด (ฝิ่น) ที่ถือเป็นตราประทับให้ชาวม้งกลายเป็นคนผิดศีลธรรมและเป็นคนชายขอบของสังคม โดยประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องกระบวนการกักขัง และแนวคิดการตอบโต้ เป็นกรอบในการวิจัย พบว่า กระบวนการกักขังอัตลักษณ์ชาวม้งเป็นผลมาจากการสร้างภาพตัวแทนและปฏิบัติการทางภาษาภายใต้การให้นิยามความหมายของรัฐที่ว่า “ชาวม้งเป็นคนอื่น” ผ่านการกำหนดภาพลักษณ์ความเป็นชาวม้งผู้ค้ายาเสพติด (ฝิ่น) ผู้เป็นคอมมิวนิสต์ ทำลายความมั่นคงของชาติ ผู้ทำลายป่า ตลอดจนผู้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว จนกลายเป็นสิ่งที่ตกผลึกกลืนไปในระดับอุดมการณ์ของคนในสังคม และนำไปสู่การยอมรับภาพลักษณ์นั้นด้วยความเคยชิน อันเป็นการง่ายที่รัฐจะให้เหตุผลดังกล่าวสร้างความชอบธรรมในการเข้าไปควบคุมและจัดการชีวิตของชาวม้ง

นอกจากนี้ยังพบปฏิบัติการการตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ดังกล่าว โดยแสดงถึงการโต้ตอบผ่านวิธีคิดและวิถีปฏิบัติของหมอยาพื้นบ้าน ที่ได้วิพากษ์วิจารณ์การแพทย์แผนใหม่ และนิยามความหมายฝิ่นของรัฐ ตลอดจนคือแฟงและเพิกเฉยต่ออำนาจรัฐเพื่อแสดงถึงการต่อต้านอย่างแอบแฝง

เนตรดาว ยั่งยืน (2544) ได้ศึกษาประเด็นคนชายขอบกับกระบวนการสร้างเวทีการต่อสู้เพื่อแย่งชิงทรัพยากร เพื่อวิเคราะห์ถึงกลยุทธการอ้างสิทธิและความชอบธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอสำหรับการสร้างอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากร การศึกษานี้พบว่า มีความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรในพื้นที่จอมทอง 4 เรื่อง ได้แก่ การใช้ป่า การทำไร่เลื่อนลอย การใช้พื้นที่ป่าและไฟป่า ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอำนาจทางสังคม 4 กลุ่ม คือ รัฐ คนพื้นราบ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน และคนพื้นที่สูงปกากะญอ ความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลให้ปกากะญอถูกทำให้กลายเป็น “คนชายขอบ” ที่สูญเสียอำนาจและความชอบธรรมในการจัดการทรัพยากรผ่านกระบวนการทำให้กลายเป็นชายขอบ 3 ลักษณะ ได้แก่ การถูกกำหนดนโยบายกฎหมายควบคุมจากรัฐ การพัฒนากระแสหลักที่ปิดล้อมชุมชนปกากะญอ และการสร้างมายาคติให้เกิดความอคติทางชาติพันธุ์ โดยกระบวนการดังกล่าวได้ทำให้ชุมชนปกากะญอถูกเบียดขับออกจากการจัดการทรัพยากร อีกทั้งยังถูกจำกัดสิทธิการใช้พื้นที่ป่าและทรัพยากร ดังนั้น ชาวปกากะญอจึงได้พยายามต่อสู้ และตอบโต้ด้วยกลยุทธการเมืองนิเวศ (Political Ecology) ด้วยการนำเสนอภาพของชาติพันธุ์ปกากะญอในฐานะของ “ผู้อนุรักษ์” เพื่อที่จะสร้างอำนาจเชิงการจัดการพื้นที่ป่าและทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง

สุรัชัย รักษาชาติ (2545) กับประเด็นความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนของคนชายขอบ: รูปแบบการบริโภค และแหล่งที่มาของอาหารของครัวเรือนกะเหรี่ยง ภาคตะวันตก ประเทศไทย โดยงานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า ครัวเรือนกะเหรี่ยงได้ทุ่มเทกับการผลิตข้าวเหมือนเช่นครอบครัวไทยในชนบททั่วไป การผลิตข้าวเพื่อขายในระยะแรกก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินพัวพันกับนายทุนคนไทย ต่อมาจึงได้กลับมาเพาะปลูกข้าวไร่ในเขตป่า อันเป็นการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมซึ่งได้ผลผลิตเพียงพอแก่ครอบครัว แต่เหตุการณ์ดังกล่าวกลายเป็นความขัดแย้งกับกฎหมายว่าด้วยเรื่องการอนุรักษ์ จึงทำให้ตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงจากการถูกจับกุมของเจ้าหน้าที่รัฐ

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้เป็นหนทางในการนำไปสู่วิถีเกษตรแบบทางเลือก เพื่อช่วยฟื้นฟูพื้นที่ทำกินทางการเกษตร และการจัดการกับศัตรูพืชด้วยวิธีที่เหมาะสม ซึ่งถือเป็นฐานการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ

อรอุษา ภูมิบริรักษ์ (2547) ได้ศึกษาภาวะการกลายเป็นคนชายขอบของผู้ป่วยเอดส์ พบข้อสรุปว่า กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบก่อรูปมาจากกระบวนการสร้างวาทกรรมของสังคมต่อโรคเอดส์ วาทกรรมดังกล่าวถูกสร้างขึ้นโดยมีปัจจัยมาจากโครงสร้างวัฒนธรรมของสังคมหลัก ประกอบด้วย วัฒนธรรมความสัมพันธ์ทางเพศของชายหญิง ความเชื่อเรื่องบุญกรรม วัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ และวัฒนธรรมบริโภคนิยม นอกจากนี้ ปฏิบัติการของรัฐในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ และปฏิบัติการสร้างวาทกรรมของสื่อมวลชน ได้พยายามผูกโยงโรคเอดส์ให้เข้ากับความน่ากลัว ความรุนแรงของโรค ตลอดจนความตาย จนก่อให้เกิดการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับโรคเอดส์ในหลากหลายมิติ ได้แก่ โรคเอดส์เป็นโรคของพวกเกย์ คนบาป คนเลว คนล่าสอนทางเพศ และคนสกปรก วาทกรรมดังกล่าวได้ทำให้ผู้ป่วยเอดส์ถูกเบียดขับออกไปเป็นคนชายขอบด้วยความรังเกียจ เพราะกลัวการติดเชื้อ

จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ (2547) จากประเด็นหญิงชรา ความจน คนชายขอบ: ชีวิตริมฟุตบาทของหญิงชราขอทาน ได้ศึกษาปัจจัยเพศสภาพที่มีส่วนผลักดันให้หญิงชราต้องกลายมาเป็นขอทาน และวิธีการดิ้นรนต่อสู้ปรับตัว เอาตัวรอดในสังคมเมืองเมื่อเข้าสู่อาชีพขอทานแล้ว เพื่อให้สามารถดำรงอยู่บนเส้นทางแห่งการขอได้อย่างยาวนาน โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ หญิงชราที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป กำลังดำรงชีพด้วยการขอทานหรือทำอาชีพอื่นที่แฝงเร้นมากับการขอทานในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 8 คน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายรองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้เพิ่มเติม อาทิ กลุ่มเพื่อน ๆ ของหญิงชราที่อพยพเข้ามาขอทานด้วยกัน ลูก ๆ ของหญิงชราขอทาน ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่มีหญิงชราอพยพ

เข้ามาเร่ขายของ (ขอทาน) รวมไปถึงทัศนคติของตำรวจและประชาชนทั่วไปที่เคยมีประสบการณ์ตรงที่ข้องเกี่ยวกับหญิงชราขอทาน

ผลการศึกษาครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า นอกจากปัจจัยเพศสภาพจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการกลายเป็นขอทานของหญิงชราแล้ว ผู้วิจัยยังพบปัจจัยเรื่องวิกฤตความจนในครอบครัว ปัญหาด้านมาตรฐานเชิงซ้อนว่าด้วยเรื่องอคติและเพศอคติ รวมถึงการถูกกีดกันให้ออกจากตลาดแรงงานก็นับเป็นสาเหตุสำคัญที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการขอทานควบคู่ไปกับปัจจัยเพศสภาพเช่นเดียวกัน นอกจากนี้หญิงชรายังมีวิธีการปรับตัวและเอาตัวรอดในสังคมเมืองด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น พลิกแพลงรูปแบบการขอทานให้เป็นการค้าขายหรือพยายามใช้ความสามารถมาแลกเปลี่ยนกับเศษเงินด้วยการดูหมอ หรือสีซอ – เป่าแคน เป็นต้น สำหรับการสร้างค่านิยมใหม่พบว่า หญิงชราจะเรียกตนเองว่า เป็นคนขายของ เป็นหมอดู หรือมาหาเงินทดแทนคำว่า “ขอทาน” นอกจากนี้แล้ว หญิงชราขอทานยังมีการรวมกลุ่มกันสร้างพื้นที่แห่งการช่วยเหลือและดูแลกันเองขึ้น สำหรับในอนาคตหญิงชราขอทาน พบว่า ในกรณีที่หญิงชราอายุยังไม่มากและรู้ช่องทางในการหางานทำที่กรุงเทพฯ พวกเธอคาดหวังว่าอยากเลิกขอทานและหันมาประกอบอาชีพค้าขายหรือเป็นแม่บ้าน ส่วนหญิงชราที่มีอายุมากแล้ว มีพื้นเพอยู่ที่ชนบท คิดว่าจะขอทานต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดลมหายใจ

ศุภรา มณีรัตน์ (2548) กับประเด็นโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์: พื้นที่สร้างความเป็น "พลเมืองไทย" ในกลุ่มคนชายขอบ: กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์พนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีความสนใจที่จะพิจารณาความหมายของโรงเรียนในฐานะเครื่องมือของรัฐในการสร้างพลเมืองไทยในอุดมคติ ซึ่งโรงเรียนแต่ละประเภทที่รัฐจัดตั้งขึ้นนั้นเป็นภาพแทนถึงคุณลักษณะของพลเมืองไทยในอุดมคติ อันสอดคล้องกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จัดเป็นโรงเรียนประเภทหนึ่งที่รัฐสร้างขึ้นเพื่อคนที่ยากจนแล้วว่ามีปัญหาและไม่ปกติ สะท้อนให้เห็นถึงการกำหนดขอบเขตของความเป็นคนชายขอบของรัฐในแต่ละบริบท

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า เด็กที่ได้รับการคัดเลือกเข้ามาเรียนในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แสดงถึงการถูกกำหนดลักษณะของ "คนชายขอบ" มาแล้วจากตัวแทนของรัฐ องค์กรเอกชน หน่วยงานความมั่นคง และสมาชิกของรัฐ ซึ่งนักเรียนที่เข้ามาอยู่ในโรงเรียนจะถูกกำกับด้วยระเบียบวินัย อาทิ การควบคุมกิจกรรมประจำวันตารางเวลา และการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน เป็นต้น การจัดระเบียบดังกล่าวก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบกลับของนักเรียนโดยการสร้างกลุ่มแบบใหม่ เช่น การรวมกลุ่มกันของสมาชิกที่มาจากชุมชนเดียวกันเพื่อสร้างความปลอดภัยจากการให้นิยามระหว่างนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ด้วยกัน เป็นต้น

ไทรพล ตั้งมั่นคง (2553) ในประเด็นแรงงานต่างด้าวชาวพม่า: แนวทางการดำเนินชีวิตอย่างสมานฉันท์ของคนชายขอบจังหวัดสมุทรสาคร ได้วิจัยพบว่า แรงงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครที่มีจำนวนมากกว่า 30,000 คนในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ลักลอบเข้ามาโดยผิดกฎหมาย ซึ่งปัจจัยสำคัญที่เป็นแรงผลักดัน คือ ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเนื่องมาจากการสู้รบในประเทศพม่า การไม่มีงานทำ และความยากจน อีกทั้งการลักลอบเข้ามายังต้องเผชิญกับการถูกเอาเปรียบจากนายหน้า สภาพการทำงานที่เลวร้าย การถูกทำร้ายร่างกาย อดคิดทางชาติพันธุ์ และความเสี่ยงมากมายรอบด้าน

ด้วยสภาพและปัญหาของแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในฐานะคนชายขอบ ไม่ว่าทางด้านครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคม ให้สอดคล้องกลมกลืนกับชุมชนและท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสมานฉันท์ ดังนั้น แรงงานต่างด้าวชาวพม่าจึงต้องสำนึกตนเองว่าเป็นแรงงานต่างด้าว มาทำงานเพื่อมีรายได้ อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในฐานะสมาชิกของสังคม ได้รับความเป็นธรรมตามพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ยึดมั่นในอาชีพที่สุจริต ได้รับสวัสดิการพื้นฐานจากชุมชนและสังคม ตลอดจนปฏิบัติตามเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์งานของอรสม สุทธิสาคร

อรสม สุทธิสาคร เป็นนักเขียนสารคดี ผู้ได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินศิลปาธร สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี 2552 ซึ่งรางวัลศิลปาธร เป็นรางวัลที่มอบให้แก่ศิลปินร่วมสมัยสัญชาติไทย ผู้มีผลงานสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง และมีอายุตั้งแต่ 30 - 50 ปี จัดโดยสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (สศร.) กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริม สนับสนุน และเชิดชูเกียรติศิลปินร่วมสมัยให้ก้าวไปในเส้นทางอาชีพได้อย่างมั่นคงและมีกำลังใจในการสร้างสรรค์งานอย่างอิสระ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีผู้ศึกษางานวรรณกรรมของอรสม สุทธิสาคร จำนวน 3 คน คือ อมรรัตน์ ศรีตระกูล (2549) เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์สารคดีของอรสม สุทธิสาคร, วชิระ ดวงใจดี (2550) เรื่อง การศึกษางานเขียนสารคดีของอรสม สุทธิสาคร และสุพรรณษา ประสงค์สุข (2551) เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์งานเขียนสารคดีเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวไทยของอรสม สุทธิสาคร: แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ

อมรรัตน์ ศรีตระกูล (2549) ได้ศึกษาวิเคราะห์สารคดีของอรสม สุทธิสาคร ในด้านประเภทของเนื้อเรื่อง กลวิธีการนำเสนอ และภาพสะท้อนสังคม จากงานเขียนสารคดี 20 เล่ม ตั้งแต่ปีพ.ศ.2530 ถึงปีพ.ศ.2548 ซึ่งได้ผลสรุปว่า เนื้อเรื่องที่ปรากฏในสารคดีมีทั้งหมด 4 ประเภท ได้แก่

ประวัติบุคคล เรื่องเล่าจากประสบการณ์ การท่องเที่ยว และบทความ ซึ่งนำเสนอผ่านกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องแบบที่นำ การใช้สัญลักษณ์ การเปิดเรื่องเป็นแบบบรรยายและการพรรณนา การดำเนินเรื่องโดยใช้บทสัมภาษณ์ การเลือกผู้เล่าในมุมมองของบุรุษที่ 3 และการปิดเรื่องแบบสรุปความ ส่วนภาพสะท้อนสังคมนั้น พบประเด็นด้านครอบครัว การใช้ชีวิตคู่ ปัญหาสังคม ค่านิยมในสังคมไทย ประเพณีและวิถีชีวิต

วชิระ ดวงใจดี (2550) ได้ศึกษางานเขียนสารคดีของอรสม สุทธิสาคร เพื่อที่จะดูภาพชีวิตและกลวิธีการนำเสนอภาพชีวิต โดยศึกษาจากสารคดีรวมเล่มที่พิมพ์ตั้งแต่ปีพ.ศ.2530 ถึงปีพ.ศ.2547 รวม 17 เล่ม จนสามารถสรุปได้ว่า ภาพชีวิตในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ส่วนใหญ่จะเป็นภาพชีวิตของกลุ่มบุคคลทั่วไป เช่น กลุ่มนักเรียน กลุ่มนางงาม และกลุ่มบุคคลที่ใช้ชีวิตในมุมมืด ซึ่งสังคมไม่ยอมรับ อันได้แก่ กลุ่มหญิงขายบริการทางเพศ กลุ่มอาชญากร และกลุ่มนักโทษประหาร การนำเสนอภาพดังกล่าวก็ได้สืบค้นข้อมูลทั้งจากเอกสารและการลงภาคสนามด้วยตนเอง

สำหรับกลวิธีการนำเสนอภาพชีวิตนั้น อรสม สุทธิสาคร ใช้วิธีการเริ่มเรื่อง จบเรื่อง และดำเนินเรื่องคล้ายกับการเล่าเรื่องในเรื่องสั้นหรือนวนิยาย ซึ่งทำให้สารคดีน่าอ่านยิ่งขึ้น และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งยังแสดงให้เห็นพัฒนาการด้านรูปแบบของงานประเภทสารคดีอีกทางหนึ่งด้วย

สุพรรณษา ประสงค์สุข (2551) ได้ศึกษาวิเคราะห์งานเขียนสารคดีเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวไทยของอรสม สุทธิสาคร ในด้านแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ จากงานเขียนสารคดีจำนวน 11 เล่ม ที่จัดพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 – 2548 ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ปัญหาครอบครัวไทยในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร เกิดจากสาเหตุ 2 ประการสำคัญ คือ สาเหตุจากปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ทศนคติของบุคคลในครอบครัว พฤติกรรมของบุคคลในครอบครัว และความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว ส่วนอีกสาเหตุหนึ่งนั้นมาจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความเสื่อมโทรมทางด้านศีลธรรม และความยากจน

ขณะเดียวกัน อรสม สุทธิสาคร ยังได้สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวไทยไว้ในสารคดีด้วยว่า การอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อพฤติกรรมเด็ก ธรรมะเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการแก้ปัญหา มนุษย์ทุกคนมีทั้งความดีและไม่ดีอยู่ในตัว รูปลักษณะภายนอกไม่อาจวัดพฤติกรรมของคนได้ มนุษย์มีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ และความยากจนเป็นบ่อเกิดของปัญหาสังคม

นอกจากนี้ กลวิธีการนำเสนอแนวคิดของอรสม สุทธิสาคร ได้ใช้กลวิธีการนำเสนอ 2 ด้าน คือ กลวิธีการนำเสนอข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย การอ้างอิง และการใช้

ภาพประกอบ ส่วนอีกกลวิธีหนึ่ง คือ กลวิธีทางวรรณศิลป์ จากการตั้งชื่อเรื่อง การนำเข้าสู่เรื่อง การนำกลวิธีการเขียนเรื่องสั้นมาใช้ในการเขียนสารคดี และการใช้ภาษา

เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และอุดมการณ์

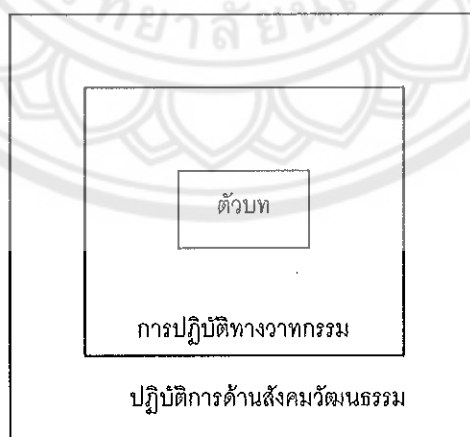
การวิเคราะห์วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เป็นแนวคิดของนอร์แมน แฟร์คลาฟ (Norman Fairclough) โดยศึกษาวิเคราะห์ผ่าน 3 ช่องทาง ได้แก่ ตัวบท (Text) ปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discourse Practices) และปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Practices)

ตัวบท (Text) คือ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในสารคดี ด้วยการวิเคราะห์ศัพท์, ไวยากรณ์ และการเชื่อมประโยค

วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practices) คือ กระบวนการสร้างตัวบท วิเคราะห์กระบวนการนำเสนอ ตลอดจนการตีความตัวบท เพื่อจะดูวิธีการสร้างวาทกรรมของผู้เขียน ตลอดจนวิธีการถ่ายทอดวาทกรรมดังกล่าว

วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Practices) คือ ศึกษาวิเคราะห์บริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมือง ที่ปรากฏแวดล้อมตัวบทเพื่อให้เข้าใจความหมายและกระบวนการสร้างวาทกรรมอย่างชัดเจน

กระบวนการทั้งหมดนี้จะต้องศึกษาวิเคราะห์ในลักษณะของการเชื่อมโยง ดังปรากฏเป็นกรอบแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมแบบ 3 มิติของแฟร์คลาฟ ดังนี้



ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมแบบ 3 มิติ ของแฟร์คลาฟ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับวาทกรรมและวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ปรากฏว่า พบเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วาทกรรมหลากหลายด้าน อาทิ ด้าน การแพทย์ ด้านสื่อสารมวลชน ด้านสังคมศาสตร์ และด้านภาษาศาสตร์ เป็นต้น โดยสามารถ จำแนกเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วาทกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์วาทกรรมในด้านการแพทย์

ทรงวุฒิ ดวงรัตนพันธ์ (2547) ได้ศึกษาวาทกรรมทางการแพทย์แบบวิทยาศาสตร์กับ แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพช่องปากของทันตแพทย์ ผลการศึกษาพบว่า ทันตแพทย์ไม่สามารถ จำแนกความแตกต่างระหว่างแนวคิดการส่งเสริม สุขภาพและการป้องกันโรค แนวคิดการส่งเสริม สุขภาพของทันตแพทย์ถูกจัดวางอยู่บนพื้นฐานของ วาทกรรมทางการแพทย์แบบวิทยาศาสตร์ที่มุ่งเน้น ที่โรคและกลุ่มเป้าหมายเสี่ยง ทันตแพทย์คุ้นเคยกับการอธิบายโรคในช่องปากภายใต้กลไกทาง ระบาดวิทยาและชีวเคมี วาทกรรมทางการแพทย์แบบวิทยาศาสตร์ที่ล้อมกรอบแนวคิดการส่งเสริม สุขภาพช่องปากของทันตแพทย์ถูกสร้างขึ้นและผลิตซ้ำภายในระบบการศึกษาทันตแพทยศาสตร์ และในระบบบริการสุขภาพของจังหวัดเชียงใหม่ แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพช่องปากของ ทันตแพทย์เกี่ยวพันกับระบบวัฒนธรรมชีวการแพทย์ วิชาชีพทันตแพทย์และระบบราชการ สาธารณสุข

อรุณา รั้งผึ้ง (2548) ได้ศึกษาวาทกรรมในการคลอดบุตร พบว่าประสบการณ์ การตั้งครรภ์ของหญิงในกลุ่มที่เตรียมตัวคลอดหรือหาข้อมูลน้อย จะสร้างปัญหาในขณะคลอด มากกว่ากลุ่มที่เตรียมตัวอย่างมาก เช่น ผีฝนร่างกาย ทัศนคติด้านบวกและเข้าใจร่างกายในขณะ คลอด ประกอบกับการปฏิสัมพันธ์กับสถาบันการแพทย์ในระยะฝากครรภ์ ยิ่งสร้างความรู้สึก ไม่มั่นใจในตนเอง ความเสี่ยงต่อการคลอดทางช่องคลอด การใช้เทคโนโลยีการแพทย์มากยิ่งขึ้น ค่านิยมต่อร่างกายหญิงที่สมบูรณ์และเยาว์วัน ทำให้หญิงส่วนใหญ่มีแนวโน้มมอบอำนาจ การตัดสินใจคลอดให้กับแพทย์ นอกจากนี้บริบทการคลอดในโรงพยาบาลรัฐมีส่วนอย่างมาก ในการสร้างความรู้สึกวิตกกังวล โดดเดี่ยวและกลัวความเจ็บปวดจากการคลอด มีส่วนผลักดันให้ หญิงมีแนวโน้มจะใช้วิธีการผ่าตัดคลอดมากขึ้น

การนิยามความเป็นแม่นั้น เป็นกระบวนการที่สั่นไหวไปตามระยะของประสบการณ์ ช่วงต่าง ๆ ในช่วงหลังคลอดหญิงจะปรับนิยามความเป็นแม่จากการมีลูก มาเป็นการให้นมบุตร ซึ่งหญิงส่วนใหญ่จะมองความเป็นแม่ว่าเป็นประสบการณ์ด้านบวกมากกว่าเป็นสิ่งที่กดดันหรือ เลวร้าย สำหรับภาพอุดมการณ์ความเป็นแม่ที่ดีถูกนำมาเชื่อมโยงการให้นมแม่อย่างเดียวนาน

อย่างน้อย 6 เดือน และการเลี้ยงลูกด้วยตนเองนับเป็นภาพของแม่ที่ดีในยุคสมัยใหม่หรือในฐานะผู้หล่อเลี้ยงครอบครัว

2. การวิเคราะห์วาทกรรมในด้านสื่อสารมวลชน

พนมสิทธิ์ สอนประจักษ์ (2552) ได้ศึกษาโบราณคดีประยุกต์ว่าด้วยการขาดจริยธรรมทางการเมือง ผ่านวาทกรรมข่าวสารการเลือกตั้งทางหนังสือพิมพ์ จากการศึกษาพบว่า มีกรอบความคิดว่าด้วยการขาดจริยธรรมทางการเมือง 5 ประการ คือ การทุจริตลงคะแนนเสียง การซื้อ – ขายเสียง การใส่ร้ายป้ายสี การมีผลประโยชน์ทับซ้อน และการใช้วิธีสกปรกหาเสียง ซึ่งการขาดจริยธรรมทางการเมืองดังกล่าวก็มีลักษณะที่ไม่ต่อเนื่อง ด้วยปัจจัยของการประกอบสร้างความคิดที่แตกต่างกัน อีกทั้งการให้ความหมาย และกำหนดคุณค่าให้กับกรอบความคิดนั้นแตกต่างกันไปตามยุคสมัย

อัสนันท์ เตชพิศาลวงศ์ (2554) ได้ศึกษาวาทกรรมสะท้อนภาพไทยผ่านหนังสือพิมพ์ประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ซึ่งผลการศึกษได้แสดงให้เห็นว่า มีวาทกรรมหลัก 3 ชุด ได้แก่ วาทกรรมสะท้อนภาพเศรษฐกิจ วาทกรรมสะท้อนภาพการเมือง และวาทกรรมสะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรม ซึ่งวาทกรรมในหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับก็มีความแตกต่างกันไปตามปัจจัย คือ ความเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ บริบทการสื่อสาร คุณค่าของข่าวที่น่าเสนอ และแหล่งข่าว

พิสิฐ ประเสริฐศรี (2554) ได้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและวาทกรรมข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ซึ่งผลการศึกษาพบว่า มีวาทกรรมหัวข่าวที่หนังสือพิมพ์ใช้ในการเขียนลักษณะบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่หรือผู้ปฏิบัติการ ในฐานะผู้อำนาจปฏิบัติการตามหน้าที่และกระทำตามกฎหมาย กลุ่มต่อมา คือ ผู้ก่อการร้าย ในฐานะโจร ผู้ก่อความไม่สงบ และผู้ต่อต้านอำนาจรัฐ ส่วนกลุ่มสุดท้าย คือ ผู้ได้รับผลกระทบ (เหยื่อ) จากเหตุการณ์ ที่อาจเป็นได้ทั้งประชาชน ทหาร ตำรวจ พระ หรือครู เป็นต้น

3. การวิเคราะห์วาทกรรมในด้านสังคมศาสตร์

นเรศน์ วงศ์สุวรรณ (2547) ได้ศึกษาการผลิตเพื่อการค้าในฐานะวาทกรรมในชุมชนชนบทไทย ซึ่งผลการศึกษาสรุปว่า ชุมชนชนบทไทยได้ปรับเปลี่ยนวิถีหลักมาเป็นการผลิตเพื่อการค้าตั้งแต่ช่วงต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจไทย โดยมีเบื้องหลังคืออุดมการณ์ทุนนิยมที่ได้แผ่ขยายเข้าไปยังชุมชนด้วยภาคปฏิบัติการต่าง ๆ ภายใต้วาทกรรมการผลิตเพื่อการค้า ส่งผลให้ภาครัฐสามารถเข้าไปกำหนดจัดการกับวิถีการผลิตให้เป็นไปในทิศทางที่รัฐต้องการ จนเกิดการยอมรับอุดมการณ์ดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระแสอุดมการณ์ทุนนิยมจะเข้ามาอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ไม่ได้ทำให้ชุมชนปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตให้เป็นไปตามที่อุดมการณ์ทุนนิยมกำหนดไว้อย่างสมบูรณ์ ชุมชนยังคงความเป็นสังคมแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อีกทั้งยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทของทุนนิยมสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี

จิตรกร โพธิ์งาม (2549) ได้ศึกษาชาวทกรรมและยุทธศาสตร์ที่ปรากฏในปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในปัญหาเขื่อนปากมูล ได้แก่ รัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) นักการเมือง สมัชชาคนจน นักวิชาการ สื่อมวลชน และชาวบ้านปากมูล โดยเน้นศึกษากลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในชุมชน 9 พื้นที่ ได้แก่ บ้านสะพือใต้ บ้านทรายมูล บ้านน้ำสร้าง บ้านวังสะแบงใต้ บ้านตุงสูง บ้านคันทนหอ บ้านหัวเหว บ้านด่านเก่า และบ้านเงินปัก

ผลการศึกษาสรุปว่า การอนุมัติให้สร้างเขื่อนปากมูลขึ้นที่บ้านหัวเหว อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อปีพ.ศ.2532 ได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาในหมู่ประชาชนจังหวัดอุบลราชธานีอย่างกว้างขวาง จนนำมาสู่ประเด็นทางการเมือง ซึ่งการเมืองในยุคก่อนสร้างเขื่อนพบว่า ชาวบ้านต่อต้านเขื่อนเพื่อปกป้องตนเองจากการสูญเสียทรัพยากรโดยอาศัยเครือข่ายในพื้นที่โดยมีเป้าหมายในขณะนั้นคือ "ไม่เอาเขื่อน" ส่วนการเมืองยุคหลังสร้างเขื่อน ชาวบ้านต่อรองเรื่องเขื่อนเพื่อปรับตัวเข้าถึงทรัพยากรโดยอาศัยเครือข่ายนอกพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเรียกร้องเงินค่าชดเชยผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล

สำหรับยุทธศาสตร์ในการต่อสู้ พบว่า การเข้าร่วมทางการเมืองของชาวบ้านทั้งสองยุคแตกต่างกัน กล่าวคือ ยุคแรก ชาวบ้านถูกปลุกกระแสจาก "คนใน" คือ นักการเมืองท้องถิ่น และแนวร่วมซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เสียประโยชน์จากการสร้างเขื่อน ได้แก่ กลุ่มนักอนุรักษ์ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าบริเวณแก่งสะพือ เป็นต้น ส่วนยุคหลังสร้างเขื่อน ชาวบ้านถูกปลุกกระแสโดย "คนนอก" คือ เอ็นจีโอ เครือข่ายพันธมิตร และกลุ่มอื่น ๆ การต่อสู้ในยุคหลังนี้เป็นการขยายบริบทของปัญหาจากระดับ "พื้นที่" สู่ "เครือข่าย" และกระจายออกไปทั่วประเทศ ประเด็นถกเถียงที่สำคัญ พบว่า ยุคแรกรัฐจะพูดถึง "การใช้ประโยชน์จากน้ำ" "ความมั่นคงของระบบพลังงานไฟฟ้า" "เขื่อนปากมูล" และ "บันไดปลาโจน" ส่วนชาวบ้านจะพูดถึง "น้ำท่วมแก่งสะพือ" "ผลกระทบอื่น ๆ" และ "เขื่อนสิรินธร" ในยุคหลังสร้างเขื่อน รัฐจะพูดถึง "มือรับจ้าง" และ "งานวิจัยของสำนักงานสถิติแห่งชาติ" ส่วนชาวบ้านและเอ็นจีโอจะพูดถึง "ปลาแม่น้ำโขง" "การสูญเสียอาชีพประมง" "สิทธิชุมชน" "งานวิจัยม.อุบล" และ "งานวิจัยไต้หวัน" หากพิจารณาในเชิงโครงสร้าง พบว่า ปัญหาเขื่อนปากมูลเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ 3 ระดับ ได้แก่ อำนาจนอกรัฐ อำนาจรัฐ และอำนาจท้องถิ่น นอกจากนี้ยัง

พบว่าการเคลื่อนไหวนิยามความหมายของเขื่อนจากเดิม เขื่อนคือ "สัญลักษณ์ของการพัฒนา" ในความหมายใหม่ เขื่อนคือ "วาทกรรม" ที่นำมาสู่การปะทะกันระหว่าง "โลกาภิวัตน์" กับ "ท้องถิ่นนิยม" ซึ่งด้านหนึ่ง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้ทำหน้าที่ควบคุม / จัดสรร / และกระจายทรัพยากร และอีกด้านหนึ่ง เอ็นจีโอได้แสดงบทบาทเป็นนักจัดการสิทธิประโยชน์เรื่องสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ในความหมายดังกล่าว สมัชชาคนจน คือ "พื้นที่สาธารณะ" หรือ "พื้นที่ใช้สอย" ที่กรณีปัญหาต่าง ๆ ซึ่งไม่มีทางออกได้ใช้เป็นช่องทางในการเคลื่อนไหวต่อรองเพื่อปรับตัวเข้าถึงทรัพยากร

กิตติกร สันติประภา (2550) ได้ศึกษาการรื้อรื้อทางเพศภาวะ: นัยสำคัญภายใต้วาทกรรมรักต่างเพศ ซึ่งผลการศึกษาได้เผยให้เห็นว่า บรรทัดฐานรักต่างเพศ ได้สร้างความจริงของความเป็นกะเทยทำให้กะเทยสยบยอมต่ออำนาจรักต่างเพศ บงการตนเอง สร้างอัตลักษณ์อ้างอิงความเป็นหญิง และจัดกระทำตนเองให้เป็นไปตามอำนาจของวาทกรรม เพื่อให้อยู่ได้ในสังคม อัตลักษณ์ทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นผูกติดกับความหมายของภาพตัวแทนของกะเทย ทั้งเพศภาวะและเพศวิถี ดังนั้น กะเทยจึงถูกใช้ประโยชน์จากระบบชายเป็นใหญ่ทางเพศวิถีในมิติประเพณีได้ง่าย ความรุนแรงทางเพศต่อกะเทยมีหลายระดับตั้งแต่ การใช้วาจาจาบจ้วง การกระทำชำเรา การรุมข่มขืน และการล่อลวงให้สยบยอม ขึ้นกับบริบทของเหตุการณ์ในวาทกรรมที่ทำให้กะเทยตีความอัตลักษณ์ของตนว่าเป็นเช่นไร ซึ่งมีผลต่อการเคลื่อนไหวของอัตลักษณ์ของกะเทย การกระทำเหล่านี้มีผลต่อทั้งชีวิต จิตใจ ร่างกาย และสุขภาพของกะเทย การไร้ตัวตนและไร้เสียงในสังคมที่ถูกครอบงำโดยอุดมการณ์รักต่างเพศและชายเป็นใหญ่ของกะเทย จึงเป็นการสร้างช่องว่างทางความรู้เกี่ยวกับตัวตนของกะเทย สร้างความคลุมเครือทางความคิดของสังคมและไม่มีแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวันแก่กะเทย และทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติของสังคมต่อกะเทย กะเทยจึงไม่ได้รับการคุ้มครอง และปกป้องสิทธิทางเพศอย่างเพียงพอตามที่สมควรจะได้รับ ในฐานะมนุษย์ที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีคนหนึ่งคนในสังคม

ภททิรา วิภวภิญโญ (2555) ได้ศึกษาปฏิบัติการเชิงวาทกรรมว่าด้วยการกำกับและควบคุมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า วาทกรรมสื่อสาธารณะและวาทกรรมภายในชุมชนมีการสื่อความถึงเด็กและเยาวชนกระทำผิดด้วยกลวิธีการใช้คำ กลวิธีทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ และกลวิธีทางวาทศิลป์ โดยวาทกรรมสื่อสาธารณะแสดงถึงทัศนคติที่เป็นลบด้วยการประทับตราอัตลักษณ์ผู้กระทำความรุนแรง ส่วนวาทกรรมภายในชุมชนก็แสดงถึงทัศนคติที่เป็นลบด้วยเช่นกัน

4. การวิเคราะห์วาทกรรมในด้านภาษาศาสตร์

สรณีย์ วงศ์เปี่ยมสัจจ์, หัทยา จันทรมังกร และศตวรรษ เปียงบุญทา (2547) ได้วิเคราะห์หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทยที่ได้รับรางวัล ในเชิงวรรณกรรมและวาทกรรม โดยใช้ฐานของภาษาศาสตร์เชิงวิเคราะห์ วาทกรรมศึกษา และวรรณกรรมศึกษาในการวิเคราะห์หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทย เพื่อทำความเข้าใจกลไกทางวรรณกรรมและวาทกรรม รวมถึงอวัจนภาษา ซึ่งอาจจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการทางวรรณกรรมและอุดมการณ์วาทกรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทยและสังคมวัฒนธรรมไทย

ผลการวิจัยพบว่า มีการประกอบสร้าง การแผ่แผ้วความหมาย และอุดมการณ์เชิงสังคมหลายประการ ได้แก่ การจัดลำดับชั้น เพศสภาพ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ชายกับหญิง ชนชั้นสูงกับชนชั้นล่าง รัฐกับราษฎร ตลอดจนความเป็นไทยกับความเป็นฝรั่ง โดยใช้ความเป็นเรื่องแต่งเพื่อกลบเกลื่อนอุดมการณ์ดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างตัวตนและเตรียมเด็กชนชั้นกลางให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รักชาติของสังคม

จันทิมา เอี่ยมมานนท์ (2549) ได้ศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคมไทย ตามแนวปฏิพนธ์วิเคราะห์ โดยได้ศึกษาเหตุการณ์การสื่อสารว่าด้วยการรักษาพยาบาลผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ ที่จะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและพยาบาลกับเหตุการณ์การสื่อสารที่ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์สื่อสารระหว่างกัน ได้ผลสรุปว่า อัตลักษณ์ของกลุ่มบุคคลนี้ถูกตีตราในฐานะของผู้ป่วย การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ในเหตุการณ์หนึ่ง ๆ อาจทำให้มีวิถีปฏิบัติและการใช้ภาษาแตกต่างกัน แต่ก็ยังแสดงอัตลักษณ์ความเป็นผู้ป่วยเอดส์อยู่ ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงด้านการรักษาพยาบาลและข้อตกลงในฐานะสมาชิกของชุมชนผู้ป่วยเอดส์

สุภณ สมจิตศรีปัญญา (2551) ได้ศึกษาวาทกรรมจากวรรณกรรมสยองต่อการสร้างทุนทางวัฒนธรรมในภาคอีสาน ซึ่งผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมสยองมีผลต่อการสร้างทุนทางวัฒนธรรม 3 ประเภท ได้แก่ อสังหาริมทรัพย์ สังหาริมทรัพย์ และพิธีกรรม กล่าวคือ หลังจากที่ได้ฟังพระธรรมเทศนา รับการประชาสัมพันธ์และสนทนาเชิญชวนแล้ว จะเกิดการตัดสินใจสร้างทุนทางวัฒนธรรม 3 ประเภทตามที่ได้กล่าวมา คือ ในส่วนอสังหาริมทรัพย์ จะมีพระอุโบสถ กุฏิ ศาลาการเปรียญ ธาตุเจดีย์ บ่อน้ำ ส่วนของสังหาริมทรัพย์ จะมีพระปฏิมากร เทียนบูชาเข้าพรรษา ปราสาทผึ้ง บุญกฐิน บั้งสุกุดผ้าป่า และในส่วนของพิธีกรรม จะมีพิธีเข้าปริวาสกรรม ซึ่งการสร้างทุนวัฒนธรรมดังกล่าว เป็นไปเพื่อตอบแทนคุณพระพุทธศาสนาและบูรพการี ทำให้มีความสุขความพึงพอใจที่ได้ทำหน้าที่ อีกทั้งยังเป็นการสร้างสาธารณประโยชน์แก่สังคม

นอกจากนี้ ยังมีการนำทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวไปใช้ให้เกิดมูลค่าเพิ่มด้วย อาทิ การจัดการด้านประเพณี พิธีกรรม ในงานบุญกฐิน ผ้าป่า แห่ปราสาทผึ้ง แห่เทียนพรรษา และการจัดงานประจำปีของแต่ละจังหวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทำบุญประจำปี

พัชนี ตั้งยืนยง (2552) ได้ศึกษาวาทกรรมในกวีนิพนธ์สงครามจินราชวงศ์ถึง ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ว่ากวีนิพนธ์สงครามจินราชวงศ์ถึงมีปฏิบัติการทางวาทกรรม 3 ชุด ได้แก่ วาทกรรมชนชาตินิยม วาทกรรมชนชั้น และวาทกรรมเพศสภาพ โดยวาทกรรมดังกล่าวมีทั้ง ลักษณะครอบงำและตอบโต้ อันเป็นการเปิดเผยให้เห็นว่ากวีนิพนธ์เป็นวาทกรรมที่ถูกประกอบ สร้างขึ้นและมีความสัมพันธ์กับอำนาจอย่างสลับซับซ้อน อีกทั้งยังเป็นปฏิบัติการทางภาษาอีก ลักษณะหนึ่งที่มีบทบาทในการสร้างเสริม สืบทอด ตอบโต้ และต่อรองกับความคิดกระแสหลัก ที่ครอบงำสังคมอยู่

ในส่วนของกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการนำเสนอวาทกรรมปรากฏว่า กวีนิพนธ์สงครามจินราชวงศ์ถึง ใช้หลากหลายกลวิธีในการนำเสนอวาทกรรม อาทิ การเลือกใช้ศัพท์ การใช้ อุปลักษณ์คู่ตรงข้าม การใช้กระบวนการจินตภาพ และการใช้สหพ

สำหรับการตีความความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ พบว่า อุดมการณ์สร้างชาติ อุดมการณ์ราชาธิปไตย และอุดมการณ์ปีตาธิปไตย เป็นอุดมการณ์หลักของสังคมที่แฝงอยู่ ซึ่งผู้มีอำนาจต้องการรักษาไว้ เพื่อจรรโลงระบบแกนหลักของสังคมและวัฒนธรรมให้ดำเนินไปได้ อีกทั้งยังได้ตอกย้ำและผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านระบบการตรวจสอบคัดเลือกข้าราชการ ทำให้อุดมการณ์หลักเหล่านี้ฝังรากลึกอยู่ในโครงสร้างความรู้สึกร่วมของชาวจีนอย่างเป็นธรรมชาติ

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2552) ได้ศึกษาวาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมไทย พบว่า กระบวนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทยแบบจารีตนิยม มี 3 กระบวนทัศน์หลัก คือ กระบวนทัศน์จิตสำนึกเชิงนิเวศแนวดั้งเดิม กระบวนทัศน์จิตสำนึกเชิงนิเวศแนวพุทธปรัชญา และ กระบวนทัศน์จิตสำนึกเชิงนิเวศแนวชนชั้น กระบวนทัศน์ดังกล่าวมีรากฐานที่สำคัญคือ เป็นระบบคิดที่แสดงถึงการตระหนักรู้ในความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ การนอบน้อมและเคารพในธรรมชาติ อันเป็นระบบคิดพื้นฐานของจิตสำนึกเชิงนิเวศที่มีลักษณะสอดคล้องกับกระบวนทัศน์ที่มีคตินิยมเชิงนิเวศเป็นศูนย์กลาง (eco-centrism) กระบวนทัศน์ทั้งสามมีความเกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และพัฒนาการทางสังคมแต่ละยุค และได้ก่อให้เกิดวาทกรรมสำคัญเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่แตกต่างกัน

สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี (2552) ได้วิเคราะห์ลักษณะของวาทกรรมโฆษณาว่าด้วยการนำเสนออุดมการณ์ความเป็นแม่ในวาทกรรมโฆษณาในนิตยสารสำหรับครอบครัว พบว่าวาทกรรมโฆษณาถูกนำเสนอใน 2 ลักษณะ ได้แก่ โฆษณาที่สื่อความทางธุรกิจโดยตรง (พิจารณาด้านรูปแบบและองค์ประกอบ) กับบทความเชิงโฆษณา (พิจารณาด้านเนื้อหาและภาษา) หลังจากนั้นได้ใช้กรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) ศึกษาถึงกลวิธีทางภาษาที่ผู้ผลิตโฆษณาเลือกใช้ อันเป็นบทบาทสำคัญในการนำเสนออุดมการณ์ความเป็นแม่ และเพื่อประโยชน์ทางการค้า ซึ่งกลวิธีทางภาษาดังกล่าว แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ วาจนาภาษา (ใช้การกล่าวอ้าง, คำศัพท์, อุปลักษณ์, มุลบท และการเล่าเรื่อง) กับอวัจนภาษา (การใช้ความหมายภาพ, ขนาดของตัวอักษร และสี)

บทสรุปของงานวิจัยชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า กลวิธีทางภาษาในโฆษณาดังกล่าวได้สะท้อนความคิดความเชื่อเรื่อง "แม่" คือ ผู้เหมาะสมในการดูแลลูก (แม่เท่านั้น), แม่ต้องเลี้ยงดูลูกอย่างดี (ทุ่มเท / พิถีพิถัน), แม่ต้องเฝ้าหาความรู้, เก่งรอบด้าน อีกทั้งต้องสวยและอ่อนเยาว์เสมอ ซึ่งชุดวาทกรรมกลุ่มนี้ถูกใช้เชื่อมโยงกับการโฆษณาสินค้าในลักษณะเติมเต็มบทบาทความเป็นแม่อย่างสมบูรณ์ (อุดมการณ์ความเป็นแม่) อีกทั้งยังเลือกประโยชน์ทางการค้าด้วย

เพ็ญนภา คล้ายสิงห์โต (2553) ได้วิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับอุดมการณ์ทางเพศสภาพในพาดหัวข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทย โดยวิเคราะห์รูปภาษาที่ปรากฏในพาดหัวข่าวอาชญากรรมในระดับข้อความและระดับคำตามเพศผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ อีกทั้งยังวิเคราะห์ถึงอุดมการณ์ทางเพศสภาพที่แฝงอยู่ในพาดหัวข่าวอาชญากรรม โดยใช้พาดหัวข่าวอาชญากรรมจำนวน 1,815 ข่าว จากหนังสือพิมพ์แนวประชานิยม 4 ชื่อฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด และคมชัดลึก ในช่วงปีพ.ศ.2549 และพ.ศ.2550 สรุปผลการวิจัยได้ว่าในระดับข้อความ พาดหัวข่าวอาชญากรรมมีรูปแบบโครงสร้างพาดหัวข่าวทั้งหมด 13 รูปแบบ รูปแบบโครงสร้างพาดหัวข่าวที่ปรากฏมากที่สุดในการนำเสนอพาดหัวข่าวอาชญากรรมของทุกกลุ่ม คือ การนำเสนอเฉพาะเหตุการณ์ความรุนแรง รูปแบบโครงสร้างพาดหัวข่าวที่ปรากฏมากเป็นอันดับสอง แสดงถึงการเลือกนำเสนอข้อมูลรองในอนุพากย์แรกของพาดหัวข่าวต่างกันตามเพศผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ เช่น ในกรณีที่ข่าวผู้ชายกระทำความรุนแรงต่อผู้หญิง หนังสือพิมพ์เลือกนำเสนอข้อมูลกระบวนการตำรวจในรูปแบบโครงสร้าง "กระบวนการตำรวจ + ความรุนแรง" มากเป็นอันดับสองและมีสัดส่วนมากกว่าข่าวกลุ่มอื่นต่างกับข่าวที่ผู้หญิงกระทำความรุนแรงต่อผู้ชาย หนังสือพิมพ์เลือกนำเสนอสาเหตุความรุนแรงในรูปแบบโครงสร้าง "สาเหตุความรุนแรง + ความรุนแรง" มากเป็นอันดับสองและมีสัดส่วนมากกว่าข่าวกลุ่มอื่น

ในระดับคำพบว่า กรณีอ้างถึงผู้ชาย หนังสือพิมพ์เลือกใช้ประเภทของคำแทนบุคคลแตกต่างกันตามสถานะและเพศผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ต่างกับการอ้างถึงผู้หญิงที่หนังสือพิมพ์เลือกใช้คำแทนบุคคลประเภทเดียวกันไม่ว่าจะอยู่ในสถานะผู้กระทำหรือผู้ถูกกระทำ

จากรูปภาษาที่ต่างกันตามเพศผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ สะท้อนให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์ยังทำหน้าที่ตอกย้ำ ผลิตซ้ำอุดมการณ์ทางเพศสภาพในพาดหัวข่าวอาชญากรรม เช่น การตอกย้ำเรื่องคุณลักษณะพฤติกรรม บทบาททางเพศ และอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างผู้ชายและผู้หญิง

กัลยา กุลสุวรรณ (2553) ได้วิเคราะห์วาทกรรมคำสอนของพุทธทาสภิกขุผ่านบทความจำนวน 71 ชิ้นในหนังสือชุมนุมข้อคิดอิสระ ชุมนุมเรื่องยาว ชุมนุมเรื่องสั้น และตามรอยพระอรหันต์ โดยพิจารณาถึงกลวิธีการนำเสนอ การเชื่อมโยงความ และรูปภาษาที่ใช้สื่อความนึกเปรียบเทียบ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับศาสนาและสังคมที่ปรากฏในคำสอนของพุทธทาสภิกขุ โดยใช้ทฤษฎีไวยากรณ์แทกมีมิก (Tagmemics Grammar) ทฤษฎีการเชื่อมโยงความ แนวคิดเกี่ยวกับความนึกเปรียบเทียบของ I.A. Richard และปณิธาน 3 ประการของพุทธทาสภิกขุ

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า กลวิธีการนำเสนอ ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านโครงสร้าง 3 แบบ คือ ชื่อเรื่อง การนำเรื่อง และการปิดความ ส่วนกลวิธีการเชื่อมโยงความ มี 3 ลักษณะ คือ เชื่อมโยงคำศัพท์ เชื่อมโยงคำ และการอ้างถึง ตลอดจนกลวิธีการใช้ความนึกเปรียบเทียบ มี 3 ลักษณะ คือ ความนึกเปรียบเทียบอุปมา ความนึกเปรียบเทียบเชิงอุปลักษณ์ และความนึกเปรียบเทียบเชิงบุคคลาธิษฐาน ซึ่งการศึกษาดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าพุทธทาสภิกขุมีอัจฉริยภาพทางภาษาในการสื่อพุทธธรรม ความลุ่มลึกในพุทธศาสนา และแนวคิดเกี่ยวกับศาสนา สอดคล้องกับอุดมการณ์ในการสร้างสันติสุขและสันติภาพในชีวิตและสังคม ด้วยกระบวนการสร้างความเข้าใจในคติธรรมทางศาสนาตามปณิธาน 3 ประการของท่าน

มานิช ดินลานสกุล (2553) ได้ศึกษาวาทกรรมวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน พบว่า วาทกรรมวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ได้สร้างความหมายและอัตลักษณ์ ทั้งนี้โดยอาศัยการสร้าง ความหมายแบบปลายเปิดให้แก่วรรณกรรมสร้างสรรค์ ด้วยการอธิบายลักษณะของวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลครั้งแล้วครั้งเล่า ลักษณะและการอธิบายดังกล่าวเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่วาทกรรมอีกชั้นหนึ่ง พร้อมกันนี้ได้สร้างความหมายให้แก่นักเขียนรุ่นใหม่ ตลอดจนเจ้าของผลงานที่ได้รับรางวัล ให้มีความเป็นนานาชาติ มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านวรรณกรรมประกอบกับเครือข่ายที่โยงใยกัน ก่อให้เกิดการตรึง การปะทะกันทาง

ความหมายและอัตลักษณ์ดังกล่าวอย่างกว้างขวาง จนในที่สุดกลายเป็นชุดวาทกรรมกระแสหลักที่มีอิทธิพลต่อพื้นที่ทางวรรณกรรมของไทย และมีอิทธิพลต่อระบบการศึกษา

วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2553) ได้เลือกใช้กรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาและอุดมการณ์ความเป็นชายผ่านโฆษณาสินค้าและบริการสำหรับผู้ชายในนิตยสารผู้ชาย ซึ่งผลการศึกษา พบว่า วาทกรรมโฆษณาถูกนำเสนอใน 2 ลักษณะ ได้แก่ โฆษณาที่สื่อความทางธุรกิจโดยตรง (พิจารณาด้านรูปแบบและองค์ประกอบ) กับบทความเชิงโฆษณา (พิจารณาด้านเนื้อหาและภาษา) ส่วนกลวิธีทางภาษาแบ่งออกเป็น 2 วิธี ได้แก่ วัจนภาษา (การใช้คำศัพท์, การกล่าวอ้าง, อุปลักษณ์, มูลบท, คำถามเชิงวาทศิลป์, กล่าวเกินจริง, สหบท และการยืนยัน) กับอวัจนภาษา (การใช้ภาพ และสี)

บทสรุปของงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า กลวิธีทางภาษาในโฆษณา ได้ประกอบสร้าง "อุดมการณ์ความเป็นชาย" ว่า ผู้ชายต้องมีรูปลักษณ์ที่ดี (ตั้งแต่หัวจรดเท้า), ผู้ชายต้องมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ (ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน และมีเสน่ห์), ผู้ชายต้องเป็นสุภาพบุรุษ (สุภาพ / ให้เกียรติ / มีคุณธรรม) และเรื่องเพศเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้ชาย (สนุกสุดเหวี่ยง / มีสุขเพศที่ดี) ซึ่งชุดวาทกรรมกลุ่มนี้ถูกใช้เชื่อมโยงกับการโฆษณาสินค้าในลักษณะเดิมเดิมบทบาทความเป็นผู้ชายอย่างสมบูรณ์ (อุดมการณ์ความเป็นชาย) และการตลาดก็ได้หยิบฉวยเอาประเด็นนี้มาตอกย้ำ / ผลิตซ้ำ จนกลายเป็นบรรทัดฐานที่ผู้ชายส่วนใหญ่ยอมรับ

นิติพงศ์ พิเชฐพันธ์ (2553) ได้เลือกใช้กรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอุดมการณ์เกี่ยวกับ "ไทย" และ "เขมร" ผ่านวาทกรรมเหตุการณ์พิพาทเขาพระวิหาร พ.ศ. 2551 จากหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ถึงวิธีการนำเสนอชุดความคิดเกี่ยวกับ "ไทย" และ "เขมร" และกลวิธีทางภาษาที่นำเสนอชุดความคิดเหล่านั้น พบว่ามีการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อนำเสนอชุดความคิดเกี่ยวกับไทยและเขมร 2 กลุ่ม คือ กลวิธีทางภาษาด้านอรรถศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์ ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ (ผู้รักชาติ / ผู้รักล้ำ) การใช้อุปลักษณ์ (ประเทศชาติ คือ ครอบครัว) การใช้นามนัย (ประเทศ = รัฐบาล) การใช้มูลบท (ไทยเสียประโยชน์) การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้ถ้อยคำนัยแฝง และการกล่าวอ้างเพื่อสร้างสหบท (อ้างคนมีชื่อเสียง) อีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลวิธีทางภาษาด้านการเรียบเรียงความ ได้แก่ การใช้โครงสร้างของเรื่องเล่า (ซึ่งช่วยสื่อความคิดว่าเขมรมักสร้างปัญหาให้แก่ไทย)

โดยสรุปแล้ว งานวิจัยชิ้นนี้ได้ใช้กลวิธีทางภาษาดังกล่าวนำเสนอชุดความคิดเกี่ยวกับ "ไทย" และ "เขมร" ในลักษณะของ "เขมร" ผู้สร้างปัญหาโดยใช้เล่ห์เพทุบาย แต่สำหรับ "ไทย" เป็นผู้ดำเนินตามกฎเกณฑ์จนเป็นผลให้พลีภัยล้ำแก่ "เขมร" หากพิจารณาตีความศัพท์ที่พบเป็น

จำนวนมาก จะเห็นว่ามีความคิด "ไทย" เหนือกว่า "เขมร" ปรากฏอยู่ แม้ว่า "ไทย" จะเปลี่ยงพล้ำให้ "เขมร" แต่ก็มีคุณธรรมสูงกว่า ดังนั้น สามารถสรุปเป็นอุดมการณ์ของแต่ละข้างได้ว่า "ไทย" เป็นผู้ดำเนินตามกฎเกณฑ์ มีทั้งกลุ่มที่รักชาติและไม่รักชาติ ส่วน "เขมร" มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ประพฤติตัวไม่ดี และมักมีเล่ห์เหลี่ยม

วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ได้ศึกษาอุดมการณ์ที่ประกอบสร้างและสื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในหนังสือแบบเรียนรายวิชาภาษาไทยระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2503 - 2544 จำนวน 4 หลักสูตร ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โดยอาศัยกรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมของแฟร์เคลาฟ และศึกษาเปรียบเทียบอุดมการณ์ที่สื่อผ่านหนังสือแบบเรียนแต่ละหลักสูตรดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีทางภาษาที่หนังสือแบบเรียนใช้สื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ ทั้งสิ้น 15 กลวิธี กลวิธีทางภาษาที่ตัวบทหนังสือแบบเรียนใช้เป็นหลักเพื่อสื่ออุดมการณ์ ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้ประโยคแสดงเหตุผล การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยโครงสร้างประโยค การใช้มูลบท และการใช้เสียงที่หลากหลาย

กลวิธีทางภาษาเหล่านี้สื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ ไปสู่ผู้อ่านทั้งสิ้น 10 ชุดความคิด อุดมการณ์เด่นซึ่งพบในหนังสือเรียนทุกเล่มคือ อุดมการณ์เด็กและอุดมการณ์ความเป็นหญิงและความเป็นชาย ผลการศึกษาเปรียบเทียบอุดมการณ์ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนแต่ละหลักสูตรพบว่า ความคิดย่อยของอุดมการณ์บางชุดเป็นความคิดอุดมการณ์ที่ปรากฏซ้ำอย่างต่อเนื่องในหนังสือเรียนทุกหลักสูตร เช่น ความคิดที่สื่อว่า เด็กดีคือสมาชิกที่ดีของสังคมและพลเมืองดีของชาติ และประเทศไทยคือประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ เจริญรุ่งเรืองและสงบร่มเย็น และความคิดย่อยของอุดมการณ์บางชุดเป็นความคิดที่ปรากฏในหนังสือเรียนบางหลักสูตร เช่น ความคิดย่อยที่สื่อว่า เด็กดีเป็นผู้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ซึ่งปรากฏในหนังสือเรียนหลักสูตร พ.ศ.2544 และเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าเป็นผู้ที่เปี่ยมมิตรกับประชาชน ซึ่งปรากฏในหนังสือเรียนหลักสูตร พ.ศ.2521 และ พ.ศ.2544

ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมพบว่า หนังสือเรียนเป็นวาทกรรมที่ผลิตขึ้นโดยการควบคุมของหน่วยงานด้านการศึกษาของรัฐ เพื่อใช้ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งประชาชนทุกคนต้องเข้ารับการศึกษา และมีครูซึ่งเป็นบุคคลที่สังคมไทยให้ความเคารพเป็นผู้ถ่ายทอดสู่นักเรียน หนังสือเรียนจึงเป็นวาทกรรมที่มีสถาบันรับรอง ได้รับการตีความในฐานะของความรู้ที่เชื่อว่าจะถูกต้อง เหมาะสม ทั้งยังสามารถเข้าถึงประชาชนทุกระดับในสังคม อุดมการณ์ที่อยู่ในหนังสือเรียนจึงสามารถส่งผลกระทบต่อสังคมได้ในวงกว้าง

ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดและค่านิยมในสังคมหลายประการ ได้แก่ ความคิดเรื่อง

ความอาวุโส ความคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ ความคิดทางพระพุทธศาสนา ความคิดเรื่องชายเป็นใหญ่ รวมถึงแนวคิดและนโยบายของรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละสมัย ขณะเดียวกันอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนนั้นก็อาจส่งผลกระทบต่อระบบความคิด ความเชื่อของผู้อ่านรวมถึงสังคมในด้านต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน ได้แก่ การนิยามความหมายของสมาชิกที่พึงประสงค์ของสังคมไทย การนำเสนอภาพอุดมคติของบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ในสังคม และการกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ของคนในสังคม งานวิจัยนี้จึงแสดงให้เห็นว่า หนังสือเรียนนั้นเป็นวาทกรรมที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ของรัฐและผู้มีอำนาจในสังคม เพื่อเตรียมเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตามที่รัฐและผู้มีอำนาจในสังคมเห็นว่าเหมาะสม แต่บางครั้งอุดมการณ์เหล่านั้นอาจสื่อภาพที่ไม่เป็นกลางของบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ในสังคมไปสู่ผู้อ่าน จนอาจสร้างความไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลในสังคมได้ในที่สุด

พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ (2555) ได้ศึกษาวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2475 ถึง พ.ศ.2550 ในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทยในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งผลการศึกษาพบว่า วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลประกอบด้วยวาทกรรมชุดย่อย ได้แก่ วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติ วาทกรรมร่วมมือกับรัฐบาลพัฒนาชาติ วาทกรรมรัฐบาลคือผู้รักชาติ วาทกรรมสามัคคี สำนานฉันท์ วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณความเป็นไทย วาทกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ วาทกรรมดำรงเอกราชอธิปไตย ความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติ วาทกรรมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วาทกรรมเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย วาทกรรมเข้าใจประชาธิปไตยและยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ วาทกรรมรักชาติในทางที่ถูก วาทกรรมสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ วาทกรรมเกิดเพื่อไทยตายเพื่อไทย วาทกรรมสามัคคีคือพลัง วาทกรรมรักศิลปวัฒนธรรมไทย วาทกรรมเชื่อผู้นำ วาทกรรมชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ วาทกรรมผู้ไม่รักชาติไทยคือคนที่สมควรถูกประณาม วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว วาทกรรมคนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน วาทกรรมเด็กดีต้องมีหน้าที่สร้างชาติ วาทกรรมเด็กดีต้องมีความรักและความสามัคคี วาทกรรมเด็กดีคือทายาทของชาติต้องสร้างชาติ วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติ พัฒนาชาติ วาทกรรมเด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย วาทกรรมเด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย วาทกรรมเด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย

อุมาวัลย์ ชีช้าง (2555) ได้ใช้กรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) วิเคราะห์การประกอบสร้างความคิด "เด็กดี" และ "เยาวชนที่พึงประสงค์ของชาติ" ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ.2523 – 2553 ผ่านกลวิธีการสื่ออุดมการณ์ 3 วิธี คือ กลวิธีทางภาษา ได้แก่ การใช้ศัพท์ (กราบ = อ่อนน้อม) การใช้ประโยค (ผู้ใหญ่ใช้คำสั่ง) การอ้าง การใช้

คำถาม กลวิธีระดับตัวบท ได้แก่ เสียง ความคิด และกลวิธีระดับสหบท หรือการแทรกความรู้สาขาอื่น ๆ สำหรับระยะเวลาในการปรากฏของอุดมการณ์ พบได้ทั้งแบบสม่ำเสมอ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ เด็กดีกับคนดี ชายและหญิง สถาบันหลักของชาติ แบบบางช่วงเวลา ได้แก่ ความยากจน การอนุรักษ์ธรรมชาติ

บทสรุปของงานวิจัยชิ้นนี้ได้อธิบายว่า เรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ มีบทบาทเป็นสารทางอุดมการณ์ ซึ่งรัฐอาจใช้ถ่ายทอดหรือปลูกฝังความคิดเชิงอุดมการณ์ให้แก่เด็กในสังคมไทย เพื่อสร้าง "เด็กดี" และ "พลเมืองดี" ที่ง่ายต่อการกำกับ / ควบคุม / ดูแล

คชาธิป พานิชตระกูล(2556)ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ว่าด้วยชายรักชายในวาทกรรมหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ข้อมูลที่ศึกษาประกอบด้วยข่าว และบทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายรักชายจากหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย 6 ชื่อฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน แนวหน้า และสยามรัฐ ที่ตีพิมพ์ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555 ผลการวิจัยการศึกษา ลักษณะตัวบทที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับชายรักชายในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย พบว่า พื้นที่ของหนังสือพิมพ์มีความสำคัญอย่างมากในการรับรู้ของผู้รับสาร กล่าวคือ ตัวบทเกี่ยวกับชายรักชายที่นำเสนอในพื้นที่หน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์จะเข้าถึงมวลชนได้มากกว่าพื้นที่หน้าอื่น ๆ ของหนังสือพิมพ์ ด้วยเหตุนี้พื้นที่ในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์จึงมีอิทธิพลต่อการชักจูงความคิดของคนในสังคมให้ไปในทางที่สื่อมวลชนต้องการให้เป็นมากกว่าพื้นที่ในหน้าอื่น ๆ กลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์ว่าด้วยชายรักชายมีกลวิธีทางวจนภาษา 11 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำหรือกลุ่มคำ การใช้มูลบท การใช้ทัศนภาวะ การใช้อุปลักษณ์ การใช้ประโยคกรรม การกล่าวอ้าง การใช้คำถาม วาทศิลป์ การกล่าวเกินจริง การใช้สำนวน การใช้สหบท และการเล่าเรื่อง

กลวิธีทางอวจนภาษามี 4 กลวิธี ได้แก่ การตัดและเน้นข้อความ การใช้สีเพื่อสื่อความหมาย การใช้ความหมายของภาพ การทำให้นามบุคคลในภาพให้พร่ามัว กลวิธีทางภาษาดังกล่าวประกอบสร้างภาพแทนว่า ชายรักชายเป็น "พวกวิปริตผิดเพศ" "ตัวประหลาด" และตกเป็น "จำเลยของสังคม" ส่งผลให้คนในสังคมรู้สึกรังเกียจและกีดกันคนกลุ่มนี้ออกจากสังคมเนื่องจากความคิดเรื่องความไม่เข้ากันและเห็นว่าผิดแปลกไปจากธรรมชาติหรือสิ่งที่ควรจะเป็น

นอกจากนี้ยังนำเสนออุดมการณ์ว่าด้วยชายรักชายซึ่งแบ่งออกได้เป็นสองส่วน ส่วนแรกคืออุดมการณ์ที่ตอกย้ำวาทกรรมกระแสหลักของสังคมปรากฏ 3 อุดมการณ์ ได้แก่ 1) ชายรักชายยังไม่ได้รับการยอมรับในสังคม 2) ชายรักชายมักจะมีการแสดงออกที่แตกต่างจากบรรทัดฐานทางสังคม 3) ชายรักชายมักจะหมกมุ่นอยู่กับเรื่องความรักและเพศสัมพันธ์ และส่วนที่สองเป็น

อุดมการณ์ที่ต่างไปจากวาทกรรมกระแสหลักปรากฏ 2 อุดมการณ์ ได้แก่ 1) ชายรักชายทำสิ่งต่าง ๆ ได้เหมือนบุคคลทั่วไป 2) ชายรักชายประสบความสำเร็จได้ด้วยความสามารถของตนเอง

จากอุดมการณ์ทั้ง 2 ส่วนนี้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า หากมองอุดมการณ์ในส่วนหลังหากมองอย่างผิวเผินจะเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี แต่แท้จริงแล้วมันยังกลับเป็นการตอกย้ำชุดความคิดในส่วนแรกให้ชัดเจนยิ่งขึ้น อุดมการณ์ทั้งหมดดังกล่าวนี้ล้วนแฝงอุดมการณ์สำคัญที่ครอบงำสังคมอยู่ คือ "อุดมการณ์รักต่างเพศ" กล่าวคือ ชายรักชายถูกกดทับจากสังคมที่มีชายจริงหญิงแท้เป็นใหญ่ ทั้งยังถูกกีดกันจากสังคมจนต้องกลายเป็น "คนชายขอบ" จึงมีการผลิต "อุดมการณ์ว่าด้วยความเท่าเทียม" ที่พยายามประกอบสร้างชุดความคิดที่แสดงความต้องการความเท่าเทียมกันทางเพศในสังคมขึ้นมาเพื่อแข่งขัน แต่ด้วยวาทกรรมที่ถูกผลิตซ้ำในสื่อกระแสหลัก เช่น "หนังสือพิมพ์" จึงทำได้แค่เพียงขอฟื้นที่บางส่วนเท่านั้น ในทางกลับกัน ยิ่งช่วยตอกย้ำ "อุดมการณ์รักต่างเพศ" ที่ครอบงำสังคมอยู่ให้ปรากฏเด่นชัดขึ้น

ชนกพร พัวพัฒนกุล(2556) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมการพยากรณ์ดวงชะตาโดยอาศัยกรอบมิตีวาทกรรมทั้งสามตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) ของแฟร์เคลาฟ สรุปผลการศึกษาว่า มีกลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ทั้งสิ้น 14 กลวิธี แบ่งเป็น กลวิธีการแสดงมูลบท เช่น การใช้มูลบท การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้คำที่มักปรากฏร่วมกัน กลวิธีการชี้นำ เช่น การใช้คำแสดงทัศนภาวะ และกลวิธีเสริมการชี้นำ เช่น การให้ประโยคแสดงความสัมพันธ์แบบเหตุ-ผลและความสัมพันธ์แบบเงื่อนไข อุดมการณ์ที่มีการถ่ายทอดผ่านวาทกรรมการพยากรณ์ดวงชะตาและปรากฏซ้ำอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ อุดมการณ์ชะตานิยม อุดมการณ์ความสุข อุดมการณ์สมาชิกที่พึงประสงค์ และอุดมการณ์ชนชั้น ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมพบว่าคำพยากรณ์ดวงชะตาเป็นการสื่อสารที่ผู้รับการพยากรณ์เป็นผู้ยอมรับอำนาจของโชคชะตาและมีแนวโน้มที่จะเชื่อคำพยากรณ์ของหมอดู ชุดความคิดต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดผ่านคำพยากรณ์จึงมีแนวโน้มที่จะมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้อ่านได้ นอกจากนี้ ในปัจจุบันคำพยากรณ์เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนซึ่งทำให้ส่งสารไปยังผู้รับการพยากรณ์ได้ง่ายและเป็นจำนวนมากขึ้น อุดมการณ์ที่นำเสนอจึงน่าจะส่งผลต่อสังคมได้ในวงกว้าง

ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมพบว่า อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่มีการเผยแพร่ผ่านคำพยากรณ์ดวงชะตานั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดและค่านิยมในสังคมไทยหลายประการ อาทิ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การเป็นสังคมแบบแบบรวมหมู่ ระบบอาวุโส ชนชั้นทางสังคม ความคิดเรื่องชายเป็นใหญ่ ความคิดทางพระพุทธศาสนา และลัทธิบริโภคนิยม ขณะเดียวกันอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่สื่อผ่านคำพยากรณ์ดวงชะตาก็อาจส่งผลต่อความคิดความเชื่อ

ของผู้รับการพยาบาลในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การนิยามชีวิตที่มีความสุขในฐานะ “ชีวิตที่พึงประสงค์” การเสนอภาพสังคมในอุดมคติและสมาชิกที่พึงประสงค์ และการกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ของคนในสังคม ซึ่งงานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นว่าวาทกรรมคำพยากรณ์ดวงชะตาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาและจัดระเบียบทางสังคมซึ่งผู้รับสารอาจจะไม่ตระหนักถึงบทบาทดังกล่าว ส่วนการผลิตซ้ำอุดมการณ์ชะตานิยมอาจมีส่วนทำให้คนยอมรับปัญหาโดยไม่คิดแก้ไขและเห็นว่าการไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลเป็นเรื่องธรรมดาเพราะเป็นสิ่งที่โชคชะตากำหนดมาแล้ว อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์ดังกล่าวอาจจะช่วยให้ผู้รับการพยาบาลสามารถรับมือกับปัญหาบางอย่างในชีวิตได้

โดยภาพรวมของกรอบคิดเรื่องวาทกรรมและวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ได้แสดงให้เห็นถึงความนิยมอย่างแพร่หลาย ดังปรากฏในเอกสารและงานวิจัยหลายสาขาวิชา ได้แก่ แพทยศาสตร์ สังคมศาสตร์ สื่อสารมวลชน ตลอดจนภาษาศาสตร์ โดยเฉพาะด้านภาษาศาสตร์ ได้ใช้กรอบคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) เข้ามาผนวกรวมกับการวิเคราะห์วาทกรรม เพื่อที่จะศึกษาถึงอุดมการณ์ (Ideology) ผ่านตัวบทประเภทต่าง ๆ อาทิ งานโฆษณา หนังสือพิมพ์ หนังสือเรียน หนังสือวันเด็กแห่งชาติ และพยากรณ์ดวงชะตา ซึ่งอุดมการณ์ดังกล่าวล้วนแต่วิเคราะห์ผ่านมิติทางภาษา (ตัวบท) ที่มีโครงสร้างคล้ายคลึงกัน 7 ประการ คือ พิจารณาการกล่าวอ้าง, สหบท, การใช้คำศัพท์, การใช้อุปลักษณ์, การให้มูลบท, การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ และการใช้วิธีเล่าเรื่อง อันเป็นหัวใจสำคัญของกรอบคิด CDA เพื่ออธิบายถึงลักษณะพื้นฐานของภาษาในตัวบทก่อนที่จะนำไปสู่ขั้นตอนการตีความต่อไป

มิติต่อมาของกรอบ CDA คือ มิติการตีความ (วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม) จะต้องวิเคราะห์ตีความให้ลึกไปถึงกระบวนการผลิตและการเผยแพร่ของวาทกรรมชนิดต่าง ๆ ว่าผลิตมาเพื่อจุดประสงค์ใด ต้องการเผยแพร่ไปถึงใคร และหวังผลตอบรับอย่างไร อาทิ วาทกรรมหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ของ วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ได้แสดงให้เห็นมิติการตีความว่า หนังสือเรียนเป็นวาทกรรมที่ผลิตขึ้นโดยการควบคุมของหน่วยงานด้านการศึกษาของรัฐ เพื่อใช้ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งประชาชนทุกคนต้องเข้ารับการศึกษามีครูซึ่งเป็นบุคคลที่สังคมไทยให้ความเคารพเป็นผู้ถ่ายทอดสู่นักเรียน หนังสือเรียนจึงเป็นวาทกรรมที่มีสถาบันรับรอง ดังนั้น หนังสือเรียนจึงได้รับการตีความในฐานะของความรู้ที่เชื่อว่าถูกต้องเหมาะสม อีกทั้งยังสามารถเข้าถึงประชาชนทุกระดับในสังคม อุดมการณ์ที่อยู่ในหนังสือเรียนจึงสามารถส่งผลกระทบต่อสังคมได้ในวงกว้าง

ในส่วนของวาทกรรมพยากรณ์ดวงชะตา ของ ชนกพร พัวพัฒน์กุล (2556) ก็ได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการตีความว่า คำพยากรณ์ดวงชะตา เป็นการสื่อสารที่ผู้รับการพยากรณ์เป็นผู้

ยอมรับอำนาจของโชคชะตาและมีแนวโน้มที่จะเชื่อคำพยากรณ์ของหมอดู ชุดความคิดต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดผ่านคำพยากรณ์จึงมีแนวโน้มที่จะมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้อ่านได้ นอกจากนี้ในปัจจุบันคำพยากรณ์เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน ทำให้ส่งสารไปยังผู้รับการพยากรณ์ได้ง่ายและเป็นจำนวนมากขึ้น อุดมการณ์ที่นำเสนอจึงน่าจะส่งผลต่อสังคมได้ในวงกว้าง

มิติสุดท้าย คือ การอภิปรายขยายความ (วิถึปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม) ซึ่งเป็นขั้นตอนการเชื่อมโยงอุดมการณ์ที่พบกับบริบททางสังคมในด้านต่าง ๆ อันสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของสังคมที่ส่งผลต่อการผลิตและการรับรู้ตัวบท (วาทกรรม) นอกจากนี้ มิติการขยายความยังได้วิพากษ์ถึงความไม่เท่าเทียมกันที่ปรากฏในวาทกรรมนั้น และยังชี้ให้เห็นถึงการใช้อวาทกรรมเพื่อตอกย้ำผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมดังกล่าวในสังคมอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น อุดมการณ์ทางเพศสภาพในพาดหัวข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทย ของ เพ็ญภา คล้ายสิงห์โต (2553) ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงวิถึปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมของไทยในการผลิตและการรับรู้ข่าวอาชญากรรมว่า พาดหัวข่าวอาชญากรรมมักจะตอกย้ำและสร้างความหมายให้กับเพศชายที่เป็นผู้กระทำความรุนแรงว่าเป็นเรื่องปกติที่สามารถเกิดขึ้นได้ทั่วไปในสังคมและกลายเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับด้วยลักษณะและพฤติกรรมของเพศชายอันเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการก่อเหตุได้ง่ายกว่าเพศหญิง (ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ)

ในงานวิจัยด้านอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523 – 2553 ของ อุมาวัลย์ ชีช้าง (2555) ก็ได้กล่าวถึงวิถึปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านการปรากฏของรูปแบบอุดมการณ์ทั้งที่ถูกผลิตออกมาอย่างสม่ำเสมอ และถูกผลิตในบางช่วงเวลา ตัวอย่างเช่น อุดมการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ที่ยังถูกผลิตออกมาอย่างสม่ำเสมอในฐานะที่สังคมไทยยังยึดติดกับระบบอาวุโส ส่วนอุดมการณ์ที่ถูกผลิตในบางช่วง เช่น อุดมการณ์อนุรักษ์ธรรมชาติ ถูกผลิตออกมาในช่วง พ.ศ. 2532 – 2540 ขณะที่บ้านเมืองกำลังปรับเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบสมัยใหม่ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาหลากหลายด้าน จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรม ซึ่งอุดมการณ์ในช่วงนั้นถูกนำเสนอให้สัมพันธ์กับปรากฏการณ์ทางสังคม

ดังนั้น กรอบคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) จึงเป็นกรอบคิดสำคัญสำหรับการศึกษาวาทกรรมในด้านภาษาศาสตร์ เพื่อที่จะช่วยให้มองเห็นอุดมการณ์ผ่านภาษา ซึ่งผู้ผลิตวาทกรรมได้หยิบฉวยเอาคุณสมบัติความเป็น “นายของภาษา” มาสร้างผลประโยชน์บางประการและสร้างการรับรู้ / ชีตแบ่งความหมายของสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของกระแสหลัก จนก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสถานภาพ, ชนชั้น, เพศ หรือวัย โดยกรอบคิดวาทกรรม

วิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) จะวิเคราะห์และวิพากษ์ให้เห็นถึงสิ่งดังกล่าวได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังมีความน่าเชื่อถือจากการอ้างอิงหลักฐานทางภาษาด้วย



บทที่ 3

อุดมการณ์คนชายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร

อุดมการณ์นักเขียน

อรสม สุทธิสาคร ได้บอกเล่าเรื่องราวชีวิตของนักเขียน 3 ท่าน ผ่านสารคดี 3 ชุด ได้แก่ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ใน “เจ้าชายนักประพันธ์: เบื้องหลังจากชีวิตของ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์” (2531) ซึ่งได้นำเสนอเรื่องราวชีวิตอันขมขื่นของท่านที่มาจากปมปัญหาครอบครัวแตกแยก อีกทั้งความรักของพ่อแม่ที่มีให้ลูกไม่เท่ากัน เป็นที่มาของสมญานาม “เจ้าชายผู้อาภัพ” ผู้เป็นเจ้าที่ถูกผลักให้ออกไปอยู่ชายขอบของสังคม เหตุผลดังกล่าวได้หล่อหลอมตัวตนให้ท่านทรงเป็นคนเก็บตัว หม่นหมอง ซ้ำครุ่นคิด และน้อยเนื้อต่ำใจในชะตาชีวิต (อรสม สุทธิสาคร, 2531, หน้า 54) แต่ด้วยความที่ท่านทรงเป็นคนมีอารมณ์คิดฝันอันบรรเจิด จึงทำให้ท่านเป็นคนมีโลกส่วนตัวสูง

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ เริ่มฉายแววความเป็นนักประพันธ์เมื่อครั้งยังศึกษาอยู่โรงเรียนเทพศิรินทร์ และเคยมีส่วนร่วมจัดทำหนังสือในห้องเรียนกับกลุ่มเพื่อนที่มีใจรักหนังสือ เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ ซึ่งผลงานชิ้นแรกของท่านที่ปรากฏสู่สาธารณชน คือ เรื่องแปลขนาดยาว “เอนีวา ของครวด์” ตีพิมพ์ลงในหนังสือแถลงการศึกษาเทพศิรินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2466

นักเขียนท่านต่อมา คือ อ.อุदार ใน “นักฝันคนกล้า อ.อุदार” (2532) ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของ อ.อุदार ที่มีแวแห่งความเป็นนักเขียนชัดเจนตั้งแต่วัยเยาว์ โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากความสนใจเรื่องซีด ๆ เขียน ๆ จนกระทั่งได้ร่วมกับเพื่อนจัดทำหนังสือของห้องเมื่อครั้งยังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบกับมีบิดาเป็นคนรักหนังสือ และมีหนังสือดี ๆ เก็บสะสมไว้มากมาย บรรยายากศเช่นนี้จึงเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้ อ.อุदार เป็นคนรักหนังสือและการเขียนไปด้วย

ท่วงทำนองการเขียนในระยะแรก ๆ ของ อ.อุदार ที่ถูกนำเสนอผ่านสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ได้สะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ผิดหวัง และความปวดร้าวครั้งแล้วครั้งเล่า อาทิ การแอบรักข้างเดียว ใน “ชั่ววันจันทร์” (อรสม สุทธิสาคร, 2532, หน้า 73) อันสะท้อนผ่านปมด้อยเรื่องการเดินที่ไม่สมประกอบ อีกทั้งยังมีฐานะที่ต่ำต้อย จึงทำให้ตัวละครเอกไม่กล้าบอกรักใคร่ นอกจากนี้ ยังมีผลงาน “ตึกกรอส” (อรสม สุทธิสาคร, 2532, หน้า 129) ที่สะท้อนจากความพลาดหวังจะเป็นแพทย์ เพราะป่วยด้วยวัณโรค

ก่อนหน้านี้ อ.อุदार เป็นคนมีอุดมการณ์อันแรงกล้าว่าจะจะเป็นแพทย์ชนบท โดยเฉพาะในจังหวัดอุดรดิตถ์ อันเป็นบ้านเกิดของเขาเอง แต่ความฝันและอุดมการณ์ที่เคยมีกลับถูกความ

เจ็บป่วยแย่งชิงไป จึงทำให้เขาต้องก้าวเข้าสู่วงการนักเขียนอย่างเต็มตัว โดย อ.อุดากร มีทัศนะต่ออาชีพดังกล่าวว่า “งานเขียนหนังสือของเมืองไทยยังยึดเป็นอาชีพไม่ได้ นักประพันธ์โดยมากเป็นคนอาภัพ เหมือนศิลปินโดยทั่วไป เขียนให้คนอ่านสนุก รื่นรมย์ ส่วนชีวิตจริงพวกเขามีแต่ความเศร้าและดิ้นรนต่อสู้กับความทุกข์ยาก” (อรสม สุทธิสาคร, 2532, หน้า 138)

ขณะเดียวกัน ผู้ใกล้ชิดกับ อ.อุดากร ก็ได้แสดงทัศนะว่า “เขาเป็นคนมีปมด้อย ขาเสีย คือขาหักไปข้างหนึ่ง เวลาเดินจะเอาปลายเท้าลง ด้วยปมด้อยนี้เขาจึงมีความคิดใฝ่ฝัน มองเห็นรูปแบบต่าง ๆ มองโลกเป็นปรัชญาไปหมด ตัวเขามองโลกเป็นอุดมคติ เรื่องที่เขียนออกมาจึงเหมือนกับการกลบตัวเขาให้หายไปจากโลกนี้ นั่นก็คือความฝัน” (อรสม สุทธิสาคร, 2532, หน้า 195)

ผลงานในยุคเริ่มต้นของ อ.อุดากร ที่ปรากฏสู่สังคมถือได้ว่าเป็นงานแนวพาฝัน สะท้อนความผิดหวังในชีวิต และขณะเดียวกันก็สะท้อนความเป็นชายขอบของตนเอง ด้วยการเขียนงานจากมุมมองเชิงปรัชญาและอุดมคติ เพื่อเป็นการกลบฝังตัวเองที่มีสภาพร่างกายไม่สมบูรณ์ อีกทั้งยังป่วยเป็นวัณโรค จึงเปรียบเสมือนการตีตัวออกห่างจากศูนย์กลางของสังคม กลายมาเป็นนักเขียนที่อยู่นอกอาณาบริเวณชายขอบของสังคม

จากงานแนวพาฝันที่เคยเขียนในระยะเริ่มแรก คลื่นคล้อยไปสู่แนวก้าวหน้าที่มีมุมมองกว้างขึ้น โดยงานเขียนยุคถัดมา อ.อุดากร ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสังคมและการเมืองมากขึ้น อันเนื่องมาจากเหตุผล 5 ประการ ตามที่อรสม สุทธิสาคร (2532, หน้า 201 - 203) ได้ประเมินแนวทางความเป็นไปได้ ดังนี้

ประการแรก การเมืองในช่วงกบฏวังหลัง เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2492 ประเทศไทยถูกขนานนามว่าเป็น “ยุคทมิฬ” เพราะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ปราบปรามกบฏที่นำโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม จนหลวงประดิษฐ์ฯ ต้องหลบหนีไปต่างประเทศ และคนที่เป็นเสรีไทยถูกกวาดล้างเนื่องจากเป็นเสี้ยนหนามทางการเมือง ในฐานะปัญญาชน อ.อุดากร ย่อมเกิดความรู้สึกสะเทือนใจต่อความเหี้ยมโหดนี้ และอาจเกลียดชังความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นเช่นปัญญาชนและคนไทยทั่วไป

ประการที่สอง อิทธิพลของหนังสือและตำรา ที่ให้แนวคิดในเรื่องลัทธิ โดยเฉพาะลัทธิมาร์กซิสม์ และเลนินนิสม์ อันเป็นแนวคิดที่ได้มาจากการเข้าไปเรียนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองหลังจากพ้นสภาพนักเรียนแพทย์

ประการที่สาม สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศมหาอำนาจ อาทิ รัสเซีย และจีน ที่สถาปนาระบอบคอมมิวนิสต์ขึ้นมาปกครองประเทศ ก่อให้เกิดความตื่นตัวต่อคนทั้งโลก เพราะเกรงจะมีผลกระทบต่อประเทศอื่น ๆ ตามมา

ประการที่สี่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มเพื่อน ในฐานะปัญญาชนที่
ชอบถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์ ทำให้เกิดความรู้และมุมมองใหม่

ประการที่ห้า ความคิดที่ว่างงานแนวพาฝันอาจอยู่ได้ไม่คงทนต่อกาลเวลา ดังนั้นการ
เปลี่ยนแนวเป็นงานศิลปะเพื่อมวลชน อาจมีประโยชน์สูงสุดต่อคนรุ่นหลัง และงานประเภทนี้จะ
เป็นที่จดจำอย่างยั่งยืน

แม้ว่าปัญหาปมด้อยและความเจ็บป่วยของ อ.อุदारกร จะเป็นสิ่งทำลายความฝัน หรือ
อุดมการณ์ดั้งเดิม ดังที่ปรากฏภาพออกมาในงานเขียนยุคเริ่มแรก แต่ทว่า การเปลี่ยนแนวคิดและ
กระบวนทัศน์ในงานยุคหลังนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการต่อสู้เพื่อมวลชนและสังคม
ส่วนรวม อันจะทำให้งานเขียนของตนเองมีคุณค่าเป็นที่น่าจดจำว่าเรื่องรักเพื่อฝัน ซึ่งใน
วันหนึ่งผู้คนอาจจะลืมเลือนงานดังกล่าว ตลอดจนอาจจะลืมเลือนตัวตนของ อ.อุदारกร เลยก็ได้

นักเขียนท่านสุดท้าย คือ มาลา คำจันทร์ ซึ่งอรสม สุทธิสาคร ได้กล่าวถึงการหล่อหลอม
ตัวตนของมาลา คำจันทร์ จากข้อความตอนหนึ่งใน “บนเส้นทางชีวิตแสวงหา มาลา คำจันทร์”
(2534, หน้า 27) ว่า “คนที่น่าจับตามองให้ดีคือ ‘เวนส์เคย์’ ‘ไซลด์’ หรือ ‘เด็กวันพุธ’ ซึ่งหมายถึงลูก
คนกลางของครอบครัว... เขามักเป็นคนที่ถูกลืมหรือถูกละเลยมากที่สุด เด็กชายเจริญก็เช่นกัน”
ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของบุคลิกชอบย่ำคิดย่ำทำ ผังใจเก็บกดในสิ่งที่ไม่ดี เจียนขมิ้ม
ไม่ไร้แรง อ่อนไหว ใจน้อย แต่ก็มีควมรับผิดชอบสูง และมานะพยายามมาก

ความคิดความฝันของมาลา คำจันทร์ ในวัยเด็ก คือ อยากเป็นนักเขียน โดยประกาศ
เจตนารมณ์อันใสซื่อผ่านทางสมุดเรียงความในหัวข้อ “อนาคตของข้าพเจ้า” เมื่อครั้งยังเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (อรสม สุทธิสาคร, 2534, หน้า 45) แต่กลับถูกครูที่สอนหัวเราะเยาะในความ
เฝื่อนฝันนั้นด้วยเหตุผลว่าเป็นเรื่องไร้สาระ เทียบไม่ได้กับเพื่อนคนอื่นที่ฝันอยากเป็นแพทย์หรือ
นายอำเภอ ดังนั้น การเป็นนักเขียนในสายตาของครูจึงเป็นสิ่งที่น่าอับอาย สมควรถูกประณาม และ
ต้องหลบซ่อนตัวแอบเขียนผลงานโดยไม่ให้ใครรู้ สภาวะเช่นนี้จึงกลายเป็นการผลักดันให้นักเขียนให้ไป
อยู่ยังชายขอบของสังคม

ประเด็นการเหยียดหยันข้างต้น เป็นตัวอย่างที่ดีของการศึกษาความเป็นชายขอบของ
นักเขียนอย่างมาลา คำจันทร์ โดยเฉพาะภาพสถาบันการศึกษาที่สื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสร้าง
ชุดวาทกรรมเพื่อกระตุ้นให้เกิดความเชื่อว่าการคัดแยกประเภทของคนขึ้นอยู่กับการเลือกอาชีพ
ในอนาคต และอาชีพที่ได้รับการยกย่องเชิดชู เป็นหน้าตาของสังคมก็就会被ยกย่องมาเป็นกระแส
หลักของสังคม ส่วนอาชีพที่แปลกแยกก็就会被จัดให้อยู่ในกลุ่มไร้สาระ ถูกเบียดขับให้ออกไปอยู่นอก
กระแส นอกจากเรื่องของการแบ่งคนด้วยอาชีพแล้ว วาทกรรมจากสถาบันการศึกษายังได้ใช้เกณฑ์
“เรียนเก่ง เป็นลูกคนจีน ก็พาเป็นเลิศ” (อรสม สุทธิสาคร, 2534, หน้า 47) ในการแบ่งเด็กที่ดีเด่น

ออกจากเด็กที่อ่อนด้อย ดังนั้น อัตลักษณ์ของนักเขียนที่ถูกหล่อหลอมด้วยปัจจัยต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวมา จึงเป็นการประทับตราความคิดความเชื่อหรือเรียกว่าเป็นการสร้าง “อุดมการณ์” ผ่านวาทกรรมของสถาบันอันทรงอิทธิพลทางความคิดมากที่สุด ทั้งนี้ เพื่อการบังคับและควบคุมให้คนส่วนใหญ่ยอมรับในภาพลักษณ์ดังกล่าวอย่างไร้ข้อกังขา

จากตัวตนของนักเขียนทั้ง 3 ท่าน ที่อรสม สุทธิสาคร ได้บอกเล่าไว้ในสารคดีทั้ง 3 ชุด ต่างสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะความเป็นชายขอบของกลุ่มดังกล่าวเป็นอย่างดี ซึ่งความเป็นชายขอบได้ถูกประกอบสร้างผ่านการนำเสนอของสื่อในรูปแบบที่เรียกว่าสารคดี อันเป็นสื่อที่ผู้คนมีความคิดความเชื่อและต่างยอมรับว่าเป็นพื้นที่แห่งการแสดงภาพความจริง จนนำไปสู่การกำหนดสร้างความคิดความเชื่อในอัตลักษณ์ดังกล่าวเพื่อให้คนในสังคมทั่วไปรับรู้ในฐานะ “อุดมการณ์นักเขียน” ผ่านกลวิธีทางภาษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงนักเขียน

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลี เป็นกลวิธีสำคัญในการสื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในการสะท้อนมุมมองที่มีต่อกลุ่มนักเขียนไปยังผู้รับสาร (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2557, หน้า 140) ซึ่งการเลือกใช้คำศัพท์หรือวลีของผู้ผลิตตัวบทสามารถแปรไปได้ตามปัจจัยทางสังคม ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นนักเขียนในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

1.1 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์

เรื่องราวของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ที่นำเสนอในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ได้แสดงให้เห็นถึงตัวตนและความคิดของท่านอย่างชัดเจนผ่านกลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงท่าน อันเป็นกลวิธีสำคัญในการสื่อภาพของนักเขียนไปยังผู้รับสาร โดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลใกล้ชิด และจากการค้นคว้าผ่านเอกสารที่สามารถรวบรวมได้ จนกลายเป็นภาพลักษณ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 2 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
สถานะ	บ้านแตก (2531, หน้า 39) เจ้าไม่มีศาล (2531, หน้า 102) ยากจน (2531, หน้า 102)
อารมณ์ความรู้สึก	อาภัพ (2531, หน้า 18, 19) ส่วนเกิน ลูกนอกสายตา (2531, หน้า 43) ปมด้อย หม่นหมอง น้อยเนื้อต่ำใจ (2531, หน้า 54) ท้อถอย (2531, หน้า 147) คับแค้นขุ่นใจ ตัวประหลาด (2531, หน้า 101) ภาระอันหนักอึ้ง (2531, หน้า 102)
ลักษณะนิสัย	ช่างครุ่นคิด (2531, หน้า 54) ไม่ถือองค์ (2531, หน้า 107)
การใช้ชีวิต	ปลื้มตัว อีสระ (2531, หน้า 42) โดดเดี่ยว เก็บตัว (2531, หน้า 54)
สุขภาพ	สุขภาพไม่สู้ดี (2531, หน้า 69) ปัญหาสุขภาพ สุขภาพใจไม่พร้อม (2531, หน้า 75)

ภาพลักษณ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ที่ถูกเสนอผ่านการใช้คำศัพท์และวลี ในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ส่วนใหญ่มักเป็นภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความอาภัพ รู้สึกว่าตัวเองเป็นส่วนเกิน เป็นตัวประหลาด มีปมด้อย อีกทั้งยังมีสุขภาพที่ไม่ค่อยดีนัก ประกอบกับอยู่ในสภาวะบ้านแตก กลายเป็นเจ้าไม่มีศาล ด้วยท่านเกิดมามียศศักดิ์ มีเกียรติสูง แต่กลับยากจน ไม่มีเครื่องสนับสนุนยศศักดิ์นั้น จึงเป็นเหตุให้เข้ากับใครไม่ได้ ดังนั้น ท่านจึงมักใช้ชีวิตอย่างอีสระ โดดเดี่ยว และค่อนข้างเก็บตัว นอกจากนี้ การที่ท่านได้ไปศึกษาและใช้ชีวิตยัง ต่างประเทศ ทำให้ท่านมีโอกาสเข้าไปทำงานคลุกคลีกับนักเขียนนักหนังสือพิมพ์ และด้วยความสนใจบวกกับความสามารถทางการเขียน จึงทำให้ท่านมีผลงานตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ต่างประเทศด้วย

1.2 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึง อ.อุดากร

การบอกเล่าเรื่องราวของ อ.อุดากร ผ่านสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ได้แสดงให้เห็นถึงตัวตนและความคิดของนักเขียนท่านนี้ได้อย่างชัดเจนผ่านตัวภาษา โดยอาศัยข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์บุคคลใกล้ชิด ข้อความลายลักษณ์ของ อ.อุดากร เมื่อครั้งยังเขียนเป็นบันทึกก่อนที่จะเข้าสู่วงการนักเขียน ตลอดจนจดหมายโต้ตอบกับบรรณาธิการสำนักพิมพ์ในช่วงระหว่างชีวิตการเป็นนักเขียน จนสามารถสรุปภาพลักษณ์ของ อ.อุดากร ได้ดังนี้

ตาราง 3 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึง อ.อุดากร

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	เด็กชนบท (2532, หน้า 40) นักสู้ผู้ไม่ยอมพ่ายแพ้ (2532, หน้า 44) นักเขียนหนุ่มผู้อภัพ (2532, หน้า 74) นักสู้ผู้กล้าหาญ (2532, หน้า 124)
ลักษณะนิสัย	เก็บซ่อนความในใจไว้ได้มิดชิด (2532, หน้า 45) สนใจเรื่องซิด ๆ เขียน ๆ มาแต่เยาว์วัย (2532, หน้า 49) ได้รับความรักใคร่เอ็นดู (2532, หน้า 50) หุ่นเทแรงกาย ความมานะบากบั่น (2532, หน้า 97) มีปมด้อย มองโลกเป็นปรีชาญาณ มองโลกเป็นอุดมคติ (2532, หน้า 195)
บุคลิกภาพ	ร่างบอบบาง (2532, หน้า 40) คนพิการ (2532, หน้า 44) ตัวเล็ก (2532, หน้า 47) เป็นคนมีอุดมการณ์ (2532, หน้า 117)
สุขภาพ	สุขภาพไม่แข็งแรง (2532, หน้า 40)
ความชำนาญ	ไม่ถนัดเรื่องการศึกษา (2532, หน้า 48)
สติปัญญา	ผลการเรียนดีเด่น (2532, หน้า 49)

อ.อุดากร มีภาพลักษณ์ที่โดดเด่นในเรื่องของความเป็นนักสู้ผู้ไม่ยอมแพ้ แม้ว่าตนเองจะมีร่างกายที่ไม่สมบูรณ์แบบ ประกอบกับมีสุขภาพที่ไม่ค่อยแข็งแรง แต่ปัญหาอุปสรรคนี้ไม่เคยเป็นสิ่งที่บั่นทอนความมานะบากบั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย ซึ่ง อ.อุดากร ได้ก็ตั้งปณิธานไว้ตั้งแต่ต้นว่าจะเรียนให้จบเพื่อกลับไปเป็นแพทย์ชนบทผู้มีอุดมการณ์อันแรงกล้า แต่ในเมื่อสุขภาพไม่เอื้ออำนวยให้เดินทางได้ตามความฝัน อีกทั้งอาจารย์ต่างลงความเห็นว่าเขาไม่อยู่ในสภาพที่จะศึกษาต่อไปได้ ก็เปลี่ยนเป้าหมายไปเขียนหนังสืออันเป็นงานที่รักมากไม่แพ้กัน จนกระทั่งกลายเป็นงานหลักที่หาเลี้ยงชีพตราบจนวาระสุดท้ายของชีวิต

1.3 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึง มาลา คำจันทร์

เรื่องราวชีวิตของ มาลา คำจันทร์ ที่ถูกถ่ายทอดผ่านภาษาในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ได้สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนและความคิดของนักเขียนท่านนี้ได้อย่างชัดเจน โดยอาศัยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มาลา คำจันทร์ และบุคคลใกล้ชิด จนสามารถสรุปภาพลักษณ์ของ มาลา คำจันทร์ ได้ดังนี้

ตาราง 4 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึง มาลา คำจันทร์

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
อารมณ์ความรู้สึก	ถูกลืม ถูกละเลย (2534, หน้า 27) เหมือนถูกทอดทิ้ง ขาดการเหลียวแล เอาใจใส่ (2534, หน้า 59)
การใช้ชื่อ	นักสู้ผู้อดทนเข้มแข็งด้วยแรงไฟดี (2534, หน้า 12) เวนส์เดย์ 'ไชลด์' เด็กวันพุธ (2534, หน้า 27) นักสู้ผู้ไม่ยอมพ่ายแพ้ (2534, หน้า 43) ครูหนุ่มผู้บูชาอุดมการณ์ (2534, หน้า 85) นักสู้ผู้กำชะตาชีวิตไว้ในกำมือ (2534, หน้า 132)
บุคลิกภาพ	ผู้ชายร่างเล็ก (2534, หน้า 11)
ลักษณะนิสัย	ช่างฝัน รักและเข้าใจธรรมชาติ มีโลกส่วนตัว (2534, หน้า 25) เจียบซิม เก็บกด คิดมาก มีพลังผลักดันของความต้อการเป็นหนึ่ง (2534, หน้า 27) ย้ำคิดย้ำทำ (2534, หน้า 28) กบฏสังคม มองโลกในแง่ร้าย เก็บกด (2534, หน้า 60) โดดเดี่ยว ไม่มีกลุ่ม ไม่มีเพื่อน (2534, หน้า 69) หัวเหียงซ้าย (2534, หน้า 71) แปลกแยก (2534, หน้า 79) ไม่ชอบชีวิตที่เป็นระเบียบอยู่ในกรอบ (2534, หน้า 113) สงบนิ่ง (2534, หน้า 132)
สุขภาพ	สุขภาพไม่สู้ดีนัก (2534, หน้า 19)

มาลา คำจันทร์ ก็มีภาพลักษณ์ที่โดดเด่นในเรื่องของความเป็นนักสู้ผู้ไม่ยอมแพ้เช่นกัน แม้ว่าตัวของมาลา คำจันทร์ ดูเหมือนว่าจะถูกลืม ถูกละเลย ถูกทอดทิ้ง ขาดการเหลียวแล เอาใจใส่ มาตั้งแต่เด็กในฐานะ “เวนส์เดย์ ‘ไชลด์’” หรือเด็กวันพุธ ที่เชื่อกันว่าการเกิดเป็นลูกคนกลางไม่ค่อยจะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้คนรอบข้างเท่าที่ควร แต่มาลา คำจันทร์ ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าความอดทนเข้มแข็งด้วยแรงไฟดี จะเป็นสิ่งที่มีพลังผลักดันให้ทำสิ่งต่าง ๆ ได้สำเร็จ แต่ในทางตรงกันข้าม สิ่งเหล่านี้ก็ได้หล่อหลอมให้มาลา คำจันทร์ เป็นคนมีบุคลิกเจียบซิม เก็บกด คิดมาก ต้อการเป็นหนึ่ง โดดเดี่ยว แปลกแยก และไม่ชอบอยู่ในกรอบระเบียบ

2. กลวิธีการใช้ประโยคเพื่อแสดงเหตุผล

ประโยคแสดงเหตุผลประกอบด้วยเนื้อความสองส่วน คือ เนื้อความที่เป็นสาเหตุและเนื้อความที่เป็นผลลัพธ์ ซึ่งการใช้ประโยคแสดงเหตุผลจะแสดงให้เห็นถึงการหล่อหลอมตัวตนของนักเขียนว่ามีที่มาและสาเหตุ ดังนี้

2.1 หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์

เนื่องจากการมีปมด้อยติดตัวมาตั้งแต่เด็ก การมีปัญหาลักษณะ ประกอบกับเป็นลูกที่พ่อแม่ไม่รัก จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ท่านเกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ จนเกิดเป็นความเบื่อหน่าย มองไม่เห็นคุณค่าของชีวิต ดังตัวอย่าง

สืบเนื่องจากความรู้สึกว่าเป็นลูกที่เสด็จพ่อแม่ทรงโปรดตั้งแต่เด็กและมีพระเนตร
ข้างขวาอ่อนเล็กน้อย ทำให้รู้สึกเป็นปมด้อย

(2531, หน้า 54)

"ท่านออกจะผอม เข้าใจว่าสุขภาพคงไม่ดี อาจเป็นสาเหตุให้ท่านต้องหยุดเรียน
บ่อยก็ได้"

(2531, หน้า 69)

...ปัญหาเรื่องสุขภาพทำให้ต้องขาดสอบ หรือสุขภาพใจที่ไม่พร้อมในการอยาก
ได้ใครดี ทำให้ทรงเบื่อหน่าย ขาดความกระตือรือร้นไม่สนใจ...

(2531, หน้า 75)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นในการหล่อหลอมบุคลิกภาพความเป็นนักเขียนของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ โดยเริ่มมาจากการได้รับความรักที่ไม่เท่าเทียมกับพี่น้องคนอื่น ๆ ประกอบกับมีปัญหาทั้งทางร่างกายและสุขภาพ จึงทำให้ท่านมักจะเก็บตัวอยู่อย่างโดดเดี่ยว ขณะที่ความชอบเรื่องการเขียนตั้งแต่สมัยที่กำลังศึกษาอยู่ยังคงเป็นแรงบันดาลใจให้ทำงานในวงการนักเขียนที่มีใจรักต่อไป โดยการเข้าไปทำงานคลุกคลีกับนักเขียนนักหนังสือพิมพ์ในต่างประเทศแทนที่จะเรียนด้านกฎหมายดังที่ตั้งใจไว้ในตอนแรก

2.2 อ.อุดากร

เรื่องราวของ อ.อุดากร ดำเนินมาได้เป็นอย่างดีตามลำดับ ถึงแม้ว่าจะมีบางช่วงของชีวิตที่ประสบปัญหา แต่ก็สามารถผ่านอุปสรรคต่าง ๆ มาได้ จนมาถึงจุดพลิกผันมากที่สุดของชีวิต และจากชีวิตช่วงดังกล่าวก็ถูกนำมาใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับการเขียนเรื่องสั้น ซึ่งงานส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ให้อารมณ์เศร้า ดังตัวอย่าง

เนื่องจากชีวิตที่หักมุมอย่างเกินคาด เรื่องสั้นที่อุดมด้วยทอดจากปลายปากกา
ทั้งหมดจึงเป็นเรื่องเศร้า

(2532, หน้า 177)

การไม่ได้ศึกษาต่อด้วยเหตุผลด้านสุขภาพของ อ.อุดากร ถือเป็นความพังทลาย
ของชีวิต ความฝันที่จะได้เป็นแพทย์ชนบทที่ตั้งใจไว้กลับไม่เป็นไปตามที่คาด ความผิดหวัง
ความเสียใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้เตรียมตัวเตรียมใจไว้ล่วงหน้าเป็นสิ่งที่ยากเกินทำได้ ดังนั้น
จากชีวิตในช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่จดจำฝังใจมากที่สุด ดังนั้น จากชีวิตนี้จึงเป็นวัตถุดิบที่ทรงคุณค่ายิ่ง
สำหรับการนำมาใช้เล่าบอกต่อย้ำในงานเขียนอันเป็นงานที่ อ.อุดากร รักมากที่สุดเช่นกัน

2.3 มาลา คำจันทร์

พื้นฐานของครอบครัวที่มีลูกคนกลาง โดยส่วนใหญ่มักเชื่อกันว่าลูกคนกลางของ
ครอบครัวมักจะเป็นคนที่มักจะถูกละเลย และไม่ได้รับความสนใจ เช่นเดียวกับที่มาลา คำจันทร์
กำลังเผชิญอยู่ ดังตัวอย่าง

พื้นฐานอันละเอียดอ่อนไหวของลูกคนกลางของครอบครัวนี้โยนหาความอบอุ่น
และการยอมรับ จนกลายเป็นปมฝังแน่นในส่วนลึก กลายเป็นเด็กเงียบขรึม เก็บกด
คิดมาก และมองโลกในด้านร้าย

(2534, หน้า 27)

ผลลัพธ์อันน่าสะพรึงกลัวของการละเลยทอดทิ้งลูกคนกลางจนขาดความรัก
ความอบอุ่น ได้แสดงให้เห็นว่าเด็กคนดังกล่าวจะมีบุคลิกที่เอนเอียงไปในทางลบ กรณีของมาลา
คำจันทร์ ก็เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงประเด็นดังกล่าวเป็นอย่างดี

3. กลวิธีการใช้มูลบท

จันทิมา อังคพนิชกิจ (2557, หน้า 152) กล่าวว่า การใช้มูลบทเป็นการใช้ภาษาเพื่อ
สื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏขึ้นมาก่อน
แล้ว และมูลบทก็มักจะแฝงมากับคำหรือประโยคประเภทแสดงความคิดความเชื่อ โดยมีหน้าที่
ในการต่อยอดความคิดความเชื่อบางประการเกี่ยวกับนักเขียน ดังตัวอย่าง

3.1 หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์

แม้จะมีนายผล เพื่อนสนิทผู้สูงวัยกว่า 8 ปีเป็นเพื่อนปลอบโยนให้กำลังใจ ต่อสู้ชีวิต แต่ร่างกายและสภาพจิตใจที่ไม่สมบูรณ์และทอดยอทำให้ท่าน ไม่อยู่ในสภาพ ที่ดีขึ้น มีแต่จะทรุดลงเรื่อย ๆ ...

(2531, หน้า 147)

3.2 มาลา คำจันทร์

บุคลิกอีกด้านของเขาคือความเป็นเด็กช่างคิด ชอบตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามา บางครั้งดูช่างคิดเกินวัย

(2534, หน้า 25)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นเครื่องตอกย้ำให้เห็นได้เป็นอย่างดีว่า แม้จะมีเพื่อนที่สนิทที่สุดอยู่เคียงข้างเพื่อปลอบโยนและให้กำลังใจ แต่นักเขียนอย่างหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ก็ไม่มีความรู้สึกที่ดีขึ้นได้เลย อีกทั้งยังชอบใช้ชีวิตอิสระอย่างโดดเดี่ยว ในขณะที่มาลา คำจันทร์ ก็ถูกเน้นย้ำภาพลักษณ์ในวัยเด็กว่าไม่เหมือนเด็กทั่วไป โดยมักจะตั้งคำถามกับ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเด็กทั่วไปไม่ได้ถูกปลูกฝังให้มีพฤติกรรมในลักษณะดังกล่าว

4. กลวิธีการใช้อุปสรรค

จันทิมา อังคพนิชกิจ (2557, หน้า 160) กล่าวว่า กลวิธีการใช้อุปสรรค เป็นกลวิธี การสื่อภาพของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยใช้ความเปรียบเพื่อให้เกิดจินตภาพและพลังในการสื่อ ความหมายในลักษณะของการพรรณนาให้ผู้รับสารมองเห็นภาพ และเข้าใจสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการ กล่าวถึงด้วยการเปรียบเทียบ อีกทั้งยังทำให้การสื่อแทนความคิดของผู้ส่งสารมีสีสันและมีความ น่าสนใจมากยิ่งขึ้น ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

4.1 หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์

ความคับแค้นขุ่นใจประการหนึ่งของท่านอากาศ ฯ ที่มักสะท้อนออกมาในงาน เขียนคือ สภาพของหม่อมเจ้าที่อยู่ในฐานะ "เจ้าไม่มีศาล" เกิดมาเมื่อยศศักดิ์ สูงด้วยเกียรติ แต่ยากจน ไม่มีเครื่องสนับสนุนยศศักดิ์นั้น เหมือนกับแบกภาระอันหนักอึ้งไว้บนไหล่ กลายเป็นตัวประหลาดในสังคมเข้ากับใครไม่ได้ จะเข้าสมาคมชั้นสูงก็ถูกปฏิเสธเพราะ

"ต่ำเกินไป" ครั้นจะเข้ามาพบกับชนสามัญก็ถูกกีดกันด้วยฐานะอันสูงศักดิ์ของความเป็นเจ้า

(2531, หน้า 101 - 102)

4.2 อ.อุดากร

ภายใต้ร่างบอบบางกรรมกรियด้วยโรคร้ายรุมเร้านั้นซ่อนหัวใจที่แข็งแกร่งประดุจเพชร

(2532, หน้า 124)

4.3 มาลา คำจันทร์

ความทุกข์อันดมทับดูจะเป็นบ้าหลอมจิตใจเด็กหนุ่มคนนี้ให้กร้าวแกร่งประดุจเหล็กกล้าเนื้อดี มีวิญญาณของนักต่อสู้ผู้รักการผจญภัย ยิ่งผจญอุปสรรค ยิ่งโลดเร้าท้าทาย ดูการลี้ภัยประกายคมของเหล็กกล้า ให้คมวาวยิ่งขึ้น

(2534, หน้า 60)

จากตัวอย่าง กลวิธีการใช้อุปลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบนักเขียนกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ช่วยกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดจินตภาพที่มีต่อตัวตนของนักเขียนได้ชัดเจนมากขึ้น ในส่วนของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ จะปรากฏภาพของ "เจ้าไม่มีศาล" และ "ตัวประหลาด" สำหรับ อ.อุดากร จะเป็นภาพของ "นักสู้ผู้ที่มีหัวใจแกร่งดังเพชร" และมาลา คำจันทร์ เป็นภาพของ "ผู้ที่มีมีวิญญาณของนักผจญภัย" เพราะการเผชิญอุปสรรคเปรียบเสมือนการลี้ภัยประกายคมของเหล็กกล้า

5. กลวิธีการใช้สหพ

สหพเป็นดับทที่สื่อให้รู้ว่าการปรากฏของความคิด น่าเสียง หรือข้อมูลจากบุคคลอื่นที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับดับทที่กำลังกล่าวถึงในเชิงตอบสนอง ตอบโต้ หรือมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อีกทั้ง ความคิด น่าเสียง หรือข้อมูลนี้ เปรียบเสมือนการสื่อความคิดให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

5.1 หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์

ท่านเป็นคนสนุก พูดจาดี สมัยราชาธิปไตยถือได้ว่าท่านประพฤติแบบสามัญชน...
ท่านทำตัวดีไม่มีถือองค์

(2531, หน้า 107)

5.2 มาลา คำจันทร์

ตำราจิตวิทยากล่าวไว้ว่าในจำนวนลูก ๆ ทั้งหมด คนที่น่าจับตามองให้ดี คือ "เวนส์เดย์ ไชลด์" หรือ "เด็กวันพุธ" ซึ่งหมายถึงลูกคนกลางของครอบครัว พ่อแม่มักจะทุ่มเทความรักความสนใจไปที่ลูกคนโตและคนสุดท้องเสียหมด จนอาจลืมนึกถึงหัวอกของเจ้าหนูน้อยคนกลางผู้ว่าเหวห่างเหิน

(2534, หน้า 27)

ตัวอย่างข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นตัวตนของนักเขียนโดยอาศัยการอ้างอิงจากชุดข้อมูลของตัวบุคคล หรือแหล่งข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้มากที่สุด และเป็นที่ยอมรับ นำมาประกอบการบอกเล่าถึงตัวตนของนักเขียน ในส่วนของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ จะมีข้อมูลจากบุคคลใกล้ชิดที่ได้กล่าวถึงตัวท่านไว้ และได้พูดถึงบรรยากาศสมัยราชาธิปไตย แม้จะเป็นสมัยที่กษัตริย์ซึ่งเป็นประมุขของประเทศจะมีอำนาจสูงสุด แต่ท่านซึ่งเป็นพระราชวงศ์กลับใช้ชีวิตเรียบง่ายอย่างสามัญชน และไม่ถือองค์เลย ส่วนกรณีของมาลา คำจันทร์ ก็ได้ใช้ข้อมูลจากตำราจิตวิทยาที่พูดถึงประเด็นลูกคนกลางของครอบครัว ว่ามักจะเป็นลูกคนที่ไม่ได้รับความรักและความอบอุ่นจากพ่อแม่ จนทำให้รู้สึกเหวห่างเหิน

6. กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ

การใช้คำแสดงทัศนภาวะ เป็นกลวิธีการใช้คำเพื่อแสดงความคิดเห็นและความเชื่อมั่นของผู้ส่งสารที่มีต่อสิ่งที่ตนเองกำลังกล่าวถึง อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

6.1 อ.อุดากร

แม้ไม่อาจเรียกได้ว่าถึงขั้นพิการ แต่การเดินที่ต้องผิผดปรกติไปชั่วชีวิตก็เป็น บาดแผลทางใจที่ฝังแน่นไม่เคยลบเลือน เป็นปมด้อยที่พลอยให้เจ้าตัวหวั่นไหวทุกครั้งที นึกถึง

(2532, หน้า 43)

ปมด้อยของการเดินที่ไม่สมประกอบ บวกฐานะอันต่ำต้อยน้อยหน้าทำให้ อ.อุดากร ไม่อาจหาญกล้ากล่าวคำรักต่อใครผู้หนึ่งผู้ใด

(2532, หน้า 73)

จากตัวอย่าง เป็นการแสดงความคิดเห็นและความเชื่อมั่นของผู้ส่งสารที่มีต่อตัว นักเขียนโดยเฉพาะกรณี อ.อุดากร ที่ผู้เขียนได้แสดงความเชื่อมั่นว่าการที่ อ.อุดากร เดินผิผดปรกติมา ตั้งแต่ยังเด็กเป็นเหตุผลที่ทำให้เขาต้องกลายเป็นคนมีปมด้อยและมีบาดแผลทางใจ ประกอบกับการมีฐานะยากจนก็ยิ่งทำให้เป็นคนเจียมตัวมากไปด้วย

7. กลวิธีอ้างอิงถึงส่วนใหญ่

การอ้างอิงถึงส่วนใหญ่เป็นการอ้างอิงถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึง ความนิยมในการประพฤติปฏิบัติตนไปในแนวทางเดียวกัน อันก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสร้าง ความคล้อยตามให้ผู้รับสารได้มากยิ่งขึ้น

7.1 อ.อุดากร

ดูจะเป็นธรรมเนียมของนักประพันธ์เมืองไทยที่สนใจเรื่องซิด ๆ เจียน ๆ มาแต่เยาว์วัย

(2532, หน้า 49)

7.2 มาลา คำจันทร์

ความไฝ่ฝันสูงสุดของนักเขียนอย่างมาลา คำจันทร์ คงไม่ได้แตกต่างจาก นักเขียนคนอื่น ๆ ...ไฝ่ฝันนั้นคือการสร้างงานคุณภาพฝากชื่อไว้ใน บรรณพิภพ

(2534, หน้า 117)

ตัวอย่างข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นว่าโดยปกติทั่วไปของนักเขียนคนอื่น ๆ ส่วนใหญ่มักจะมีเส้นทางชีวิตที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน ในส่วนของ อ.อุดากร ก็มีความสนใจเรื่องงานเขียนมาตั้งแต่ยังเด็ก ซึ่งไม่ต่างจากนักเขียนคนอื่นที่มีจุดเริ่มต้นมาจากจุดนี้ และสำหรับมาลา คำจันทร์ ก็มีความใฝ่ฝันไม่แตกต่างไปจากนักเขียนคนอื่น นั่นคือ การสร้างสรรค์ผลงานคุณภาพเพื่อประดับไว้ในบรรณพิภพ

8. กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นคำถามที่ไม่ได้ต้องการคำตอบ แต่ได้เว้นที่ว่างไว้ให้ผู้รับสารคิดหาคำตอบเอง และผู้ส่งสารก็คาดหวังให้คำตอบนั้นตรงตามเจตนาของตน อีกทั้งคำตอบของคำถามประเภทนี้เป็นคำตอบที่มีความชัดเจน ดังนั้นผู้รับสารจึงเว้นช่องว่างไว้เพื่อเป็นการสร้างน้ำหนักข้อความให้น่าสนใจ

8.1 อ.อุดากร

ไม่เพียงแต่ไม่พรั่งพรูต่อเงื่อมหัตถ์มััจจุราช แต่ขอใช้เวลาที่ยังเหลืออยู่ให้มีค่าแม้จนนาทีสุดท้าย ใครกันสักกี่คนที่จะทำได้อย่างอุดม อุดาการ

(2532, หน้า 124)

ใครเล่าจะรู้ว่าศิลปะเหล่านี้ถูกกรองคั่นกลั่นจากอกอันเจ็บร้าวสะทกสะเทือนจากมุมหนึ่งของชีวิตจริงที่ได้ประสบ และจากเรือนร่างที่ผอมบางด้วยฤทธิ์วัณโรคร้าย

(2532, หน้า 129)

เขาได้ตัดสินใจเลือกงานเขียนหนังสือเป็นงานหลักของชีวิตในช่วง 2 ปี ใครเล่าจะรู้ว่าในระหว่างเวลาเหล่านั้น เขาต้องเอาชนะการสังขารที่อ่อน เปี้ยกรอบเกรียมด้วยวัณโรคร้ายด้วยกำลังใจที่แข็งแกร่งหนักแน่นสักเท่าไร

(2532, หน้า 168)

จากตัวอย่าง ได้แสดงให้เห็นถึงการให้น้ำหนักความน่าสนใจเกี่ยวกับชีวิตของนักเขียน โดยเฉพาะ อ.อุดากร ที่ผู้ส่งสารได้ใช้กลยุทธ์ตั้งคำถามว่าจะมีใครสักกี่คนทำได้อย่างเขา แม้ในขณะที่สภาพร่างกายกำลังอ่อนแอลงไปเรื่อย ๆ แต่สภาพจิตใจก็หาได้ยอมแพ้ตามไปด้วย

กล่าวโดยสรุป อุดมการณ์นักเขียน ที่ได้สื่อสารผ่านกลวิธีทางภาษาในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ทำให้มองเห็นความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในการสะท้อนมุมมองที่มีต่อกลุ่มนักเขียน เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่านักเขียนมักจะเป็นผู้มีความรู้สติปัญญาดี แต่ก็มีปมปัญหาจากการเลี้ยงดูในครอบครัว อีกทั้งยังเป็นผู้มีปัญหาด้านสุขภาพ จึงทำให้ภาพลักษณ์ที่ออกมาดูเหมือนคนโดดเดี่ยวและแปลกแยก

อุดมการณ์กลุ่มผู้หญิงชายขอบ

ในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ได้นำเสนอภาพความหลากหลายของผู้หญิงที่เรียกได้ว่าเป็นกลุ่มชายขอบของสังคม ประกอบด้วย ผู้หญิงที่ถูกข่มขืน ผู้หญิงขายบริการ ผู้หญิงที่เข้าสู่วงจรทำแท้งเถื่อน ตลอดจนผู้หญิงที่ประสบปัญหาครอบครัวจนต้องพึ่งพาหมอเสน่ห์ ซึ่งใน สนิมดอกไม้: ชีวิตจริงในมุมมืดของหญิงไทย (2539) ได้สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่ต้อนผู้หญิงให้เดินทางเข้าสู่มุมอับ และผู้หญิงจำต้องทนเก็บเรื่องราวดังกล่าวไว้เป็นความลับที่ไม่สามารถบอกเล่าหรือเรียกร้องขอความเห็นใจจากใครได้ หากสื่อสารออกไปก็เท่ากับเป็นการประจานตัวเอง ทั้งที่ปัญหานั้นไม่ได้เกิดจากตัวผู้หญิงเอง

ในขณะที่ ดอกไม้ราตรี สนิมคำมีชีวิต (2545) ก็ได้สะท้อนเรื่องราวของผู้หญิงขายบริการ ที่นอกจากจะมีชีวิตภายใต้ชะตากรรมที่ดำมืดแล้ว ยังมีบางมุมที่สะท้อนถึงความใสซื่อ สะอาด บริสุทธิ์อันเป็นเนื้อแท้ภายในของผู้หญิงช่อง ผู้หญิงจับแซกข้างถนน ผู้หญิงในคาเฟ่ อาบอบนวด ตลอดจนโชว์พัสตาร ซึ่งเป็นผู้หญิงกลุ่มที่ผู้หญิงด้วยกันเองมักประณามเหยียด โดยมองแต่เพียงเฉพาะเปลือกนอกที่ฉาบฉวยเท่านั้น

1. กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงกลุ่มผู้หญิงชายขอบ

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลี เป็นกลวิธีสำคัญ ในการสื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในการสะท้อนมุมมองที่มีต่อกลุ่มผู้หญิงชายขอบไปยังผู้รับสาร เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อเกี่ยวกับผู้หญิงชายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

1.1 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่ถูกข่มขืน

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่ถูกข่มขืนเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของผู้หญิงที่ถูกข่มขืนไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 5 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่ถูกข่มขืน

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	เหยื่อผู้เคราะห์ร้าย (2539ก, หน้า 30) เหยื่อความใคร่ (2539ก, หน้า 31) ผู้หญิงเคราะห์ร้าย (2539ก, หน้า 34) เหยื่อราคะ (2539ก, หน้า 41)
บุคลิกลักษณะ	ผู้หญิงสาวธรรมดา สุภาพเรียบร้อย (2539ก, หน้า 32) เด็กเรียบร้อย (2539ก, หน้า 33) นิม ู เรียบร้อย (2539ก, หน้า 37) บริสุทธิ ไร้เดียงสา (2539ก, หน้า 38) หน้าตาหมดจด ผิพรรณผุดผ่อง (2539ก, หน้า 41)
ความเชื่อ	เคราะห์ร้าย (2539ก, หน้า 30) เคราะห์กรรม (2539ก, หน้า 33) เวรกรรม รับกรรม (2539ก, หน้า 40) การตอบแทนพระคุณ (2539ก, หน้า 41)
อารมณ์ความรู้สึก	เจ็บป่วยทางจิต จบสิ้นกินที่พึ่ง (2539ก, หน้า 32) ทารุณ อยุติธรรม (2539ก, หน้า 33) ผันร้าย เจย ๆ ไม่พยายามท ให้ภัย เหมือนถูกทำร้าย ร่างกาย (2539ก, หน้า 34) ขมขื่น อับยศ (2539ก, หน้า 41) เป้มเปื่อน ด้วยราศีสีดำ (2539ก, หน้า 44) แบกความอับอาย (2539ก, หน้า 44)

ภาพที่สื่อออกมาส่วนใหญ่ของผู้หญิงที่ถูกข่มขืนมักเป็นผู้หญิงธรรมดา มีบุคลิก
สุภาพเรียบร้อย บริสุทธิไร้เดียงสา หน้าตาหมดจด ผิพรรณผุดผ่อง และเมื่อถูกข่มขืนก็จะมีบางคน
ที่มีความรู้สึกทว่าชีวิตจบสิ้นกินที่พึ่ง ขมขื่น อับยศ เปื่อนด้วยราศีสีดำ เกิดความรู้สึกความอับอาย แต่
ใน ขณะที่บางคนกลับมองเรื่องนี้เป็นเพียงผันร้าย คิดว่าเหมือนถูกทำร้ายร่างกาย เป็นเพียงเรื่อง
ของเคราะห์กรรมที่ต้องมารับ ไม่ได้รู้สึกอาฆาตพยาบาท และพร้อมจะให้อภัยได้

1.2 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงขายบริการ

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงขายบริการเป็นกลวิธีสำคัญ
ที่สื่อให้เห็นภาพของผู้หญิงขายบริการไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 6 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงขายบริการ

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	ผู้หญิงคนชั่ว (2545, หน้า 36) งานบริการสังคม นางบังเงา ผู้หญิง หากิน โสเภณี หญิงบริการ ผู้หญิงกลางคืน โสเภณีชั้นสูง (2545, หน้า 88) ไซดีไลน์ (2545, หน้า 182) สาวคาราโอเกะ (2545, หน้า 160)
บุคลิกลักษณะ	สะอาด ผิวพรรณดี (2545, หน้า 31) คนเหนือ สดใส ผิวขาวผ่อง (2545, หน้า 32) ชอบลองของ ชอบสนุก ชอบทำทนาย (2545, หน้า 45) การบริหารเสน่ห์ให้ครบเครื่อง ครบคน มารยาทของผู้หญิง (2545, หน้า 48) ชอบอิสระ อิสระภาพ (2545, หน้า 77) ชี้อหรีดดำ ๆ (2545, หน้า 123) สาวพม่าจากชนบทเมืองตองยี ผู้แสนซื่อ (2545, หน้า 61) ดูสวยเกินจริงเสมอยามเมื่อแสงไฟสีชมพูอาบร่าง (2545, หน้า 212)
การทำงาน	งานขายสมอง ขายความสามารถ (2545, หน้า 37) หญิงบริการที่ใช้ เงินแลกเปลี่ยนชื่อหา (2545, หน้า 40) มีหน้าที่ดับความหื่นกระหาย ของแรงละโมภปรารถนา (2545, หน้า 40) งานที่สังคมดูถูก (2545, หน้า 50) สาวคาราโอเกะ การขายบริการกึ่งแอบแฝง (2545, หน้า 160) รองรับอารมณ์ผู้ชาย ตกเป็นเบี้ยล่าง เป็นเหยื่อที่ถูกเอาเปรียบ เปรียบ (2545, หน้า 165)
อารมณ์ความรู้สึก	บาดแผล (2539ก, หน้า 37) ตกนรกทั้งเป็น (2539ก, หน้า 99) ขุมนรกบนดิน (2539ก, หน้า 118) รอยร้าวในชีวิต トラประทับ ในใจ (2539ก, หน้า 120) ความแปลกใหม่ (หน้า 97) สดใหม่ (หน้า 99) มีความสุข ความสบาย ความร่ำรวย ความรู้สึกในทาง บวก ทัศนคติที่ดีต่องานอาชีพ (2545, หน้า 42) ความไฝฝั่นของคนชอบ สวยชอบงาม (2545, หน้า 44) โลกใหม่ที่เด็กบ้านนอกไม่เคยพบ (2545, หน้า 60) ครอบครัวยุคใหม่ มีช่องว่างของความรัก (2545, หน้า 167)

ตาราง 6 (ต่อ)

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การเงินและเศรษฐกิจ	กลยุทธ์ทางการค้า การจัดวางสินค้าหน้าร้าน (2545, หน้า 212) สว
	รัสเซีย สินค้าใหม่มาแรง ได้รับความนิยม (2545, หน้า 26)
	โรคขาดความจนยาก (2545, หน้า 49)

ภาพลักษณ์ของผู้หญิงขายบริการที่ถูกสื่อออกมา มักจะเป็นผู้หญิงที่มาจากต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ โดยเฉพาะผู้หญิงทางภาคเหนือของไทยและผู้หญิงในประเทศที่มีอาณาเขตติดกับตอนบนของไทย เช่น ประเทศพม่าหรือประเทศจีน เพราะเป็นผู้หญิงที่มีผิวพรรณดีและสะอาด ส่วนใหญ่เข้ามาทำงานในวงการอาชีพนี้เพราะต้องการแสวงหาความสบายและยกระดับฐานะทางบ้านให้ดีขึ้น แต่บางกรณีเข้ามาทำเพราะความอยากสนุก ความแปลกใหม่ และท้าทาย

1.3 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่ทำแท้งเถื่อน

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่ทำแท้งเถื่อนเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของผู้หญิงที่ทำแท้งเถื่อนไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 7 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่ทำแท้งเถื่อน

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	เลือดบาป "เลือดบาป" ที่ไม่พึงประสงค์ (2539ก, หน้า 147) ก้อนเลือด
	แม่ผู้ไร้ทางเลือด (2539ก, หน้า 151) การวางแผนครอบครัว การปรับ
	ประจำเดือน (2539ก, หน้า 169)

ภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ทำแท้งเถื่อนได้ถูกสื่อออกมาผ่านการให้ชื่อว่า "แม่ผู้ไร้ทางเลือด" ที่ต้องกำจัด "เลือดบาปที่ไม่พึงประสงค์" ด้วยความจำใจและความจำเป็น โดยการพึ่งพาหมอเถื่อนเพื่อกระทำการดังกล่าว โดยมักจะใช้คำว่าไปพบหมอเพื่อ "วางแผนครอบครัว" หรือ "ปรับประจำเดือน" เป็นต้น

1.4 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่พึงพามอเสन्ह

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่พึงพามอเสन्हเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของผู้หญิงที่พึงพามอเสन्हไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 8 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงที่พึงพามอเสन्ह

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	ผู้ครองทุกข์ (2539ก, หน้า 274)

ภาพผู้หญิงที่ต้องพึ่งพามอเสन्ह ส่วนใหญ่จะเป็นภาพของผู้หญิงที่สมรสแล้ว และเกิดปัญหาขึ้นภายในครอบครัว มักจะถูกเรียกว่า "ผู้ครองทุกข์" ทั้งนี้เป็นเพราะฝ่ายผู้หญิงไม่เคยมีความสุขกับชีวิตครอบครัวเลย จึงต้องพึ่งพามอเสन्हให้ช่วยจัดการกับปัญหาดังกล่าว

2. กลวิธีการใช้ประโยคเพื่อแสดงเหตุผล

ประกอบด้วยเนื้อความสองส่วน คือ เนื้อความที่เป็นสาเหตุและเนื้อความที่เป็นผลลัพธ์ ซึ่งการใช้ประโยคแสดงเหตุผลจะแสดงให้เห็นถึงการหล่อหลอมตัวตนของกลุ่มผู้หญิงชายขอบว่ามีที่มาและสาเหตุ ดังนี้

2.1 ผู้หญิงที่ถูกข่มขืน

ด้วยถูกปลุกฝังในเรื่องธรรมะจากครอบครัว สิ่งที่เกิดขึ้นสำหรับเธอจึงเป็นเพียงฝันร้ายที่ผ่านเลยไป

(2539ก, หน้า 34)

จากตัวอย่างจะเห็นภาพของผู้หญิงที่ถูกข่มขืนกลุ่มหนึ่งที่มีวิธีคิดต่างไปจากผู้หญิงที่ถูกข่มขืนโดยทั่วไปที่มักจะถดถอยหลังจากผ่านเหตุการณ์ดังกล่าวมา แต่ผู้หญิงกลุ่มนี้ให้เหตุผลว่าการถูกปลุกฝังธรรมะมาจากครอบครัวตั้งแต่ยังเด็ก เป็นเสมือนเกราะป้องกันไม่ให้ชีวิตรู้สึกถดถอย และในขณะเดียวกันก็มองเหตุการณ์นี้เป็นเพียงแค่ฝันร้ายเท่านั้น

2.2 ผู้หญิงขายบริการ

ความนิยมเด็กอายุน้อย ๆ เป็นเพราะเด็กยังมีความสดใหม่

(2539ก, หน้า 98)

ถึงแม้สักทีจะลงเสียงตรงกันว่าสาวเขมรไม่สู้สะอาดและเหม็นเขียวแต่สินค้าเขมรก็เป็นที่ยอมรับ เพราะถึงอย่างไรก็ได้ชื่อว่าเป็นสินค้าจากต่างชาติที่นำความแปลกใหม่มาสู่ผู้เสพ

(2539ก, หน้า 106)

หากเป็นช่องทางเหนือ เด็กส่วนหนึ่งไม่พ้นสาวชาวเขา หรือไทยใหญ่ จีนอาจมีจากพม่าบ้าง แต่ไม่เป็นที่นิยมมากเท่าสาวจีนและไทยใหญ่ เนื่องจากผิวดี ขาวผ่องผุดผาด และสวยน่ารัก

(2545, หน้า 63)

เจ้าของบางแห่งชอบเด็กที่ไม่มีบัตร เพราะถือว่าง่าย ปรองดองง่าย ไม่รู้มากและไม่เรื่องมากในการต่อรองผลประโยชน์

(2545, หน้า 63)

ตัวอย่างข้างต้น ได้แสดงผลว่าผู้หญิงขายบริการต่างก็มีเหตุผลมารับใช้สำหรับการทำงานในลักษณะนี้ ในกรณีของเด็กอายุน้อยก็เป็นกลุ่มที่เข้ามาตอบสนองความต้องการของผู้มีรสนิยมเสพความสดใหม่ หรือสาวเขมรที่ไม่สะอาดก็เป็นที่ยอมรับของผู้ที่ชื่นชอบความแปลกใหม่ ตลอดจนสาวจีนและไทยใหญ่ที่เป็นที่ยอมรับของสถานบริการทางภาคเหนือ เนื่องจากมีผิวพรรณดี ขาวผ่อง ส่วนมุมมองของเจ้าของสถานบริการก็มักจะชอบเด็กต่างด้าวที่ไม่มีบัตร เพราะสามารถควบคุมและปกครองได้ง่าย

2.3 ผู้หญิงที่ต้องพึ่งพาหมอละเห่

เพราะผู้หญิงไม่เคยมีความสุขในครอบครัว และอยากจะสร้างความรู้สึกนี้กับสามี

(2539ก, หน้า 275)

จากตัวอย่างนี้ ก็ได้แสดงให้เห็นถึงเหตุผลของผู้หญิงที่ต้องพึ่งพาหมอลั่นหัวว่าเป็นเพราะเรื่องปัญหาภายในครอบครัว โดยเฉพาะประเด็นที่มีสามีเข้ามาเกี่ยวข้องกับพัวพัน จนทำให้ผู้หญิงไม่มีความสุขในชีวิตครอบครัว และเมื่อผู้หญิงไม่มีทางออกใดที่ดีไปกว่านี้ ทางเลือกสุดท้ายก็ต้องพึ่งพาหมอลั่นหัว

3. กลวิธีการใช้มูลบท

การใช้มูลบทเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏขึ้นมาก่อนแล้ว และมักจะแฝงมากับคำหรือประโยคประเภทแสดงความคิดหรือความเชื่อ มีหน้าที่ในการตอกย้ำความคิดความเชื่อบางประการเกี่ยวกับกลุ่มผู้หญิงชายขอบ

3.1 ผู้หญิงที่ถูกข่มขืนกับมูลบท

บนความรักอันบริสุทธิ์สะอาดของหัวใจแม่ ย่อมเปรมเป๋ออยู่ด้วยราคีสีดำ

(2539ก, หน้า 44)

3.2 ผู้หญิงขายบริการกับมูลบท

สำหรับเด็กหญิงบ้านนอก ไร่การศึกษา การเป็นโสเภณีถือเป็นความเสียสละอย่างหนึ่งในอันที่จะช่วยเหลือครอบครัวให้รอดพ้นจากความล้มเหลว

(2539ก, หน้า 98)

เด็กต่างสัญชาติ คือสาวชาวเขา สาวจีน ไทยใหญ่ และสาวพม่า เริ่มเข้าสู่วงจรนี้ แทนที่สาวพื้นเมืองภาคเหนือมากขึ้น

(2545, หน้า 26)

เธอไม่ใช่คนสวย แม้จะมีผิวขาวผ่องและดูเนียนอย่างคนมีเชื้อจีน

(2545, หน้า 43)

ชีวิตนักร้องคาเฟ่ดูจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของผู้หญิงที่มีการศึกษาต่ำ

(2545, หน้า 128)

เดี๋ยวนี้เด็กอีสานมาแรง สาวอีสานเนื้อแน่น แข็งแรง กล้ามเนื้อดี อดทนกว่า
ต่างจากเด็กเหนือเหยาะเหยะ ทำอะไรก็ไม่เป็น

(2545, หน้า 184)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่ากลวิธีการใช้มูลบทกับผู้หญิงที่ถูกข่มขืนจนตั้งครรภ์ยังแสดงให้เห็นภาพความเชื่อเรื่องความรักที่ยังคงบริสุทธิ์ของผู้เป็นแม่ ที่แม้ว่าจะถูกทำให้ตั้งครรภ์ด้วยกระบวนการที่ไม่บริสุทธิ์ก็ตาม ตลอดจนมูลบทกับกลุ่มผู้หญิงขายบริการที่มีความคิดความเชื่ออันหลากหลาย อาทิ ผู้หญิงบริการที่มาจากชนบทมักจะมีการศึกษาต่ำ และเข้ามาสู่อาชีพนี้ด้วยความเสียดสีเพื่อครอบครัวได้อยู่อย่างสุขสบาย หรือความเชื่อเรื่องอำนาจของความขาวที่ยังคงความเป็นลักษณะเด่น และเป็นที่ต้องการของตลาดค้าประเวณี

4. กลวิธีการใช้อุปลักษณ์

เป็นกลวิธีการสื่อภาพของกลุ่มผู้หญิงขายขบไปยังผู้รับสาร โดยใช้ความเปรียบเพื่อให้เกิดจินตภาพและพลังในการสื่อความหมายในลักษณะของการพรรณนาให้ผู้รับสารมองเห็นภาพ และเข้าใจสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการกล่าวถึงด้วยการเปรียบเทียบ อีกทั้งยังทำให้การสื่อแทนความคิดของผู้ส่งสารมีสีสันและมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

4.1 ผู้หญิงที่ถูกข่มขืน

กรรมะคือโสดอย่างเอกในการเยียวยาบาดแผลสำหรับเธอ

(2539ก, หน้า 37)

มันคือการตอบแทนพระคุณผู้ให้กำเนิดอย่างขมขื่นและอภัยศ

(2539ก, หน้า 41)

เป็นการตั้งครรภ์ที่แบกความอับอายไว้นานถึง 9 เดือนเศษ

(2539ก, หน้า 44)

รอยร้าวในชีวิตที่เป็นตราประทับในใจ

(2539ก, หน้า 120)

ตัวอย่างดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นภาพความคิดเกี่ยวกับผู้หญิงที่ถูกข่มขืนในหลายกรณี เช่น ผู้หญิงที่ทำใจกับเหตุการณ์นี้ได้ก็จะมองเป็นเพียงแค่บาดแผลในชีวิต แต่กับกรณีของผู้หญิงที่ทำใจไม่ได้ก็จะมองเป็นรอยร้าวที่ประทับอยู่ในใจ ตลอดจนผู้หญิงที่ถูกข่มขืนจากคนใกล้ชิดตัวจนตั้งครรภก็จะมองเป็นการตอบแทนบุญคุณที่อัปยศ อันเป็นสิ่งที่ต้องแบกรับด้วยความอับอาย

4.2 ผู้หญิงขายบริการ

เธอเป็นอาสาสมัครให้กับโครงการหนึ่ง ใช้ประสบการณ์จากวันวานของเธอถ่ายทอด ปลุกกำลังใจให้กับผู้หญิงที่เคยอยู่ในขุมนรกต่างแดน

(2545, หน้า 60)

ภาพการเลือกเฟ้นหาผู้หญิงในตู้กระจกที่ได้เห็นกระทบความรู้สึกในขณะนั้นเหมือนเห็นการเลือกซื้อหาสินค้าถูกใจชนิดหนึ่ง

(2545, หน้า 174)

ตัวอย่างข้างต้น ได้แสดงให้เห็นถึงภาพของผู้หญิงขายบริการยังต่างแดนและการทำงานที่เปรียบได้กับการอยู่ในขุมนรก ตลอดจนการเปรียบผู้หญิงขายบริการเป็นสินค้าอย่างหนึ่งที่สามารถกำหนดคุณสมบัติและหาซื้อได้ตามความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ

4.3 ผู้หญิงทำแท้งเถื่อน

"เลือดบาป" เหล่านี้เปรียบเสมือน "ปุ๋ย" ที่หล่อเลี้ยงชีวิตเขาให้เติบโตงอกงาม

(2539ก, หน้า 138)

ภาพเหตุการณ์ในคลินิกนี้ที่เกิดขึ้นเป็นเสมือน "ตราบาป" ของเพศแม่ทั้งมวล

(2539ก, หน้า 160)

การทำแท้งคือการกำจัดเลือดบาป

(2539ก, หน้า 176)

ตัวอย่างข้างต้น เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าการที่ผู้หญิงตัดสินใจทำแท้งเถื่อน เหมือนกับการกำจัดเลือดบาปที่เกิดขึ้นจากความไม่ได้ตั้งใจ อีกทั้งการตัดสินใจทำแท้งก็ถือเป็นการ สร้างตราบาปให้กับเพศแม่ที่ถือเป็นผู้ให้กำเนิด

5. กลวิธีการใช้สหบท

สหบทเป็นตัวบทที่สื่อให้รู้ว่ามีปรากฏของความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลจากบุคคล อื่นที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับตัวบทที่กำลังกล่าวถึงในเชิงตอบสนอง ตอบโต้ หรือมี ปฏิสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อีกทั้ง ความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลนี้ เปรียบเสมือนการสื่อ ความคิดให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

5.1 ผู้หญิงที่ถูกข่มขืน

หนูคิดว่าคงเป็นเวอร์กรรมที่สร้างมา แล้วมาได้รับกรรม

(2539ก, หน้า 40)

กรณีผู้หญิงที่ถูกข่มขืนดังตัวอย่าง จะแสดงความคิดเห็น หรือน้ำเสียงของตนเอง ผ่านการนิยามความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์ดังกล่าวว่าอาจเป็นการมารับผลกรรมที่เคยก่อไว้ และ เหตุการณ์นี้อาจเกิดขึ้นได้กับใครหลายคน โดยที่ไม่เลือกวัน เวลา สถานที่ หรือกระทั่งเหตุผล และ หากเกิดขึ้นกับใครก็ตามก็ให้ถือว่าเป็นเวอร์กรรมที่ต้องชดใช้

5.2 ผู้หญิงขายบริการ

เมื่อก่อนเด็กอีสานกับเด็กเหนือที่เข้าสู่วงการนี้จะต่างกัน ในขณะที่เด็กเหนือมี พื้นเพการทำงานมาอย่างนี้ แต่เด็กอีสานมักผิดหวังแล้วถึงมา หากปัจจุบันนี้ความจำเป็น หรือไม่จำเป็นพอกัน ไม่ได้แตกต่างกัน

(2545, หน้า 74)

พัฒน์บอกว่าระบบอาบนํ้าหรืออาบอบนวดเป็นสถานบริการที่รัฐให้มี ใบอนุญาต ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อผ่อนคลายปัญหาทางเพศในสังคม และยังมีจุดเรื่องสุขภาพแข็ง ที่สุดในจำนวนสถานบริการทั้งหมด

(2545, หน้า 176)

เด็กพวกนี้มักจะเคยชินกับความสะดักตาย หยิบจับอะไรไม่เป็นเรียกว่าห่างไกล
คุณสมบัติแม่เหยาแม่เรือนหลายกิโลซัด

(2545, หน้า 185)

สำหรับผู้หญิงขายบริการดังตัวอย่าง ได้แสดงให้เห็นทัศนะของผู้ที่ทำงานในแวด
วงที่เกี่ยวข้องกับการขายบริการ โดยเฉพาะกลุ่มเจ้าของสถานบริการที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้หญิงขาย
บริการ อาทิ พื้นเพการทำงานของเด็กเหมือนกับเด็กอีสานที่เข้ามาในวงการนี้เมื่อก่อนมีความ
แตกต่างกันมาก แต่ในปัจจุบันนี้แทบจะไม่ต่างกัน หรือการให้ข้อมูลว่าอาบอบนวดเป็นสถานบริการ
ที่รัฐให้มีใบอนุญาตถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อผ่อนคลายปัญหาทางเพศในสังคม อีกทั้งยังมีจุดแข็ง
เรื่องสุขภาพในบรรดาสถานบริการทั้งหมดด้วย

5.3 ผู้หญิงที่ต้องพึ่งพาหมอเสน่ห์

ผมเชื่อว่าคนที่มาทำเสน่ห์คงเป็นฝ่ายหญิงที่ประสบปัญหาคู่ครอง

(2539ก, หน้า 278)

มีผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้หญิงที่ต้องพึ่งพาหมอเสน่ห์ดังตัวอย่าง ว่าด้วยเหตุผลที่
ต้องมาเข้ารับบริการหมอเสน่ห์เพราะส่วนใหญ่ประสบปัญหาชีวิตหลังสมรส ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าว
มักเกิดกับฝ่ายหญิงมากกว่าฝ่ายชาย

6. กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ

การใช้คำแสดงทัศนภาวะ เป็นกลวิธีการใช้คำเพื่อแสดงความคิดเห็นและความเชื่อมั่น
ของผู้ส่งสารที่มีต่อสิ่งที่ตนเองกำลังกล่าวถึง อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

6.1 ผู้หญิงที่ถูกข่มขืน

เธอตกเป็นเหยื่อความใคร่

(2539ก, หน้า 31)

ทุกวันนี้เธอมีความเจ็บป่วยทางจิต

(2539ก, หน้า 32)

อนาคตและชีวิตทั้งชีวิตของเธอจบสิ้นกันที่พังลง

(2539ก, หน้า 32)

เธอตกเป็นเหยื่อของชายใจฉุนที่กำลังเดินลงจากรถสองแถว

(2539ก, หน้า 34)

ตัวอย่างของผู้หญิงที่ถูกข่มขืน ถูกนำเสนอด้วยกลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ อันเป็นการแสดงความคิดเห็นและความเชื่อมั่นของผู้ส่งสารที่มีต่อสิ่งที่กำลังกล่าวถึงว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งกรณีของผู้หญิงที่ถูกข่มขืนส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นสภาวะของการตกเป็นเหยื่อ และเชื่อมั่นว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะนำไปสู่การมีอาการป่วยทางจิตและหมดสิ้นอนาคต

6.2 ผู้หญิงขายบริการ

ชีวิตของตาลกับเพื่อน ๆ ต้องก้าวสู่เส้นทางสายเคร่าและมีดหม่นของการตกเป็นโสเภณีข้ามชาติ

(2539ก, หน้า 115)

ทำงานอย่างนั้นนอกเหนือจากกลวิธีมัดใจแขกแล้ว ยังต้องรู้ทันกลเล่ห์ของแขก จะได้ไม่ต้องทนทรมานสังขารจนเกินไป

(2545, หน้า 35)

เธอกลายเป็นเสาหลักเพียงคนเดียวของบ้าน ต้องรับภาระดูแลลูกสาม ตัวหนึ่งแม่เฒ่าแก่ชราหนึ่ง พี่ชายสี่ห้าคนหนึ่ง กับชีวิตตนเองอีกหนึ่ง รวมทั้งสิ้นเจ็ดชีวิต เป็นภาระความรับผิดชอบที่ถูกผู้หญิงคนนี้แบกไว้บนหลังไหลจนเพียบแปล้

(2545, หน้า 38)

การดูแลสุขภาพ ความปลอดภัยด้านสุขอนามัย รักษาตนเองให้ดูสวยเสมอ สดชื่นเสมอ เป็นสิ่งจำเป็น

(2545, หน้า 49)

ในเมื่อรักจะกระโจนลงไปในหุบห้วงดาวใครแล้ว ก็ต้องตักดวงมูลค่าแห่งความ
เหน้อยยาก ขึ้นขมนี้ให้คุ้มค่าที่สุดทุกเม็ดเหงื่อ

(2545, หน้า 50)

รักหรือไม่รักจะเป็นนักร้องคาเฟ่ แต่เมื่อมาเป็นแล้ว ก็ต้องรู้จักดูแลตนเอง ให้รอด
ปลอดภัยจากเชื้อสิ่งหวั่นเกรงเรตชายนักเที่ยว

(2545, หน้า 153)

เธอต้องมั่นใจได้ว่าเธอมีรูปร่างหน้าตาที่เพอร์เฟ็ก และต้องมีคุณสมบัติที่ปลอดภัย

(2545, หน้า 174)

สำหรับชายนักเที่ยว อาบอบนวดถือเป็นบริการความสุขครบวงจรที่ทำให้คุณผู้ชาย
นักเที่ยวหลงใหลลิ้มโลก

(2545, หน้า 176)

เด็กอาบอบนวดมีการดูแลด้านสุขอนามัยที่เข้มงวดกว่าเด็กในสถานบริการ
ประเภทอื่น

(2545, หน้า 182)

กรณีผู้หญิงขายบริการก็มีตัวอย่างของการใช้คำแสดงทัศนภาวะ โดยแสดงความ
คิดเห็นและความเชื่อมั่นว่าการขายบริการในลักษณะโสเภณีข้ามชาติเป็นการก้าวสู่เส้นทางสาย
เศร้าและมีดหมออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะที่งานขายบริการทั่วไปจะต้องรู้จักเอาตัวรอด รู้กลวิธี
มัดใจ และรู้ทันเล่ห์กลของแขก ตลอดจนรู้จักตักดวงมูลค่าแห่งความเหน้อยยากนี้ให้คุ้มค่า อีกทั้งยัง
ต้องรู้จักดูแลสุขภาพ ความปลอดภัยด้านสุขอนามัย รักษาตนเองให้ดูสวยและสดชื่นเสมอ

7. กลวิธีการชำประโยชน์

การชำประโยชน์ คือ การนำโครงสร้างของประโยคที่คล้ายกัน 2 ประโยคหรือมากกว่า
มาลำดับต่อกันในลักษณะของการตอกย้ำและเปรียบเทียบในคราวเดียวกัน

7.1 ผู้หญิงขายบริการ

ยิ่งวัยน้อยลงยิ่งถือเป็นการสร้างความแปลกใหม่ ยิ่งเด็กอายุน้อยก็ยิ่งราคาแพง

(2539ก, หน้า 97)

กรณีของผู้หญิงขายบริการได้แสดงตัวอย่างให้เห็นว่าจำนวนวัยที่น้อยลงเป็นตัวแปรสำคัญที่มักจะผูกผันไปตามความแปลกใหม่และราคา ยิ่งวัยน้อยลงเท่าใด ราคาที่สูงขึ้น และเป็น การสร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่มากขึ้นเท่านั้น

8. กลวิธีอ้างถึงส่วนใหญ่

การอ้างถึงส่วนใหญ่เป็นการอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึง ความนิยมในการประพฤติปฏิบัติตนไปในแนวทางเดียวกัน อันก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสร้าง ความคล้อยตามให้ผู้รับสารได้มากยิ่งขึ้น

8.1 ผู้หญิงขายบริการ

เด็กส่วนใหญ่ที่ไปทำงานเขาก็เต็มใจกันทั้งนั้น ไม่ได้โดนหลอกอย่างที่พูดกันหรอก

(2539ก, หน้า 121)

แถวนี้ไม่มีใครค้าขายด้วยการบังคับกัน โสเภณีก็ไม่ใช่ว่าเด็ก อายุ 20 กว่าขึ้นไปทั้งนั้น

(2539ก, หน้า 128)

เช่นเดียวกับผู้หญิงบริการโดยทั่วไปที่รู้ว่าชีวิตกลางสนมรักย่อมมีความเสี่ยงภัยสูง

(2545, หน้า 35)

เธอตัดสินใจไปขายความสาวในวัยที่หากเป็นดอกไม้ก็ยังไม่ทันได้ผลิบาน... เช่นเดียวกับเด็กหญิงทางเหนือทั้งหลายที่จำยอมเสียสละเรือนกายให้พ่อแม่พี่น้องได้อยู่ สุขสบาย

(2545, หน้า 51)

ผู้หญิงเหล่านี้มักเลือกบอกความเท็จให้ทางบ้านรู้มากกว่าความจริง ยกเว้นในกรณีที่พ่อแม่รับรู้และยินยอมให้ลูกขายตัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงเหนือ

(2545, หน้า 118)

ผู้หญิงท่าแพนี้ใครเขามองเป็นชั้นต่ำ เขาเรียกกะหรี่ชั้นต่ำ... ตรงจุดนี้ เขาเรียกผู้หญิงข้างถนนไป

(2545, หน้า 123)

ในจำนวนสถานบริการทางเพศทั้งหมด อาบอบนวดจะมีระดับและมาตรฐานสูงสุด...ถือเป็นสุดยอดของการเซอวิส ซึ่งเด็ดขาดและเหนือชั้นกว่าผู้หญิงบริการประเภทอื่น

(2545, หน้า 174)

ในจำนวนหญิงบริการทั้งหมด ผู้หญิงอาบอบนวดมีการรักษาสุขอนามัยดีที่สุดกว่าหญิงบริการในสาขาอื่น

(2545, หน้า 195)

กรณีผู้หญิงขายบริการก็ได้อ้างถึงบรรทัดฐานของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่นิยมปฏิบัติต่อกลุ่มผู้หญิงดังกล่าว เช่น ผู้หญิงขายบริการส่วนใหญ่เต็มใจมาทำงานนี้ ไม่ได้ถูกบังคับแต่อย่างใด ผู้หญิงเหนือส่วนใหญ่ยอมขายบริการเพื่อความสุขสบายของครอบครัว โดยไม่บอกความจริงให้กับทางบ้านรับรู้ ตลอดจนผู้หญิงขายบริการส่วนใหญ่ที่มีระดับและมีการรักษาสุขอนามัยอย่างดีมักจะอยู่ในอาบอบนวด

8.2 ผู้หญิงที่ต้องพึ่งพ่หมอเสน่ห์

ส่วนมากของผู้เป็นลูกค้าคือผู้หญิงหน้าหมองคล้ำที่เดินเข้าออกสำนักหมอเสน่ห์

(2539ก, หน้า 200)

คนที่ไปทำเสน่ห์ส่วนมากก็เป็นผู้หญิง

(2539ก, หน้า 275)

เรื่องของผู้หญิงที่ต้องพึ่งหมอมะเร็งส่วนใหญ่ดังตัวอย่างมักจะเป็นผู้หญิงที่ประสบปัญหาภายในครอบครัว ซึ่งใบหน้าของผู้หญิงแต่ละคนที่เดินเข้าออกสำนักงานหมอมะเร็งส่วนใหญ่จะแลดูหมองคล้ำทั้งสิ้น

กล่าวโดยสรุป อุดมการณ์กลุ่มผู้หญิงชายขอบ ที่ได้สื่อสารผ่านกลวิธีทางภาษาในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ทำให้มองเห็นความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในการสะท้อนมุมมองที่มีต่อกลุ่มผู้หญิงชายขอบ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่า "ผู้หญิง" มักจะถูกเชื่อมโยงกับแกนกลางของ "ความสะอาด บริสุทธิ์ น่าทะนุถนอม" กล่าวคือ หากความสะอาด บริสุทธิ์ น่าทะนุถนอม ถูกทำลาย (กรณีผู้หญิงที่ถูกข่มขืน) เท่ากับว่าอัตลักษณ์ของความเป็นผู้หญิงก็จะถูกทำลายตามไปด้วย หรือกรณีที่ความสะอาด บริสุทธิ์ น่าทะนุถนอม ถูกแปรสภาพให้กลายเป็นสินค้าที่สามารถสร้างมูลค่าเพื่อการซื้อขายได้ (กรณีโสเภณี) ก็เท่ากับเป็นการคุณค่าของความเป็นผู้หญิงลงด้วยเช่นกัน

อุดมการณ์ผู้มีวิถีเพศ

กลุ่มผู้มีวิถีเพศ คือ กลุ่มผู้ที่มักจะใช้ชีวิตและมีวิถีทางเกี่ยวกับเรื่องเพศในทำนองที่ต่างไปจากปทัสถานของสังคม ซึ่งกลุ่มดังกล่าวถูกนำเสนอในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ชุด ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน (2546ก) ประกอบด้วยเรื่องราวของผู้มีวิถีเพศ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ที่มีรักซ้อน และกลุ่มผู้รักร่วมเพศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้มีวิถีเพศ

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลี เป็นกลวิธีสำคัญในการสื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในการสะท้อนมุมมองที่มีต่อผู้มีวิถีเพศไปยังผู้รับสาร เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตน ตลอดจนการปลูกฝังความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นผู้มีวิถีเพศในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

1.1 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้มีรักซ้อน

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้มีรักซ้อน เป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของผู้ที่มีรักซ้อนไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 9 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้มีรักซ้อน

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	เมียหลวง เมียน้อย เมียเก็บ อีหนู (2546ก, หน้า 11)
ลักษณะ	ความสัมพันธ์ซ้ำซ้อน (2546ก, หน้า 23)

จากตารางได้แสดงให้เห็นภาพของผู้มีรักซ้อนผ่านการใช้ชื่อ เมียหลวง เมียน้อย เมียเก็บ และอีหนู ซึ่งเป็นคำที่คุ้นชินกันเป็นอย่างดีในสังคมไทย และกลุ่มของผู้มีรักซ้อนมักจะมีลักษณะความสัมพันธ์เชิงครอบครัวยุติธรรมซ้ำซ้อนอีกด้วย

1.2 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้รักร่วมเพศ

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้รักร่วมเพศ เป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของผู้รักร่วมเพศไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 10 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้รักร่วมเพศ

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	ทอม ทอมแท้ (2546ก, หน้า 29) ครอบครัวยายที่ 3 (2546ก, หน้า 41)
ลักษณะ	ความรักในเพศเดียวกัน ความวิปริตผิดธรรมชาติ น่าละอาย ต้องปิดบังซ่อนเร้น (2546ก, หน้า 28) ไม่นั่นคงถาวร คลอนแคลนได้ง่าย (2546ก, หน้า 29)

ภาพกลุ่มผู้รักร่วมเพศในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ถูกนำเสนอในลักษณะเปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบัน ซึ่งในอดีตนั้นกลุ่มผู้รักร่วมเพศจะถูกสังคมมองว่าเป็นผู้ที่มีความวิปริตผิดธรรมชาติ น่าละอาย และต้องปิดบังซ่อนเร้นตัวเอง แต่ในปัจจุบันกลุ่มผู้รักร่วมเพศก็ได้สร้างความสับสนอลวนให้กับการครองชีวิตคู่และการสร้างสถาบันครอบครัว ด้วยการสลายเส้นกันพรมแดนระหว่างเพศเพื่อให้เกิดมิติทางเพศอันหลากหลายและซ้อนทับกันมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันสถานะรักร่วมเพศก็ได้สั่นคลอนอุดมการณ์รักต่างเพศ (ชาย/หญิง) ตามแบบฉบับดั้งเดิม

2. กลวิธีการใช้ประโยคเพื่อแสดงเหตุผล

ประกอบด้วยเนื้อความสองส่วน คือ เนื้อความที่เป็นสาเหตุและเนื้อความที่เป็นผลลัพธ์ ซึ่งการใช้ประโยคแสดงเหตุผลจะแสดงให้เห็นถึงการหล่อหลอมตัวตนของกลุ่มผู้มีวิถีเพศว่ามีที่มาและสาเหตุ ดังนี้

2.1 ผู้มีรักซ้อน

เรามีอะไรกันก็ด้วยความเต็มใจ เป็นการตัดสินใจแล้วทั้งคู่...ถ้าถามว่าเรารู้สึกผิดไหม ในแง่ของศีลธรรมมันผิด เพราะว่าสังคมกำหนด แต่ถ้าเป็นผู้ชาย สังคมมองว่าเป็นเรื่องธรรมดา...ตรงนี้ผู้หญิงน่าจะเหมือนผู้ชายมีสิทธิ์ที่จะเลือกได้ แปะคิดอย่างนั้น

(2546ก, หน้า 21)

จากตัวอย่างได้แสดงเหตุผลของผู้มีรักซ้อนว่ามีที่มาจากความเต็มใจของคนทั้งสองฝ่าย และเป็นสิทธิที่พึงพอใจเลือกปฏิบัติได้ แต่ฝ่ายผู้หญิงที่เป็นรักซ้อน มักจะถูกมองว่าเป็นผู้ทำผิดศีลธรรม ทั้งนี้เพราะสังคมชายเป็นใหญ่ได้ครอบงำหนดบทบาทหน้าที่และคุณสมบัติของผู้หญิงที่ดีเอาไว้แล้ว ในทางตรงข้าม หากฝ่ายผู้ชายที่เป็นรักซ้อนก็มักจะไม่ปรากฏความผิดในเชิงศีลธรรมมากเมื่อเทียบกับฝ่ายผู้หญิง

3. กลวิธีการใช้มูลบท

การใช้มูลบทเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏขึ้นมาก่อนแล้ว และมักจะแฝงมากับคำหรือประโยคประเภทแสดงความคิดหรือความเชื่อ ขณะเดียวกันมีหน้าที่ในการต่อยอดความคิดความเชื่อบางประการเกี่ยวกับกลุ่มผู้มีวิถีเพศ

3.1 ผู้มีรักซ้อน

ผู้หญิงในโลกยุคใหม่สามารถมีอิสระเสรี และกำหนดทิศทางการชีวิตของตนเองได้ชัดเจนขึ้น

(2546ก, หน้า 11)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าการอ้างถึงความคิดความเชื่อเรื่องอิสรภาพของผู้หญิงที่มักจะไม่ปรากฏให้เห็นการเรียกร้องอิสรภาพของผู้หญิงในโลกยุคเก่า แต่สำหรับโลกยุคใหม่แล้ว

อิสรภาพเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนพึงมีและสามารถเข้าถึงได้ ดังนั้น หญิงผู้มีรักซ้อนก็สามารถมีอิสระเสรีที่จะเลือกทิศทางการใช้ชีวิตในปัจจุบันได้ด้วยตนเอง

4. กลวิธีการใช้อุปลักษณ์

เป็นกลวิธีการสื่อภาพของผู้มีวิถีเพศไปยังผู้รับสาร โดยใช้ความเปรียบเพื่อให้เกิดจินตภาพและพลังในการสื่อความหมายในลักษณะของการพรรณนาให้ผู้รับสารมองเห็นภาพ และเข้าใจสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการกล่าวถึงด้วยการเปรียบเทียบ อีกทั้งยังทำให้การสื่อแทนความคิดของผู้ส่งสารมีสีสันและมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

4.1 ผู้มีรักซ้อน

กับฐนี่รู้สึกเหมือนเขาเป็นของหวาน...ส่วนผัวนี่เหมือนเมนคอร์สอาหารจานหลัก

(2546ก, หน้า 14)

เช็กซ์สำหรับเราเป็นปัจจัยที่ห้าของชีวิต

(2546ก, หน้า 17)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นภาพเปรียบเทียบวิถีเพศของผู้มีรักซ้อนที่มีแนวปฏิบัติในเรื่องเพศ กล่าวคือ เรื่องของคู่ชีวิต ถ้าจะเปรียบกับอาหารก็เปรียบได้สองประเภท สามมีเปรียบเป็นอาหารจานหลัก แต่ฐนี่เปรียบเป็นของหวาน ในขณะที่เรื่องเช็กซ์เปรียบเป็นปัจจัยที่ห้าของชีวิตที่มีความสำคัญและจำเป็นทัดเทียมปัจจัยทั้งสี่

5. กลวิธีการใช้สหพ

สหพเป็นตัวเลขที่สื่อให้รู้ว่าการปรากฏของความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลจากบุคคลอื่นที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับตัวเลขที่กำลังกล่าวถึงในเชิงตอบสนอง ตอบโต้ หรือมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อีกทั้ง ความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลนี้ เปรียบเสมือนการสื่อความคิดให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

5.1 ผู้มีรักซ้อน

“รักพร้อมกัน รักทั้งสองคน แต่รักคนละแบบ กับแฟนนี่รักแบบผัว แบบพ่ออีกคนรักแบบฐนี่ แล้วก็ไม่ได้รู้สึกผิด”

(2546ก, หน้า 14)

“เราอยากใช้ชีวิตคนเดียว ไม่ได้ศรัทธาในระบบครอบครัว ไม่อยากเป็นแม่ไม่ได้ รู้สึกว่ารักของแม่สูงส่ง เรื่องค่าน้ำนมนี้เรารู้สึกว่ามันถูกสร้างขึ้นมา...”

(2546ก, หน้า 17)

ตัวอย่างข้างต้นได้อ้างข้อมูลจากคำสัมภาษณ์ของผู้มีรักซ้อนที่ปรากฏในสารคดี ซึ่งได้กล่าวถึงวิถีเพศแบบคนมีรักซ้อนว่าความรักของเขามีทั้งสิ้นสองรูปแบบ กล่าวคือ รักแฟนแบบสามี สำหรับคนรักอีกคนหนึ่งจะรักแบบซู้ ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์แบบซ้าซ้อนดังกล่าวก็เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้ผูกมัดตัวเองไว้กับระบบครอบครัวแบบดั้งเดิมที่จะต้องสวมบทบาทเป็นแม่ของลูกภายหลังการมีชีวิตคู่ ทั้งนี้เพราะไม่ได้ศรัทธาในระบบครอบครัวตั้งแต่ต้น

5.2 ผู้รักร่วมเพศ

แม้ในทางจิตวิทยาเอง ก็ยอมรับว่า ความรักในเพศเดียวกันมิใช่ความผิดปกติ
อีกต่อไป

(2546ก, หน้า 28)

แจ้วสาวภาพว่าเป็นทอมต้องรวย ผู้หญิงถึงจะอยู่กันนาน

(2546ก, หน้า 33)

“ไม่มีทอมคนไหนที่ฝันอยากเป็นเจ้าสาว ทำหน้าที่เมียของผู้ชายหรือเป็นแม่
ของลูก”

(2546ก, หน้า 34)

ชีวิตในทางเลือกของครอบครัวสายที่ 3 อย่างคู่ทอมกับดี้ ในความคิดของแดง เธอไม่คิดว่าเป็นความผิดหรือแปลกแยกกับสังคมแต่อย่างใด

(2546ก, หน้า 41)

ตัวอย่างข้างต้น ได้แสดงให้เห็นถึงข้อมูลที่จะนำมาสนับสนุนความเป็นผู้รักร่วมเพศว่ามีลักษณะเหมือนคนปกติในสังคม ไม่ใช่คนที่มีความแปลกแยก โดยอ้างถึงชุดความรู้ในทางจิตวิทยา ประกอบกับคำสัมภาษณ์ตัวบุคคลที่เป็นผู้รักร่วมเพศเองที่ว่าไม่ได้รู้สึกผิดปกติหรือแปลก

แยกกับสังคมแต่อย่างใด ขณะที่การปฏิบัติตัวของผู้รักร่วมเพศบางคนยังให้สัมภาษณ์ว่าจะต้องมีฐานะร่ำรวยเท่านั้นถึงจะอยู่กันได้นาน

6. กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ

การใช้คำแสดงทัศนภาวะ เป็นกลวิธีการใช้คำเพื่อแสดงความคิดเห็นและความเชื่อมั่นของผู้ส่งสารที่มีต่อสิ่งที่ตนเองกำลังกล่าวถึง อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

6.1 ผู้มีรักซ้อน

ผู้หญิงเหล่านี้สังคมจะรุมประณามสาปแช่ง ตราหน้าว่าเป็นหญิงมีชู้จำต้องปิดบังต้องถูกลงโทษ นี่คือพฤติกรรมชั่วร้ายแรง

(2546ก, หน้า 11)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้ส่งสารก็ได้แสดงความเชื่อมั่นว่าผู้มีรักซ้อนจะต้องถูกสังคมรุมประณามสาปแช่ง และตราหน้าว่าเป็นหญิงมีชู้ จนต้องปิดบังตัวเอง ต้องถูกลงโทษด้วยกระบวนการทางสังคมในฐานะที่มีพฤติกรรมชั่วร้ายแรง

7. กลวิธีอ้างถึงส่วนใหญ่

การอ้างถึงส่วนใหญ่เป็นการอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในการประพฤติปฏิบัติตนไปในแนวทางเดียวกัน อันก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสร้างความคล้อยตามให้ผู้รับสารได้มากยิ่งขึ้น

7.1 ผู้มีรักซ้อน

ประสบการณ์ความรักความใคร่ของปายดูจะเปรี๊ยะจี๊ดจ๊าด หากจะเทียบกับสาวไทยทั่วไป

(2546ก, หน้า 13)

การเรียนรู้ที่มากขึ้น ทำให้มุมมองของเธอกว้างไกลขึ้น ทัศนะประเด็นความคิดของเธอ โดยเฉพาะเรื่องเพศจึงแปลกแตกต่างจากชนบทของสังคมไทย หรือผู้หญิงไทยทั่วไป

(2546ก, หน้า 14)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่าผู้มีรักซ้อนมักจะมีชีวิตอยู่ตรงข้ามกับชนบทอันดีงามของผู้หญิงไทยส่วนใหญ่โดยทั่วไป กล่าวคือ ด้านประสบการณ์ความรักของผู้มีรักซ้อนมักจะ

จัดจ้านกว่าผู้หญิงไทยโดยทั่วไป เจกเซนเดียวกับเรื่องเพศที่มักจะมีความคิดหรือมุมมองที่แตกต่างกว้างไกลมากกว่าผู้หญิงไทยทั่วไป

7.2 ผู้รักร่วมเพศ

โครงสร้างของครอบครัวแบบนี้อาจไม่มั่นคงถาวร พร้อมจะคลอนแคลนได้ง่าย หากเทียบกับครอบครัวหรือคู่ชีวิตโดยปกติทั่วไปที่มีสถานภาพทางสังคมรองรับ

(2546ก, หน้า 29)

แดงพ่ายแพ้ในความดั่งาม ความเสียสละอันเป็นเลิศของเธอ...เป็นความมั่นใจ หลังจากครองคู่อยู่กันมานานถึง 18 ปี ผิดแผกจากธรรมเนียมครอบครัวของหญิงรักหญิง โดยทั่วไป

(2546ก, หน้า 37)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่าผู้รักร่วมเพศมักจะมีชีวิตคู่ไม่ยืดยาวเมื่อเทียบกับระบบครอบครัวของผู้รักต่างเพศ (ชาย/หญิง) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นระบบที่สังคมให้การยอมรับในฐานะที่เป็นกระแสหลัก แต่ขณะเดียวกันก็ได้นำเสนอภาพของผู้รักร่วมเพศบางส่วนที่สามารถฝ่าฟันอุปสรรคของชีวิตคู่มาได้ยาวนาน ซึ่งผิดแผกไปจากผู้รักร่วมเพศโดยทั่วไป

8. กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นคำถามที่ไม่ได้ต้องการคำตอบ แต่ได้เว้นที่ว่างไว้ให้ผู้รับสารคิดหาคำตอบเอง และผู้ส่งสารก็คาดหวังให้คำตอบนั้นตรงตามเจตนาของตน อีกทั้งคำตอบของคำถามประเภทนี้เป็นคำตอบที่มีความชัดเจน ดังนั้นผู้รับสารจึงเว้นช่องว่างไว้เพื่อเป็นการสร้างน้ำหนักข้อความให้น่าสนใจ

8.1 ผู้รักร่วมเพศ

ลักษณะครอบครัวแบบนี้ที่ต่างจากครอบครัวชายจริงหญิงแท้ ซึ่งอาจมีขอบหรือการยอมรับของสถานะทางสังคมมารองรับ...แล้วครอบครัวหญิงรักหญิง มีสิ่งใดมารองรับตรงนี้

(2546ก, หน้า 40)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่าครอบครัวของผู้รักร่วมเพศยังไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากสังคมไทยยังไม่มีขนบธรรมเนียมหรือสามารถระบุสถานภาพของผู้รักร่วมเพศให้ชัดเจน เหมือนครอบครัวแบบรักต่างเพศ (ชาย/หญิง)

กล่าวโดยสรุป อุดมการณ์ผู้มีวิถีเพศ ที่ได้สื่อสารผ่านกลวิธีทางภาษาในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ทำให้มองเห็นความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในการสะท้อนมุมมองที่มีต่อกลุ่มผู้มีวิถีเพศ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่าผู้มีวิถีเพศ มักจะมีความวิปริตผิดธรรมชาติ เป็นผู้มีพฤติกรรมน่าละอาย จำต้องปิดบังซ่อนเร้นตัวเอง อีกทั้งการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะครอบครัวก็ไม่มีคามมั่นคงถาวร และคลอนแคลนได้ง่าย

อุดมการณ์ครอบครัวทางเลือก

ในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ชุด ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน (2546ก) ยังได้นำเสนอประเด็นของครอบครัวทางเลือกอันประกอบด้วยเรื่องราวของผู้อยู่ก่อนแต่ง ผู้ถูกคลุมถุงชน สะใภ้กั้ง ผู้มีชีวิตคู่บนความต่าง ตลอดจนผู้รักต่างเชื้อชาติ ซึ่งแต่ละเรื่องเป็นทางเลือกของการครองชีวิตคู่ที่ผิดแผกแตกต่างไปจากชีวิตคู่ปกติที่แต่งก่อนอยู่ แต่งด้วยความรักที่ร่วมกันก่อร่างสร้างมา แต่งบนความเหมือนทั้งทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและเชื้อชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงครอบครัวทางเลือก

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลี เป็นกลวิธีสำคัญในการสื่อภาพของครอบครัวทางเลือกไปยังผู้รับสาร เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นครอบครัวทางเลือกในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

1.1 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้อยู่ก่อนแต่ง

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้อยู่ก่อนแต่งเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของผู้อยู่ก่อนแต่งไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 11 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้อยู่ก่อนแต่ง

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
ลักษณะ	การครองชีวิตคู่ในทัศนะใหม่ (2546ก, หน้า 72)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการใช้ชื่อเรียกของผู้มีสถานะอยู่ก่อนแต่งว่าเป็นการครองชีวิตคู่ในทัศนะใหม่ ซึ่งสถานะดังกล่าวเป็นคู่ตรงข้ามกับการครองคู่ในทัศนะดั้งเดิมที่ถูก

ปลูกฝังให้เชื่อว่าการมาอยู่ร่วมกันระหว่างชายหญิงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทั้งคู่ได้ผ่านกระบวนการแต่งงานที่ถูกต้องเหมาะสมตามประเพณีแล้วเท่านั้น

1.2 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ถูกคลุมถุงชน

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ถูกคลุมถุงชนเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของผู้ถูกคลุมถุงชนไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 12 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ถูกคลุมถุงชน

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
ลักษณะ	เงินต่อเงิน อยู่กันไปเพื่อหน้าตา (2546ก, หน้า 90) เห็นดีเห็นงาม รู้จักมักคุ้นกัน (2546ก, หน้า 85) ลงตัวและอบอุ่นเป็นสุข (2546ก, หน้า 85)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่าการถูกคลุมถุงชนเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งงานกันในช่วงขวานเครือเดียวกันเพื่อไม่ให้ทรัพย์สินสมบัติกระจายออกไป หรือเป็นการเห็นดีเห็นงามของญาติผู้ใหญ่ที่มีความรู้จักมักคุ้นกันมาก่อน ซึ่งการแต่งงานในลักษณะดังกล่าวก็มีทั้งความอบอุ่นลงตัวเป็นสุข หรืออาจประสบกับความผิดหวังก็ได้

1.3 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงสะใภ้กตัญญู

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงสะใภ้กตัญญูเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของสะใภ้ไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 13 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงสะใภ้กตัญญู

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
ลักษณะ	กฎของขนบธรรมเนียมจีนอันเก่าแก่ร้อยรัด (2546ก, หน้า 95) ต้องปรับตัวและอดทนจนถึงที่สุด (2546ก, หน้า 95) ชีวิตอยู่ในกรอบ ไม่มีสิทธิ์เลือก (2546ก, หน้า 102)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นชีวิตของสะใภ้กตัญญูที่ต้องแต่งงานต่างวัฒนธรรมและเมื่อเข้ามาอยู่ในตระกูลของฝ่ายผู้ชายแล้วก็จะต้องปฏิบัติตามกฎของขนบธรรมเนียมของจีนอัน

เก่าแก่ที่เคร่งครัดร้อยละอื่นทั้งยังต้องมีการปรับตัวและมีความอดทนอย่างถึงที่สุด ทั้งนี้เพราะชีวิตจะติดอยู่ในกรอบธรรมเนียมดังกล่าวโดยไม่มีสิทธิ์เลือก

1.4 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้มีชีวิตคู่บนความต่าง

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้มีชีวิตคู่บนความต่างเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของผู้มีชีวิตคู่บนความต่างไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 14 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้มีชีวิตคู่บนความต่าง

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
ลักษณะ	เหลื่อมล้ำต่ำสูง (2546ก, หน้า 134) ข้ามจารีต ความถูกต้องสะอาด
	อยู่ในกรอบของความเหมาะสม ความต่างสถานะ (2546ก, หน้า 135)
	แบกภาระแห่งรัก (2546ก, หน้า 153)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงการมีชีวิตคู่บนความต่าง ซึ่งในที่นี้หมายถึงความแตกต่างทางด้านสถานภาพที่มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ แต่ทั้งนี้จะต้องมีการข้ามจารีตประเพณีด้วยความถูกต้องสะอาด อีกทั้งยังต้องอยู่ในกรอบของความเหมาะสม

1.5 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้รักต่างเชื้อชาติ

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้รักต่างเชื้อชาติเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของผู้รักต่างเชื้อชาติไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 15 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้รักต่างเชื้อชาติ

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	ครอบครัวต่างวัฒนธรรม (2546ก, หน้า 224) กลไกการเลือกคู่ที่ไม่ได้เกิดจากความรัก (2546ก, หน้า 238)

ตัวอย่างดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นลักษณะของผู้รักต่างเชื้อชาติ โดยเฉพาะชาติตะวันตกกับชาติตะวันออกที่มีพื้นฐานทางครอบครัวแบบต่างวัฒนธรรม และการเลือกคู่ครองใน

ลักษณะดังกล่าวเป็นกลไกการเลือกคู่ที่ไม่ได้มีพื้นฐานจากความรัก แต่อาจเป็นเรื่องของความจำเป็นและปัจจัยทางเศรษฐกิจมากกว่า

2. กลวิธีการใช้มูลบท

การใช้มูลบทเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏขึ้นมาก่อนแล้ว และมักจะแฝงมากับคำหรือประโยคประเภทแสดงความคิดหรือความเชื่อ ขณะเดียวกันมีหน้าที่ในการตอกย้ำความคิดความเชื่อบางประการเกี่ยวกับกลุ่มผู้มีวิถีเพศ

2.1 ผู้อยู่ก่อนแต่ง

มันคือความผูกพันทางใจที่เหนือกว่าการร้อยรัดด้วยทะเบียนตรา

(2546ก, หน้า 75)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่าผู้อยู่ก่อนแต่งมีความคิดความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องทะเบียนสมรสมาก่อนว่าจะเป็นหลักประกันความรักความผูกพันที่มีต่อกัน แต่ทว่าในปัจจุบันทะเบียนสมรสอาจไม่มีความจำเป็นมากเท่ากับความผูกพันทางใจ

2.2 ผู้ถูกคลุมถุงชน

ชีวิตคู่แบบคลุมถุงชน อันเกิดจากความเห็นดีเห็นงามของญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ที่รู้จักมักคุ้นกัน ดูจะเป็นเรื่องปกติธรรมดาสำหรับครอบครัวไทยหรือจีนยุคเก่าก่อน

(2546ก, หน้า 85)

ตัวอย่างนี้ได้ตอกย้ำให้เห็นถึงความคิดความเชื่อว่าการถูกคลุมถุงชนในอดีตนั้น เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นด้วยความเห็นพ้องต้องใจกันของทั้งสองฝ่าย และเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นปกติตรงข้ามกับปัจจุบันที่มองว่าการคลุมถุงชนจะเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงและผู้ชาย

3. กลวิธีการใช้สหนบท

สหนบทเป็นตัวบทที่สื่อให้รู้ว่ามีปรากฏของความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลจากบุคคลอื่นที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับตัวบทที่กำลังกล่าวถึงในเชิงตอบสนอง ตอบโต้ หรือมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อีกทั้ง ความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลนี้ เปรียบเสมือนการสื่อความคิดให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่อยู่จริง

3.1 ผู้อยู่ก่อนแต่ง

แบ่งไม่สนใจจุดทะเลเบียนสมรส...ความผูกพันทางใจต่อกันของคนสองคนเป็นสิ่งสำคัญกว่ากระดาษใบเดียว

(2546ก, หน้า 73)

แบ่งมองว่าเนื้อแท้ของความสุข ความทุกข์ ขึ้นอยู่ที่คนสองคนไม่ใช่ที่ทะเบียนนิติตรา

(2546ก, หน้า 74)

กรณีของผู้อยู่ก่อนแต่งดังตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นความคิดและความรู้สึกจากข้อมูลบทสัมภาษณ์ที่ยืนยันชัดเจนว่าหัวใจสำคัญของการอยู่ก่อนแต่งคือความผูกพันทางใจของคนสองคนที่มีคุณค่ามากกว่าทะเบียนสมรสที่เป็นเพียงแค่กระดาษแผ่นเดียว

3.2 ผู้ถูกคลุมถุงชน

จุดดีของการแต่งงานแบบคลุมถุงชน คือผู้ใหญ่เขาคงรู้ว่าเราเขาคงกลั่นกรองมาแล้วว่าคงน่าจะอยู่กันได้

(2546ก, หน้า 89)

จากบทสัมภาษณ์บางตอนของผู้ถูกคลุมถุงชนได้แสดงให้เห็นชัดเจนว่ามีความคิดเห็นในเชิงสนับสนุนการคลุมถุงชน ด้วยเห็นว่าการคลุมถุงชนเป็นวิธีการที่ดีและเหมาะสมในฐานที่ผู้ใหญ่เคยผ่านประสบการณ์มาก่อนย่อมมองเห็นและเลือกสรรผู้ที่จะมาสืบสกุลเป็นอย่างดี

3.3 สะใภ้กั้งสี่

ไม่น่าเชื่อว่าในโลกแห่งอิสระเสรีเช่นนี้ ยังคงมีผู้หญิงจำนวนหนึ่งที่ถูกรังของขนบธรรมเนียมจีนอันเก่าแก่ ร้อยรัด ในสถานะของสะใภ้กั้งสี่

(2546ก, หน้า 95)

จิตยังต้องทำงานในกิจการเครือญาติฝ่ายสามีตามขนบของสะใภ้จีน 'ไม่มีอิสระเสรีเต็มร้อย'

(2546ก, หน้า 100)

เขาถือว่าลูกสะใภ้คนจีนนี้ยิ่งกว่าคนใช้

(2546ก, หน้า 101)

ห้าเดือนของชีวิตคู่ที่มีทั้งขมทั้งสุข จบลงอย่างรวดเร็ว ดิ๊กยอมรับว่า เธออาจอดทน
น้อยเกินไป

(2546ก, หน้า 111)

จากตัวอย่างสะใภ้กงสีได้แสดงให้เห็นความคิดสนับสนุนที่ว่าสะใภ้ที่แต่งงานและ
เข้ามาอยู่ในครอบครัวของคนจีนมักจะไร้ความเป็นอิสระ เนื่องด้วยมีการยึดถือขนบธรรมเนียมอัน
เก่าแก่ที่เคร่งครัด อีกทั้งยังต้องมีความอดทนสูงเมื่อย้ายเข้ามาอยู่ภายใต้ชายคาครอบครัวคนจีน
ดังนั้น หากสะใภ้ไม่มีความอดทนมากพอก็มีอันจะต้องจบชีวิตคู่ลง

3.4 ผู้มีชีวิตรูปแบบความต่าง

นิดไม่รู้สึกว่าความต่างกันในเรื่องความรู้และอายุจะเป็นปัญหาสำหรับเธอหรือ
สังคมที่ใช้ชีวิตอยู่ แถมยังรู้สึกปลื้มด้วยซ้ำที่มีแฟนหนุ่มวัยเด็กกว่า

(2546ก, หน้า 154)

ตัวอย่างของผู้มีชีวิตรูปแบบความต่างได้แสดงให้เห็นความคิดเห็นเชิงบวกของการมี
คู่ครองที่มีความแตกต่างทางสถานะ ไม่ว่าจะด้วยเรื่องการใช้ชีวิต อายุ หรือระดับความรู้ อีกทั้งยัง
มีความรู้สึกภูมิใจที่มีคู่ครองอายุน้อยกว่า

4. กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ

การใช้คำแสดงทัศนภาวะ เป็นกลวิธีการใช้คำเพื่อแสดงความคิดเห็นและความเชื่อมั่น
ของผู้สงสารที่มีต่อสิ่งที่ตนเองกำลังกล่าวถึง อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4.1 ผู้ถูกคลุมถุงชน

ชีวิตคู่ของพรที่เกิดจากการคลุมถุงชน เป็นชีวิตที่ลงตัวและอบอุ่นเป็นสุข

(2546ก, หน้า 85)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นความคิดและความเชื่อมั่นของผู้ส่งสารว่า ชีวิตคู่ของผู้ที่ถูกคลุมถุงชนต้องเป็นชีวิตที่ลงตัวและอบอุ่นเป็นสุข เนื่องด้วยเป็นชีวิตคู่ที่เกิดขึ้นจากความเห็นดีเห็นงามของญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายที่รู้จักมักคุ้นกัน และเป็นเรื่องปกติธรรมดาสำหรับครอบครัวไทยหรือจีนในยุคก่อน

4.2 สะใภ้กงสี

รักจะเป็นสะใภ้กงสีต้องปรับตัวและอดทนจนถึงที่สุด

(2546ก, หน้า 95)

จากตัวอย่างสะใภ้กงสีได้แสดงให้เห็นความเชื่อมั่นของผู้ส่งสารว่า การจะเป็นสะใภ้กงสีที่ดีได้นั้นจะต้องมีการปรับตัวและมีความอดทนอย่างถึงที่สุด เพราะได้ถูกกฎของขนบธรรมเนียมอันเก่าแก่ของจีนร้อยรัดเอาไว้

4.3 ผู้มีชีวิตรุ่นความต่าง

กว่าจะฝ่าข้ามจารีตของครูกับศิษย์มาได้ โดยความถูกต้องสะอาดและอยู่ในกรอบของความเหมาะสม ไม่ใช่เรื่องง่าย อายุของอาจารย์ที่เกินหน้า ลูกศิษย์ 8 ปี ยังไม่ใช่ปัญหาเท่ากับความต่างสถานะ

(2546ก, หน้า 135)

สถานะระหว่างศิษย์หนุ่มกับครูสาว ยากที่ความสัมพันธ์จะดำเนินต่อไปได้ โดยราบรื่นปกติ

(2546ก, หน้า 137)

รักที่แตกต่างทั้งระดับการศึกษาและระดับอายุนี้ ก็เป็นความรักที่ชนิดต้องแบกภาระ แห่งรักนี้จนเพียบแปล้

(2546ก, หน้า 153)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงความเชื่อมั่นว่าการมีชีวิตรุ่นความต่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรักบนความแตกต่างทางสถานภาพนั้น เป็นสิ่งที่ต้องแลกมาด้วยอุปสรรคมากมาย อีกทั้งความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวยังยากที่จะดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น

4.4 ผู้รักต่างเชื้อชาติ

เหตุการณ์ที่คู่สามีภรรยา – น้ำกับมิกได้พบเจอ คือปรากฏการณ์เล็ก ๆ ที่สะท้อนถึงความต่างทางวัฒนธรรมของสังคมไทยกับตะวันตก ที่ทั้งคู่ ต่างต้องพยายามปรับตัวเข้าหากัน อันเป็นปัญหาหนึ่งของความรักและการครองคู่ระหว่างหญิงชายต่างเชื้อชาติ

(2546ก, หน้า 156)

พ่อเฒ่าแม่แก่ดูจะชื่นชมยินดีกับการมีเซฟรั้ง นั้นหมายถึงสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทันตาเห็น พ้นจากความจนยากอกไหม้ได้หมองที่เคยมีเคยเป็น...นี่คือสภาพครอบครัวต่างวัฒนธรรมที่แพร่ระบาดมานานนับสิบปีในพื้นที่อีสานและยังดำรงอยู่

(2546ก, หน้า 224)

กลไกการเลือกคู่ชนิดนี้ไม่ได้เกิดจากความรัก ไม่มีเวลาสร้างความคุ้นเคยเรียนรู้นิสัยใจคอซึ่งกันและกัน ที่สำคัญยังเป็นหนุ่มต่างวัฒนธรรม

(2546ก, หน้า 238)

กรณีตัวอย่างของผู้รักต่างเชื้อชาติดังกล่าวได้แสดงความคิดและความเชื่อมั่นว่าความรักที่เกิดต่างเชื้อชาติจะต้องประสบปัญหาเรื่องความแตกต่างที่ต้องอาศัยเวลาและความพยายามในการปรับตัวเข้าหากัน ตลอดจนความรักต่างเชื้อชาตินั้นก็เป็นเพียงแค่งลไกการเลือกคู่ที่ดำเนินไปพร้อมกับสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวโดยรวมที่จะดีขึ้นทันตาเห็น

5. กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นคำถามที่ไม่ได้ต้องการคำตอบ แต่ได้เว้นที่ว่างไว้ให้ผู้รับสารคิดหาคำตอบเอง และผู้ส่งสารก็คาดหวังให้คำตอบนั้นตรงตามเจตนาของตน อีกทั้งคำตอบของคำถามประเภทนี้เป็นคำตอบที่มีความชัดเจน ดังนั้นผู้รับสารจึงเว้นช่องว่างไว้เพื่อเป็นการสร้างน้ำหนักข้อความให้น่าสนใจ

5.1 ผู้ถูกคลุมถุงชน

กลางที่ ความเหมาะสมกับความรัก ความสุข อาจเป็นคนละเรื่องกันกระนั้นหรือ

(2546ก, หน้า 93)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการคลุมถุงชนนั้นควรจะเป็นการ
 เหมารวมเอาความเหมาะสม ความรัก กับความสุข เข้าไว้เป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งในบางครั้งก็อาจจะ
 ไม่เป็นไปตามรูปแบบดังกล่าวก็ได้

6. กลวิธีการซ้ำประโยค

การซ้ำประโยค คือ การนำโครงสร้างของประโยคที่คล้ายกัน 2 ประโยคหรือมากกว่า
 มาลำดับต่อกันในลักษณะของการตอกย้ำและเปรียบเทียบในคราวเดียวกัน

6.1 ผู้มีชีวิตคู่บนความต่าง

ยังชีวิตคู่ที่มีความแตกต่าง มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันสูง ในฐานะ การศึกษา
 สถานภาพ เชื้อชาติ ศาสนา อายุ ฯลฯ การจูนคลื่นเข้าหากันยิ่งน่าจะยากเย็นขึ้น
 เป็นเท่าตัว

(2546ก, หน้า 13)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นสิ่งที่ยืนยันให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการมีชีวิตคู่บนความต่าง
 อาทิ ความแตกต่างกันทางฐานะ การศึกษา สถานภาพ เชื้อชาติ ศาสนา หรืออายุ ก็เป็นอุปสรรคที่
 ยิ่งทวีคูณต่อความสามารถในการเข้ากันได้ของทั้งสองคน

กล่าวโดยสรุป อุดมการณ์ครอบครัวทางเลือก ที่ได้สื่อสารผ่านกลวิธีทางภาษาในสารคดี
 ของอรสม สุทธิสาคร ทำให้มองเห็นความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในการสะท้อนมุมมองที่
 มีต่อกลุ่มครอบครัวทางเลือก เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อ
 ที่ว่าครอบครัวทางเลือกมักจะต้องมีการปรับตัวและใช้ความอดทนอย่างสูง เนื่องจากมีความต่างกัน
 ทั้งทางด้านเชื้อชาติ ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ตลอดจนทัศนคติของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องที่
 เกิดขึ้น

อุดมการณ์เด็กและวัยรุ่น

สารคดีของอรสม สุทธิสาคร ปรากฏเรื่องราวของเด็กและวัยรุ่น 4 ลักษณะ ได้แก่ เด็กที่ถูก
 กระทำทารุณกรรม เด็กในสถานพินิจ เด็กกำพร้า และวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม โดยนำเสนอ
 ผ่านสารคดีชุด ยังมีดอกไม้ในอรุณ (2539ข) อาชญากรเด็ก ? (2543) ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน (2546) และ
 คำสารภาพ...บาปบริสุทธิ์ (2547) ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

1. กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กและวัยรุ่น

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลี เป็นกลวิธีสำคัญในการสะท้อนภาพของเด็กและวัยรุ่นไปยังผู้รับสาร เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นเด็กและวัยรุ่นในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

1.1 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรมเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรมไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 16 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	ลูกหมูเขื่อน้อย (2539ข, หน้า 51) เด็กดอยต่างวัฒนธรรม (2539ข, หน้า 54) นางฟ้าในฝัน นางฟ้าสมัยใหม่ นางฟ้าตัวน้อยที่ผู้เพื่อสิทธิสตรี (2539ข, หน้า 112) คุณป้าจอมเป็น (2539ข, หน้า 122) คนยุคก่อน รัตนโกสินทร์ (2539ข, หน้า 125)
อารมณ์ความรู้สึก	ได้รับการทารุณ (2539ข, หน้า 20) ถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจ (2539ข, หน้า 21) รอยยิ้มบริสุทธิ์ (2539ข, หน้า 21) อบอุ่น เป็นสุข เป็นที่ต้องการของคนอื่น (2539ข, หน้า 63) ชีวิตรันทศ (2539ข, หน้า 55) ตื่นเต้นกับสิ่งใหม่ ๆ (2539ข, หน้า 57) กลัวจนลนลาน (2539ข, หน้า 83) บาดแผล ความกดดันในชีวิต (2539ข, หน้า 85) ถูกทรมานทรมาน (2539ข, หน้า 96)
บุคลิกและพฤติกรรม	ชน เอื้อ (2539ข, หน้า 24) สร้างปัญหาไม่รู้จบ (2539ข, หน้า 38) รักรรรมชาติ ช่างจินตนาการ (2539ข, หน้า 51) ชื่อ ๆ (2539ข, หน้า 53) เคารพกฎกติกา มารยาท (2539ข, หน้า 54) สนใจธรรมชาติ (2539ข, หน้า 60) ไม่พูดโกหก (2539ข, หน้า 66) ทำทุกอย่างตามสัญชาตญาณที่ตนคิด (2539ข, หน้า 73) พฤติกรรมรุนแรง (2539ข, หน้า 85) เขี้ยว พยศ ไม่เกรงกลัวใคร (2539ข, หน้า 92) โกรธลับใจ (2539ข, หน้า 94) สุขภาพจิตดี ยิ้มแย้มแจ่มใส เข้มแข็ง (2539ข, หน้า 106) บ้านนอกเข้ากรุง (2539ข, หน้า 122) เนิบนาบ (2539ข, หน้า 125) เชื่องช้า เหยเป็น ไม่เอาเปรียบใคร (2539ข, หน้า 125)

จากตัวอย่างได้แสดงถึงภาพของเด็กที่ได้รับการทารุณกรรมว่า โดยธรรมชาติแล้ว เด็กก็ต้องการความรัก ความอบอุ่น ความสุข และอยากเป็นที่ต้องการของคนอื่น เมื่อถูกทำร้าย ร่างกายและจิตใจบ่อยครั้ง เด็กก็จะรู้สึกกลัวจนลนลาน ในที่สุดสิ่งเหล่านั้นได้กลายเป็นการสร้างบาดแผลและความกดดันในชีวิต ขณะที่ถูกส่งตัวมาอยู่ในความคุ้มครองของมูลนิธิคุ้มครองเด็ก เด็กบางคนจึงมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป จากเดิมที่เคยเป็นเด็กใสซื่อบริสุทธิ์ก็กลับกลายเป็นเด็กขุ่นแค้น เหวี่ยง พยศ ไม่เกรงกลัวใคร ทำทุกอย่างตามสัญชาตญาณที่ตนคิด ประกอบกับมีพฤติกรรมที่รุนแรงขึ้น ทำให้สร้างปัญหาอย่างไม่รู้จบ แต่บางคนก็ถือโอกาสเปลี่ยนแปลงตัวเองใหม่ ในลักษณะใจกล้าใจโดยจะแค้นพกฏกติกา มารยาท และหันมาสนใจธรรมะธัมโม นอกจากนี้ เด็กบางคนยังมีบุคลิกแบบบ้านนอกเข้ากรุง เชื่องช้า เนิบนาบ เหยเป็น แต่ก็ไม่เอาเปรียบใคร

1.2 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กในสถานพินิจ

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กในสถานพินิจเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของเด็กในสถานพินิจไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 17 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กในสถานพินิจ

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	คนดีที่แสนสุภาพ (2543, หน้า 23) วัยที่ยังไม่เดียงสาต่อโลก ไม่เดียงสาต่อชีวิต (2543, หน้า 33) เด็กที่ถูกทำร้ายด้วยน้ำมือพ่อแม่ เด็กที่ขาดไร้อุ่นไอรัก (2543, หน้า 82) อาชญากร (2543, หน้า 91)
พฤติกรรม	คนดีที่ใช้ชีวิตไม่เป็น เด็กเกรงที่มีทักษะชีวิตเหนือกว่า (2543, หน้า 27) บ่มเพาะความชิงชังคั่งแค้นสังคมและผู้คน (2543, หน้า 82)
ลักษณะนิสัย	เปราะบางทางอารมณ์ มีความกดดัน (2543, หน้า 23)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงภาพของเด็กในสถานพินิจที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น เด็กที่ยังไม่เดียงสาต่อโลก ไม่เดียงสาต่อชีวิต เด็กที่ถูกทำร้ายด้วยน้ำมือพ่อแม่ เด็กที่ขาดไร้อุ่นไอรัก รวมไปถึงเด็กที่บ่มเพาะความชิงชังคั่งแค้นสังคมและผู้คน เนื่องจากเด็กกลุ่มดังกล่าวมีความเปราะบางทางอารมณ์ ประกอบกับมีความกดดันเกี่ยวกับเรื่องราวที่เคยประสบมาในชีวิต จึงเป็นเหตุให้ต้องมาใช้ชีวิตรวมกันในสถานพินิจ

1.3 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กกำพร้า

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กกำพร้าเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของเด็กกำพร้าไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 18 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงเด็กกำพร้า

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	เด็กกำพร้าเทียม (2547, หน้า 130)
อารมณ์ความรู้สึก	อ้างว้าง วังเวง (2547, หน้า 130)

จากตารางดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าเด็กกำพร้ามีอารมณ์ความรู้สึกอ้างว้างและวังเวง เนื่องจากขาดความอบอุ่นของสัมผัสและขาดความรักจากพ่อแม่อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่เด็กทุกคนต่างต้องการ

1.4 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมเป็นกลวิธีสำคัญที่สื่อให้เห็นภาพของวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมไปยังผู้รับสาร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 19 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	แม่ใจยักษ์ วัยรุ่นใจแตก (2546, หน้า 295) เด็กใจแตก (2546, หน้า 303) แม่วัยรุ่นที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ (2546, หน้า 315)
อารมณ์ความรู้สึก	ช่วงยามของความสับสน (2546, หน้า 315)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นภาพของวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมโดยหนังสือพิมพ์หรือสื่อมักเรียกขานกันว่าเป็นแม่ใจยักษ์ วัยรุ่นใจแตก ซึ่งได้กลายมาเป็นแม่ตั้งแต่ยังวัยรุ่นที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ และไม่มีความพร้อม อันเป็นช่วงยามที่เกิดความรู้สึกสับสนมากที่สุด

2. กลวิธีการใช้ประโยคเพื่อแสดงเหตุผล

ประกอบด้วยเนื้อความสองส่วน คือ เนื้อความที่เป็นสาเหตุและเนื้อความที่เป็นผลลัพธ์ ซึ่งการใช้ประโยคแสดงเหตุผลจะแสดงให้เห็นถึงการหล่อหลอมตัวตนของเด็กและวัยรุ่นว่ามีที่มาและสาเหตุ ดังนี้

2.1 เด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม

นิกสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ เพื่อน ๆ ทุกคนไม่มีใครเกลียดนิก เพราะ นิกเป็นคนไม่เอาเปรียบเพื่อน คุณครูเองก็เอ็นดูนิก เพราะ นิกเป็นเด็กซื่อและไม่พูดโกหก (2539ข, หน้า 66)

อาจเพราะความกดดันในเบื้องต้น ทำให้นิกชอบการออกกำลังอย่างการชกมวย (2539ข, หน้า 67)

ด้วยการเติบโตมาอย่างไม่มีใครอบรมป้อน เธอไม่สามารถแยกแยะดีชั่วได้ เด็กหญิงจึงทำทุกอย่างตามสัญชาตญาณที่ตนคิดและรู้สึกโดยไม่มีการกลั่นกรอง (2539ข, หน้า 73)

นิกไม่ยอมรับกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน เพราะไม่เคยมีใครสอน (2539ข, หน้า 78)

บางครั้งบาดแผลความกดดันในชีวิตเบื้องต้นของวัยเยาว์ก็ส่งผลให้เด็กผู้ได้รับการทารุณอย่างรุนแรงมีพฤติกรรมภายในลึก ๆ ที่รุนแรงเกินกว่าจะคิด (2539ข, หน้า 85)

ด้วยมีพ่อที่เป็นต้นแบบเช่นนี้ แหว่จึงเป็นเด็กเอี้ยวเอวเรื่อง พยศ และไม่เกรงกลัวใครหน้าไหน แม้แต่ผู้ใหญ่ (2539ข, หน้า 92)

แต่ถึงจะเซื่องช้า เหยเป็นยังไง เพื่อน ๆ ทุกคนก็รักจิต เพราะจิตไม่เคยเอาเปรียบใคร (2539ข, หน้า 125)

ทิพถูกส่งตัวมาอยู่ที่บ้านคุ้มครองได้ 2 ปีเศษแล้ว เนื่องจากถูกแม่ทำทารุณ
อย่างรุนแรง

(2539๗, หน้า 129)

ไม่มีความเมตตาปราณีจากทั้งพ่อแม่แท้ ๆ และจากพ่อแม่บุญธรรมเด็กหญิงเล็ก ๆ
อย่างแท้จริงเติบโตขึ้นมาอย่างว่าเหวโศดเดียว

(2539๗, หน้า 166 - 167)

แอมยิ้มแย้มแจ่มใสและดูอบอุ่นเป็นอันดีเมื่อเจอพ่อผู้ใจดีและรักลูกรักเมีย

(2539๗, หน้า 180)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงสาเหตุที่ต้องก้าวเข้ามาอยู่ในความดูแล
ของมูลนิธิคุ้มครองเด็กว่ามีที่มาจากถูกรุณโทษ และการถูกกระทำด้วยความรุนแรง ดังนั้น เด็ก
ที่ก้าวเข้ามาอยู่ในจุดนี้จึงเป็นเด็กที่มีปัญหาในด้านการขาดความรักความอบอุ่น ตลอดจนเด็ก
บางคนก็นิยมใช้กำลังและความรุนแรงตามต้นแบบที่เคยได้รับมาก่อน

2.2 เด็กในสถานพินิจ

ผมทำลงไปเพราะความคับแค้นใจ เป็นการเรียกหาความยุติธรรมให้แก่ตัวเอง ชีวิต
ผมถูกเขารังแกมาตลอด

(2543, หน้า 19)

ความคับแค้นใจที่สั่งสมมายาวนานทำให้เขาต้องระเบิดอารมณ์ดังแค้น

(2543, หน้า 20)

ฤทธิ์เคยใฝ่ฝันอยากเป็นตำรวจ เพราะ “จะได้ปกป้องตนเองได้ และปกป้องคนอื่น
ได้ด้วย” นั่นเป็นเพราะเขาไม่เคยปกป้องตนเองจาก “อำนาจ” ที่เหนือกว่าของพ่อและ
เพื่อนได้สำเร็จ

(2543, หน้า 22)

ฤทธิ์บอกเล่าถึงความรู้สึกเบื้องลึกการลั่นไกสังหารเพื่อนสองรายว่าตนไม่ได้รู้สึกผิดในสิ่งที่ทำลงไป เนื่องจากไม่ได้ทำเพราะอารมณ์ชั่ววูบ แต่ผ่านการชั่งตรองตัดสินใจแล้ว

(2543, หน้า 24)

ด้วยวัยที่ยังเยาว์วัยไร้ประสบการณ์ ทำให้เขาหาทางออกอย่างผิดพลาดน่าเสียดาย

(2543, หน้า 28)

เขาไม่ได้ถูกบีบคั้นหรือขาดานตนใดดลใจให้กระทำ หากมันคือความเหวี่ยงวีน ไม่เต็มสมบุญของครอบครัว และสภาพแวดล้อมวัยเยาว์ที่ “บ่ม” เขามาจนสูงได้ที่

(2543, หน้า 33)

ความเป็นลูกคนเล็ก ทัดจึงเป็นลูกสุดสวาทของพ่อ พ่อตามใจเขาเป็นที่สุด

(2543, หน้า 43)

เด็กบ้านนี้เติบโตมาด้วยบรรยากาศที่บ้านไม่เป็นบ้าน จึงไม่แปลกใจที่ลูกชายทั้งสามคนต้องมีวิถีชีวิตที่น่าสลดรันทดไม่ต่างกัน

(2543, หน้า 43)

ความเจ็บปวดจากบาดแผลในใจเด็กที่ซุกซ่อนอยู่ อาจลุกลามไปทำลายทำร้ายคนอื่นได้ในวันหนึ่ง..วันซึ่งบาดแผลนั้น “สุกงอม” จนได้ที่ ถ้ามี “สิ่งเร้า” ไปกระทบ

(2543, หน้า 49)

ด้วยความเป็นลูกสุดท้อง พ่อแม่จึงรักเป็นห่วงสมานมากกว่าลูกคนอื่นแต่ก็ไม่ถึงกับตามใจจนเหลือ

(2543, หน้า 74)

การปล่อยให้เด็กที่อยู่ในวัยเยาว์ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่ออยู่ตามลำพังมากเกินไปเป็นอันตรายที่อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุจากห้วงอารมณ์ความเหงาได้ ด้วยว่าวัยที่ยังอ่อนเยาว์ของเด็กยังต้องการการดูแลระดับประคองจากผู้ใหญ่

(2543, หน้า 74)

การขาดความสำนึกในคุณค่าของผู้อื่น การมองว่าตนมีสิทธิ์จะล่วงละเมิดร่างกายหรือเนื้อตัวของใครผู้ใดก็ได้ โดยเฉพาะการล่วงละเมิดทางเพศโดยไม่ได้รู้สึกผิด หากทัศนะเช่นนี้เกิดขึ้นในเด็กวัยขนาดกิจ นับว่าอยู่ในภาวะอันตรายน่าเป็นห่วง

(2543, หน้า 104)

แต่เล็กแต่น้อยแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว ไม่ว่าต่อมจะทำถูกหรือทำผิด ทำบุญหรือทำบาป ผลที่ได้รับไม่เคยแตกต่างกัน ไม่มีการอบรมว่ากล่าว ด้วยพ่อสงสารเกรงไปว่าต่อมจะกระทบกระเทือนใจ

(2543, หน้า 107)

ต่อมไม่ได้สะดุ้งสะเทือนในสิ่งที่ทำ เขาไม่ได้รู้สึกผิดอะไรมากนัก เขารู้สึกอึดอัดง่าย ๆ กับพ่อและแม่เลี้ยงว่าทำไปเพราะฤทธิ์ยา

(2543, หน้า 107)

ต่อมเติบโตขึ้นมาอย่างไม่รู้ถูกผิดดีชั่ว แยกแยะความควรไม่ควรไม่ได้ ไม่เคยรู้จักระเบียบกฎเกณฑ์ใดๆ...ต่อมจึงล่วงละเมิดทางเพศกับน้องสาวลูกติดแม่เลี้ยงโดยไม่รู้สึกผิดหรือรู้สำนึกจะอายในสิ่งที่ทำ

(2543, หน้า 108)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นเหตุผลสำหรับกรณีที่เด็กคนใดคนหนึ่งจะก้าวเข้ามาอยู่ในสถานพินิจ เนื่องด้วยความคับแค้นใจ ความอึดอัดสะสม การไม่ได้รับความเอาใจใส่ที่ดีพอจากครอบครัว ตลอดจนการขาดประสบการณ์ชีวิต ทั้งหมดนี้ต่างเป็นชนวนเหตุสำคัญที่ผลักดันให้เด็กกระทำความผิดโดยขาดการยับยั้งชั่งใจ และในบางครั้งอาจลุกลามจนกลายเป็นการกระทำความผิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า ผลที่ตามมาก็คือเด็กเหล่านั้นจะถูกนำตัวเข้าไปยังสถานพินิจเพื่อทำการอบรมปมนิสัยและควบคุมความประพฤติ

2.3 เด็กกำพร้า

เด็กๆ จะสงสัยเรียกผู้ชายว่า “พ่อ” เรียกผู้หญิงทุกคนว่า “แม่” เป็นเพราะเด็กขาด ความอบอุ่นของสัมผัสและขาดความรัก อันเป็นพื้นฐานที่เด็กๆ ต้องการ

(2547, หน้า 71)

ชีวิตที่จะต้องรับผิดชอบดูแลตนเอง ทำให้พวกเขาคิดมากกว่าเด็กสาว วัยเดียวกัน

(2547, หน้า 136)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นเหตุผลของการกลายเป็นเด็กกำพร้า ทั้งนี้เป็นเพราะ เด็กขาดความรักความอบอุ่นของสัมผัสจากพ่อแม่อันเป็นพื้นฐานที่เด็กทุกคนต้องการ แต่ใน ขณะเดียวกันการขาดพื้นฐานความรักความอบอุ่นที่ติดกลับทำให้เด็กเหล่านี้มีความสามารถในการ ดูแลรับผิดชอบชีวิตของตนเอง อีกทั้งยังมีความช่างคิดมากกว่าเด็กในวัยเดียวกันด้วย

2.4 วัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม

รศตั้งครรภ์เมื่ออยู่ชั้น ม. 5 อันเป็นผลจากการเที่ยวกลางคืนไม่ต่างจากเด็กใจแตก

(2546, หน้า 303)

จากตัวอย่างข้างต้นได้ให้เหตุผลของการเป็นวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมว่าเกิด จากการเที่ยวกลางคืน และปฏิบัติตัวเหมือนที่สื่อบอกนำเสนอโดยใช้ชื่อเรียกว่าเป็นเด็กใจแตก ซึ่งได้ กลายมาเป็นแม่ตั้งแต่ยังไม่บรรลุนิติภาวะและไม่มีความพร้อม

3. กลวิธีการใช้มูลบท

การใช้มูลบทเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏขึ้นมาก่อนแล้ว และมักจะแฝงมากับคำหรือประโยคประเภทแสดง ความคิดหรือความเชื่อ มีหน้าที่ในการต่อยอดความคิดความเชื่อบางประการเกี่ยวกับเด็กและวัยรุ่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 เด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม

แต่เด็กก็คือเด็กผู้มีความซนความแสบเป็นสมบัติติดตัว โดยเฉพาะเด็กชายเปิดผู้
เติบโตมาในถิ่นพหุ

(2539ข, หน้า 24)

ความทารุณในชีวิตที่เด็กน้อยพบมาแต่แรกเกิดไม่ได้ทำให้เน็ตเป็นเด็กเห็นแก่ตัว
หากยังรู้จักแบ่งปัน และเป็นเด็กใจดี มีใจที่บริสุทธิ์สะอาด...

(2539ข, หน้า 30)

แทบไม่น่าเชื่อว่าเด็กหญิงตัวเล็ก ๆ วัยเพียงขนาดนี้จะสร้างปัญหา ปัญหา และ
ปัญหาไม่รู้จบให้ผู้ใหญ่ต้องรวมหัวกันกุมขมับได้ขนาดนี้

(2539ข, หน้า 38)

แม้เป็นเด็กดอยต่างวัฒนธรรม แต่เด็กน้อยก็ปรับตัวเข้ากับเพื่อน ๆ ได้ดี รู้จักเคารพ
กฎ กติกา มารยาท

(2539ข, หน้า 54)

แบ่งได้ชื่อว่าเป็นเด็กที่มีชีวิตวันหดที่สุดคนหนึ่ง แต่แบ่งกลับเป็นเด็กที่น่ารักและ
ทำตัวเป็นปัญหาน้อยที่สุดคนหนึ่ง

(2539ข, หน้า 55)

เป็นธรรมชาติของเด็ก ๆ ที่ต้องตื่นเต้นกับสิ่งใหม่ ๆ ที่สดใสป๊องป๊องกว่า

(2539ข, หน้า 57)

แม้อายุเพียง 15 ปี แต่สาวน้อยแบ่งก็สนใจธรรมะซึมโม

(2539ข, หน้า 60)

ปกติเด็ก ๆ วัยขนาดนี้ปล่อยให้ซุกซนกันขนาดไหน ยิ่งงัดท้าวทะเลาะกันไม่ได้

(2539ข, หน้า 85)

ชีวิตของนาเป็นชีวิตที่น่าเศร้า นาไม่มีญาติแม้แต่คนเดียว แต่นากลับเป็นเด็กที่
สุขภาพจิตดี ยิ้มแย้มแจ่มใสและเข้มแข็ง

(2539ข, หน้า 106)

แม้เป็นเด็กตัวนิด แต่ปิงปิงก็รู้ว่าพ่อของเขาติดยา

(2539ข, หน้า 120)

แม้อายุเพียง 7 ขวบ แต่แก้วก็เป็นเด็กที่ช่วยตัวเองได้ดี

(2539ข, หน้า 141)

จากตัวอย่างดังกล่าวได้แสดงให้เห็นความคิดความเชื่อที่มีต่อเด็กที่ถูกกระทำ
ทารุณว่าธรรมชาติของเด็กกลุ่มนี้ต้องมีความซนเป็นสมบัติติดตัวอยู่แล้ว แต่ในทางตรงข้าม เด็กที่
ถูกทารุณบางคนกลับเป็นเด็กที่มีจิตใจบริสุทธิ์ เคารพกฎระเบียบ ไม่ค่อยสร้างปัญหาให้ผู้ใหญ่ อีกทั้ง
ทั้งยังเป็นเด็กที่มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี และช่วยเหลือตนเองได้

3.2 เด็กในสถานพินิจ

แม้จะตกเป็นจำเลยของศาลสถิตยุติธรรม แต่ตรงกันข้าม ฤทธิ์ไม่ได้ตกเป็นจำเลย
ของสังคม เรื่องราวของเขาเป็นโศกนาฏกรรมที่ผู้คนในละแวกนั้นต่างให้ความเห็นอก
เห็นใจ และสงสาร

(2543, หน้า 22)

ถึงจะได้ชื่อว่าอาชญากรเด็กในสายตาของสังคม แต่แก้วก็ยังคงมีความอ่อนเยาว์
อย่างเด็ก ๆ อยู่ในแววตา กิริยาท่าทาง และรอยยิ้ม กับผู้ใหญ่ที่เขารู้สึกอบอุ่นวางใจ

(2543, หน้า 30)

ถึงอย่างไร ทัดก็คือเด็ก และเด็กในโลกนี้ทุกคนต่างต้องการอ้อมกอด การทะนุถนอม
ดูแลด้วยน้ำมือและน้ำใจที่เต็มรักของพ่อแม่

(2543, หน้า 41)

ถึงอย่างไรไม่ว่าจะได้ชื่อว่าอาชญากรวัยเยาว์ในสายตาสังคม หากแมงก็คือเด็กคนหนึ่งผู้ซ่อนหัวใจบาดเจ็บและอ่อนแอไว้ข้างใน

(2543, หน้า 69)

แม้ชีวิตในกรุงเทพฯ จะวุ่นวาย และต้องเหนื่อยยากจากการทำงาน แต่ใจของสมานก็อบอุ่น เป็นความสุขช่วงสั้น ๆ ที่ได้อยู่พร้อมหน้าครอบครัว

(2543, หน้า 78)

แม้สิ่งที่เกิดขึ้นจะเป็นคดีอาญา พ่อและแม่เลี้ยงของด้อมตัดสินใจแก้ปัญหาชั่วคราวด้วยการแจ้งความดำเนินคดีกับด้อม ไม่ใช่ในข้อหาข่มขืนกระทำชำเราเด็กหญิงแป้ว หากเป็นข้อหาเสพยาบ้า

(2543, หน้า 109)

เนื่องจากเด็กยังเป็นวัยเยาวชน ขาดประสบการณ์ชีวิต และขาดความตระหนักรู้ในตนเอง ความรู้สึกผิดบาปในสิ่งที่กระทำลงไป แม้เป็นอาชญากรรมร้ายแรง ก็ยังไม่มาก หรือสำนึกเท่าผู้ใหญ่

(2543, หน้า 140)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นความคิดความเชื่อที่มีต่อเด็กในสถานพินิจไปในทิศทางเดียวกันว่า เด็กกลุ่มนี้จะต้องเป็นเด็กไม่ดี แต่ทว่าตัวบทนี้กลับแสดงให้เห็นว่าเด็กกลุ่มดังกล่าวเป็นเด็กที่มีความน่าเห็นใจและน่าสงสาร เนื่องด้วยวัยวุฒิที่ยังน้อย อีกทั้งประสบการณ์ในชีวิตที่ยังน้อย ประกอบกับเด็กบางคนเคยมีบาดแผลในชีวิตมาก่อน ดังนั้น กระบวนการโทษและการก่อกวนเกลียดชังทั้งจากสังคมและสถานพินิจจึงควรมีลักษณะประนีประนอมมากกว่าการตัดสินให้รับโทษตามความผิดนั้น

3.3 เด็กกำพร้า

จากจุดเริ่มต้นชีวิตที่อาจไม่ได้สวยงาม แต่เด็กกำพร้าอย่างจันทร์ก็สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างดีงาม

(2547, หน้า 99)

ถึงจะเจ็บซ้ำมขึ้นกับตนเองและกำเนิดที่มีมาชนิดฝากรอยฝังลึก แต่นกก็ไม่ได้
สร้างปัญหาให้แก่ใคร

(2547, หน้า 137)

ถึงเป็นกำพร้า แต่มันก็จะสู้ต่อไปเหมือนที่ได้สู้มาแล้วตามลำพังแต่ครั้งยังเยาว์

(2547, หน้า 139)

แม้ไม่มีพ่อแม่ แต่มุกก็ยังเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน ไม่ประพฤติผิดนอกกรอบ

(2547, หน้า 164)

แม้มีฉากหลังที่แสนเศร้า แต่ชีวิตมุกก็ยังมุ่งไปข้างหน้า เพื่อก้าวให้ถึง ผังผาอนาคต
เด็กกำพร้าไร้พ่อไร้แม่อย่างมุก น่าจะนับเป็นแบบอย่างที่น่าชื่นชม

(2547, หน้า 165)

ตัวอย่างดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงอีกแง่มุมหนึ่งของความคิดความเชื่อที่เคยมี
ต่อเด็กกำพร้าว่าจะต้องเป็นเด็กที่ไม่ประพฤติตัวอยู่ในกรอบอันดีงาม สร้างปัญหาเดือดร้อน ไม่รู้
ชีวิต และดูเหมือนไร้อนาคต แต่ทว่าตัวบทนี้ได้แสดงให้เห็นในทิศทางที่ตรงข้ามโดยการให้คำแสดง
เงื่อนไข ได้แก่ ...ก็, ถึง...แต่, แม้...แต่ เป็นต้น

4. กลวิธีการใช้อุปลักษณ์

เป็นกลวิธีการสื่อภาพของเด็กและวัยรุ่นไปยังผู้รับสาร โดยใช้ความเปรียบเพื่อให้เกิด
จินตภาพและพลังในการสื่อความหมายในลักษณะของการพรรณนาให้ผู้รับสารมองเห็นภาพ และ
เข้าใจสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการกล่าวถึงด้วยการเปรียบเทียบ อีกทั้งยังทำให้การสื่อแทนความคิดของ
ผู้ส่งสารมีสีสันและมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

4.1 เด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม

เพราะถูกทารุณจากแม่เลี้ยงมาแต่หัวเท่ากำปั้น เน็ดจึงกลัวแม่เลี้ยงเหมือนหนู
กลัวแมว

(2539ข, หน้า 35)

เด็กน้อยกลัวพ่อจนลนลานเหมือนหนูกลัวแมว

(2539ข, หน้า 83)

นางฟ้าในฝันวัย 11 ขวบคนนี้จะเป็นนางฟ้าสมัยใหม่ เป็นนางฟ้าตัวน้อยที่สู้เพื่อ
สิทธิสตรีเสียด้วยซ้ำ

(2539ข, หน้า 112)

เด็กนักเรียนหญิงวัยรุ่นที่นั่งอยู่ข้าง ๆ จิตแอบหันไปอมยิ้มตามลำพังกับท่าทาง
ละล้าละลังเหมือนคุณป้าจอมเป็นอย่างคนบ้านนอกเข้ากรุงของจิต

(2539ข, หน้า 122)

แต่ฉันมีนิสัยเหมือนเด็ก เธอชอบวิ่งเล่นกับเด็กรุ่นเล็กกว่า

(2539ข, หน้า 167)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นภาพของเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรมว่ามีความรู้สึก
หวาดกลัวพ่อแม่จนลนลานเหมือนหนูกลัวแมว และเด็กจากต่างจังหวัดที่ถูกทารุณกรรมบางคน
เมื่อได้รับความช่วยเหลือให้เข้ามาอยู่ในมูลนิธิคุ้มครองเด็กที่กรุงเทพฯ ก็มีท่าทางเป็นเหมือน
คนบ้านนอกเข้ากรุง

4.2 เด็กในสถานพินิจ

ชีวิตของป๋องช่างโดดเดี่ยวและเป็นส่วนเกินของใครต่อใคร...ชีวิตของป๋องไม่ต่าง
จากลูกฟุตบอล ถูกเตะไปอยู่กับญาติคนนั้นที่คนนี้ที่ ไม่มีคุณค่าความภาคภูมิใจใดๆ
ในตนเอง

(2543, หน้า 111)

เด็กเสมือนดอกไม้ที่พร้อมจะแย้มบานสดใส เป็นความหวังของวันพรุ่ง หากได้รับ
การทะนุถนอมบำรุงรักษาด้วยปุ๋ยคือความรักและความเข้าใจ แต่เด็กเคราะห์ร้ายจำนวน
หนึ่งกลับเติบโตขึ้นมาอย่างบาดเจ็บ และก่อกระทำอาชญากรรมรุนแรงทั้งที่ยังอยู่ใน
วัยเยาว์

(2543, หน้า 121)

เด็กก็เหมือนดินเหนียวที่พ่อแม่จะปั้นให้เป็นรูปใด สวยงามหรือบิด ๆ เบี้ยว ๆ ฆ่า
เสียตายนักที่ติดกันนี้ถูกปั้นขึ้นมาอย่างผิดรูป ทั้งบิดเบี้ยวและแหงนวัน

(2543, หน้า 34)

ดวงใจของเด็กก็ไม่ต่างจากดอกไม้ เด็กทุกคนต่างต้องการความสุขความเบิกบาน

(2543, หน้า 46)

สิ่งที่จักรยานอันเป็นยานพาหนะที่จะนำเขาไปเที่ยวไหนต่อไหนได้ตามประสาเด็ก
อาจคือสัญลักษณ์ของการติดปีกบินสู่อิสระเสรี

(2543, หน้า 66)

ภาพของเด็กในสถานพินิจจากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่าพวกเขาไม่เป็นที่
ต้องการของใคร เปรียบเหมือนลูกฟุตบอลที่ถูกเตะไปมาอยู่กับญาติคนนั้นที่คนนี้ที่ นอกจากนี้แล้ว
ความสมบูรณ์ของเด็กหนึ่งคนยังเปรียบได้กับดินเหนียวที่ขึ้นอยู่กับพ่อแม่ว่าจะปั้นให้เป็นไปใน
รูปแบบใด อีกทั้งเด็กยังเปรียบเสมือนดอกไม้ที่พร้อมจะแย้มบานสดใส หากได้รับการทะนุถนอม
บำรุงรักษาด้วยปุ๋ย ซึ่งก็คือความรักความเข้าใจจากพ่อแม่และคนรอบข้าง

4.3 เด็กกำพร้า

ทุกความต้องการของหนู ไม่เคยได้รับการสนองตอบ เหมือนหนูเป็นอากาศที่ว่าง
เปล่า...

(2547, หน้า 69)

ภาพของเด็กกำพร้าถูกสื่อให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านการเปรียบเทียบกับอากาศซึ่ง
เป็นเพียงแต่ความว่างเปล่าเท่านั้น เนื่องด้วยชีวิตของเด็กกำพร้าไม่เคยได้รับการสนองตอบสิ่งใด
ตามความต้องการของตนเองเลย

5. กลวิธีการใช้สหบท

สหบทเป็นตัวบทที่สื่อให้รู้ว่ามีปรากฏของความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลจากบุคคล
อื่นที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับตัวบทที่กำลังกล่าวถึงในเชิงตอบสนอง ตอบได้ หรือมี
ปฏิสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อีกทั้ง ความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลนี้ เปรียบเสมือนการสื่อ
ความคิดให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีความจริง

5.1 เด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม

อาจเพราะแหม่มคิดว่า การมีวัตถุทำให้คนยอมรับเธอ โดยเฉพาะวัตถุที่เปล่งแสง เป็นประกายสว่างวิบวับอย่างทอง... แหม่มจึงฝันถึงทอง ทอง และทองแทบทุกลมหายใจ (2539ข, หน้า 40)

พ่อขุนบอกว่าแบ่งเป็นเด็กที่ยอมรับความเป็นจริงของชีวิตได้ แม้ว่าสิ่งที่ผ่านมาจะเป็นบาดแผลที่ยากจะลบเลือนไปจากใจของแบ่งได้ก็ตาม (2539ข, หน้า 56)

นิคประกาศเจตนารมณ์มั่งมัน... เขาฝันอยากเป็นแชมป์โลกอย่างแสน ส. เพลินจิต เป็นนักมวยชื่อดัง เฮ้ยชื่อมาใคร ๆ ก็รู้จักขึ้นชกกันทั่วประเทศ (2539ข, หน้า 62)

พ่อขุนบอกว่าจิตเหมือนคนยุคก่อนรัตนโกสินทร์ เนิบนาบ หากภาสิตไทยมีว่า ข้า ๆ ได้พราสารสองเล่มงาม กรณีของจิตรับรองว่าต้องได้พราหลายเล่มแน่นอน (2539ข, หน้า 125)

ตามกฎหมายว่าเวลาเข้าแถว เด็กเล็กต้องยืนหน้า เรียงลำดับจากเล็กไปหาใหญ่ (2539ข, หน้า 179)

เรื่องของแหม่มกับครอบครัวอาจเริ่มต้นเหมือนนิยาย แต่นิยายเรื่องนี้ก็จบลงแบบ แสบปีแอนด์ (2539ข, หน้า 180)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นว่ามีการใช้ข้อมูลสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม ไม่ว่าจะเป็น เด็กในมูลนิธิคุ้มครองเด็กที่มีความต้องการให้ผู้อื่นยอมรับในตัวตนของเขา ตลอดจนถึงพ่อขุน หรือมนตรี สันธิวิชัย ผู้ดูแลมูลนิธิคุ้มครองเด็ก ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่าเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรมสามารถยอมรับความเป็นจริงของชีวิตได้ แม้ว่าสิ่งที่ผ่านมาจะเป็นบาดแผลที่ยากจะลบเลือนไปจากใจ (อรสม สุทธิสาคร, 2539ข, หน้า 56)

5.2 เด็กในสถานพินิจ

โดยหลักการทางวิทยาศาสตร์ ไม่มีเด็กคนไหนที่เกิดมาโดยปราศจากพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด หากในสัจธรรมความเป็นจริง มีเด็กเคราะห์ร้ายจำนวนหนึ่งที่มีพ่อแม่แต่เพียงในนาม ถึงมีก็เหมือนไม่มี

(2543, หน้า 55)

แม้ตามหลักการของศาสนาอิสลาม การสิ้นสุดของทุกชีวิต ถือว่าเป็นลิขิตขององค์อัลเลาะห์ หากความตายของลูกที่จากไปอย่างฉับพลันรุนแรงชวนสยดสยอง ภาวะเช่นนี้เกินกว่าที่ห้วงอกคนเป็นแม่จะพึงรับได้โดยสงบใจ

(2543, หน้า 60)

นับเป็นโชคดีของเด็กผู้นี้ ที่ก่อกระทำความผิดชั้นอุกฉกรรจ์ในท้องที่ที่มีศาลเยาวชนฯ และเป็นโชคดีสองซ้ำที่พบผู้พิพากษาที่มีเมตตา มองทะลุกรอบวิชาชีพไปถึง "ชีวิตด้านใน" ของเขาได้ ผู้พิพากษาจึงไม่ปล่อยเขาสู่ก้นคุกกันตะวาง

(2543, หน้า 112)

กฎหมายมีข้อบังคับไว้ว่า เด็กทุกรายที่ต้องหาว่าทำความผิด เมื่อมาขึ้นศาลเยาวชนฯ ต้องทำการตรวจวิเคราะห์สุขภาพจิต สุขภาพร่างกาย และสภาพแวดล้อม

(2543, หน้า 113)

จากการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ พบว่าผู้ที่ใช้ความรุนแรงมักมีสารเคมีบางอย่างในสมองที่ผิดปกติ เช่น ผู้มีสารเซโรโตนินต่ำ ทำให้มีลักษณะอารมณ์ที่ก้าวร้าวรุนแรง

(2543, หน้า 122)

สังคมปัจจุบันมีแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็กอย่างอิสระค่อนข้างมาก แต่ในความเป็นจริงแล้ว คุณหมอบอกว่า เด็กยังต้องการการควบคุม การฝึกระเบียบวินัย เพื่อพัฒนาทางด้านจิตใจ ด้านความคิด และอารมณ์

(2543, หน้า 123)

มีคำกล่าวไว้ในที่ใดที่หนึ่งว่า เด็กคือสมบัติของแผ่นดิน ดังนั้นปัญหาของเด็กและเยาวชน จึงไม่ใช่ปัญหาของใครคนใดคนหนึ่ง หรือของครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง เนื่องจากปัญหาของเด็กนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง

(2543, หน้า 133)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นถึงการให้ชุดข้อมูลความรู้ต่าง ๆ มาสนับสนุนเรื่องราวของเด็กในสถานพินิจ โดยมีชุดความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ศาสนา กฎหมาย การแพทย์ และสังคม เพื่อการอธิบายเหตุผลต่อสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นกับเด็กที่เข้ามาอยู่ในสถานพินิจ อาทิ ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ได้อธิบายว่า ผู้ที่ใช้ความรุนแรงมักมีสารเคมีบางอย่างในสมองที่ผิดปกติ เช่น ผู้มีสารเซโรโตนินต่ำ ทำให้มีลักษณะอารมณ์ที่ก้าวร้าวรุนแรง เป็นต้น

5.3 เด็กกำพร้า

คนไทยส่วนหนึ่งยังมีความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ มีการดูวันเดือนปีเกิดของเด็กว่า สมพงศ์กับพ่อแม่บุญธรรมหรือไม่

(2547, หน้า 111)

ในขณะที่คนทั่วไปมักมีความเชื่อว่า เด็กกำพร้าเป็นเด็กขาดรัก จึงต้องเติมเต็มความรักให้

(2547, หน้า 119)

ตัวอย่างชุดความรู้ที่เข้ามาสนับสนุนเกี่ยวกับเด็กกำพร้าได้ชัดเจนที่สุด คือ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ที่กล่าวว่า การรับเด็กบุญธรรมไปเลี้ยงจะต้องดูวันเดือนปีเกิดของเด็กว่า มีความสมพงศ์กับพ่อแม่บุญธรรมหรือไม่ ทั้งนี้เพราะคนไทยยังคงมีความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ นอกจากนี้ คนไทยทั่วไปยังคงมีความเชื่ออีกเช่นกันว่า เด็กกำพร้าเป็นเด็กขาดความรัก ดังนั้น จึงต้องเติมเต็มความรักให้พวกเขา

5.4 วัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม

ภาพของ "แม่ใจยักษ์" ตามที่หนังสือพิมพ์หรือสื่อเรียกขาน ดูจะเป็นข่าวที่ขึ้นใน
ระยะหลัง บทสรุปของข้อสันนิษฐาน มักจบลงตรงที่ว่าทารกน้อย น่าจะเป็นลูกของ
"วัยรุ่นใจแตก" ที่ปลั่งพลาดหรือสาวโรงงานในละแวกนั้น

(2546, หน้า 295)

เชอบอกเล่าถึงความรู้สึกจากใจจริงของแม่วัยรุ่นที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ไม่มี
ความพร้อม ต่างจากแม่ปกติทั่วไป มันเป็นช่วงยามของความสับสนมากกว่า
ความสวยงาม

(2546, หน้า 315)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นชุดข้อมูลสนับสนุนเกี่ยวกับวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่
พร้อมว่ามีโอกาสเกิดกรณีดังกล่าวสูงขึ้น โดยการประเมินจากความถี่ของข่าวที่นำเสนอในหน้า
หนังสือพิมพ์ ประกอบกับข้อสันนิษฐานที่สื่อมักจะใช้อยู่เสมอ นั่นคือ ทารกที่ถูกทิ้งน่าจะเป็นลูกของ
วัยรุ่นใจแตกหรือสาวโรงงานในละแวกนั้น

6. กลวิธีอ้างถึงส่วนใหญ่

การอ้างถึงส่วนใหญ่เป็นการอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึง
ความนิยมในการประพฤติปฏิบัติตนไปในแนวทางเดียวกัน อันก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสร้างความ
คล้อยตามให้ผู้รับสารได้มากยิ่งขึ้น

6.1 เด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม

เด็ก ๆ อาจมีความแตกต่างกันหลายอย่าง ทั้งรูปร่างหน้าตา นิสัยใจคอ แต่จุดที่
เหมือนกัน คือเด็กทุกคนล้วนได้รับการทารุณหรือถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจมาจากคน
ในครอบครัวหรือคนใกล้ชิด

(2539ข, หน้า 20 - 21)

ผู้ใหญ่ทุกคนใช้วิธีต่าง ๆ หลากหลาย ทั้งไม้นวม ไม้แข็ง เพื่อ "เกลา" เด็กผู้หญิงผู้มี
อนาคตน่าเป็นห่วงคนนี้ หวังให้เธอได้เติบโตเป็นเด็กดีของสังคม

(2539ข, หน้า 43)

ในจำนวนเด็กทั้งหมดกว่า 50 ชีวิตที่บ้านคุ้มครองเด็ก ต่างถูกทรมาณทรมานจากคนใกล้ชิดมาทั้งสิ้น

(2539ข, หน้า 96)

แม้ร่างกายของเธอจะไม่น่ารักอย่างเด็กปกติทั่วไป แต่น้ำค้างก็มีความน่าเอ็นดูเป็นคุณสมบัติขดเซย

(2539ข, หน้า 145)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการอ้างอิงจากเด็กส่วนใหญ่ที่ถูกกระทำทารุณกรรมว่าทุกคนล้วนได้รับการทารุณหรือถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจมาจากคนในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดแทบทั้งสิ้น

6.2 เด็กในสถานพินิจ

เด็กทุกคนเหมือนกล้าไม้ หากได้รับการรดน้ำ พรวนดิน บำรุงรักษาด้วยปุ๋ยอันอุดม คือความรักความอบอุ่น กล้าไม้เล็ก ๆ ย่อมแตกดอกออกใบงอกงาม

(2543, หน้า 94)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเด็กในสถานพินิจก็ไม่ต่างจากเด็กทุกคนที่ต้องการความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่และคนรอบข้าง เพราะเด็กก็เปรียบเสมือนกล้าไม้ หากกล้าไม้ได้รับการรดน้ำพรวนดิน และบำรุงรักษาด้วยปุ๋ย นั่นคือ ความรักความอบอุ่น เด็กก็จะเติบโตขึ้นมาอย่างสมบูรณ์ เช่นเดียวกับกล้าไม้เล็ก ๆ ที่แตกดอกออกใบงอกงาม

6.3 เด็กกำพร้า

ความปรารถนาของเด็กกำพร้าตามสถานสงเคราะห์ส่วนมาก คือการมีพ่อแม่บุญธรรมมาขอไปเลี้ยงดูอุปการะ

(2547, หน้า 72)

ชีวิตในสถานสงเคราะห์สอนให้เธอรู้จักเอาตัวรอด ระวังตัวระวังตน ไม่วางใจใครง่าย ดูเหมือนว่าสิ่งนี้จะป็นพื้นฐานประการสำคัญของเด็กในสถานสงเคราะห์ทั่วไป

(2547, หน้า 88)

ในชีวิตนี้ไม่เคยเรียกคำว่าพ่อแม่ อันเป็นถ้อยคำที่อบอุ่นและสวยงามที่สุด
สำหรับมนุษย์ทั่วไป

(2547, หน้า 107)

การบอกความจริงในเรื่องกำเนิดของเด็กเป็นเรื่องละเอียดอ่อน คนไทยโดยทั่วไปที่
รับบุญธรรมมักเลือกไม่บอกความจริงแต่ต้น

(2547, หน้า 118)

สภาพเช่นนี้มีให้เห็นในทุกหมู่บ้านของภาคเหนือตอนบน พ่ออุ้ยแม่อุ้ยต้องมาแบก
ภาระเลี้ยงดูหลานกำพร้าที่พ่อแม่เสียชีวิตจากเอดส์

(2547, หน้า 156)

ตัวอย่างของเด็กกำพร้าส่วนใหญ่ที่ปรากฏในสารคดีชุดนี้ได้แสดงให้เห็นถึง
ความสามารถในการเอาตัวรอด ะมัดระวังตัว ไม่วางใจใครง่าย แต่ทั้งนี้เด็กกำพร้าส่วนใหญ่ก็ยังมี
ความต้องการพ่อแม่บุญธรรมมาขอไปเลี้ยงดูอุปการะ และในขณะเดียวกัน คนไทยโดยทั่วไปที่รับ
บุญธรรมมักเลือกที่จะไม่บอกความจริงตั้งแต่ต้น เพราะการบอกความจริงในเรื่องชาติกำเนิด
ของเด็กเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน

7. กลวิธีการใช้โครงสร้างประโยคเพื่อแสดงความสัมพันธ์

การใช้โครงสร้างประโยคเพื่อแสดงความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในเชิง
วิยวุฒิ หรือความสัมพันธ์เชิงสถานะ ต่างก็เป็นกลวิธีที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
ระหว่างผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ซึ่งส่วนใหญ่ฝ่ายที่ถูกกระทำมักจะเป็นเด็กและวัยรุ่น นอกจากนี้ยังมี
ผู้ถูกกระทำบางกลุ่มมีสถานะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกด้วย

7.1 เด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม

วันแรกที่แม่เลี้ยงมาเยี่ยมเนตที่บ้านคุ้มครองเด็ก เพื่อหวังจะมาเอาตัวเนต
กลับบ้าน เพียงเห็นแม่เลี้ยงเดินมา เนตก็เกาะประตูลูกกรงร้องให้ตัวสั่นงันงก

(2539ข, หน้า 35)

เด็ก ๆ ชาวเรามักชอบให้ปิงปิงร้องเพลงชาวเขาให้ฟัง ปิงปิงมีเรื่องราวบนดอยเมืองเหนือที่จากมาเล่าให้เด็ก ๆ ชาวเราฟังมากมาย

(2539ข, หน้า 49)

รายได้หลักส่วนหนึ่งของเด็ก ๆ ในบ้านคุ้มครองเด็กล้วนมาจากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา เพื่อให้เด็ก ๆ ได้มีที่อยู่ที่พักพิงได้กินอิ่มนอนหลับ

(2539ข, หน้า 124)

เด็กโตของบ้านคุ้มครองเด็ก มักจะได้รับหน้าที่จากผู้ใหญ่ให้ช่วยดูแลเด็กเล็ก

(2539ข, หน้า 170 - 171)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าโครงสร้างของประโยคได้แสดงถึงลำดับความสัมพันธ์ระหว่างเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม กับเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม และเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรมกับผู้ใหญ่ในหลายลักษณะ อาทิ ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเด็กชาวเขากับเด็กชาวเรา หรือระหว่างเด็กกับแม่เลี้ยง ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในเชิงมีอำนาจกับด้อยอำนาจ เป็นต้น

7.2 เด็กกำพร้า

แทนไม่ได้ระบายนอกของเขาขึ้นมาเอง แต่ผู้ใหญ่ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่แม่เลี้ยง และสภาพแวดล้อมต่างร่วมกันระบายแต่เต็มล้นให้โลกใบเล็กของเขา

(2547, หน้า 81)

ตัวอย่างโครงสร้างประโยคที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกำพร้ากับผู้ใหญ่ก็ได้แสดงความสัมพันธ์ในเชิงผู้กระทำกับผู้ถูกกระทำ โดยเด็กกำพร้ามักจะตกเป็นฝ่ายถูกกระทำจากพ่อเลี้ยงแม่เลี้ยงที่ต่างร่วมกำหนดชะตาชีวิตและทิศทางอนาคตให้แก่พวกเขา

8. กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นคำถามที่ไม่ได้ต้องการคำตอบ แต่ได้เว้นที่ว่างไว้ให้ผู้รับสารคิดหาคำตอบเอง และผู้ส่งสารก็คาดหวังให้คำตอบนั้นตรงตามเจตนาของตน อีกทั้งคำตอบของคำถามประเภทนี้เป็นคำตอบที่มีความชัดเจน ดังนั้นผู้รับสารจึงเว้นช่องว่างไว้เพื่อเป็นการสร้างน้ำหนักข้อความให้น่าสนใจ

8.1 เด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม

บางทีจิตไม่เข้าใจเหมือนกันว่าความรักของพ่อคืออะไร... ในขณะที่สำหรับแม่
ความรักคือความว่างเปล่าอันไร้ความผูกพันกระนั้นหรือ?

(2539ข, หน้า 125 - 126)

จากตัวอย่างได้เน้นย้ำให้เห็นว่าเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรมควรได้รับความรัก
จากพ่อแม่ ถึงแม้ว่าจะไม่เข้าใจรูปแบบความรักที่พ่อแม่ให้ แต่สำหรับแม่ ก็ไม่ควรปล่อยให้ความรัก
กลายเป็นช่องว่างที่ไร้ความผูกพัน

8.2 เด็กกำพร้า

เด็กกำพร้าจากพ่อแม่ที่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ นับวันจะเพิ่มจำนวนขึ้น และต้อง
เติบโตขึ้น ฟูยาตายายที่นับวันจะชราโรย กรอบเกรียมด้วยกายสังขาร จะเป็นราก
ฐานรองรับชีวิตของเด็กกลุ่มนี้ได้อย่างไร

(2547, หน้า 172)

จากตัวอย่างได้เน้นย้ำให้เห็นว่าสถานการณ์โรคเอดส์ได้คร่าชีวิตของพ่อแม่เด็ก
กำพร้าไปเป็นจำนวนมาก และฟูยาตายายที่จะต้องเข้ามารับภาระเลี้ยงดูลูกหลานกำพร้าต่างก็มี
สุขภาพร่างกายที่ร่วงโรยลงไปทุกวัน ดังนั้น สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือเด็กกำพร้าเหล่านี้จะต้องมีรากฐาน
อนาคตของชีวิตอันมั่นคง

9. กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ

การใช้คำแสดงทัศนภาวะ เป็นกลวิธีการใช้คำเพื่อแสดงความคิดเห็นและความเชื่อมั่น
ของผู้ส่งสารที่มีต่อสิ่งที่ตนเองกำลังกล่าวถึง อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

9.1 เด็กกำพร้า

การเป็นเด็กสถานสงเคราะห์ อาจเป็นปมด้อยสำหรับเด็กจำนวนไม่น้อย มันคือ
ปมด้อยของชาติกำเนิดที่พ่อแม่เป็นผู้กระทำ แต่เด็กผู้บริสุทธิ์ต้องมารับผลพลอยได้เต็มๆ

(2547, หน้า 94)

เด็กไทยแม้จะไปเติบโต ได้รับความรักความอบอุ่น และการศึกษาอย่างดีจาก
ครอบครัวพ่อแม่ฝรั่ง แต่จะอย่างไรก็ยังถวิลหารากกำเนิดของตน

(2547, หน้า 114)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงความเชื่อมั่นว่า การกลายเป็นเด็กกำพร้าถือเป็นปม
ด้อยทาง ด้านชาติกำเนิดสำหรับเด็กจำนวนไม่น้อย และถึงแม้ว่าเด็กกำพร้าเหล่านี้จะเติบโตไป
ได้รับความรักความอบอุ่น ได้รับการศึกษาอย่างดีจากครอบครัวพ่อแม่ฝรั่งแล้วก็ตาม แต่พวกเขาก็
ยังคงถวิลหารากกำเนิดของตน

กล่าวโดยสรุป อุดมการณ์เด็กและวัยรุ่น ที่ได้สื่อสารผ่านกลวิธีทางภาษาในสารคดีของอร
สม สุทธิสาคร ทำให้มองเห็นความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในการสะท้อนมุมมองที่มีต่อ
กลุ่มเด็กและวัยรุ่น เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่าเด็ก
และวัยรุ่นมักจะมีทัศนคติโดยธรรมชาติ อีกทั้งยังมีความเป็นที่ยึดถือของคนอื่น ดังนั้น การช่วย
พัฒนาทักษะชีวิตเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตเป็นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิด
บาดแผลในชีวิต ความเปราะบางทางอารมณ์ ตลอดจนจนถึงความกดดันในชีวิต และในที่สุดอาจจะ
ส่งผลให้กลายเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมรุนแรงต่อไปในอนาคต

อุดมการณ์นักโทษ

สารคดีของอรสม สุทธิสาคร ได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับนักโทษในรูปแบบเจาะลึกถึง
รายละเอียด ด้วยแนวการนำเสนอแบบมุ่งให้ความรู้ และข้อเท็จจริง ผสานกับการลงพื้นที่จริงเพื่อ
เข้าไปสัมผัสและเก็บข้อมูลจากนักโทษในเรือนจำต่าง ๆ จึงทำให้เรื่องราวมีความน่าสนใจติดตาม
โดยสารคดีดังกล่าวประกอบด้วยสารคดีชุด คุก ชีวิตในพันธนาการ (2540) นักโทษประหารหญิง
(2546) และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้พิพากษากับผู้ต้องขัง (2555) ดังจะกล่าวถึง
รายละเอียดต่อไปนี้

1. กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงนักโทษ

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลี เป็นกลวิธีสำคัญในการสื่อภาพของนักโทษไปยังผู้รับสาร
เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นนักโทษ
ในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

ตาราง 20 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงนักโทษ

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	ผู้ร้าย อาชญากร คนคุก (2540, หน้า 29) ผู้ต้องขัง (2540, หน้า 127) นักโทษประหาร (2540, หน้า 194) เพะbrisสุทธิ (2546, หน้า 47) เพะตัว ปลอม ผู้กระทำตัวจริง (2546, หน้า 52)
การแบ่งชั้น	เสมอภาค (2540, หน้า 28) คุณค่าติดลบ ชั้นต่ำ (2555, หน้า 2)
ที่มาและเหตุผล	โดยสันดาน พลังพลาด ประมาท ถูกใส่ร้าย (2540, หน้า 29) ขาดความ ระมัดระวัง (2546, หน้า 89)
การใช้ชีวิต และพฤติกรรม	หันหลังให้กับการมีชีวิตอย่างอิสระเสรี (2540, หน้า 29) บอดไปในเรื่อง กฎหมาย (2555, หน้า 27) การจัดการชีวิตที่ดี (2555, หน้า 30) หันหน้า เข้าหาธรรมะ (2555, หน้า 47) มีเวลาอยู่กับตัวเอง (2555, หน้า 57)
ความสบายใจและ ความปลอดภัย	คลายความลับ เปิดเผย (2540, หน้า 120) อบอุ่นใจ ร่มเย็นใจ (2540, หน้า 127) ปฏิบัติด้วยดี ให้เกียรติ (2540, หน้า 153) ไม่พันทนาการ (2540, หน้า 194) ปลอบใจ ใจสงบ (2546, หน้า 49) ให้อภัยโทษ (2546, หน้า 59)
บุคลิกภาพ	เรียบง่าย สมถะ รักษาความเป็นปกติได้ในทุกสภาวะ (2546, หน้า 51) หญิงแกร่ง เข้มแข็ง เด็ดขาด (2546, หน้า 70 - 71)
อารมณ์ความรู้สึก	ควบคุมตนเองได้ มีสติมั่นคง (2546, หน้า 51) ทุกข์โศกอันสาหัส (2546, หน้า 81) ยากที่จะทำใจ (2546, หน้า 87) โทษภัย บทเรียน ถูกตีตรา (2546, หน้า 89) เสียใจอย่างถึงที่สุด หมดสิ้นความหวัง ทางมืดมิด (2546, หน้า 94)
ความคาดหวัง	ฝันถึงอิสรภาพ (2546, หน้า 52)
ความเชื่อ	กรรม (2540, หน้า 49) สัก ผังมุก ชายชาติตรี (2540, หน้า 64) กรรมเก่า (2546, หน้า 86)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นถึงภาพของนักโทษโดยส่วนใหญ่ว่าเป็นผู้ที่เคยพลังพลาด ประมาท ถูกใส่ร้าย และขาดความระมัดระวัง ดังนั้น ชีวิตของนักโทษจึงต้องหันหลังให้กับการมีชีวิตอย่างอิสระเสรี และด้วยความเชื่อที่ว่าเป็นเรื่องของกรรมเก่าที่เคยทำมา นักโทษบางคนถึงกับเสียใจอย่างถึงที่สุด และรู้สึกหมดสิ้นความหวังบนทางอันมืดมิด แต่ขณะเดียวกันก็มีสิ่งที่จะทำให้

นักโทษอยู่ในคุกได้อย่างสงบใจ คือ การหันหน้าเข้าธรรมะ และการให้เวลากับตัวเองเพื่อทบทวนความผิดพลาดในอดีต แล้วถือว่าเรื่องราวเหล่านั้นเป็นโทษภัย เป็นบทเรียนที่ทำให้ทุกข์ทรมานแสนสาหัส เมื่อนักโทษรู้สึกสงบลงแล้วก็จะสามารถควบคุมตนเองได้ มีสติมั่นคง ตลอดจนสามารถจัดการชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นได้

2. กลวิธีการใช้ประโยชน์เพื่อแสดงเหตุผล

ประกอบด้วยเนื้อความสองส่วน คือ เนื้อความที่เป็นสาเหตุและเนื้อความที่เป็นผลลัพธ์ ซึ่งการใช้ประโยชน์แสดงเหตุผลจะแสดงให้เห็นถึงการหล่อหลอมตัวตนของนักโทษ ว่ามีที่มาและสาเหตุ ดังนี้

เป็นผู้ร้ายเป็นอาชญากรโดยสันดาน หรือพลังพลาดประมาท หรือโดยถูกใส่ร้ายป้ายสี หากเมื่อสิ้นคำพิพากษาและก้าวล่วงสู่ประตูกำแพงแข็งแกร่งมั่นคงแห่งนี้ เขาก็ได้ชื่อว่า "คนคุก" โดยสมบูรณ์

(2540, หน้า 29)

ความจนแต่เบื่องอดีตครั้งยังเยาว์ที่ต้องดิ้นรนต่อสู้ ทำให้มาล้อยากวิ่งหนีให้พ้นจากความแร้นแค้นให้แสนไกล นั่นอาจมิใช่สิ่งผิด แต่ความโลภไม่รู้จักพอ กับการแสวงหาความร่ำรวยบนวิถีอันสกปรกหมองมัวจนลืมนึกถึงความทุกข์ร้อนของผู้อื่น นั่นต่างหากเล่าที่ชักนำให้เธอต้องมารับเคราะห์กรรมและโทษบาปในคุกกันตราบเรียงนี้

(2546, หน้า 38)

การไม่อาจสัมผัสได้ถึงความรักความอบอุ่นในครอบครัว ส่งผลให้วัลภากลายเป็นเด็กเก็บกดที่ซ่อนความเปลี่ยวเหงาเอาไว้ข้างใน

(2555, หน้า 20)

เหตุผลในการเสพยาบ้าของวัลภาไม่มีอะไรมากไปกว่าการขับไล่ความเหงาออกจากชีวิต

(2555, หน้า 25)

เมื่อมีเวลาอยู่กับตัวเองมากขึ้น แก้วตาจึงมีโอกาสทบทวนจิตใจบ่อยครั้ง ทำให้
บาดแผลร้าวลึกในใจค่อย ๆ ได้รับการเยียวยา ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการได้เรียนธรรมะ ได้มี
ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

(2555, หน้า 57)

แม่ไม่ยอมเข้าสู่วังวนของยาเสพติด แต่ด้วยโรคภัยที่คุกคามอยู่นั่นเองที่ทำให้เธอ
ไม่สามารถไปประกอบอาชีพสุจริตได้ เพราะไม่มีใครยอมรับ

(2555, หน้า 69)

ศาลแนะนำให้เธอประนีประนอมยอมความ แต่เพราะความที่ไม่รู้กฎหมายและ
เชื่อนายมากเกินไป จึงทำให้เธอต้องรับโทษจำคุกในที่สุด

(2555, หน้า 105)

หลังจากสามีเธอเสียชีวิตไปได้ไม่ถึงหนึ่งเดือน พิมก็เข้ามาพบกับตำรวจ
เธอยอมรับผิดทั้งหมด เพราะไม่ยอมให้ใครเดือดร้อน เป็นการก้าวเข้าสู่กระบวนการ
ยุติธรรมเพื่อรอการตัดสินคดีความ

(2555, หน้า 156)

เพราะความไม่รู้กฎหมาย และไม่รู้หนังสือ พิมจึงไม่เข้าใจกระบวนการและสำนวน
การสอบสวนต่าง ๆ ได้แต่ตอบคำถามไปตามที่ตำรวจถาม

(2555, หน้า 156)

ผลแห่งความซื่อสัตย์ ความไว้น้ำใจเชื่อใจคน ก็ทำให้ลูกสาวของแม่ต้องกลายเป็น
จำเลยศาล

(2555, หน้า 165)

อาจเป็นเพราะความอ่อนด้อยประสบการณ์ พิมลวรรณจึงไม่ตระหนักว่าการ
กระทำเช่นนี้ เปิดช่องโหว่ให้เธอกลายเป็นผู้กระทำผิด เพียงเพราะความไว้วางใจที่เธอ
มีต่อเจ้านายที่ทำงานร่วมกันมานาน

(2555, หน้า 170)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นเหตุผลของการกลายมาเป็นนักโทษ ซึ่งส่วนใหญ่มีเหตุผลที่คล้ายคลึงกัน คือ ความประมาทพลาดพลั้ง โดยเหตุผลดังกล่าวมักจะมาจากรูปแบบการใช้ชีวิตบนความเสี่ยง มีความโลภ ความอ่อนด้อยประสบการณ์ชีวิต ประกอบกับมีความอ่อนไหวต่อคนรอบข้างสูง ไม่ว่าจะเป็นการมีความโลภไม่รู้จักพอกับการแสวงหาความร่ำรวยบนวิถีอันสกปรก ตลอดจนความไม่รู้กฎหมายและเข้าใจหมายมากเกินไป เป็นต้น

3. กลวิธีการใช้มูลบท

การใช้มูลบทเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏขึ้นมาก่อนแล้ว และมักจะแฝงมากับคำหรือประโยคประเภทแสดงความคิดหรือความเชื่อ ซึ่งมีหน้าที่ในการตอกย้ำความคิดความเชื่อบางประการเกี่ยวกับนักโทษ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปกติมือปืนนี้เขาไม่ทำผู้หญิง เด็ก และคนแก่ เขาถือว่าไม่มีศักดิ์ศรีเพราะเป็นคน
ที่อ่อนแอกว่า

(2540, หน้า 81)

ปกติมือปืนอาชีพจะมีบุคลิกเรียบร้อย สุภาพ ใจเย็น สุขุม ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ
ของทางเรือนจำดี ไม่สร้างปัญหา ผิดกับพวกคดียาเสพติดที่ชอบลักเล็กขโมยน้อย เข้า ๆ
ออก ๆ เรือนจำบ่อยครั้ง ไม่ค่อยรักษากฎระเบียบ และมักไม่กลัวการถูกทำโทษ

(2540, หน้า 120)

ตามปกติ บุคคลที่มีระดับการศึกษามีฐานะทางสังคมในเกณฑ์ดี เมื่อมาเป็น “คน
ใน” ของเรือนจำ มักจะมีอหังการสูงและไม่ทำความหนักใจให้กับผู้ควบคุม และ
เนื่องจากมิใช่ผู้ร้ายหรืออาชญากร ผู้คุมจึงปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประเภทนี้ด้วยดีและให้
เกียรติตามสมควร

(2540, หน้า 153)

เนื่องจากเป็นเรือนจำหญิง บางครั้งการที่ผู้หญิงอยู่ร่วมกันมากเป็นเรือนพัน
ย่อมเกิดการทะเลาะวิวาทกันขึ้นได้เป็นธรรมดา ส่วนใหญ่เป็นการตบตีกันชุดเล็ก ๆ ตาม
แบบของผู้หญิง

(2540, หน้า 192 - 193)

ในคุกหญิง แม้เป็นนักโทษประหารหรือโทษจำคุกตลอดชีวิต ก็ไม่มีการใช้เครื่องพันธนาการผู้ต้องขังแต่อย่างใด... นี่เป็นกฎของทางกรมราชทัณฑ์ซึ่งมีมานานแล้วและยังคงใช้ปฏิบัติต่อมาจนปัจจุบัน

(2540, หน้า 194)

ชีวิตในเรือนจำ ราชtribอกว่าหากไม่ทำผิดกฎระเบียบ ก็ไม่ลำบากอะไรนัก อย่างไรก็ตามก็อยู่ได้

(2546, หน้า 50)

หลากหลายกิจกรรมดี ๆ ในเรือนจำ และความดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ ตลอดจนเพื่อน ๆ ในแดนคนชราของเรือนจำช่วยกลมเกลียวให้หัวใจของเธอเยือกเย็นสงบรับจากแรงอาฆาตแค้น ทำให้จำปาสามารถใช้ชีวิตอยู่ในโลกพันธนาการได้อย่างไม่ทุกข์ร้อน เช่นที่เป็นมา

(2555, หน้า 13)

จำปาได้เอ่ยคำบอกลงในเทปบันทึกถึงพี่สาว เพื่อให้อหิกรรมต่อกันเป็นหนี้สุดท้าย...แม้เป็นเพียงชีวิตเล็ก ๆ ที่อาจดูด้อยค่าไร้ราคาในสายตาของสังคม แต่ปรารถนาสุดท้ายอันงดงามนี้ก็ได้รับการตอบสนองและดำเนินการอย่างฉับไวจากทางเรือนจำ

(2555, หน้า 15)

แม้โลกหลังกำแพงจะได้ชื่อว่าเป็นนรกบนดินของใครต่อใคร แต่ยายดวงพรก็ทำให้ที่แห่งนี้กลายเป็นสวรรค์ได้ หากสวรรค์หมายถึงความสุข

(2555, หน้า 200)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นการตอกย้ำความคิดความเชื่อที่มีต่อนักโทษอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ความคิดความเชื่อดังกล่าวเป็นสิ่งที่เคยมีอยู่หรือเป็นที่รับรู้กันดีอยู่แล้ว และการนำเสนอซ้ำทวนความคิดความเชื่อดังกล่าวก็เป็นการตอกย้ำถึงความมีอยู่จริงของความคิดนั้น เช่น ความคิดความเชื่อที่ว่าคุกเป็นที่อยู่ของคนไม่ดี ดังนั้น นักโทษทุกคนที่ผ่านเข้ามาในคุกก็ต้องเป็นคนไม่ดีด้วย แต่ตัวบทดังกล่าวก็ได้พยายามแสดงให้เห็นอีกแง่มุมหนึ่งว่าในคุกก็ยังมีคนรู้ผิดชอบชั่วดีปะปนอยู่ด้วย อาทิ มือปืนอาชีพที่มีบุคลิกเรียบร้อย สุภาพ ใจเย็น สุขุม และปฏิบัติตาม

กฎระเบียบของทางเรือนจำ หรือบุคคลที่มีระดับการศึกษา มีฐานะทางสังคมที่ดี เมื่อเข้ามาในคุกก็มักจะมีอัตราดีสุขภาพและไม่ทำความหนักใจให้กับผู้ควบคุม เป็นต้น

4. กลวิธีการใช้อุปลักษณะ

เป็นกลวิธีการสื่อภาพของนักโทษไปยังผู้รับสาร โดยใช้ความเปรียบเพื่อให้เกิดจินตภาพและพลังในการสื่อความหมายในลักษณะของการพรรณนาให้ผู้รับสารมองเห็นภาพ และเข้าใจสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการกล่าวถึงด้วยการเปรียบเทียบ อีกทั้งยังทำให้การสื่อแทนความคิดของผู้ส่งสารมีสีสันและมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรือนจำเปรียบเสมือนสังคมหนึ่งหรือโลกอีกโลกหนึ่งก็ได้ เพียงแต่โลกในนี้มีกฎเกณฑ์ให้ยึดถือปฏิบัติมากมาย

(2540, หน้า 54)

นอกจากการลัก การฝังมุกยังเป็นสัญลักษณ์ของชายชาตรีที่คนคุกถือเป็นความภาคภูมิใจ

(2540, หน้า 64)

ถึงวันนี้หากจะต้องถูกประหาร มาสักก็ไม่กลัวตายแล้ว เพราะการมีชีวิตอยู่ในเรือนจำเป็น 20 -30 ปี เหมือนหายใจในเครื่องจองจำร้อยรัด ค่าของมันก็ไม่ต่างจากตายทั้งเป็น ทรมานยิ่งกว่าการถูกประหารให้ตายไปเพียงหนเดียวเป็นไหน ๆ

(2546, หน้า 44)

ลูกกรงที่กั้นขวางเธอกับโลกแห่งอิสระภาพภายนอก อีกนัยหนึ่งก็คืออุปสรรคที่กั้นขวางบทบาทหน้าที่ของความเป็นแม่ ไม่มีโอกาสได้อบรมสั่งสอนดูแลเลี้ยงลูกอีกต่อไป มันคือความเจ็บปวดที่เกินทนสำหรับลูกผู้หญิงเพศแม่ทุกคน แต่ก็ต้องจำทน

(2546, หน้า 69)

ในโลกอันแล้งร้อนของคุณตะวาง คงไม่มีสิ่งใดชุ่มเย็นไปกว่าธรรมชาติที่จะดับความแล้งร้อนในหัวใจของมนุษย์ผู้อ่อนแอและฉลาดเขลาอย่างเราท่านได้

(2546, หน้า 78)

การถูกจองจำร่างกายในดินแดนแห่งความทุกข์ และถูกจองจำจิตใจด้วยความหวาดกลัวต่อโรคร้ายและความผิดพลาดในอดีต สำหรับหญิงสาวคนหนึ่งอาจเป็นทุกขเวทนาที่แสนสาหัสเกินกว่าจะทนมีชีวิตอยู่ได้

(2555, หน้า 77)

วันนี้ในบ้านหลังใหญ่ที่ก้าวเดินเข้ามาเพื่อขอใช้กรรม ยายบุญตากำลังค่อย ๆ เรียนรู้การให้อภัยตนเองทีละน้อย ๆ

(2555, หน้า 132)

ยายดวงพรมีบุคลิกอบอุ่น ร่มเย็น เหมือนภาพของยายยใจดีที่เราารู้สึกได้

(2555, หน้า 188)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงการสื่อภาพของนักโทษและคุกในฐานะที่เป็นโลกจำลองแห่งกฎเกณฑ์อันเคร่งครัด ปิดกั้นอิสระกับโลกภายนอก ในบางครั้งคุณอาจถูกเปรียบเป็นดินแดนแห่งความทุกข์ หรือเป็นเสมือนบ้านหลังใหญ่สำหรับการเข้ามาขอใช้กรรม และเรียนรู้จิตใจของตนเอง ซึ่งนักโทษในคุกต่างก็มีอารมณ์ความรู้สึกที่หลากหลาย อาทิ รู้สึกเหมือนหายใจในเครื่องจองจำร้อยรัด เหมือนตายทั้งเป็น หรืออาจรู้สึกขมขื่นด้วยธรรมชาติที่เข้ามาดับความแล้งร้อนในโลกของคุณตะวาง

5. กลวิธีการให้สหบท

สหบทเป็นศัพท์ที่สื่อให้รู้ว่าการปรากฏของความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลจากบุคคลอื่นที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับศัพท์ที่กำลังกล่าวถึงในเชิงตอบสนอง ตอบโต้ หรือมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อีกทั้ง ความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลนี้ เปรียบเสมือนการสื่อความคิดให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

ผู้ที่นั่งสงบต่อสภาวะใด ๆ ที่มากระทบได้ถึงขนาดนั้น ว่ากันว่า ถ้าไม่ใช่พระผู้ทรงศีลบริสุทธิ์ ก็อาจหมายถึงมหาโจร

(2540, หน้า 87)

รัฐบาลวางเงื่อนไขไว้ในร่างพระราชกฤษฎีกาไม่ให้อภัยโทษกรณียาเสพติด
เนื่องจากรัฐมองว่าเป็นการบ่อนทำลายประเทศชาติและสังคมส่วนรวม
(2540, หน้า 141)

“เกินกว่าครึ่งของผู้หญิงที่เข้ามาอยู่ในนี้เป็นเพราะปัญหาเรื่องผู้ชาย เรื่องรัก ๆ
ใคร่ ๆ เรื่องครอบครัว เมียหลวงเมียน้อย หรือปัญหาความกดดันต่าง ๆ ที่เกิดจากผู้ชาย
เป็นต้นเหตุ” คือคำบอกเล่าของเจ้าหน้าที่ระดับผู้ใหญ่ของทัณฑสถานหญิง...เรือนจำ
หญิงแห่งใหญ่ที่สุดของประเทศที่มีสมาชิกอยู่นับด้วยเรือนพัน...
(2540, หน้า 184)

การยอมรับว่าสิ่งที่เกิดขึ้นอาจเป็นกรรมแต่ชาติปางก่อนตามหลักของศาสนา ดูจะ
เป็นกฎแห่งการปลอบใจตนได้ดีกว่าวิธีอื่น มันคือการปลอบใจตนที่นักโทษประหารหญิง
รายอื่น ๆ ใช้กัน และไม่มีวิธีใดทำให้ใจสงบได้ไปกว่านี้
(2546, หน้า 49)

เรื่องราวของเธอเป็นทั้งอุทาหรณ์และเป็นความสลดวันทใจสำหรับผู้ได้รับรู้ แต่ก็
ยากจะแยกแยะคัดกรองความบริสุทธิ์ได้หากอยู่ในกระบวนการยุติธรรม ในเมื่อการตัดสิน
ถูกผัดนั้นขึ้นอยู่ที่บรรทัดฐาน ประจักษ์พยานหลักฐานแวดล้อม มิใช่การวัดกันที่หัวใจ
อารมณ์ความรู้สึกของความเป็นปุณชน
(2546, หน้า 61 - 62)

เช่นเดียวกับผู้ต้องโทษในเรือนจำส่วนหนึ่งที่คิดว่าเป็นกรรมเก่าแต่เบื้องอดีตที่ต้อง
ชดใช้ ความคิดเช่นนี้เป็นไปตามหลักกรรมของพระพุทธศาสนา เป็นเสมือนการปลอบ
ประโลมใจตนให้สงบเยือกเย็นลง...การยอมรับในชะตากรรม และการยอมตนให้กับ
ศรัทธาความเชื่อทางศาสนาจะช่วยยึดพยุงใจที่บอบช้ำ กระจัดพลัดพรายให้เข้าที่
เข้าทาง
(2546, หน้า 86)

ในทางจิตวิทยา ความคิดเรื่องการชดใช้ไถ่โทษบาปนี้ อย่างน้อยเป็นสิ่งปลอบประโลมให้ใจของเธอเบาสบายคลายทุกข์ได้

(2546, หน้า 86)

พรณีนหาวิธีปลอบประโลมใจตนให้สงบขึ้น ด้วยแนวทางของธรรมะ คิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นคงเป็นเวรกรรมเมื่อชาติปางก่อน

(2546, หน้า 94)

กรรมเปรียบเสมือนเงาตามตน...ฉันหวนนึกถึงพระดำรัสของพระบรมศาสดา ชีวิตของนักโทษประหารหญิงหลากหลายชีวิตที่ได้สัมผัส รับรู้ น่าจะเป็นอุทาหรณ์ เป็นบทเรียนในการครองตนบนหนทางชีวิตของเราทุกคนผู้ไม่มากก็น้อย

(2546, หน้า 123)

หญิงชราวัย 62 ยอมรับว่าช่วงแรกที่ชีวิตถูกประทับตราด้วยคำนำหน้าชื่อใหม่ว่า “น.ญ.” เธอเต็มไปด้วยความรู้สึกเครียด คิดมาก กินไม่ได้นอนไม่หลับ

(2555, หน้า 11)

ด้วยอายุเกิน 60 ตามกฎหมายของทางเรือนจำ ทำให้ทั้งกุหลาบและจำปาได้ย้ายไปอยู่ในแดนคนชรา ซึ่งพอจะมีความสะดวกสบายมากกว่าแดนอื่น ๆ

(2555, หน้า 12)

ด้วยกฎระเบียบของกรมราชทัณฑ์ที่บัญญัติไว้ ทำให้จำปาไม่สามารถออกจากเรือนจำเพื่อส่งพี่สาวของเธอไปสู่การเดินทางครั้งสุดท้าย

(2555, หน้า 14)

ว่ากันว่าคนที่รักเราจริง ๆ มักจะอยู่เคียงข้างเราในคราวตกต่ำของชีวิต

(2555, หน้า 32)

ยายแดงเล่าว่า เหตุที่ตนรักษาคำสัตย์ยิ่งชีวิตนี้ เป็นเพราะได้รับการอบรมให้ยึดถือความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมสำคัญประจำใจมาตั้งแต่ยังเด็ก

(2555, หน้า 43)

ช่วงแรกของชีวิตที่ถูกกลืนรอนอิสรภาพนั้น ยายยอมรับว่าเป็นชีวิตที่หดหู่และลำบาก ถึงขนาดที่หญิงแกร่งอย่างเธอต้องเสียน้ำตา

(2555, หน้า 45)

นานวันเข้าเธอจึงหันหน้าเข้าหาธรรมะ และคิดเสียว่า เรื่องทั้งหมดที่เกิดขึ้นเป็น การชดใช้เวรกรรมที่เคยกระทำมาตั้งแต่ชาติปางก่อน

(2555, หน้า 47)

หญิงสาวยอมรับว่า การได้เข้ามาใช้ชีวิตในดินแดนแห่งความทุกข์นี้ ทำให้เธอรู้สึก รักชีวิตมากขึ้น

(2555, หน้า 111)

ใครว่าชีวิตในดินแดนแห่งความทุกข์แห่งนี้คือนรก หากสำหรับแต้ม โลกภายใน กำแพงแห่งนี้ยังมีสิ่งดี ๆ มากมาย

(2555, หน้า 111)

การถูกตัดสินจำคุกตลอดชีวิตทั้งที่เธอเองไม่มีส่วนรู้เห็น และการยกเธอเพื่อเป็นช่องทางหาเงินของมิจจาซีฟในระบบ ทำให้เธออดไม่ได้ที่จะตัดพ้อกระบวนการยุติธรรมที่ ไม่มีความยุติธรรมสถิตอยู่ในระบบสำหรับเธอ

(2555, หน้า 121)

ระบบของเรือนจำที่ให้นักโทษมีสมบัติติดตัวเพียงไม่กี่ชิ้น รุ่งกล่าวว่าเป็นอีก ช่องทางหนึ่งที่ช่วยฝึกให้จิตใจของเธอรู้จักคำว่า "พอเพียง"

(2555, หน้า 126)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงชุดข้อมูลความรู้ ทั้งจากตัวของนักโทษและภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับนักโทษ อาทิ รัฐบาล เจ้าหน้าที่ทัณฑสถาน และสถาบันทางศาสนา เพื่อเป็นการอธิบายเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในคุก เช่น การวางเงื่อนไขของรัฐบาลในร่างพระราชกฤษฎีกาไม่ให้อภัยโทษกรณียาเสพติด เนื่องจากรัฐมองว่าเป็นการบ่อนทำลายประเทศชาติ และสังคมส่วนรวม หรือการที่นักโทษประหารหญิงเลือกใช้หลักศาสนาปลอบใจตนเอง พร้อมยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นว่าอาจเป็นเพราะกรรมแต่ชาติปางก่อน เป็นต้น

6. กลวิธีอ้างถึงส่วนใหญ่

การอ้างถึงส่วนใหญ่เป็นการอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในการประพฤติปฏิบัติตนไปในแนวทางเดียวกัน อันก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสร้างความคล้อยตามให้ผู้รับสารได้มากยิ่งขึ้น

ด้วยความเชื่อ ด้วยขาดความรู้ด้านกฎหมาย เจกเช่นที่คนไทยธรรมดา ๆ ทั้งประเทศเป็นกัน ทำให้เขาต้องตกเป็นจำเลยของกรมเจ้าสังกัด ในข้อหาเจ้าพนักงานยกยอกทรัพย์

(2540, หน้า 90)

โลกหลังกำแพงเรือนจำทุกแห่ง คือสถานที่คายความลับ จะผิดถูก กระทำชั่วหรือไม่ได้กระทำ เมื่อมาใช้ชีวิตภายในนี้ในฐานะผู้ต้องขัง ความลับที่เคยถูกปกปิดมาในขั้นตอนการให้การพิณานี้ตำรวจหรือชั้นศาล จะถูกเปิดเผยที่นี่...เพราะ ณ สถานที่แห่งนี้เขาไม่ต้องหวงกลัวต่อรูปคดี

(2540, หน้า 120)

ในโลกพันธนาการ ลมหายใจของทุกผู้ยอมไฝฝืนถึงอิสรภาพอันหอมหวาน ไม่ว่าใครคนนั้นจะเป็นแพะตัวปลอมหรือผู้กระทำตัวจริง

(2546, หน้า 52)

ช่วงเวลาที่จะทักขวัญที่สุดของผู้ต้องโทษประหาร คือช่วงของการรอฟังผลฎีกา หลงเกล้าฯ ที่จะตกลงมา ซึ่งส่วนใหญ่นำสำหรับผู้ต้องขังหญิงมักจะมีพระมหากษัตริย์คุณให้ อภัยโทษเหลือจำคุกตลอดชีวิต

(2546, หน้า 59)

แม้ได้ชื่อว่า น.ญ. (นักโทษหญิง) แต่ผู้หญิงแกร่ง เข้มแข็งอย่างแสงทองก็ได้ขีดขาดพองจะไม่รู้สึกถึงความตกต่ำ ต่างจากผู้ต้องโทษโดยทั่วไปที่รู้สึกถึง “ปม” นี่ที่เป็นประดู่แผลลึกฝังแน่นเป็นตราประทับทั้งกายใจและจิตวิญญาณ

(2546, หน้า 70 - 71)

ความยุติธรรมอาจขึ้นอยู่กับมุมมองของใครของมัน ? ร้อยทั้งร้อยของผู้ต้องโทษ โดยเฉพาะในคดีอุกฉกรรจ์ที่ระวางโทษสูง ยากที่จะพอใจทำใจยอมรับคำพิพากษาของศาลได้

(2546, หน้า 87)

ความเสียใจอย่างถึงที่สุด หมดสิ้นความหวังใด ๆ เห็นแต่ทางมืดมิดรออยู่ข้างหน้ามันเป็นภาวะอารมณ์ที่ยากเกินจะหักห้ามใจ... ผู้ต้องโทษประหารมักเป็นเช่นนี้ ในระยะแรกหลังฟังคำพิพากษาใหม่ ๆ

(2546, หน้า 94)

ทันทีที่ถูกประทับตราด้วยคำว่า “น.ญ.” หรือ “น.ช.” คุณค่าความเป็นมนุษย์ของเขาหรือเธอก็ติดลบต่ำกว่าศูนย์ เป็นอีกชนชั้นหนึ่งต่ำกว่าคนธรรมดาทั่วไป

(2555, หน้า 2)

โลกใบเล็กที่ล้อมรอบด้วยลูกกรงและกำแพงสูง สำหรับหลายคนนี่คือดินแดนแห่งความทุกข์ไร้ซึ่งอิสรภาพ แต่สำหรับแก้วตา หญิงวัยกลางคนที่ต้องถูกลิตรอนปีกแห่งเสรีภาพ เธอกลับพบความสงบสุขในจิตใจ และมองเห็นคุณค่าในตนเอง

(2555, หน้า 63)

แต่ก็เป็นเช่นเดียวกับ สุจิตชนทั่วไปที่ไม่เคยคิดฝันว่าวันหนึ่งเธอจะต้องก้าว เข้ามาใช้ชีวิตในโลกพ้นนาการ

(2555, หน้า 95)

จินตนาการของคำว่าคุณตะรางในความคิดของหลายคนมักผูกขาดอยู่กับความ
ทุกข์ทรมานและไร้ซึ่งอิสรภาพ

(2555, หน้า 106)

ยายบุญตาอยากฝันเหมือนกับที่คนวัยคราวยายยายทั้งหลายฝันว่าอยากมีชีวิตอยู่
กับบ้าน แวดล้อมด้วยลูกหลานอบอุ่นพร้อมหน้า

(2555, หน้า 131)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบระหว่างคนส่วนใหญ่ในสังคมกับนักโทษ
 ถึงแนวการประพฤติปฏิบัติตัว อาทิ คนไทยทั้งประเทศมักจะมีความเชื่อ และขาดความรู้ด้าน
กฎหมาย จึงทำให้ต้องตกเป็นจำเลย หรือร้ายทั้งร้ายของนักโทษ โดยเฉพาะในคดีอุกฉกรรจ์ที่ระวาง
 โทษสูง ไม่สามารถที่จะทำใจยอมรับคำพิพากษาของศาลได้ เป็นต้น

7. กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ

การใช้คำแสดงทัศนภาวะ เป็นกลวิธีการใช้คำเพื่อแสดงความคิดเห็นและความเชื่อมั่น
 ของผู้ส่งสารที่มีต่อสิ่งที่ตนเองกำลังกล่าวถึง อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

บุคคลผู้มีสติปัญญาหรือวิกลจริตจะได้รับการยกเว้นโทษในคดีอาญา นั้นเป็น
หลักปฏิบัติทางกฎหมาย

(2540, หน้า 84)

สำหรับชาติ การก้าวเดินสู่โลกแห่งนี้คือฝันร้าย แต่ตราบดีที่ธรรมะยังคงเป็น
 น้ำหอมปรองใจให้สดชื่นขึ้นมาได้ เขาย่อมทำใจให้รับสภาพใหม่ภายในกำแพงคุกแห่งนี้
 ได้บ้าง

(2540, หน้า 153)

ในห้วงมหันตทุกข์ มนุษย์เราจำต้องสร้างความหวังไว้ไปลอบประโลมใจตน เพื่อเป็น
 แสงสว่างส่องหนทางในท่ามกลางชีวิตอันมืดมิด

(2546, หน้า 70)

การคบคนโดยขาดความระมัดระวัง...ถือเป็นโทษภัยในชีวิต เป็นบทเรียนแสนแพง
ที่ทำให้ชีวิตเธอต้องถูกตีตราด้วยคำว่า “นักโทษประหาร” ในท้ายที่สุด

(2546, หน้า 89)

แทนที่จะได้ใช้ชีวิตสงบสุขอยู่กับลูกหลานที่บ้านประสาคนวัยปลายไม้ไผ่ฝั่ง
หญิงชรา กลับต้องมาใช้ชีวิตในเรือนจำที่ทัศนสถานหญิงเยี่ยงใหม่ ด้วยโทษจำคุกตลอด
ชีวิตจากข้อหาฆ่าแม่เฟดามีน (ยาบ้า) ไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย

(2555, หน้า 38)

สำหรับคนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ อ่าน เขียนได้แค่ งู ๆ ปลา ๆ อย่างยายแล้ว การต่อสู้
คดีที่จำเป็นต้องใช้เล่ห์เหลี่ยม ไหวพริบ ความรู้มากมายจึงเป็นเสมือนภาระหนักหนาของ
ยายที่ยึดถือแต่ความสัตย์เป็นที่ตั้ง

(2555, หน้า 41)

จากสถานะผู้มีอันจะกินคนหนึ่งในแม่ฮ่องสอนที่ใคร ๆ ก็เรียกขานกันว่าแม่เลี้ยง
กลับแปรเปลี่ยนเป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัวในชั่วข้ามคืน เพียงแค่การไปข้องเกี่ยวกับเพื่อนที่
ค้ายาเสพติดเพียงครั้งเดียว แม้จะโดยไม่ตั้งใจ ก็ทำให้ชีวิตทั้งหมดของแก้วตาจบดับลงใน
บัดนั้น

(2555, หน้า 56)

ผู้ติดยาจะต้องเข้าโครงการชุมชนบำบัดเป็นเวลา 6 เดือน เพื่อให้ตระหนักใน
คุณค่าของตนเอง

(2555, หน้า 73)

แม้ว่าการให้อภัยเป็นสิ่งที่ทำได้ยากลำบาก โดยเฉพาะกับคนที่เป็นต้นเหตุให้เรา
ต้องมารับผลของความผิดที่ไม่ได้ก่อ แต่สำหรับรุ่งแล้ว เธอเลือกที่จะให้อภัยแม้แต่คนที่ทำ
ให้เธอแค้นใจที่สุด

(2555, หน้า 130)

ความเครียดทำให้แม่เฒ่าตัดสินใจหาทางออกด้วยอารมณ์ชั่ววูบ นั่นคือการฆ่าหลาน
(2555, หน้า 136)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นเกี่ยวกับนักโทษว่าจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ ได้แก่ ถ้านักโทษใช้ธรรมะก็จะสามารถทำให้รับกับสภาพภายในกำแพงคุกได้ หรือนักโทษต้องสร้างความหวังไว้ปลอบประโลมใจ เพื่อเป็นแสงสว่างส่องหนทางในท่ามกลางชีวิตอันมืดมิด เป็นต้น

8. กลวิธีการซ้ำประโยค

การซ้ำประโยค คือ การนำโครงสร้างของประโยคที่คล้ายกัน 2 ประโยคหรือมากกว่า มาลำดับต่อกันในลักษณะของการตอกย้ำและเปรียบเทียบในคราวเดียวกัน

ให้คิดอยู่เสมอว่าสถานที่แห่งนี้เป็นที่อยู่ของคนมีกรรม ให้คิดอยู่เสมอว่าเมื่อชดใช้กรรมหมดแล้วจะไม่กลับมาชดใช้กรรมอีก

(2540, หน้า 49)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นโครงสร้างของประโยคสองประโยคที่ตอกย้ำให้คิดอยู่เสมอว่าคุณเป็นที่อยู่ของคนมีกรรม และเมื่อชดใช้กรรมหมดแล้วจะไม่กลับเข้ามาอีก

9. กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นคำถามที่ไม่ได้ต้องการคำตอบ แต่ได้เว้นที่ว่างไว้ให้ผู้รับสารคิดหาคำตอบเอง และผู้ส่งสารก็คาดหวังให้คำตอบนั้นตรงตามเจตนาของตน อีกทั้งคำตอบของคำถามประเภทนี้เป็นคำตอบที่มีความชัดเจน ดังนั้นผู้รับสารจึงเว้นช่องว่างไว้เพื่อเป็นการสร้างน้ำหนักข้อความให้น่าสนใจ

การน้อมใจในทางธรรมย่อมเป็นแสงสว่างส่องนำทางอันมืดมนในห้วงทุกข์ของเธอ
ได้ เป็นความชุ่มเย็นดับความแล้งร้อนกันดารของกายและใจ จะมีสิ่งใดเป็นที่พึ่งของ
มนุษย์ผู้ยังขลาดเขลาและอ่อนแออย่างเราทุกผู้ได้ดีไปกว่านี้เล่า

(2546, หน้า 98)

จากตัวอย่างได้นั้นย้ำให้เห็นว่า 'ไม่มีสิ่งใดจะดี'ไปกว่าการน้อมนำเอาธรรมะมาเป็นทั้งและเป็นแสงสว่างส่องนำทางอันมีดมณเมื่อดอกอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์ เพราะธรรมะเปรียบได้กับความชุ่มเย็นที่เข้ามาช่วยดับความร้อนแล้งของกายและใจ

10. กลวิธีการใช้โครงสร้างประโยคเพื่อแสดงความสัมพันธ์

การใช้โครงสร้างประโยคเพื่อแสดงความสัมพันธ์ เป็นกลวิธีที่แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ โดยส่วนใหญ่ฝ่ายที่ถูกกระทำมักจะเป็นนักโทษ และผู้กระทำมักจะเป็นสถาบันหรือองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือแก่นักโทษ

ระบบของทัณฑสถานเอื้อและช่วยสนับสนุนให้ผู้ต้องขังได้ทำกิจกรรมหลายสิ่งหลายอย่างอันนำไปสู่การจัดการชีวิตที่ดี

(2555, หน้า 30)

การเข้าสู่โครงการชุมชนบำบัดช่วยปรับสภาพจิตใจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ สอนให้มองโลกในมุมบวก และยังสอนให้แก้พัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งร่างกายและจิตใจ

(2555, หน้า 73)

โครงการชุมชนบำบัดของทางเรือนจำได้มอบชีวิตใหม่ให้กับเธอ

(2555, หน้า 74)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นว่านักโทษมักตกเป็นฝ่ายที่ควรได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น ทัณฑสถาน ที่จะคอยช่วยเหลือและสนับสนุนให้นักโทษได้ทำกิจกรรมอันหลากหลายเพื่อนำไปสู่การจัดการชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งยังมีส่วนช่วยในการบำบัด ปรับสภาพจิตใจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ สอนให้มองโลกในมุมบวก และยังสอนให้พัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ

กล่าวโดยสรุป อุดมการณ์นักโทษ ที่ได้สื่อสารผ่านกลวิธีทางภาษาในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ทำให้มองเห็นความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในการสะท้อนมุมมองที่มีต่อกลุ่มนักโทษ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่าความเป็นนักโทษหากไม่ได้เกิดจากสันดานก็มักเกิดจากความพลั้งพลาด ประมาท ถูกใส่ร้าย ตลอดจนความไม่รู้กฎหมาย เมื่อเข้าไปรับโทษในคุก นักโทษส่วนใหญ่จะหันหน้าเข้าหาธรรมะเพื่อระงับจิตใจให้สงบและความไฝฝืนเพียงอย่างเดียวที่นักโทษทุกคนต้องการ คือ อิสระภาพ

อุดมการณ์ผู้สูงอายุ

สารคดีของอรสม สุทธิสาคร ชุด หลายชีวิต...ในแสงอัลดง (2552) ได้นำเสนอภาพอันหลากหลายของผู้สูงอายุในสังคมไทย ทั้งภาพแห่งความสุขของผู้สูงอายุที่สามารถใช้ชีวิตบั้นปลายได้อย่างมีคุณค่า สามารถพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนภาพของผู้ชราที่มีความลำบากทุกข์ยากดิ้นรนตามลำพัง อีกทั้งยังต้องเป็นที่พึ่งพิงของลูกหลาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้สูงอายุ

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลี เป็นกลวิธีสำคัญในการสื่อภาพของผู้สูงอายุไปยังผู้รับสาร เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นผู้สูงอายุในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

ตาราง 21 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้สูงอายุ

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
ลักษณะทางกายภาพ	ดวงหน้ายับย่น ดวงตาอมทุกข์ ผมสีดอกเลา ร่างผ่ายผอม สันขาวอันกรอบเกรียม สันขาวที่อ่อนเปลี้ย มือที่เหี่ยวยุ่นปูดโปนด้วยเส้นเอ็น กินหมากปากแดงเขลอะ (2552, หน้า 81) ผมสีเปลวซีเฝ้าทรงดอกกระพุ่ม ผิวคล้ำ ร่างกายผ่ายผอม (2552, หน้า 87)
ลักษณะนิสัย	ขยัน ใจเย็น มีระเบียบ ใจบุญ ชอบช่วยเหลือญาติพี่น้อง ธรรมะธัมโม ชอบทำบุญ (2552, หน้า 110)

จากตารางข้างต้นได้แสดงภาพของผู้สูงอายุที่มีลักษณะอันเป็นที่คุ้นเคย อาทิ ดวงหน้ายับย่น ดวงตาอมทุกข์ ผมสีดอกเลา ร่างกายผ่ายผอม สันขาวอ่อนเปลี้ย มือเหี่ยวยุ่นปูดโปนด้วยเส้นเอ็น ประกอบกับมีความขยัน ใจเย็น มีระเบียบ ใจบุญ ชอบช่วยเหลือญาติพี่น้อง อีกทั้งยังเป็นคนธรรมะธัมโม

2. กลวิธีการใช้ประโยคเพื่อแสดงเหตุผล

ประกอบด้วยเนื้อความสองส่วน คือ เนื้อความที่เป็นสาเหตุและเนื้อความที่เป็นผลลัพธ์ ซึ่งการใช้ประโยคแสดงเหตุผลจะแสดงให้เห็นถึงการหล่อหลอมตัวตนของผู้สูงอายุ ว่ามีที่มาและสาเหตุ ดังนี้

หลายคนบอกว่าที่เลือกมาอยู่ที่นี้เป็นเพราะไม่ต้องการอยู่กับลูกหลาน เนื่องจาก
มักมีเรื่องเดือดร้อนรำคาญใจ และพอใจกับชีวิตอิสระที่เงียบสงบมากกว่า

(2552, หน้า 19)

อาจเพราะตาเป็นผู้เฒ่าที่มีสุขภาพจิตดี มีความสุขในใจ ทำให้ตามีอายุยืน
กายสังขารจึงเสื่อมช้ากว่าที่พึงเป็น

(2552, หน้า 30)

เพราะเห็นความสำคัญของการศึกษา จึงทำให้นางอ่านออกเขียนได้ ทำมาหากิน
คล่องกว่าคนไม่รู้หนังสือ

(2552, หน้า 86)

เพราะเห็นความสำคัญของการศึกษา...ยายจึงยอมเหนื่อยส่งลูกให้เรียนสูง ๆ

(2552, หน้า 107)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุเป็นคนที่พอใจกับชีวิตอิสระและเงียบสงบ ทั้งนี้
เพราะเมื่ออยู่กับลูกหลานก็มักจะมีเรื่องให้เดือดร้อนรำคาญใจกันอยู่เสมอ นอกจากนี้นี้แล้ว
ผู้สูงอายุมักให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นต่อตนเองหรือลูกหลาน เพราะมีความ
เชื่อว่าการศึกษาย่จะช่วยให้ทำมาหากินได้คล่องแคล่วขึ้น

3. กลวิธีการใช้มูลบท

การใช้มูลบทเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ
หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏขึ้นมาก่อนแล้ว และมักจะแฝงมากับคำหรือประโยคประเภทแสดง
ความคิดหรือความเชื่อ ซึ่งมีหน้าที่ในการต่อยอดความคิดความเชื่อบางประการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ไม่แปลกที่ชีวิตสั้นโศกและโดดเดี่ยวเช่นนี้ทำให้หญิงชรารักเมตตาทามาแม

(2552, หน้า 23)

ตาสมพร กับตาสวาทเป็นเพื่อนคู่หูที่สนิทกันถูกคอ แม้จะอยู่ในวัยชรา แต่ทั้งคู่
ยังคงแข็งแรง สุขภาพดี

(2552, หน้า 32)

แม้จะอยู่ในสถานสงเคราะห์ หากใจรักจะรีนรมย์ อยู่แห่งไหนก็ไม่นับอุปสรรคแต่
อย่างไร

(2552, หน้า 35)

แม้จะตาบอด แต่ยายก็ช่วยเหลือดูแลตนเองได้

(2552, หน้า 45)

แม้อยู่ในวัยชรา แต่นางก็พยายามใช้ชีวิตด้วยตัวเองอย่างที่เคยรู้มาตลอด และ
ไม่เคยนึกน้อยใจชีวิต

(2552, หน้า 51)

แม้วัยขนาดนี้แม่เต๋ายังติดตามข่าวสารบ้านเมือง

(2552, หน้า 108)

แม้อยู่ในวัยชรา แต่แม่เต๋าก็ยังมีสุขภาพดี มีความสุข

(2552, หน้า 112)

ไม่น่าเชื่อว่าในวัยใกล้ 1 ศตวรรษเช่นนี้ ตายังคงมีดวงหน้าแจ่มใส ผิวพรรณดี ไม่มี
รอยกระฝ้า

(2552, หน้า 119)

การอยู่คนเดียวในวัยขนาดนี้อาจมีความเหงาบ้างเป็นธรรมดา แต่ก็สามารถใช้ชีวิต
อย่างอิสระได้ตามที่ใจต้องการ

(2552, หน้า 124)

อยู่ในโลกนี้มานาน เป็นธรรมดาที่ย่อมพบความพลัดพรากซ้ำแล้วซ้ำเล่า

(2552, หน้า 124)

ถึงวันนี้ในวัย 83 ปี หมอยังมีสุขภาพดีทั้งกายและใจ ดูหนุ่มกว่าวัย

(2552, หน้า 126)

อีกเพียงปีเดียว พ่ออุ้ยใจคำก็จะมีอายุขึ้นเลข 8 แล้ว แต่พ่อเฒ่ายังคงมีสีหน้า
สดชื่นแจ่มใสอย่างคนมีความสุข ผิวขาวผ่องอย่างคนผิวพรรณดี

(2552, หน้า 134)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นว่ามีการแฝงนัยสำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุเอาไว้หลากหลาย
แง่มุม อาทิ เรื่องของสุขภาพ ที่แสดงถึงความไม่แน่ใจว่าผู้สูงอายุบางคนจะมีสุขภาพแข็งแรง
สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งผิดไปจากความเชื่อที่เคยมีกันมาว่าผู้สูงอายุควรมีสุขภาพทรุดโทรม
และไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

4. กลวิธีการใช้อุปลักษณ์

เป็นกลวิธีการสื่อภาพของผู้สูงอายุไปยังผู้รับสาร โดยใช้ความเปรียบเพื่อให้เกิดจินต
ภาพและพลังในการสื่อความหมายในลักษณะของการพรรณนาให้ผู้รับสารมองเห็นภาพ และเข้าใจ
สิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการกล่าวถึงด้วยการเปรียบเทียบ อีกทั้งยังทำให้การสื่อแทนความคิดของผู้ส่งสาร
มีสีสันและมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ไม่ใหญ่ที่สังคมเปรียบประดุจร่มโพธิ์ร่มไทร แม้ใบให้ร่มเงา มาบัดนี้จำนวนไม่น้อย
ยืนต้นเหี่ยวแห้งฝักกลมหายใจสุดท้ายไว้ที่บ้านพักคนชรา

(2552, หน้า 17)

วัยชราเปรียบประดุจร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกหลาน

(2552, หน้า 105)

ขบวนแถวของผู้ชราช่างมีเพื่อน ๆ ร่วมวัยเดียวกันมากมาย และดูท่าทางจะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ บ้างใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า บ้างเดือดร้อนลำบาก บ้างเงิบเหงาหัวเหว เปรียบดังผลไม้สุกงอม แต่ไม่หอมหวาน

(2552, หน้า 216)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงภาพเปรียบเทียบผู้สูงอายุว่าเป็นดังร่มโพธิ์ร่มไทรที่แผ่ใบให้ร่มเงาแก่ลูกหลาน นอกจากนี้ ผู้สูงอายุบางคนยังถูกเปรียบกับผลไม้ที่สุกงอมแต่ไม่หอมหวาน เนื่องด้วยจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น แต่กลับมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ได้ดีขึ้นตามไปด้วย

5. กลวิธีการใช้สหพ

สหพเป็นตัวแทนที่สื่อให้รู้ว่าการปรากฏของความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลจากบุคคลอื่นที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับตัวแทนที่กำลังกล่าวถึงในเชิงตอบสนอง ตอบโต้ หรือมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อีกทั้ง ความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลนี้ เปรียบเสมือนการสื่อความคิดให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

ในวัยที่มรณะเริ่มแจ่มประตูกวักมือเรียก ผู้ชราทั้งหลายล้วนปรารถนาธรรมะของพระพุทธองค์เป็นที่พึ่งนำทาง

(2552, หน้า 36)

เจ้าหน้าที่เองก็ยอมรับว่าสถานสงเคราะห์มีกฎเกณฑ์กำกับ ทำให้คุณตาคุณยายไม่สามารถใช้ชีวิตอิสระเหมือนอยู่บ้าน บางครั้งการปกครองดูแลคุณตาคุณยาย เธอจึงใช้หลักมนุษยธรรมและรู้จักผ่อนปรน

(2552, หน้า 39)

แม่เฒ่าอาศัยศาสนาเป็นที่พึ่ง นางบอกว่าการทำจิตใจเป็นสิ่งที่ต้องทำเอาเอง เข้าตึ้นมาก็สวดมนต์ ไส้บาตร ไปวัดไปวาบ้าง

(2552, หน้า 88)

ถึงจะช่วยเหลือตนเองไม่ได้สัก แต่พ่อเฒ่าก็พยายามหุงข้าวหาปลาให้ลูกหลาน ไม่ทำตัวเป็นภาระ

(2552, หน้า 90)

ยายเล่าอย่างภาคภูมิใจว่ากราบเท้าตาเป็นประจำทุกคืนก่อนนอน...นั่นคือสิ่งที่แม่
เฒ่ายึดถือปฏิบัติตามธรรมเนียมแต่ครั้งโบราณ

(2552, หน้า 110)

ธรรมะจะเป็นหลักยึดให้ยายมีชีวิตที่ปกติสุขและสงบเย็นใจ

(2552, หน้า 111)

คุณตามีความสุข ความพอใจในชีวิต เพราะยึดหลักของพระพุทธองค์เป็นแนวทาง
ว่าชีวิตเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยงแท้แน่นอน

(2552, หน้า 122)

สำหรับตาเลือน ศาสนาเป็นแม่บทของชีวิตทุกชีวิต สอนให้ไม่ยึดมั่นถือมั่น ให้รู้จัก
ทางสายกลาง

(2552, หน้า 125)

วัย 83 ปีของหมอเอกเหมือนคนเพิ่งเกษียณ หรืออาจดูดีกว่าผู้ใกล้เกษียณบางราย
นี่คือความมหัศจรรย์จากผลของการปฏิบัติตนตามโปรแกรมจิตที่ตั้งไว้

(2552, หน้า 126)

การเป็นคนแก่ที่มีความสุขไม่ใช่เรื่องง่าย ขึ้นอยู่กับวิธีคิด หากคิดตามหลักธรรมะ
ของพระพุทธเจ้าคือต้องรู้จักปล่อยวาง

(2552, หน้า 143)

คุณหมอวิชัยให้ข้อคิดเห็นว่า การจะเป็นคนชราที่มีความสุขต้องส่งเสริมเรื่อง 5 อ
คือ อาหาร อากาศ ออกกำลังกาย อารมณ์ดี และอุจจาระ คือการขับถ่ายดี

(2552, หน้า 220)

จากตัวอย่างได้ปรากฏข้อมูลความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุจากศาสตร์
แขนงต่าง ๆ เช่น การใช้ธรรมะและศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ การใช้หลักมนุษยธรรมดูแลผู้สูงอายุ

ตลอดจนความรู้ทางการแพทย์ที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุปฏิบัติตามกฎ 5 อ คือ อาหาร อากาศ ออกกำลังกาย อารมณ์ดี และอุจจาระ

6. กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ

การใช้คำแสดงทัศนภาวะ เป็นกลวิธีการใช้คำเพื่อแสดงความคิดเห็นและความเชื่อมั่นของผู้ส่งสารที่มีต่อสิ่งที่ตนเองกำลังกล่าวถึง อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ด้วยเหตุผลหลายประการ ทั้งที่จำเป็นจริงและจำเป็นเทียม ทำให้คนชราจำนวนหนึ่งต้องมาใช้ชีวิตบั้นปลายอยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐ

(2552, หน้า 18)

คนชราที่เข้าอยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไป และอยู่ในสภาพที่ช่วยเหลือตนเองได้

(2552, หน้า 18)

ชีวิตในบ้านพักคนชราจะอย่างไรก็ต้องมีกฎระเบียบ มีเจ้าหน้าที่กำกับดูแล ไม่อิสระสบายเหมือนอยู่บ้าน

(2552, หน้า 37)

พ่ออุ้ยแม่อุ้ยต้องก้าวมารับภาระแทนพ่อแม่ เลี้ยงหลานกำพร้าวัยกำลังกินกำลังเรียนไปตามยถากรรม

(2552, หน้า 55)

ผู้ชราจำนวนไม่น้อยต้องรับภาระเลี้ยงดูหลาน ๆ แทนแม่ ซ้ำร้ายบางรายยังต้องก้าวมารับผิดชอบชีวิตหลานเหลนกำพร้าแทนพ่อแม่ที่จากไป

(2552, หน้า 85)

วัยที่ชราและความทุกข์ที่ถมทับจิตใจ ทำให้มีสุขภาพไม่สู้ดีนัก

(2552, หน้า 94)

ในวัยชราปูนนี้เธอต้องกลายเป็นหลักหาเลี้ยงลูกหลานอีกร่วมสิบชีวิตแทนสามีที่จากไป

(2552, หน้า 104)

ชีวิตการทำงานที่อยู่กันคนละที่ทาง ทำให้คนชราจำนวนไม่น้อยในสังคมไทยต้องใช้ชีวิตบั้นปลายอย่างว้าเหวใจ ห่างไกลความอบอุ่นจากลูกหลาน

(2552, หน้า 161)

วิทยาการทางการแพทย์ทำให้ผู้สูงอายุมีอายุยืนขึ้น คนวัยแรงงานจึงต้องแบกรับภาระผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

(2552, หน้า 218)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นความเชื่อมั่นเกี่ยวกับผู้สูงอายุว่าจะต้องมาใช้ชีวิตบั้นปลายอยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐด้วยเหตุผลอันจำเป็น อีกทั้งการใช้ชีวิตในสถานสงเคราะห์ยังต้องมีกฎระเบียบ มีผู้กำกับดูแล และไม่อิสระสบายเหมือนอยู่ที่บ้าน นอกจากนี้ ผู้สูงอายุบางคนยังต้องมารับผิดชอบชีวิตหลานกำพร้าแทนพ่อแม่ของเด็ก ทั้งนี้เป็นผลพวงมาจากวิทยาการทางการแพทย์ทำให้ผู้สูงอายุมีอายุยืนขึ้น คนวัยแรงงานจึงต้องแบกรับภาระผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

7. กลวิธีอ้างถึงส่วนใหญ่

การอ้างถึงส่วนใหญ่เป็นการอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในการประพฤติปฏิบัติตนไปในแนวทางเดียวกัน อันก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสร้างความคล้อยตามให้ผู้รับสารได้มากยิ่งขึ้น

ชีวิตคนชราตามสถานสงเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชนส่วนมากมักเป็นเช่นนั้น เฝ้ารอวันเวลาที่ลูกหลานจะมาเยี่ยม บ้างร้อยวันพันปีจึงจะได้พบหน้ามาสักครั้งหน

(2552, หน้า 17)

ผู้ชราในสังคมไทยจำนวนไม่น้อยที่ต้องดำเนินชีวิตอย่างยากลำบาก บ้างไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีชีวิตโดดเดี่ยวไร้ที่พึ่ง

(2552, หน้า 40)

ภาพของยายแพง แม่เฒ่าคนสู้ชีวิตแห่งแดนอีสาน ไม่ต่างจากแม่เฒ่าคนอื่น
เดียวกันทั่วไปที่ทนทำงานจนกว่าจะหมดแรง

(2552, หน้า 51)

ในวัย 69 ปี ตาสमान ตรีไมราข ผันถึงชีวิตบ้านปลายที่สงบร่มเย็นเช่น คนวัย
เดียวกันทั่วไป

(2552, หน้า 52)

กายสังขารของแม่ฮุยทรุดโทรมเกินกว่าจะไปทำงานรับจ้างใครได้ ข้ายังมีโรค
ประจำตัวตามประสาคนแก่

(2552, หน้า 69)

ถึงช่วงวัยที่ชีวิตได้พักผ่อน รื่นรมย์กับกิจกรรมที่ชอบ เปลี่ยนผ่านชีวิตจากที่เร่งรีบ
 มาสู่จังหวะเนิบช้า แส่นปลดปล่อยเบาสบาย นี่น่าจะเป็นชีวิตในฝันอันเป็นที่ปรารถนา
ของผู้ชราทั่วไป

(2552, หน้า 106)

ฮุยใจคำนาคาทำไร่ตามวิถีชีวิตของคนพื้นบ้านชนบทมาแต่รุ่นหนุ่ม

(2552, หน้า 135)

ตามประสาผู้สูงวัยมักมีโรคภัยประจำตัว

(2552, หน้า 191)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นลักษณะของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในสถานสงเคราะห์ที่เฝ้ารอ
 วันเวลาที่ลูกหลานจะมาเยี่ยม และการดำเนินชีวิตก็เป็นไปอย่างยากลำบาก อีกทั้งยังมีโรค
 ประจำตัว และในขณะเดียวกันก็ยังฝันถึงรูปแบบชีวิตที่ได้พักผ่อน รื่นรมย์กับกิจกรรมที่ชอบ เปลี่ยน
 ผ่านชีวิตจากเร่งรีบมาสู่จังหวะเนิบช้า และมีบ้านปลายชีวิตที่สงบร่มเย็นเช่นผู้สูงอายุทั่วไป

8. กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นคำถามที่ไม่ได้ต้องการคำตอบ แต่ได้เว้นที่ว่างไว้ให้ผู้รับสารคิดหาคำตอบเอง และผู้ส่งสารก็คาดหวังให้คำตอบนั้นตรงตามเจตนาของตน อีกทั้งคำตอบของคำถามประเภทนี้เป็นคำตอบที่มีความชัดเจน ดังนั้นผู้รับสารจึงเว้นช่องว่างไว้เพื่อเป็นการสร้างน้ำหนักข้อความให้น่าสนใจ

จะมียายยักก็คนที่สู้ทนเหนื่อยยากเลี้ยงหลานกำพร้าจนเติบโตพอพึ่งตนได้

(2552, หน้า 61)

ในวัย 92 ปีที่ยังคงดูแลตัวเองได้ สุขภาพกายและใจยังดีเยี่ยม ดวงตาฉายประกายความสุขในชีวิต ใช่หรือไม่ว่าเป็นพลังชีวิตอันน่ามหัศจรรย์ของตาเลือน พันธุ์เพชร

(2552, หน้า 126)

หากคนชราสักคนต้องกลายเป็นคนทุพพลภาพ ต้องนอนแบ็บอยู่กับที่ ช้ำยังยากจน คนชรานั้นจะมีชีวิตอยู่เช่นไร

(2552, หน้า 200)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นถึงการตอกย้ำเกี่ยวกับผู้สูงอายุบางคนว่ากำลังสู้ทนเหนื่อยยากกับการเลี้ยงหลานกำพร้าให้เติบโตพอพึ่งตนเองได้ ในขณะที่บางคนยังคงดูแลตัวเองได้ อีกทั้งสุขภาพกายและใจยังแข็งแรงดี

กล่าวโดยสรุป อุดมการณ์ผู้สูงอายุ ที่ได้สื่อสารผ่านกลวิธีทางภาษาในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ทำให้มองเห็นความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในการสะท้อนมุมมองที่มีต่อกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่าผู้สูงอายุมักจะเป็นผู้ที่มีจิตใจสงบเย็น อีกทั้งยังเป็นคนธรรมะเข้มโม ดังนั้น ผู้สูงอายุในปัจจุบันบางส่วนจึงเป็นผู้ที่ยังมีสุขภาพแข็งแรง สดชื่น และแจ่มใสอยู่เสมอ

อุดมการณ์ผู้ติดเชื้อเอชไอวี

ในสารคดีชุด คนค้นชีวิต (2546) และเช้าวันใหม่...ในเงามืด: พิมใจ อินทะมูล (2550) ได้สะท้อนเรื่องราวของผู้ติดเชื้อเอชไอวี สารคดีทั้งสองเล่มมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกัน กล่าวคือ มีความเหมือนที่เป็นเรื่องราวของผู้ติดเชื้อเอชไอวีที่มีชีวิตและใช้ชีวิตอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่

ซึ่งเคยมีความเชื่อกันมาก่อนแล้วว่าเป็นพื้นที่ที่มีผู้ติดเชื้อเอชไอวีมากที่สุด ในขณะที่เดียวกัน ความแตกต่างของสารคดีชุด “คนค้นชีวิต” จะนำเสนอเรื่องราวของผู้ติดเชื้อที่กำลังทุกข์ทรมานอยู่ในโรงพยาบาล แต่สารคดีชุด “เช้าวันใหม่...ในเงามืด: พิมใจ อินทะมูล” ได้แสดงให้เห็นบทบาทของผู้ติดเชื้อในฐานะของการทำงานเพื่อพัฒนาสังคม ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ติดเชื้อเอชไอวี

กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลี เป็นกลวิธีสำคัญในการสื่อภาพของผู้ติดเชื้อเอชไอวีไปยังผู้รับสาร เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นผู้ติดเชื้อเอชไอวีในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

ตาราง 22 คำศัพท์หรือวลีร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ติดเชื้อเอชไอวี

กลุ่มความหมาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลี
การใช้ชื่อ	ลูกเอดส์ เด็กมีมลทิน (2546, หน้า 214) ผู้ป่วย ผู้ติดเชื้อ (2546, หน้า 220)
อารมณ์ความรู้สึก	เซ็นซิทีฟ (2546, หน้า 220)
สติปัญญา	การศึกษาน้อย เรียนรู้มาก มีน้อยแต่ให้มาก (2550, หน้า 53)
ฐานะ	คนจน รวยน้ำใจ (2550, หน้า 108)
สุขภาพ	โรคมาก จิตใจแข็งแรง (2550, หน้า 114)

ภาพของผู้ติดเชื้อที่ถูกสื่อออกมาส่วนใหญ่มักเป็นประเด็นเกี่ยวกับสุขภาพและสติปัญญา โดยเฉพาะในสารคดีชุดเช้าวันใหม่...ในเงามืด : พิมใจ อินทะมูล (2550) ที่ได้แสดงให้เห็นจุดแข็งของผู้ติดเชื้อที่เป็นคนมีการเรียนรู้มาก อีกทั้งยังเป็นคนที่มีจิตใจแข็งแรง และรวยน้ำใจ อันเป็นคุณสมบัติที่แตกต่างจากผู้ติดเชื้อคนอื่นทั่วไป

2. กลวิธีการใช้ประโยคเพื่อแสดงเหตุผล

ประกอบด้วยเนื้อความสองส่วน คือ เนื้อความที่เป็นสาเหตุและเนื้อความที่เป็นผลลัพธ์ ซึ่งการใช้ประโยคแสดงเหตุผลจะแสดงให้เห็นถึงการหล่อหลอมตัวตนของผู้ติดเชื้อเอชไอวีว่ามีที่มาและสาเหตุ ดังนี้

เธอคงเคยทำปาณาติบาตฆ่าสัตว์ตัดชีวิตไว้มาก จึงต้องทนทุกข์ทรมานกับความเจ็บป่วยตลอดมาสารพัดโรค

(2550, หน้า 53)

3. กลวิธีการใช้มูลบท

การใช้มูลบทเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏขึ้นมาก่อนแล้ว และมักจะแฝงมากับคำหรือประโยคประเภทแสดงความคิดหรือความเชื่อ ซึ่งมีหน้าที่ในการตอกย้ำความคิดความเชื่อบางประการเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอชไอวี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พิมใจ อินทะมูล เป็นผู้ติดเชื้อเอชไอวีมาได้ 18 ปีแล้ว ไม่เพียงยังมีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ เธอยังดูแลตนเองให้สดชื่น สะสวย มีชีวิตชีวา ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า และมีความสุข

(2550, หน้า 20)

การใช้ชีวิตของเธอทำให้ผู้คนได้ตระหนักถึงความเป็นเอดส์มิใช่ “ขยะสังคม” ที่ ต้องนอนรอความตาย น่าสงสารเวทนา ต้องพึ่งพาผู้อื่น

(2550, หน้า 21)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นว่า แม้ผู้ติดเชื้อเอดส์ในปัจจุบันจะมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดี ดูแลตัวเป็นอย่างดี และใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่ามีความสุข แต่ก็ยังคงแฝงความคิดความเชื่อดั้งเดิมอยู่เช่นกันว่าโดยปกติผู้ติดเชื้อเอดส์น่าจะมีสุขภาพกายและใจที่ย่ำแย่ อีกทั้งยังเชื่อว่าผู้ติดเชื้อเอดส์ไม่อาจจะลุกขึ้นมาดูแลตัวเองให้ดีขึ้นได้

4. กลวิธีการใช้อุปลักษณ์

เป็นกลวิธีการสื่อภาพของผู้ติดเชื้อเอชไอวีไปยังผู้รับสาร โดยใช้ความเปรียบเพื่อให้เกิดจินตภาพและพลังในการสื่อความหมายในลักษณะของการพรรณนาให้ผู้รับสารมองเห็นภาพและเข้าใจสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการกล่าวถึงด้วยการเปรียบเทียบ อีกทั้งยังทำให้การสื่อแทนความคิดของผู้ส่งสารมีสีสันและมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันเอดส์คือภัยมืดที่กำลังคุกคามและแพร่ระบาดอย่างน่าเป็นห่วงใน
สังคมไทย

(2546, หน้า 203)

ร่างกายของผู้ป่วยเปรียบเสมือนสมรภูมিরบระหว่างยาชนิดต่าง ๆ กับเชื้อโรคที่
แทรกซ้อนเข้ามาในภาวะที่ร่างกายอ่อนแอ

(2546, หน้า 219)

บางกลุ่มบ้าน ผู้ชายหายไปครึ่งหมู่บ้านเพราะโรคเอดส์ ราวกับไอหมอกสีดำแห่ง
ความตายโอบคลุมทุกหมู่บ้านย่านเรือน

(2546, หน้า 222)

ทุกวันนี้เรามองเอดส์เหมือนคอมมิวนิสต์สมัยก่อน บ้ายสีให้น้ำเกลียดน่ากลัว แต่
ไม่ได้ทำความเข้าใจให้ถูกต้อง

(2546, หน้า 224)

หากเปรียบเป็นต้นตาล เธอก็คือตาลยอดด้วนที่ไม่สามารถให้ลูกให้ผลได้อีก

(2550, หน้า 73)

เธอต้องเป็นผีพายพาครอบครัวข้ามฝั่งไปได้ แม้จะมีสายน้ำเชี่ยว

(2550, หน้า 103)

พินิจมองว่าร่างกายเราเปรียบเสมือนเกสต์เฮ้าส์ เหมือนบ้านเช่าที่เราเช่าอยู่
ช่วงที่เราเช่าอยู่ต้องดูแลสภาพบ้านเรือนให้ดี เหมือนเราดูแลร่างกายเราช่วงที่เรา
มีชีวิตอยู่ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

(2550, หน้า 124)

เราเป็นผู้ติดเชื้อ เขาคิดว่าเราเป็นขยะที่ต้องลอยตามน้ำ แต่เราไม่ใช่ เราต้องเป็น
ขยะที่นำมารีไซเคิลใช้ประโยชน์ได้ ทำให้เราแข็งแกร่ง เปรียบเหมือนไก่ที่เป็นห่ากิน มันไม่
ตาย มันกลับมีภูมิคุ้มกันของมัน

(2550, หน้า 131)

จากตัวอย่างได้แสดงภาพเปรียบเทียบร่างกายของผู้ติดเชื้อเอดส์ว่าเสมือนสมรรถภาพ
ระหว่างยานิตต่าง ๆ กับเชื้อโรคที่แทรกซ้อนเข้ามา อีกทั้งยังมองเอดส์เหมือนคอมพิวเตอร์ใน
สมัยก่อนที่ถูกใส่ร้ายป้ายสีให้น่าเกลียดน่ากลัว ในขณะที่มุมมองของผู้ติดเชื้อจะมองว่าตนเองเป็น
เหมือนขยะที่นำมารีไซเคิลใช้ประโยชน์ได้ และเปรียบตนเองอีกเช่นกันว่าเหมือนไก่ที่เป็นห่ากิน
แต่ไม่ตาย ทั้งยังมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้น

5. กลวิธีการใช้สหพ

สหพเป็นตัวแทนที่สื่อให้รู้ว่ามีปรากฏของความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลจากบุคคล
อื่นที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับตัวแทนที่กำลังกล่าวถึงในเชิงตอบสนอง ตอบโต้ หรือมี
ปฏิสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อีกทั้ง ความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูลนี้ เปรียบเสมือนการสื่อ
ความคิดให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

หมอบอกว่าบางที่ลูกของเธออาจปลอดภัยจากโรค หากเด็กโชคดี เพราะเด็กใน
ครรภ์มีโอกาสติดเชื้อจากแม่เพียงหนึ่งในสามคนเท่านั้น

(2546, หน้า 203)

ปัจจุบันทางสถานพยาบาลของรัฐแนะนำให้คู่หนุ่มสาวมาเจาะเลือดตรวจหาเชื้อ
เอชไอวีก่อนแต่งงาน รวมทั้งตรวจเลือดในขณะตั้งครรภ์ เพื่อเป็นการควบคุมการแพร่
ระบาดของเอดส์

(2546, หน้า 206)

ด้วยความเชื่อที่ว่าเอดส์คือโรคที่เกิดจากภูมิคุ้มกันบกพร่อง ดังนั้น ผู้ป่วยเอดส์
แต่ละรายในโรงพยาบาลจึงต้องหมกมุ่นอย่างหนัก (ตามคำสั่งของหมอ) เพื่อป้องกัน
ภาวะแทรกซ้อนจากโรคต่าง ๆ

(2546, หน้า 218)

คุณหมอบอกว่าทุกวันนี้ผู้ติดเชื้อหมดสภาพความเป็นคน สูญเสียสถานภาพของ
เขาทั้งหมดในวันที่เขามาฟังผลและพบว่าตนเองเป็นผู้ติดเชื้อ

(2546, หน้า 220)

กระทรวงสาธารณสุขให้ตัวเลขผู้เสียชีวิตนับแต่ปี พ.ศ. 2527 ถึงวันที่ 31 ตุลาคม
พ.ศ. 2537 ว่าทั่วประเทศมีผู้ป่วยเอดส์ทั้งหมด 13,246 ราย

(2546, หน้า 229)

“ขอบคุณที่ติดเชื้อเอดส์ เพราะเอดส์ทำให้ได้รู้ถึงคุณค่าของชีวิต” คือคำพูดจาก
หัวใจของผู้หญิงคนหนึ่งที่ชื่อพิมใจ อินทะมูล

(2550, หน้า 21)

พิมใจบอกว่าธรรมเนียมโบราณอย่างที่มีแม่สอนก็มีอิทธิพลความเชื่ออยู่ไม่น้อยใน
ชีวิตการครองเรือนของเธอ ในบ้านเธอถือหลักปฏิบัติอย่างธรรมเนียมโบราณตามที่แม่
ปลูกฝังมาทุกประการ

(2550, หน้า 66)

พิมใจพบว่าธรรมเนียมโสดช่วยเยียวยาทั้งร่างกายและจิตใจให้สงบเย็น ไม่รุ่มร้อน
กระวนกระวาย

(2550, หน้า 102)

“ขอบคุณที่ติดเชื้อเอดส์ เพราะเอดส์ทำให้ได้เห็นคุณค่าของชีวิต” คำประกาศ
ของพิมใจ อินทะมูล ในฐานะตัวแทนผู้ติดเชื้อชาวไทยคนหนึ่งในที่ประชุมเอดส์เอเชีย -
แปซิฟิก เหมือนการพลิกมุมมองใหม่สำหรับผู้ติดเชื้อ

(2550, หน้า 107)

หากจะถือตามพุทธภาษิตที่ว่า ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว สภาวะจิตใจที่ดีขึ้นนี้
มีส่วนทำให้ร่างกายของเธอดีขึ้น

(2550, หน้า 124)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นว่ามีข้อมูลความรู้จากสถาบันและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้ติดเชื้อเอดส์ ทำหน้าที่ตอกย้ำถึงความน่ากลัวของเชื้อเอชไอวี เช่น สถาบันทางการแพทย์ที่แนะนำให้คู่หนุ่มสาวมาเจาะเลือดตรวจหาเชื้อเอชไอวีก่อนแต่งงาน เพื่อเป็นการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ นอกจากนี้ยังมีข้อมูลความรู้จากสถาบันทางศาสนาที่ทำหน้าที่ในการเยียวยาทั้งร่างกายและจิตใจของผู้ติดเชื้อให้สงบเย็น ไม่รุ่มร้อนกระวนกระวาย

6. กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ

การใช้คำแสดงทัศนภาวะ เป็นกลวิธีการใช้คำเพื่อแสดงความคิดเห็นและความเชื่อมั่นของผู้ส่งสารที่มีต่อสิ่งที่ตนเองกำลังกล่าวถึง อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ผู้หญิงและเด็กบริสุทธิ์ต้องมารับเคราะห์กรรมที่ไม่ได้ก่อกระทำ รัฐต้องเข้ามาโอบอุ้มชีวิตที่ตกอยู่ในชะตากรรมมืดมน

(2546, หน้า 213)

เพราะความที่ต้องสูญเสียสถานภาพ กลายเป็นคนในอีกระดับชั้นหนึ่งที่ถูกรังเกียจ ถูกกีดกันจากสังคม สิ่งนี้ทำให้ผู้ติดเชื้อจำต้องเก็บจำความลับของตนไว้

(2546, หน้า 220)

พิมพ์ใจต้องผ่านความเจ็บปวด ผ่านการต่อสู้มามากมาย เธอต้องผ่านกระบวนการฟื้นฟูจิตใจตนเอง ไม่ต่างจากที่ผู้ติดเชื้อหลายคนเป็น

(2550, หน้า 108)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงความคิดเห็นและเชื่อมั่นว่าผู้ติดเชื้อเอชไอวีจะต้องมารับเคราะห์กรรมที่ไม่ได้ก่อ โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก หรือผู้ติดเชื้อจำเป็นต้องเก็บจำความลับของตนเองไว้ เพราะได้กลายเป็นคนอีกระดับชั้นหนึ่งที่ถูกรังเกียจถูกกีดกันจากสังคม นอกจากนี้ ผู้ติดเชื้อบางคนยังต้องผ่านความเจ็บปวด การต่อสู้ และต้องฟื้นฟูจิตใจตนเอง

7. กลวิธีอ้างถึงส่วนใหญ่

การอ้างถึงส่วนใหญ่เป็นการอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในการประพฤติปฏิบัติตนไปในแนวทางเดียวกัน อันก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสร้างความคล้อยตามให้ผู้รับสารได้มากยิ่งขึ้น

เด็กที่ได้รับเชื้อเอชไอวีจากแม่มักเป็นลูกคนแรก

(2546, หน้า 206)

แม่ที่มาฝากครรภ์ที่สถานพยาบาลของรัฐมักได้รับการแนะนำให้เจาะเลือดก่อน

(2546, หน้า 206)

มีเด็ก ๆ อีกหลายชีวิต ทั้งเด็กทารกวัยไม่กี่เดือนจนถึงเด็กวัย 3 ขวบที่ป่วยด้วย
โรคเอดส์

(2546, หน้า 213)

ผู้ป่วยเอดส์โดยทั่วไปมักมีภาวะแทรกซ้อนจากอาการต่าง ๆ เช่น เชื้อราในสมอง
ทำให้ปวดหัว ท้องเสีย น้ำหนักลด

(2546, หน้า 218)

โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน แทบจะทุกกลุ่มญาติทุกระดับล้วนเชื่อว่าคนเริ่ด
ล้วนมีผู้ป่วยที่ต้องดูแลทั้งสิ้น

(2546, หน้า 222)

อาการของพินิจเมื่อแรกรับรู้ว่าเป็นตนเองติดเชื้อคือความนิ่งสงบอย่างคนที่ตั้งใจได้
ต่างจากคนทั่วไปที่ได้พบที่มักทำใจยอมรับความเป็นจริงตรงหน้าไม่ได้

(2550, หน้า 74)

การอ้างถึงผู้ติดเชื้อโดยส่วนใหญ่มักจะสะท้อนให้เห็นว่าผู้ป่วยเอดส์ในพื้นที่ภาคเหนือ
ตอนบนมีปริมาณมาก และผู้ติดเชื้อมักมีภาวะแทรกซ้อนจากอาการต่าง ๆ นอกจากนี้ คนทั่วไปที่
พบว่าตนเองติดเชื้อ มักทำใจยอมรับความเป็นจริงตรงหน้าไม่ได้

8. กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นคำถามที่ไม่ได้ต้องการคำตอบ แต่ได้เว้นที่ว่างไว้ให้ผู้รับสาร
คิดหาคำตอบเอง และผู้ส่งสารก็คาดหวังให้คำตอบนั้นตรงตามเจตนาของตน อีกทั้งคำตอบของ
คำถามประเภทนี้เป็นคำตอบที่มีความชัดเจน ดังนั้นผู้รับสารจึงเว้นช่องว่างไว้เพื่อเป็นการสร้าง
น้ำหนักข้อความให้น่าสนใจ

จะมีใครสักกี่คนที่ยอมรับกับความตายได้อย่างหน้าชื่นและพร้อมเสมอที่จะกล่าวคำ
อามลาโลก

(2550, หน้า 123)

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นว่าผู้ติดเชื้อสามารถยอมรับกับความตายได้อย่างหน้าชื่น
และพร้อมเสมอที่จะกล่าวคำอามลาโลก ซึ่งในความรู้ของคนโดยทั่วไปจะมองว่าความตายเป็นสิ่ง
ที่น่ากลัวและไม่มีใครอยากเปิดประตูต้อนรับความตายอย่างมีความสุข

กล่าวโดยสรุป อุดมการณ์ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ที่ได้สื่อสารผ่านกลวิธีทางภาษาในสารคดีของ
อรสม สุทธิสาคร ทำให้มองเห็นความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในการสะท้อนมุมมองที่มีต่อ
กลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่า
ผู้ติดเชื้อเอชไอวีจะต้องเป็นคนที่เรียนรู้มาก อีกทั้งยังต้องเป็นคนที่มีจิตใจเข้มแข็ง และรวยน้ำใจ
จึงจะเป็นผู้ที่สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้



บทที่ 4

วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรมเกี่ยวกับคนชายขอบ ในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร

ในบทนี้จะได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม ผ่านการใช้กรอบการวิเคราะห์ตามแนวคิดชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสารของเดลล์ ไฮล์ม (Dell Hymes) เพื่อแสดงให้เห็นถึงกระบวนการผลิต การแพร่กระจาย การบริโภค และการตีความตัวบทเกี่ยวกับคนชายขอบ ในฐานะที่เป็นผู้ถูกประกอบสร้างจากวาทกรรมชนิดต่าง ๆ ซึ่งกรอบคิดนี้จะพิจารณาองค์ประกอบของการสื่อสาร 8 ด้าน ได้แก่ จาก (Setting) ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participant) จุดมุ่งหมาย (End) ลำดับวัจนกรรม (Acts sequence) น้ำเสียง (Key) เครื่องมือ (Instrumentality) บรรทัดฐานการปฏิสัมพันธ์และการตีความ (Norms of interaction and interpretation) และ ประเภทของการสื่อสาร (Genre) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

นักเขียนกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม

1. จาก (Setting) คือ สถานที่และเวลาที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเหตุการณ์สื่อสาร

1.1 ห้องเรียน

การปรากฏตัวของนักเขียนผ่านฉากห้องเรียนที่ถือว่าเป็นตัวแทนของสถาบันทางความรู้และสติปัญญา หล่อหลอมให้เกิดกลุ่มนักเขียนที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวในฐานะของผู้มีความรู้ความสามารถทางด้านภาษา โดยเริ่มจากแนวความเป็นนักประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง วรพีพัฒน์ ที่ปรากฏให้เห็นผ่านฉากห้องเรียนของโรงเรียนเทพศิรินทร์เมื่อครั้งที่ท่านมีส่วนร่วมจัดทำหนังสือในห้องเรียนกับกลุ่มเพื่อนที่มีใจรักหนังสือ เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ ซึ่งผลงานชิ้นแรกของท่านที่ปรากฏสู่สาธารณชน คือ เรื่องแปลขนาดยาว "เอนีวา ของครวต์" ตีพิมพ์ลงในแถลงการศึกษาเทพศิรินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2466

เช่นเดียวกับ อ.อุदार ที่แว่วแห่งความเป็นนักเขียนเริ่มปรากฏให้เห็นชัดเจนตั้งแต่วัยเยาว์ ผ่านฉากห้องเรียนที่ได้ร่วมกับเพื่อนจัดทำหนังสือของห้องเมื่อครั้งยังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบกับมีบิดาเป็นคนรักหนังสือ และมีหนังสือดี ๆ เก็บสะสมไว้มากมาย บรรยากาศเช่นนี้จึงเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้ อ.อุदार เป็นคนรักหนังสือและการเขียนไปด้วย

ในขณะที่ความฝันของ มาลา คำจันทร์ ในวัยเด็ก คือ อยากเป็นนักเขียน โดยประกาศเจตนารมณ์อันใฝ่ฝันผ่านทางสมุดเรียงความในหัวข้อ "อนาคตของข้าพเจ้า" เมื่อครั้งยังเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่กลับถูกครูที่สอนหัวเราะเยาะในความฝันนั้นด้วยเหตุผลว่าเป็นเรื่องไร้สาระ เทียบไม่ได้กับเพื่อนคนอื่นที่ฝันอยากเป็นแพทย์หรือนายอำเภอ ดังนั้น มาลา คำจันทร์ จึงต้องหลบซ่อนตัวแอบเขียนผลงานโดยไม่ให้ใครรู้

1.2 พระราชกำหนดยกเลิกคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 พ.ศ. 2533

สารคดีเกี่ยวกับนักเขียนทั้ง 3 ท่าน อยู่ในระหว่างฉากเหตุการณ์ช่วงที่มีพระราชกำหนดยกเลิกคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 (ปร.42) พ.ศ. 2533 อันถือเป็นการผ่อนคลายบรรยากาศความตึงเครียดในวงการนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ ซึ่งก่อนหน้านี้บทบาทของนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ได้ถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพภายใต้ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17 (ปร.17) โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับภาระหน้าที่ของนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ว่าจะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล หรือดูถูกชนชาติไทย หรือชนบทรอบนิยมประเพณีของไทยไม่ได้ ประกอบกับกฎหมายอาญา มาตรา 142 ได้ระบุในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐตอนหนึ่งว่าไม่ให้มีข้อเขียนที่แสดงออกถึงการหมิ่นประมาทผู้อื่น ตลอดจนไม่ให้มีการนำเสนอข่าวสารที่ลำเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ซึ่งเป็นการยุยงส่งเสริมให้เกิดขัดแย้งกัน หรือให้มีการแบ่งชนชั้น (รินทร์ชัย สัจจพันธุ์, 2532, หน้า 174) จนกระทั่งผ่านพ้นยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ผู้ประกอบวิชาชีพข่าวทั่วประเทศก็รวมตัวกันเคลื่อนไหวในนาม "สมัชชานักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย" เรียกร้องให้ยกเลิก ปร.42 และมีการออกพระราชกำหนด (พ.ร.ก.) ยกเลิกในปี 2533 สมัยรัฐบาลของ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ

2. ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participant) คือ ผู้ที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์การสื่อสารที่กำลังดำเนินอยู่

ในตอนท้ายของสารคดีชุด "เจ้าชายนักประพันธ์: เบื้องหลังฉากชีวิตของ ม.จ.อากาศดำเกิง รพีพัฒน์" (2531) ได้ปรากฏคำให้สัมภาษณ์ของหม่อมเจ้าจิตรแจรง อากาศหม่อมเจ้าสวาสดีวัฒนโคม ประวิตร หม่อมเจ้าดวงทิพย์โชติแจ้งหล้า อากาศ และแสนสุข (ศตะรัต) สารสาส ซึ่งถือเป็นผู้ร่วมเหตุการณ์ในการถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ในฐานะผู้ใกล้ชิดท่านมากที่สุดและเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

3. จุดมุ่งหมาย (End) คือ เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้ร่วมเหตุการณ์ตั้งไว้ใน การสื่อสารว่าต้องการให้เกิดสิ่งใดขึ้นในการสื่อสารครั้งนั้น

จุดมุ่งหมายร่วมของการสื่อสารเรื่องราวของนักเขียนทั้ง 3 ท่าน คือ การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเส้นทางก่อนจะเป็นนักเขียน โดยได้นำเสนอภาพชีวิตของนักเขียนอย่างเป็นลำดับ ตั้งแต่วัยเด็กมาจนถึงจุดพลิกผันตัวเองเข้ามาสู่โลกของงานเขียนอย่างเต็มตัว และในระหว่างทางเดินของการเป็นนักเขียนก็ได้ผ่านพบประสบการณ์ชีวิตมามากมาย ซึ่งด้านหนึ่งได้มอบความรู้ความบันเทิงให้ผู้รับสาร ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็ได้มอบข้อคิดอันควรค่าพอฟที่จะเป็นประโยชน์ให้กับผู้รับสารได้นำไปปรับใช้ในชีวิต อาทิ เรื่องราวของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ที่ได้สอดแทรกเรื่องราวของครอบครัวที่รักลูกไม่เท่ากันจนสร้างปัญหาให้แก่เด็ก อันเป็นปัญหาที่ปรากฏให้เห็นอยู่อย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะผ่านไปกี่ยุคสมัยหรือสังคมชั้นใด

กรณีของ มาลา คำจันทร์ เป็นอีกกรณีหนึ่งที่นำเสนอภาพครอบครัวที่ให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูกไม่เท่ากัน ดังปรากฏข้อความตอนหนึ่งว่า "คนที่น่าจับตามองให้ดีคือ 'เวนส์เดย์' 'ไชลด์' หรือ 'เด็กวันพุธ' ซึ่งหมายถึงลูกคนกลางของครอบครัว... เขามักเป็นคนที่ถูกลืมหรือถูกละเลยมากที่สุด เด็กชายเจริญก็เช่นกัน" (อรสม สุทธิสาคร, 2534, หน้า 27) ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงเป็นที่มาของบุคลิกชอบย่ำคิดย่ำทำ ผังใจเก็บกดในสิ่งที่ไม่ดี เจ็บขริม ไม่ร่าเริง อ่อนไหว และใจน้อย

4. การลำดับวัจนกรรม (Acts sequence) คือ การเรียงลำดับของวัจนกรรมในการสื่อสารว่าควรใช้วัจนกรรมใดก่อนและหลังตามลำดับ

ใน "เจ้าชายนักประพันธ์: เบื้องหลังฉากชีวิตของ ม.จ.อากาศดำเกิง รพีพัฒน์" ได้ลำดับการนำเสนอเรื่องราวของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ โดยเริ่มต้นจากถ้อยแถลงของสำนักพิมพ์ดอกหญ้าที่มีต่อสารคดีชิ้นนี้ว่าต้องการให้อนุชนรุ่นหลังได้รับรู้ชีวิตของนักประพันธ์เอกท่านหนึ่งของไทย ส่วนรัตนะ ยาวะประภาส ได้กล่าวถึงหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ในคำนิยมของสารคดีชุดนี้ว่าท่านเป็นผู้บุกเบิกงานเขียนหนังสือสมัยใหม่ให้แก่โลกหนังสือเมืองไทย สำหรับอรสม สุทธิสาคร ผู้เขียนสารคดีชุดนี้ ก็ได้กล่าวถึงท่านในบันทึกจากผู้เขียนว่าต้องการทำงานชิ้นนี้เพื่อเชิดชูพระเกียรติของนักประพันธ์ที่ใคร ๆ ต่างพูดกันว่าอาภัพ ไร้การเหลียวแลจากรัฐบาล และในตอนท้ายของสารคดียังปรากฏคำสัมภาษณ์ของบุคคลใกล้ชิดและชุดข้อมูลที่สำคัญ อาทิ มรดกกรมหลวงราชบุรีฯ มรดกเจ้าจอมมารดาตลับ เป็นต้น

5. น้ำเสียง (Key) คือ ท่วงทำนองหรือลีลาในการสื่อสาร

การใช้วจนลีลาเพื่อการแนะนำพื้นฐานอันละเอียดอ่อนไหวของลูกคนกลางของครอบครัวนี้ โหยหาความอบอุ่นและการยอมรับจนกลายเป็นปมฝังแน่นในส่วนลึก กลายเป็นเด็กเงียบขรึม เก็บกด คิด มาก และมองโลกในด้านร้าย (2534, หน้า 27)

6. เครื่องมือ (Instrumentality) คือ วิธีการในการสื่อสารทั้งวจนภาษาและอวจนภาษา

6.1 การใช้ภาษาแบบสารคดีทำให้มองเห็นทั้งข้อเท็จจริง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก

6.2 การนำรูปภาพบุคคล สถานที่ สมุดทะเบียนประวัติ มาประกอบการเขียน ช่วยให้ผู้รับสารซึมซับกับบรรยากาศนั้นได้เป็นอย่างดี

6.3 ความสามารถในการผลิตซ้ำ โดยเฉพาะการตีพิมพ์ที่สามารถทำได้คราวละมาก ๆ จะทำให้วาทกรรมดังกล่าวเผยแพร่ได้กว้างไกลยิ่งขึ้น

7. บรรทัดฐานการปฏิสัมพันธ์และการตีความ (Norms of interaction and interpretation) คือ ข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของผู้ร่วมเหตุการณ์ในระหว่างการสื่อสาร เช่น ความสามารถในการกำหนดรูปแบบข้อมูลที่จะนำเสนอ ตลอดจนอำนาจในการเลือกนำเสนอ ส่วนบรรทัดฐานของการตีความ คือ การใช้ตัวบทเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความรู้ที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ จนทำให้ผู้รับสารตีความได้ตรงตามเป้าหมายที่ผู้ส่งสารได้วางไว้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลใกล้ชิด สภาพแวดล้อม และนักเขียนสารคดี ช่วยตอกย้ำความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับอุดมการณ์นักเขียน ด้วยการเลือกนำเสนอเรื่องราวในมุมมองที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับการแนะนำผู้รับสารให้ตระหนักถึงรูปแบบการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการอบรมเลี้ยงดูและให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตรอย่างเท่าเทียม เพื่อมิให้เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจหรือมีความรู้สึกเหลื่อมล้ำกัน เช่น กรณีของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ (อรสม สุทธิสาคร, 2531, หน้า 54) ที่มีความรู้สึกว่าเป็นลูกที่เสด็จพ่อไม่ทรงโปรดตั้งแต่เด็ก และทรงค่อนข้างโดดเดี่ยวจากพี่น้องทุกคน

8. ประเภทของการสื่อสาร (Genre) คือ ประเภทของตัวบทที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การสื่อสาร

รูปแบบและวัตถุประสงค์ของการสื่อสารประการสำคัญ ก็คือ การเป็นสารคดีที่ให้ข้อมูลความรู้ โดยวิธีการบอกเล่าผ่านภาษาแบบกึ่งทางการ เรียบง่าย สามารถเข้าถึงได้ทุกชนชั้น และในขณะเดียวกันก็แฝงไว้ด้วยบริเฉทประเภทแนะนำการใช้ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูและให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตรอย่างเท่าเทียม

ผู้หญิงชายชอบกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม

ตัวอย่างของโสเภณีที่จำต้องประกอบอาชีพที่ต่างไปจากปทัสถานของสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นสถานภาพของผู้หญิงที่ไม่ได้แสดงบทบาทความเป็นผู้หญิง (แม่/เมีย) ตามที่สังคมกำหนดจะถูกลดทอนคุณค่าเป็นเพียงแค่ผู้หญิงชายขอบ และไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่ สำหรับเหตุผลของการหันหน้าเข้าสู่การดังกล่าวมีเพียงไม่กี่ประการที่ถูกเผยแพร่เป็นที่รับรู้กันในสังคม อาทิ ความยากจน ความด้อยโอกาสทางการศึกษา หรือกระทั่งการทดแทนพระคุณบุพการี แต่ทว่า ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพนี้ก็ถูกขนานนามว่าเป็นความจำเป็นของสังคมที่ชั่วร้าย

กาญจนา แก้วเทพ (ม.ป.ป. อ้างอิงใน อรรถ สุธิตาธร, 2539ก, หน้า 12) ได้กล่าวถึง "อาชีพโสเภณี" ไว้ที่น่าสนใจว่า โดยรูปแบบแล้วสังคมจะเปิดไฟเขียวให้กับการข่มขืนผู้หญิงที่มีการซื้อ ๆ ขาย ๆ เข้าไปเกี่ยวข้อง เพราะมีกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์เป็นจำนวนมาก ร่างกายของผู้หญิงโสเภณีคนหนึ่งจึงเปรียบเสมือนอวัยวะการผลิตมูลค่า ดังนั้น มุมมองที่ว่าอาชีพโสเภณีหรืออาชีพขายบริการเป็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจทางหนึ่ง จึงเป็นความคิดที่ค่อนข้างจะอยู่ในมุมแคบ ทั้งนี้เพราะรายได้ที่ต้นทาง (ผู้ปกครองเด็ก) ได้รับไปนั้นเป็นเพียงส่วนเลี้ยวของวงจรทั้งหมด การแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัวจึงเป็นเพียงมายาคติอันสวยงาม แต่แท้จริงแล้วนี่คือการตอกย้ำซ้ำวัฏจักรของการขายบริการให้คงอยู่ต่อไปตราบเท่าที่ยังมีกำลังซื้ออย่างต่อเนื่อง

ลักษณะดังกล่าวอาจมองได้ว่า "โสเภณี" คือ พันเฟืองชิ้นหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของอาชีพดังกล่าวยังคงดำเนินต่อไป สถานภาพความเป็นคนของโสเภณีจึงลดน้อยถอยลงไปหรือบางที่อาจสิ้นสภาพความเป็นคน การถูกบีบบังคับ การถูกละทิ้งจากการขัดขืน จึงเป็นตัวอย่างของการประเมินค่าโสเภณีอย่างไม่เต็มคน อีกทั้งผู้หญิงที่ประกอบอาชีพดังกล่าวก็ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมส่วนใหญ่

ด้วยการถูกจัดวางพื้นที่ และการถูกกำหนดอัตลักษณ์ จึงทำให้โสเภณีถูกผลักใส่ให้กลายเป็นเพียงคนอื่นที่คนส่วนใหญ่มองไม่เห็นความสำคัญ จนในที่สุดโสเภณีก็มักจะตกเป็นฝ่ายถูกกระทำ และถูกมองในแง่ลบอยู่เสมอ

1. ฉาก (Setting) คือ สถานที่และเวลาที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเหตุการณ์สื่อสาร

1.1 สถานบริการทางเพศ : อาณาจักรทุนนิยมแบบเบ็ดเสร็จ

สถานบริการทางเพศที่ปรากฏเป็นฉากหลังเรื่องราวชีวิตของผู้หญิงขายบริการ นอกจากจะเน้นย้ำให้เห็นถึงความมีอยู่จริงของโสเภณีแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอาณาจักรแห่งระบบทุนนิยม กล่าวคือ ทุกอย่างที่ปรากฏในสถานที่ดังกล่าวล้วนคิดอยู่บนฐานของมูลค่าที่ดูสูงเกินความเป็นจริง กับทั้ง "โสเภณี" ในฐานะพันเฟืองชิ้นหนึ่ง ที่ต้องทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจ

เพื่อทำงานแลกกับบางสิ่งที่มีต้นทุนเพียงเล็กน้อย แต่สร้างกำไรให้กับนายทุนได้อย่างมากมาย มหาศาล

1.2 บริบทของการขายบริการทางเพศในช่วง พ.ศ. 2539

บางตอนของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 ได้ระบุไว้ว่า การค้าประเวณีมีสาเหตุสำคัญมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคม ผู้ทำการค้าประเวณีส่วนมากเป็นผู้ซึ่งด้อยสติปัญญาและการศึกษา สมควรลดโทษผู้กระทำการค้าประเวณี และเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้รับการคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการให้การอบรมฟื้นฟูจิตใจ การบำบัดรักษาโรค การฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพ ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต และในขณะเดียวกันเพื่อเป็นการปราบปรามการค้าประเวณี เพื่อคุ้มครองบุคคลโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ที่อาจถูกล่อลวงหรือชักพาไปเพื่อการค้าประเวณี

2. ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participant) คือ ผู้ที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์การสื่อสารที่กำลังดำเนินอยู่

บทวิเคราะห์เรื่อง “ความสัมพันธ์อันร้าวรานระหว่างหญิงกับชาย” ของกาญจนา แก้วเทพ (ม.ป.ป. อ้างอิงใน อรรถ สุธิสสาคร, 2539ก, หน้า 11) ในฐานะผู้ที่คร่ำหวอดในแวดวงนิเทศศาสตร์ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านสื่อเพื่อการพัฒนาชุมชนและสตรี ได้ร่วมชี้ให้เห็นว่า ปัญหาโสเภณีเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นบนโครงสร้างความสัมพันธ์ทุกด้านของหญิงกับชายในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้ทำให้ผู้หญิงขาดอำนาจในการกำหนดกติกา และปัญหาดังกล่าวก็ได้เกิดขึ้นมานานแล้ว ดังนั้น การที่จะจัดการกับปัญหานี้ได้ จำเป็นต้องยกเครื่องอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงใหม่ทั้งหมด

3. จุดมุ่งหมาย (End) คือ เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้ร่วมเหตุการณ์ตั้งไว้ใน การสื่อสารว่า ต้องการให้เกิดสิ่งใดขึ้นในการสื่อสารครั้งนั้น

การนำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงขายขบในสารคดีของอรรถ สุธิสสาคร เป็นไปเพื่อทำความเข้าใจและทำความเข้าใจพื้นที่ “ด้านใน” ชีวิตของผู้หญิงที่ถูกเรียกว่าเป็น “ขายขบ” ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงกลางคืน ผู้หญิงที่ถูกข่มขืน ผู้หญิงที่ทำแท้งเถื่อน ตลอดจนผู้หญิงที่ต้องพึ่งพาหมอเสน่ห์ ในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์คนหนึ่ง อีกทั้งยังเรียกร้องให้เปลี่ยนมุมมองที่เคยมีต่อ “พวกเธอ” อย่างรังเกียจเดียดฉันท์ ให้กลับมาเป็นการมองด้วยความเมตตา

4. การลำดับวัจนกรรม (Acts sequence) คือ การเรียงลำดับของวัจนกรรมในการสื่อสารว่าควรใช้วัจนกรรมใดก่อนและหลังตามลำดับ

ในสารคดี “สนิมดอกไม้” (2539) ได้เริ่มต้นด้วยบทวิเคราะห์เรื่อง “ความสัมพันธ์อันร้าวรานระหว่างหญิงกับชาย” ของกาญจนา แก้วเทพ (ม.ป.ป. อ้างอิงใน อรสม สุทธิสาคร, 2539ก, หน้า 11) อันเป็นการปูพื้นฐานสภาพปัญหาสังคมในปัจจุบัน เพื่อทำให้มองเห็นภาพของปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนขึ้น สำหรับสารคดี “ดอกไม้ราตรี สิ้นคำมีชีวิต” (2545) ได้เริ่มต้นด้วยคำนำของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และบทความ “ดอกไม้โลกีย์ ราศีมีแค่สรวงค์” ของ ธเนศ วงศ์ยานนาวา เจ้าของฉายา “เจ้าพ่อโพสต์โมเดิร์น” คนหนึ่งของเมืองไทย และปิดท้ายเล่มด้วยบทสัมภาษณ์นายแพทย์พนธ์ หาญผดุงกิจ จากกองกามโรค กรมควบคุมโรคติดต่อ ที่ได้ให้ข้อคิดถึงเรื่องการแก้ปัญหาเรื่องผู้หญิงบริการด้วยการแก้ที่การศึกษา เพราะจะเป็นการทำให้ผู้หญิงเติบโตขึ้นอย่างแข็งแรง

5. น้ำเสียง (Key) คือ ท่วงทำนองหรือลีลาในการสื่อสาร

การใช้วัจนลีลาเพื่อแนะนำปัญหาครอบครัวเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เด็กสาวจำนวนหนึ่งต้องหนีออกจากบ้าน ในที่สุดเธอก็ถูกผลักดันเข้าสู่เส้นทางสายมืดโดยจำยอม เช่นเดียวกับชีวิตของ “ชู” สาวน้อยวัย 19 ลูกสาวของรองผู้ว่าราชการนครฉะเชิงเทรา... (2539ก, หน้า 124)

6. เครื่องมือ (Instrumentality) คือ วิธีการในการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา

6.1 การใช้ภาษาแบบสารคดีทำให้มองเห็นทั้งข้อเท็จจริง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก

6.2 การใช้รูปภาพสถานที่จริงประกอบการเขียน ช่วยให้ผู้รับสารสัมผัสกับบรรยากาศของสถานที่แห่งนั้นได้

6.3 ความสามารถในการผลิตซ้ำ โดยเฉพาะการตีพิมพ์ที่สามารถทำได้คราวละมาก ๆ จะทำให้วาทกรรมดังกล่าวเผยแพร่ได้กว้างไกลยิ่งขึ้น

7. บรรทัดฐานการปฏิสัมพันธ์และการตีความ (Norms of interaction and interpretation) คือ ข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของผู้ร่วมเหตุการณ์ในระหว่าง การสื่อสาร เช่น ความสามารถในการกำหนดรูปแบบข้อมูลที่จะนำเสนอ ตลอดจนอำนาจในการเลือกนำเสนอ ส่วนบรรทัดฐานของการตีความ คือ การใช้ตัวบทเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความรู้ที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ จนทำให้ผู้รับสารตีความได้ตรงตามเป้าหมายที่ผู้ส่งสารได้วางไว้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลใกล้ชิด สภาพแวดล้อม และนักเขียนสารคดี ช่วยตอกย้ำความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับอุดมการณ์ผู้หญิงขายขอบ ด้วยการเลือกนำเสนอเรื่องราวในมุมมองที่เป็นประโยชน์สำหรับการแนะนำผู้รับสารให้ตระหนักถึงรูปแบบการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการให้ความรัก ความอบอุ่นแก่เด็ก เพื่อป้องกันมิให้เด็กเลือกเดินทางไปสู่เส้นทางสายมืด ดังตัวอย่าง กรณีของชู

(อรสม สุทธิสาคร, 2539ก, หน้า 124) ที่ได้หนีออกจากบ้าน จนในที่สุดต้องถูกผลักดันเข้าสู่เส้นทางสายมืดโดยจำยอม

8. ประเภทของการสื่อสาร (Genre) คือ ประเภทของตัวบทที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การสื่อสาร

รูปแบบและวัตถุประสงค์ของการสื่อสารประการสำคัญ ก็คือ การเป็นสารคดีที่ให้ข้อมูลความรู้ โดยวิธีการบอกเล่าผ่านภาษาแบบกึ่งทางการ เรียบง่าย สามารถเข้าถึงได้ทุกชนชั้น และในขณะเดียวกันก็แฝงไว้ด้วยปริศนาประเภทแนะนำการใช้ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องการให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก

ผู้มีวิถีเพศกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม

1. ฉาก (Setting) คือ สถานที่และเวลาที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเหตุการณ์สื่อสาร

เรื่องราวของผู้มีวิถีเพศในช่วง พ.ศ. 2544 - 2546

ในช่วงเวลาที่สารคดี “ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน” (2546) มีการตีพิมพ์เป็นครั้งแรก เป็นช่วงเวลาของกลุ่มผู้มีวิถีเพศในสังคมไทยได้เริ่มเคลื่อนไหว โดยในปี พ.ศ. 2544 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มฟ้าสีรุ้งเพื่อรณรงค์เรื่องการป้องกันโรคเอดส์ในกลุ่มชายผู้รักร่วมเพศ เรียกร้องสิทธิมนุษยชนด้านต่าง ๆ และความเท่าเทียมในสังคม สร้างความเข้าใจอันดีในกลุ่มรักร่วมเพศต่อสังคม ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย (Rainbow Sky Organization of Thailand) อันถือได้ว่าเป็นสมาคมของคนรักร่วมเพศแห่งแรก และแห่งเดียวในประเทศไทย ด้วยความร่วมมือกับองค์กรอย่างศูนย์วิจัยโรคเอดส์ สภากาชาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และองค์กรระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีองค์กรอื่น อาทิ องค์กรบางกอกเรนโบว์ (Bangkok Rainbow Organization) ซึ่งก่อตั้งในปี พ.ศ. 2545 และในปี พ.ศ. 2546

2. ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participant) คือ ผู้ที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์การสื่อสารที่กำลังดำเนินอยู่

วัลลภ ตังคณานุรักษ์ (ครูหุຍ) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กไว้ในคำนำของสารคดี “ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน” (2546) สรุปใจความสำคัญได้ว่า ปัญหาพฤติกรรมของเด็กส่วนใหญ่ มักจะมาจากการอยู่ในครอบครัวที่ไม่ปกติสุข ดังนั้น การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องเริ่มต้นที่ฐานของปัญหา อันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็ก หรืออาจกล่าวได้ว่าจะต้องแก้ไขที่ครอบครัวก่อนเป็นอันดับแรก

3. จุดมุ่งหมาย (End) คือ เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้ร่วมเหตุการณ์ตั้งไว้ใน การสื่อสารว่า ต้องการให้เกิดสิ่งใดขึ้นในการสื่อสารครั้งนั้น

สารคดี “ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน” (2546) เป็นงานวิจัยเชิงสารคดีที่มุ่งสะท้อนภาพชีวิตคู่ อันหลากหลาย ทั้งที่ปกติสุขและไม่ปกติสุข เพื่อฉายให้เห็นสภาพความเป็นไปในครอบครัวไทยยุค ปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงจากเดิม ตลอดจนจุดประกายการเรียนรู้และให้ข้อคิดในมุมมองอีกด้านหนึ่ง แก่ตัวผู้อ่าน

4. การลำดับวัจนกรรม (Acts sequence) คือ การเรียงลำดับของวัจนกรรมในการ สื่อสารว่าควรใช้วัจนกรรมใดก่อนและหลังตามลำดับ

การเริ่มประเด็นด้วยกรณีตัวอย่าง 18 เรื่อง และจบลงด้วยหลากหลายมุมมองหลายทัศนะ ในเรื่องราวของชีวิตคู่ โดยเบื้องต้นได้ชี้ให้เห็นสภาพอันหลากหลายของครอบครัวไทยที่ถือว่าเป็นผู้มี วิถีเพศ อาทิ กลุ่มเมียน้อย กลุ่มหญิงรักหญิงและชายรักชาย กลุ่มเกย์ (กลับใจ) และสรุปท้ายด้วย ข้อสังเกตใน “เกิดอะไร...ในชีวิตคู่” ที่นายแพทย์รณชัย คงสกนธ์ จากภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจตอนหนึ่งว่า

“เรื่องแปลก ๆ ทางเพศนี้ มันเริ่มมากขึ้น เราต้องย้อนไปดูในวัยเด็ก มันมาจากการ เลี้ยงดู จากการพัฒนาแง่จิตใจที่มีปัญหา นำไปสู่ความนึกคิดในแง่ศีลธรรมจรรยาที่ ผิดเพี้ยนไป...”

(2546, หน้า 399)

5. น้ำเสียง (Key) คือ ท่วงทำนองหรือลีลาในการสื่อสาร การใช้วัจนลีลาเพื่อเสียดสี

ชีวิตโสดของปายสดชื่นแสนอิสระ เธอเป็นสาวเปรี้ยวล้ำสมัย มั่นอกมั่นใจ มีความ สัมพันธ์กับผู้ชายอีกมากหน้าหลายตา ตามแต่ใจปรารถนา และไม่มีการยึดติด เริ่มแล้ว จบ จบแล้วเลิกกันไป เหมือนไม่รู้เห็นรู้เห็นอยู่กระนั้น

(2546, หน้า 16)

6. เครื่องมือ (Instrumentality) คือ วิธีการในการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา

6.1 การใช้ภาษาแบบสารคดีทำให้มองเห็นทั้งข้อเท็จจริง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก

6.2 ความสามารถในการผลิตซ้ำ โดยเฉพาะการตีพิมพ์ที่สามารถทำได้คราวละมาก ๆ จะทำให้วาทกรรมดังกล่าวเผยแพร่ได้กว้างไกลยิ่งขึ้น

7. บรรทัดฐานการปฏิสัมพันธ์และการตีความ (Norms of interaction and interpretation) คือ ข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของผู้ร่วมเหตุการณ์ในระหว่าง การสื่อสาร เช่น ความสามารถในการกำหนดรูปแบบข้อมูลที่จะนำเสนอ ตลอดจนอำนาจในการ เลือกนำเสนอ ส่วนบรรทัดฐานของการตีความ คือ การใช้ตัวบทเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความรู้ที่มีความ ถูกต้องและน่าเชื่อถือ จนทำให้ผู้รับสารตีความได้ตรงตามเป้าหมายที่ผู้ส่งสารได้วางไว้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลใกล้ชิด สภาพแวดล้อม และนักเขียนสารคดี ช่วยตอกย้ำ ความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับอุดมการณ์ผู้มีวิสัยทัศน์ ด้วยการเลือกนำเสนอเรื่องราวในมุมมองที่เป็น ประโยชน์สำหรับการแนะนำผู้รับสารให้ตระหนักถึงรูปแบบการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการใช้ชีวิตที่ ไม่ควรยึดติดกับเรื่องทางเพศมากจนเกินไป

8. ประเภทของการสื่อสาร (Genre) คือ ประเภทของตัวบทที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ การสื่อสาร

รูปแบบและวัตถุประสงค์ของการสื่อสารประการสำคัญ ก็คือ การเป็นสารคดีที่ ให้ข้อมูลความรู้ โดยวิธีการบอกเล่าผ่านภาษาแบบกึ่งทางการ เรียบง่าย สามารถเข้าถึงได้ทุกชนชั้น และในขณะเดียวกันก็แฝงไว้ด้วยบริเฉตประเภทแนะนำการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการใช้ชีวิตที่ไม่ควร ยึดติดกับเรื่องทางเพศมากจนเกินไป

กรอบคร่าวทางเลือกกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม

1. ฉาก (Setting) คือ สถานที่และเวลาที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเหตุการณ์ สื่อสาร

เรื่องราวเกี่ยวกับกรอบคร่าวในช่วง พ.ศ. 2545 - 2549

สารคดี “ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน” ถูกตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2546 อันเป็นยุคของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 - 2549 โดยมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า ด้วยเรื่องเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนจากรากฐานของสังคมให้เข้มแข็ง กล่าวคือ การพัฒนาคนไทยทุกคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพแข็งแรง เป็นคนเก่ง คนดี มีระเบียบ วินัย รู้หน้าที่ มีความซื่อสัตย์ สุจริต รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นการเสริมสร้างความ

เข้มแข็งของกลไกทางสังคมทุกระดับ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวที่จะมีส่วนช่วยและบทบาทในการจัดการศึกษา ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนมีความเข้มแข็งในการดูแลและพัฒนาคุณภาพของสมาชิกในทุกมิติ

2. ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participant) คือ ผู้ที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์การสื่อสารที่กำลังดำเนินอยู่

วัลลภ ตังคณานูรักษ์ (ครูหุຍ) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กไว้ในคำนำของสารคดี “ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน” (2546) สรุปใจความสำคัญได้ว่า ปัญหาพฤติกรรมของเด็กส่วนใหญ่มักจะมาจากการอยู่ในครอบครัวที่ไม่ปกติสุข ดังนั้น การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องเริ่มต้นที่ฐานของปัญหา อันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็ก หรืออาจกล่าวได้ว่าจะต้องแก้ไขที่ครอบครัวก่อนเป็นอันดับแรก

3. จุดมุ่งหมาย (End) คือ เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้ร่วมเหตุการณ์ตั้งไว้ใน การสื่อสารว่าต้องการให้เกิดสิ่งใดขึ้นในการสื่อสารครั้งนั้น

สารคดี “ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน” (2546) เป็นงานวิจัยเชิงสารคดีที่มุ่งสะท้อนภาพชีวิตคู่อันหลากหลาย ทั้งที่ปกติสุขและไม่ปกติสุข เพื่อฉายให้เห็นสภาพความเป็นไปในครอบครัวไทยยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงจากเดิม ตลอดจนจุดประกายการเรียนรู้และให้ข้อคิดในมุมมองอีกด้านหนึ่งแก่ตัวผู้อ่าน

4. การลำดับวัจนกรรม (Acts sequence) คือ การเรียงลำดับของวัจนกรรมในการสื่อสารว่าควรใช้วัจนกรรมใดก่อนและหลังตามลำดับ

การเริ่มประเด็นด้วยกรณีตัวอย่าง 18 เรื่อง และจบลงด้วยหลากหลายมุมมองหลายทัศนะในเรื่องราวของชีวิตคู่ โดยเบื้องต้นได้ชี้ให้เห็นสภาพอันหลากหลายของครอบครัวไทยที่ถือว่าเป็นครอบครัวทางเลือก อาทิ กลุ่มอยู่ก่อนแต่ง กลุ่มคลุมถุงชน กลุ่มชีวิตคู่ที่มีความต่างทางเชื้อชาติ และสรุปท้ายด้วยข้อสังเกตใน “เกิดอะไร...ในชีวิตคู่” ที่นายแพทย์ธรรณชัย คงสกนธ์ จากภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้กล่าวสรุปไว้อย่างน่าสนใจว่า การตัดสินใจอยู่ร่วมกันตั้งแต่อายุน้อย โดยไม่มีพื้นฐานที่มั่นคงและชัดเจนตั้งแต่แรก ตลอดจน “ไม่ได้มีความเข้าใจกัน เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการหย่าร้างได้สูงในปัจจุบัน (2546, หน้า 397)

5. **น้ำเสียง (Key)** คือ ท่วงทำนองหรือลีลาในการสื่อสาร
การใช้วจนลีลาเพื่อตักเตือน

ไม่ว่าผู้หญิงอีสานเพื่อนร่วมถิ่นที่ฝันจะมีชีวิตที่ดีกว่า สู้ยอมเสี่ยงผจญภัยกับบริษัท
จัดหาคู่ และยอมตัวแต่งงาน ผากอนาคตไว้กับชายแปลกหน้าต่างชาติดังถิ่นที่ไม่เคย
รู้จักมักคุ้น จะมีชีวิตที่ราบรื่นได้อย่างตอสมอบ มันคือการผจญภัยอันสุ่มเสี่ยงที่ไร้
หลักประกัน...

(2546, หน้า 240)

6. **เครื่องมือ (Instrumentality)** คือ วิธีการในการสื่อสารทั้งวจนภาษาและอวจนภาษา

6.1 การใช้ภาษาแบบสารคดีทำให้มองเห็นทั้งข้อเท็จจริง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึง
อารมณ์ความรู้สึก

6.2 ความสามารถในการผลิตซ้ำ โดยเฉพาะการตีพิมพ์ที่สามารถทำได้
คราวละมาก ๆ จะทำให้วาทกรรมดังกล่าวเผยแพร่ได้กว้างไกลยิ่งขึ้น

7. **บรรทัดฐานการปฏิสัมพันธ์และการตีความ (Norms of interaction and interpretation)** คือ ข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของผู้ร่วมเหตุการณ์ในระหว่าง
การสื่อสาร เช่น ความสามารถในการกำหนดรูปแบบข้อมูลที่จะนำเสนอ ตลอดจนอำนาจในการ
เลือกนำเสนอ ส่วนบรรทัดฐานของการตีความ คือ การใช้ตัวบทเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความรู้ที่มีความ
ถูกต้องและน่าเชื่อถือ จนทำให้ผู้รับสารตีความได้ตรงตามเป้าหมายที่ผู้ส่งสารได้วางไว้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลใกล้ชิด สภาพแวดล้อม และนักเขียนสารคดี ช่วยตอกย้ำ
ความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับอุดมการณ์ครอบครัวยุคใหม่ ด้วยการเลือกนำเสนอเรื่องราวในมุมมองที่
เป็นประโยชน์สำหรับการแนะนำตักเตือนผู้รับสารให้ตระหนักถึงรูปแบบการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการ
เลือกมีชีวิตคู่ในรูปแบบที่เหมาะสม

8. **ประเภทของการสื่อสาร (Genre)** คือ ประเภทของตัวบทที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์
การสื่อสาร

รูปแบบและวัตถุประสงค์ของการสื่อสารประการสำคัญ ก็คือ การเป็นสารคดีที่
ให้ข้อมูลความรู้ โดยวิธีการบอกเล่าผ่านภาษาแบบกึ่งทางการ เรียบง่าย สามารถเข้าถึงได้ทุกชนชั้น
และในขณะเดียวกันก็แฝงไว้ด้วยปริศนาประเภทแนะนำตักเตือนการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการเลือก
คู่ชีวิตในรูปแบบที่เหมาะสม

เด็กและวัยรุ่นกับวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรมและสังคมวัฒนธรรม

1. ฉาก (Setting) คือ สถานที่และเวลาที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเหตุการณ์สื่อสาร

1.1 มูลนิธิคุ้มครองเด็ก

เป็นองค์กรเอกชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการติดตามช่วยเหลือเด็กในกลุ่มเป้าหมาย เพื่อป้องกันมิให้เด็กหนีออกจากบ้าน เวร่อน คำประเวณีหรือเป็นเหยื่อในรูปแบบต่าง ๆ เป็นหลักประกันความปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่ ปัจจัยสี่ และการคุ้มครองเด็ก พัฒนาร่างกายและจิตใจ แสวงหาทางออกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา และช่วยเหลือเด็กต่อไป

สำหรับในด้านกิจกรรม ทางมูลนิธิจะป้องกัน คุ้มครอง ช่วยเหลือ พัฒนาเด็กไทยที่ประสบภาวะทุกข์ยากลำบาก ถูกทอดทิ้งและโดยเฉพาะถูกรังแกจากผู้ใหญ่ในสังคม ประกอบด้วยโครงการ คือ ติดตามช่วยเหลือเด็กโดยเร่งด่วน งานบ้านคุ้มครองเด็กชาย งานบ้านคุ้มครองเด็กเล็ก งานบ้านคุ้มครองเด็กหญิงศูนย์กิจกรรมเพื่อเด็ก และการป้องกันแก้ไขปัญหา

1.2 สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อพิทักษ์คุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพเด็ก เยาวชน ผู้เยาว์ และครอบครัวที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกและมาตรการอื่น ๆ ด้วยการประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายกับชุมชน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนทั้งภายในและต่างประเทศ เพื่อสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมและป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ตลอดจนศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและพัฒนากฎหมาย รูปแบบและวิธีการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน

2. ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participant) คือ ผู้ที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์การสื่อสารที่กำลังดำเนินอยู่

ความนำเสนอในสารคดีชุด "อาชญากรเด็ก?" (2543, หน้า 9) ของกิติกร มีทรัพย์ ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านจิตวิทยากรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้ชี้ให้เห็นถึงสาระสำคัญว่าการเลี้ยงดูเด็กในสังคมปัจจุบันควรเน้นไปที่ความเข้าใจธรรมชาติของเด็ก ลดการใช้อำนาจของผู้ใหญ่ และเน้นคุณค่าในศักยภาพมนุษย์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจะนำมาซึ่งการลดความเก็บกดและลดความความคับแค้นของเด็กออกไป ทำให้พวกเขามีนิสัยร่าเริง มองโลกในแง่ดี

3. จุดมุ่งหมาย (End) คือ เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้ร่วมเหตุการณ์ตั้งไว้ใน การสื่อสารว่า ต้องการให้เกิดสิ่งใดขึ้นในการสื่อสารครั้งนั้น

เพื่อนำเสนอเรื่องราวเบื้องหลังชีวิตและความน่ารักสดใสของเด็กที่ทุกคนอยู่ในตัว (ยังมีดอกไม้ในอรุณ, 2539) ตลอดจนนำเสนออุทาหรณ์ที่เกิดขึ้นจากเรื่องจริงในชีวิตของเด็กและวัยรุ่น โดยให้พ่อแม่ทุกคนได้ตระหนักและร่วมหาวิธีทางป้องกันปัญหาด้วยการเลี้ยงดูลูกอย่าง ระมัดระวัง อันจะนำไปสู่การเติบโตอย่างมั่นคงเป็นสุข และรู้จักตนเองตามสมควร (อาชญากรเด็ก, 2543)

4. การลำดับวัจนกรรม (Acts sequence) คือ การเรียงลำดับของวัจนกรรมในการ สื่อสารว่าควรใช้วัจนกรรมใดก่อนและหลังตามลำดับ

การเริ่มต้นด้วยความนำจากผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านจิตวิทยา จากกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้กระตุ้นให้เห็นถึงความสำคัญของการเลี้ยงดูเด็กในปัจจุบันที่ควรเน้นเรื่อง ความเข้าใจธรรมชาติของเด็ก และเน้นคุณค่าในศักยภาพมนุษย์ อันจะนำมาซึ่งการลดความเก็บ กัดและลดความความคับแค้น มาจนถึงกรณีศึกษาที่ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างเด็กและวัยรุ่นที่มี พฤติกรรมความรุนแรงและนำไปสู่การได้รับบทลงโทษ เมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในศาล ก็มีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าผู้พิพากษาบางกลุ่มไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กและพฤติกรรมของเด็ก ต่อมาใน "หลังเบ้าหลอม" ก็ได้แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของเด็กและวัยรุ่นส่วนมากมักจะมีต้นแบบ มาจากคนในบ้าน และบทลงโทษ ก็ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงกฎหมายมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ กระทำความผิดของเด็กและเยาวชน

5. น้ำเสียง (Key) คือ ท่วงทำนองหรือลีลาในการสื่อสาร การใช้วัจนลีลาเพื่อแนะนำ

จากชีวิตของปิ่นรุฒมานปิดลงแล้วด้วยความสยดสยอง จากน้ำมือของแก้ว พร้อม กับที่ชีวิตของแก้วต้องสูญเสียอิสรภาพ ฉันได้แต่หวังว่าบทเรียนจากชีวิตจริงที่เกิดขึ้น... น่าจะเป็นอุทาหรณ์ให้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองที่ได้รับรู้บ้าง...

(2543, หน้า 36)

6. เครื่องมือ (Instrumentality) คือ วิธีการในการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา

6.1 การใช้ภาษาแบบสารคดีทำให้มองเห็นทั้งข้อเท็จจริง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึง อารมณ์ความรู้สึก

6.2 ความสามารถในการผลิตซ้ำ โดยเฉพาะการตีพิมพ์ที่สามารถทำได้คราวละมาก ๆ จะทำให้วาทกรรมดังกล่าวเผยแพร่ได้กว้างไกลยิ่งขึ้น

7. บรรทัดฐานการปฏิสัมพันธ์และการตีความ (Norms of interaction and interpretation) คือ ข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของผู้ร่วมเหตุการณ์ในระหว่าง การสื่อสาร เช่น ความสามารถในการกำหนดรูปแบบข้อมูลที่จะนำเสนอ ตลอดจนอำนาจในการ เลื่อนนำเสนอ ส่วนบรรทัดฐานของการตีความ คือ การใช้ตัวบทเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความรู้ที่มีความ ถูกต้องและน่าเชื่อถือ จนทำให้ผู้รับสารตีความได้ตรงตามเป้าหมายที่ผู้ส่งสารได้วางไว้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลใกล้ชิด สภาพแวดล้อม และนักเขียนสารคดี ช่วยตอกย้ำ ความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับอุดมการณ์เด็กและวัยรุ่น ด้วยการเลือกนำเสนอเรื่องราวในมุมมองที่เป็น ประโยชน์สำหรับการแนะนำผู้รับสารให้ตระหนักถึงรูปแบบการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการให้ความรัก ความอบอุ่นแก่เด็กและวัยรุ่น เพื่อลดความเกื้อกอดและลดความความคับแค้นของเด็ก ทำให้พวกเขา มีนิสัยร่าเริง มองโลกในแง่ดี

8. ประเภทของการสื่อสาร (Genre) คือ ประเภทของตัวบทที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ การสื่อสาร

รูปแบบและวัตถุประสงค์ของการสื่อสารประการสำคัญ ก็คือ การเป็นสารคดีที่ ให้ข้อมูลความรู้ โดยวิธีการบอกเล่าผ่านภาษาแบบกึ่งทางการ เรียบง่าย สามารถเข้าถึงได้ทุกชนชั้น และในขณะเดียวกันก็แฝงไว้ด้วยปริศนาประเภทแนะนำการใช้ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องการ ให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็กและวัยรุ่น อันจะนำมาซึ่งการลดความเกื้อกอดและลดความความ คับแค้น อีกทั้งยังทำให้พวกเขามีนิสัยร่าเริง และมองโลกในแง่ดี

นักโทษกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม

นักโทษเป็นหนึ่งในกรณีศึกษาเกี่ยวกับคนชายขอบที่น่าสนใจในสังคมยุคปัจจุบัน เพราะ นักโทษเป็นผู้ที่ถูกตีตรามาตั้งแต่แรกแล้วว่าเป็นผู้ที่มีความเปี่ยงเบนไปจากปทัสสถานของสังคม (Goffman, 1963 อ้างอิงใน จันทิมา เอี่ยมานนท์, 2549, หน้า 314) ไม่ว่าจะเป็นการถูกตีตราผ่าน คำบอกเล่า หรือแม้แต่การนำเสนอผ่านช่องทางสื่อมวลชนต่าง ๆ อีกทั้งยังมีสถาบันควบคุม พฤติกรรม (คุก) ที่ทำให้ภาพลักษณ์ดังกล่าวกลายเป็นความจริงขึ้นมา ด้วยวิธีการกำกับ ควบคุมดูแลพฤติกรรมของนักโทษให้อยู่ในกรอบกรงของความดีงาม นอกจากนี้ ภาพลักษณ์ติดลบ ของนักโทษยังถูกตอกย้ำผลิตซ้ำให้เห็นถึงความอันตรายและความเป็นส่วนเกินของสังคม โดยเฉพาะการนำเสนอภาพลักษณ์ดังกล่าวในสังคมที่ถือเป็นสังคมแห่งพุทธศาสนา ดังนั้น พฤติกรรมของนักโทษจึงถูกมองเป็นคู่ตรงข้ามกับหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมโดยปริยาย ตัวอย่างที่เห็น

ได้ชัดเจน คือ ในยุคสมัยหนึ่งที่ถือกลุ่มคอมมิวนิสต์เป็นผู้ร้ายนั้น มีการผลิตวาทกรรม "ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป" ขึ้นมาเพื่อตอกย้ำให้เห็นว่าการฆาตกรรมผู้ก่อการร้ายเปรียบเสมือนกับการฆ่าปลาดวายพระ และไม่ถือเป็นเรื่องผิดจริยธรรม

ความเข้มข้นของกระแสการประเมินค่านักโทษให้เป็นลบ ยังคงมีให้เห็นประจำสม่ำเสมอผ่านสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ด้วยวิธีการเผยแพร่อุดมการณ์ดังกล่าวไปยังช่องทางที่หลากหลายและทำให้เข้าถึงกลุ่มคนได้อย่างกว้างขวาง แต่ขณะเดียวกัน การนำเสนอเรื่องราวของนักโทษยังถูกขีดวงจำกัดแค่ประเด็นของคดีและจำนวนปีที่ต้องโทษ ไม่เคยมีสื่อประเภทใดที่ก้าวล่วงลงลึกไปถึงเบื้องหลังตัวตนที่แท้จริงของนักโทษเหล่านั้น หากแต่เพียงใช้ข้อมูลจากความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมที่ถูกฉาบเคลือบด้วยมายาคติ (Myth) ว่าความชั่วร้ายมักสถิตอยู่ในตัวของผู้เป็นนักโทษ โดยความเชื่อนี้ยังถูกทำให้มองเห็นเป็นความจริงผ่านการร่วมนำร่องของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ อย่างเข้มแข็งในลักษณะที่เป็นสหบท อาทิ ข้อกฎหมายของสถาบันทางกฎหมาย อำนาจของความรู้และศีลธรรมของสถาบันการศึกษา ตลอดจนเกณฑ์การประเมินสภาพทางจิตของสถาบันจิตเวช ซึ่งคนส่วนใหญ่ให้การยอมรับในความรู้ันนั้นโดยไม่มีข้อสงสัย

1. ฉาก (Setting) คือ สถานที่และเวลาที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเหตุการณ์สื่อสาร

1.1 ฉากคู่กับพื้นที่แห่งการแสดงความถูกต้อง น่าเชื่อถือ

การปรากฏภาพของนักโทษกับคุณในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร โดยปกติธรรมดาที่คนทั่วไปรับรู้ ก็คือ ความสอดคล้องกันเป็นอย่างดีระหว่างผู้กระทำผิดกับสถานที่กักขังผู้กระทำผิด แต่ถ้าพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่ง ฉากคู่ที่เราคุ้นเคยและปรากฏในสารคดีดังกล่าวไม่ได้แสดงบทบาทในฐานะของสถานที่กักขังเพียงเท่านั้น หากยังแสดงหน้าที่ของความเป็นสถาบันแห่งการกำกับความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ ให้กับบุคคลที่มีความผิดติดตัว อีกทั้งยังสร้างความจริงเกี่ยวกับเรื่องการลงโทษและความผิดให้มีความเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

1.2 ฉากการผลิตวาทกรรมเกี่ยวกับนักโทษในช่วง พ.ศ. 2540 – 2555

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดเรื่องของสิทธิไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ 2550 โดยบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเพิ่มมากขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมา อันส่งผลให้บุคคลหรือผู้ต้องขังได้รับการคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพมากขึ้น เพราะสิทธิเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของบุคคลทุกคนในสังคม ไม่เว้นแม้กระทั่งบุคคลที่อยู่ในคุก

2. ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participant) คือ ผู้ที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์การสื่อสารที่กำลังดำเนินอยู่

สำนักกิจการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา

ในฐานะองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้กับกลุ่มผู้ที่ก้าวพลาด ทำให้ชีวิตต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมและผู้ขาดโอกาสกลุ่มอื่น ๆ ให้สามารถมีโอกาสดำรงชีวิตเป็นคนดีของสังคมได้อย่างปกติ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้สังคมไทยเป็นสังคมที่พร้อมจะเป็นกำลังใจและให้โอกาสแก่ผู้ที่เคยก้าวพลาดแต่ก็พร้อมที่จะเริ่มชีวิตใหม่เป็นคนดีของสังคม

3. จุดมุ่งหมาย (End) คือ เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้ร่วมเหตุการณ์ตั้งไว้ใน การสื่อสารว่า ต้องการให้เกิดสิ่งใดขึ้นในการสื่อสารครั้งนั้น

เพื่อใช้เป็นข้อมูลความรู้เกี่ยวกับชีวิตและสังคมของนักโทษ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ทุกคนให้ความสนใจ แต่ไม่มีโอกาสได้สัมผัสประสบการณ์นั้น ชุดข้อมูลความรู้เหล่านี้ก็คือชุดความจริงเกี่ยวกับเรื่องการลงโทษ ความผิด และการบำบัดฟื้นฟูบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นนักโทษ ผ่านการรับรองจากคุก ซึ่งถือเป็นสถาบันกล่อมเกลากฎติกรรม เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถกลับมาดำเนินชีวิตในสังคมได้อีกครั้งหนึ่ง

4. การลำดับวัจนกรรม (Acts sequence) คือ การเรียงลำดับของวัจนกรรมในการสื่อสารว่าควรใช้วัจนกรรมใดก่อนและหลังตามลำดับ

การลำดับเรื่องราวของนักโทษในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ได้เริ่มเรียงลำดับเนื้อหาจากชีวิตของนักโทษแต่ละราย ต่อจากนั้นก็แบ่งอีกส่วนหนึ่งที่เป็นคำสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เรือนจำที่ทำหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ อาทิ ผู้คุมเรือนจำ เพชรมาตผู้ปลิดชีวิตนักโทษประหาร ซึ่งถือเป็นการตอกย้ำความรู้ความจริงเกี่ยวกับนักโทษให้หนักแน่นยิ่งขึ้น

5. น้ำเสียง (Key) คือ ท่วงทำนองหรือลีลาในการสื่อสาร

5.1 การใช้วัจนลีลาเพื่อการแนะนำ

การโน้มใจในทางธรรมย่อมเป็นแสงสว่างส่องนำทางอันมีดมณในห้วงทุกข์ของ เธอได้ จะมีสิ่งใดเป็นที่พึงของมนุษย์ผู้ยังขาดเขลาและอ่อนแออย่างเราทุกคนได้ดีไปกว่านี้เล่า

(อรสม สุทธิสาคร, 2546, หน้า 98)

5.2 การใช้วัจนลีลาเพื่อการตักเตือน

เพียงแค่การไปข้องเกี่ยวกับเพื่อนที่ค้ายาเสพติดเพียงครั้งเดียว แม้จะโดยไม่ตั้งใจ ก็ทำให้ชีวิตทั้งหมดของแก้วตาจบดับลงในบัดนั้น

(อรสม สุทธิสาคร, 2555, หน้า 56)

6. เครื่องมือ (Instrumentality) คือ วิธีการในการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา

6.1 การใช้ภาษาแบบสารคดีทำให้มองเห็นทั้งข้อเท็จจริง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก

6.2 การใช้รูปภาพสถานที่จริงประกอบการเขียน ช่วยให้ผู้รับสารซึมซับกับบรรยากาศของสถานที่แห่งนั้นได้

6.3 ความสามารถในการผลิตซ้ำ โดยเฉพาะการตีพิมพ์ที่สามารถทำได้คราวละมาก ๆ จะทำให้วาทกรรมดังกล่าวเผยแพร่ได้กว้างไกลยิ่งขึ้น

7. บรรทัดฐานของปฏิสัมพันธ์และการตีความ (Norms of interaction and interpretation) คือ ข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของผู้ร่วมเหตุการณ์ในระหว่าง การสื่อสาร เช่น ความสามารถในการกำหนดรูปแบบข้อมูลที่จะนำเสนอ ตลอดจนอำนาจในการ เลือกนำเสนอ ส่วนบรรทัดฐานของการตีความ คือ การใช้ตัวบทเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความรู้ที่มีความ ถูกต้องและน่าเชื่อถือ จนทำให้ผู้รับสารตีความได้ตรงตามเป้าหมายที่ผู้ส่งสารได้วางไว้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเกี่ยวกับนักโทษและนักเขียนสารคดี ได้ช่วยตอกย้ำความ น่าเชื่อถือเกี่ยวกับอุดมการณ์นักโทษ ด้วยการเลือกนำเสนอเรื่องราวในมุมมองที่เห็นว่าจะ เป็นประโยชน์สำหรับการแนะนำตักเตือนผู้รับสารให้ตระหนักถึงโทษภัยต่าง ๆ ที่อาจทำให้ชีวิตเข้าไป แปรเปลี่ยนในคุก

8. ประเภทของการสื่อสาร (Genre) คือ ประเภทของตัวบทที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ การสื่อสาร

รูปแบบและวัตถุประสงค์ของการสื่อสารประการสำคัญ ก็คือ การเป็นสารคดีที่ ให้ความรู้ โดยวิธีการบอกเล่าผ่านภาษาแบบกึ่งทางการ เขียนง่าย สามารถเข้าถึงได้ทุกชนชั้น และ ในขณะเดียวกันก็แฝงไว้ด้วยปริศนาการแนะนำตักเตือน ในฐานะสารที่เป็นตัวแทนจากสถาบัน ซึ่งมีหน้าที่คอยดูแล กำกับ และควบคุมนักโทษโดยตรง อีกทั้งยังมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด

ผู้สูงอายุกับวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรมและสังคมวัฒนธรรม

1. จาก (Setting) คือ สถานที่และเวลาที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเหตุการณ์สื่อสาร

1.1 สถานสงเคราะห์คนชรา

บ้านธรรมปกรณ์ ถูกใช้เป็นฉากสำคัญฉากหนึ่งสำหรับสถานสงเคราะห์คนชราที่ปรากฏในสารคดี โดยองค์กรแห่งนี้มีเป้าหมายเพื่อผู้สูงอายุจะได้รับบริการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขในบั้นปลายชีวิต ประกอบกับเครือข่ายการทำงานด้านผู้สูงอายุมีความเข้มแข็ง ครอบครัว ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคม ตลอดจนเป็นองค์ต้นแบบด้านการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุระดับประเทศ

1.2 ฉากการผลิตวาทกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552

การผลิตวาทกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุในสารคดี “หลายชีวิต...ในแสงอัสดง” (2552) อยู่ในช่วง “แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 – 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552” โดยมีวิสัยทัศน์ว่า “ผู้สูงอายุเป็นหลักชัยของสังคม” ซึ่งมุ่งเน้นสาระสำคัญเกี่ยวกับการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพที่ดี ครอบครัวและชุมชนสามารถให้การเกื้อหนุนแก่ผู้สูงอายุได้อย่างมีคุณภาพ ระบบสวัสดิการและบริการที่สามารถรองรับผู้สูงอายุให้สามารถดำรงอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐาน ตลอดจนทุกภาคส่วนจะต้องมีส่วนร่วมในระบบสวัสดิการและบริการให้แก่ผู้สูงอายุ โดยมีการกำกับดูแลเพื่อการคุ้มครองผู้สูงอายุในฐานะผู้บริโภค

2. ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participant) คือ ผู้ที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์การสื่อสารที่กำลังดำเนินอยู่

นายแพทย์พงษ์พิสุทธิ์ จงอุดมสุข ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ได้กล่าวไว้ใน “คำนำ” ของสารคดี “หลายชีวิต...ในแสงอัสดง” (2552, หน้า 6) ถึงประเด็นของการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society) ในประเทศไทย ที่เริ่มขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 โดยจำนวนประชากรที่อายุมากกว่า 60 ปี มีจำนวนถึง 7 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.7 ซึ่งผู้สูงอายุในสังคมไทยถือว่ามีความสำคัญในฐานะคนที่เคยเป็นหลักของครอบครัว อีกทั้งยังเคยเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ และด้วยความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุข ได้ทำให้สังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเร็วขึ้น

3. จุดมุ่งหมาย (End) คือ เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้ร่วมเหตุการณ์ตั้งไว้ใน การสื่อสารว่า ต้องการให้เกิดสิ่งใดขึ้นในการสื่อสารครั้งนั้น

สะท้อนชีวิตผู้ชราในสังคมไทย ซึ่งปัจจุบันประชากรผู้ชราคิดเป็นสัดส่วนหนึ่งในห้าของประชากรในประเทศ และคาดว่าอีก 10 ปี สัดส่วนของประชากรผู้ชราจะขึ้นมาเป็นหนึ่งในสี่ของ

ประชากรในประเทศ (2552, หน้า 10) ดังนั้น ผู้เขียนคาดหวังว่าลูกหลานที่จะต้องดูแลพ่อแม่ผู้ชราต่อไปในอนาคต จะได้เรียนรู้ชีวิตของผู้ชราไปด้วย

4. การลำดับวัจนกรรม (Acts sequence) คือ การเรียงลำดับของวัจนกรรมในการสื่อสารว่าควรใช้วัจนกรรมใดก่อนและหลังตามลำดับ

สารคดี “หลายชีวิต...ในแสงฮัลดง” (2552) ได้เริ่มต้นเรื่องราวด้วยบทความ “จากหน้าต่างบานเดิม ในวันที่ชีวิตเปลี่ยนวัย” ที่ได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นในวัยเยาว์ของผู้เขียนที่เฝ้าฝันถึงภาพวัยชราของตนเองว่าจะมีชีวิตที่สงบเย็น ส่วนของเนื้อหาได้แยกนำเสนอ 2 ช่วง คือ “วัยชราชีวิตยามฮัลดง” ที่ได้แสดงถึงความปรารถนาของผู้ชราที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีในบ้านปลาย แต่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้ชราที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีเพียงแค่ส่วนหนึ่งในสังคมเท่านั้น และช่วงที่สอง “ผู้ชรา ภาระแห่งความผูกพัน” ก็ได้สะท้อนเรื่องราวของลูกหลานที่ต้องรับผิดชอบดูแลพ่อแม่ผู้ชราอันเป็นปัญหาที่กำลังประสบกันอยู่

5. น้ำเสียง (Key) คือ ท่วงทำนองหรือลีลาในการสื่อสารการใช้วัจนลีลาเพื่อแนะนำ

ความสุขหาได้ไม่ไกลแม้ในวัยปลายหากรู้จักใช้ชีวิตให้เป็น การใช้ชีวิตของยายชุ่ม ยืนย่นแก่เราผู้อยู่ในวัยลูกหลานเช่นนั้น...

(2552, หน้า 118)

6. เครื่องมือ (Instrumentality) คือ วิธีการในการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา

6.1 การใช้ภาษาแบบสารคดีทำให้มองเห็นทั้งข้อเท็จจริง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก

6.2 ความสามารถในการผลิตซ้ำ โดยเฉพาะการตีพิมพ์ที่สามารถทำได้คราวละมาก ๆ จะทำให้วาทกรรมดังกล่าวเผยแพร่ได้กว้างไกลยิ่งขึ้น

7. บรรทัดฐานการปฏิสัมพันธ์และการตีความ (Norms of interaction and interpretation) คือ ข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของผู้ร่วมเหตุการณ์ในระหว่าง การสื่อสาร เช่น ความสามารถในการกำหนดรูปแบบข้อมูลที่จะนำเสนอ ตลอดจนอำนาจในการเลือกนำเสนอ ส่วนบรรทัดฐานของการตีความ คือ การใช้ตัวบทเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความรู้ที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ จนทำให้ผู้รับสารตีความได้ตรงตามเป้าหมายที่ผู้ส่งสารได้วางไว้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุและนักเขียนสารคดี ได้ช่วยต่อยอดความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับอุดมการณ์ผู้สูงอายุ ด้วยการเลือกนำเสนอเรื่องราวในมุมมองที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับการแนะนำผู้รับสารให้ตระหนักถึงการเรียนรู้ ดูแล เอาใจใส่ผู้สูงอายุในสังคมไทย ในฐานะผู้ที่เคยเป็นหลักของครอบครัว และเคยเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังมีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น

8. ประเภทของการสื่อสาร (Genre) คือ ประเภทของตัวบทที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การสื่อสาร

รูปแบบและวัตถุประสงค์ของการสื่อสารประการสำคัญ ก็คือ การเป็นสารคดีที่ให้ข้อมูลความรู้ โดยวิธีการบอกเล่าผ่านภาษาแบบกึ่งทางการ เรียบง่าย สามารถเข้าถึงได้ทุกชนชั้น และในขณะเดียวกันก็แฝงไว้ด้วยปริศนาประเภทแนะนำการใช้ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องการเรียนรู้ ดูแล เอาใจใส่ผู้สูงอายุในสังคมไทย ในฐานะผู้ที่เคยเป็นหลักของครอบครัว และเคยเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังมีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น

ผู้ติดตามเชื้อเอชไอวีกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม

1. ฉาก (Setting) คือ สถานที่และเวลาที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเหตุการณ์สื่อสาร

1.1 โรงพยาบาลกับความเป็นสถาบันแบ่งแยกความปกติกับความป่วย

จากผู้ติดตามเชื้อเอชไอวีที่ปรากฏในสารคดี ได้สะท้อนให้เห็นถึงร่างกายผู้ป่วยภายใต้การบังคับควบคุมของแพทย์และโรงพยาบาล ซึ่งถือเป็นโครงสร้างเชิงสถาบันที่คนส่วนใหญ่ให้การยอมรับในฐานะของสถาบันแห่งการสร้างความรู้เกี่ยวกับโรคและพยาธิสภาพ ทำให้เกิดการสร้างความจริงในเรื่องของโรค ตลอดจนนำไปสู่การแบ่งแยก / คัดกรอง / กักกันผู้ป่วยให้ออกจากสังคมและผู้คนทั่วไป

1.2 ผู้ติดตามเชื้อเอชไอวี ปี พ.ศ. 2546

ในปี พ.ศ. 2546 ที่มีการตีพิมพ์สารคดี "คนค้นชีวิต" เป็นครั้งแรก จัดอยู่ในช่วงเวลาที่มี "วันโรคเอดส์แห่งโลก" และในปีเดียวกัน องค์การอนามัยโลกก็ได้เน้นหนักในเนื้อหาและแนวทางที่ว่า "ทุกชีวิตมีคุณค่า โปรดอย่าตัดสินด้วยเอดส์" (Stigma and Discrimination - Live and Let Live) อันเป็นการมองทะลุให้เห็นถึงคุณค่าของผู้ติดตามในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่มีโอกาสทำผิดพลาดได้เช่นคนทั่วไป

2. ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participant) คือ ผู้ที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์การสื่อสารที่กำลังดำเนินอยู่

2.1 สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะ เพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม ที่สอดคล้องกับธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ “สังคมสุขภาวะ” โดยพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติได้วางกรอบและแนวทางการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และการดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศ รวมทั้งสร้างองค์กรและกลไก เพื่อให้เกิดการดำเนินงาน อย่างต่อเนื่องและมีมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย อันจะนำไปสู่เป้าหมายในการสร้างเสริมสุขภาพและดูแลแก้ไขปัญหา สุขภาพของประชาชนอย่างเป็นองค์รวมครบทั้ง 4 มิติ คือ กาย จิต สังคม และปัญญา

2.2 สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์

สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ เป็นหน่วยงานสังกัดกรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีภารกิจในการเลี้ยงดูเด็กชายและเด็กหญิงอายุแรกเกิดถึง 6 ปี และเด็กหญิงอายุ 7 - 18 ปี ที่กำพร้า ถูกทอดทิ้ง เร่ร่อน ขอดทาน ถูกทารุณกรรม เด็กที่บิดามารดาเลี้ยงดูไม่เหมาะสม รวมถึงเด็กติดเชื้อเอชไอวี จาก 17 จังหวัดภาคเหนือ ในการอุปการะเลี้ยงดูเด็กติดเชื้อเอชไอวีเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เด็กต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ มีการส่งเสริมพัฒนาการ และส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับสังคม จากผู้ดูแลที่มีความรู้ที่ถูกต้องและให้การเอาใจใส่ต่อเด็ก

3. จุดมุ่งหมาย (End) คือ เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้ร่วมเหตุการณ์ตั้งไว้ใน การสื่อสารว่า ต้องการให้เกิดสิ่งใดขึ้นในการสื่อสารครั้งนั้น

สารคดีชุด “เช้าวันใหม่...ในเงามืด: พิมใจ อินทะมูล” (2550) มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะนำเสนอและแบ่งปันประสบการณ์กับผู้ติดเชื้อเอชไอวีคนหนึ่ง ในฐานะที่ยังเป็นคนมีสุขภาพกาย และสุขภาพใจที่ดี อีกทั้งยังเป็นคนที่พลิกบทบาทของตนเองจากชาวบ้านธรรมดาเป็นนักพัฒนา และได้เปลี่ยนมุมมองเดิม ๆ ที่ว่าผู้ติดเชื้อเป็นเพียงขยะสังคมที่ลอยตามน้ำ มาเป็นการรีไซเคิลขยะให้ใช้ประโยชน์ได้

4. การลำดับวัจนกรรม (Acts sequence) คือ การเรียงลำดับของวัจนกรรมในการสื่อสารว่าควรใช้วัจนกรรมใดก่อนและหลังตามลำดับ

สารคดีชุด "เช้าวันใหม่...ในเงามืด: พิมใจ อินทะมูล" (2550) เริ่มต้นเรื่องจากชีวิตในวัยเยาว์ของพิมใจ อินทะมูล เรื่อยมาจนถึงชีวิตช่วงเข้าเรียน ช่วงพบผ่านความผิดหวัง ความเป็นนักแสดง โชค มาจนถึงชีวิตการแต่งงานเพราะความมีพิธี จนในที่สุดก็กลายเป็นผู้ติดเชื้อจากสามี หลังจากนั้นก็เป็นช่วงของการเปิดตัวเองสู่สังคม พร้อมกับการเป็นเจ้าของวาทกรรม "ขอบคุณที่ติดเชื้อเอดส์" และ "ผู้ติดเชื้อไม่ใช่ขยะ"

5. น้ำเสียง (Key) คือ ท่วงทำนองหรือลีลาในการสื่อสาร

การใช้วัจนลีลาเพื่อแนะนำ

จากผู้หญิงบ้านนอกธรรมดาที่มีต้นทุนทางสังคมติดลบเพราะเชื้อเอดส์ ถึงวันนี้ พิมใจ อินทะมูล ได้พิสูจน์ตนเองแล้วว่าผู้ติดเชื้อมิใช่ "ขยะสังคม" ที่ลอบไปตามน้ำ หากเป็นขยะที่สามารถนำมารีไซเคิลใหม่ และใช้ประโยชน์แก่สังคมได้อย่างมีคุณค่าว่าภาคภูมิใจ

(2550, หน้า 121)

6. เครื่องมือ (Instrumentality) คือ วิธีการในการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา

6.1 การใช้ภาษาแบบสารคดีทำให้มองเห็นทั้งข้อเท็จจริง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก

6.2 การใช้รูปภาพบุคคลจริงประกอบการเขียน ช่วยให้ผู้รับสารมองเห็นถึงสภาพความเป็นจริงของบุคคลเหล่านั้นได้

6.3 ความสามารถในการผลิตซ้ำ โดยเฉพาะการตีพิมพ์ที่สามารถทำได้คราวละมาก ๆ จะทำให้วาทกรรมดังกล่าวเผยแพร่ได้กว้างไกลยิ่งขึ้น

7. บรรทัดฐานการปฏิสัมพันธ์และการตีความ (Norms of interaction and interpretation) คือ ข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของผู้ร่วมเหตุการณ์ในระหว่าง การสื่อสาร เช่น ความสามารถในการกำหนดรูปแบบข้อมูลที่จะนำเสนอ ตลอดจนอำนาจในการเลือกนำเสนอ ส่วนบรรทัดฐานของการตีความ คือ การใช้ตัวบทเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความรู้ที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ จนทำให้ผู้รับสารตีความได้ตรงตามเป้าหมายที่ผู้ส่งสารได้วางไว้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอชไอวีและนักเขียนสารคดี ได้ช่วยต่อยอดความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับอุดมการณ์ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ด้วยการชี้แนะเรื่องราวในมุมมองที่เป็นประโยชน์สำหรับการใช้ชีวิตในฐานะของผู้ติดเชื้อที่มีสุขภาพและสุขภาพใจที่ดี อีกทั้งยังเป็นคน

ที่พลิกบทบาทของตนเองจากชาวบ้านธรรมดาเป็นนักพัฒนาและได้เปลี่ยนมุมมองเดิม ๆ ที่ว่าผู้ติดเชื้อเป็นเพียงขยะสังคมที่ลอยตามน้ำให้กลายมาเป็นการริใช้ศักยภาพให้ใช้ประโยชน์ได้

8. ประเภทของการสื่อสาร (Genre) คือ ประเภทของตัวบทที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การสื่อสาร

รูปแบบและวัตถุประสงค์ของการสื่อสารประการสำคัญ ก็คือ การเป็นสารคดีที่ให้ความรู้ โดยวิธีการบอกเล่าผ่านภาษาแบบกึ่งทางการ เรียบง่าย สามารถเข้าถึงได้ทุกชนชั้น และในขณะเดียวกันก็แฝงไว้ด้วยปริศนาและแนะนำการใช้ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องความเป็นแบบอย่างในการจุดประกายและสร้างกำลังใจเพื่อให้เราได้ตระหนักรู้ว่า แม้จะเป็นผู้ติดเชื้อแต่ก็สามารถสร้างสรรค์คุณค่าแก่ชีวิตตนเองและสังคมได้



บทที่ 5

บทสรุป

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาอุดมการณ์คนชายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ทั้งสิ้น 8 กลุ่ม ประกอบด้วย อุดมการณ์นักเขียน อุดมการณ์ผู้หญิงชายขอบ อุดมการณ์ผู้มีวิถีเพศ อุดมการณ์ครอบครัวทางเลือก อุดมการณ์เด็กและวัยรุ่น อุดมการณ์นักโทษ อุดมการณ์ผู้สูงอายุ และ อุดมการณ์ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ด้วยกลวิธีทางภาษาทั้ง 10 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการใช้คำศัพท์หรือวลี กลวิธีการใช้ประโยคเพื่อแสดงเหตุผล กลวิธีการใช้มูลบท กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ กลวิธีการใช้สหนบท กลวิธีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ กลวิธีอ้างถึงส่วนใหญ่ กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ กลวิธีการใช้ประโยค กลวิธีใช้โครงสร้างประโยคเพื่อแสดงความสัมพันธ์ สามารถสรุปภาพรวมอุดมการณ์คนชายขอบดังลักษณะต่อไปนี้

1. อุดมการณ์นักเขียน

การสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่าการเขียนมักจะเป็นผู้มีความรู้สติปัญญาดี แต่มักมีปมปัญหาจากการเลี้ยงดูในครอบครัว อีกทั้งยังเป็นผู้มีปัญหาด้านสุขภาพ จึงทำให้ภาพลักษณ์ที่ออกมาดูเหมือนคนโดดเดี่ยวและแปลกแยก

2. อุดมการณ์ผู้หญิงชายขอบ

การสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่า “ผู้หญิง” มักจะถูกเชื่อมโยงกับแกนกลางของ “ความสะอาด บริสุทธิ์ น่าทะนุถนอม” กล่าวคือ หากความสะอาด บริสุทธิ์ น่าทะนุถนอม ถูกทำลาย (กรณีผู้หญิงที่ถูกข่มขืน) เท่ากับว่าอัตลักษณ์ของความเป็นผู้หญิงก็จะถูกทำลายตามไปด้วย หรือกรณีที่ความสะอาด บริสุทธิ์ น่าทะนุถนอม ถูกแปรสภาพให้กลายเป็นสินค้าที่สามารถสร้างมูลค่าเพื่อการซื้อขายได้ (กรณีโสเภณี) ก็เท่ากับเป็นการคุณค่าของความเป็นผู้หญิงลงด้วยเช่นกัน

3. อุดมการณ์ผู้มีวิถีเพศ

การสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่าผู้มีวิถีเพศมักจะมีชีวิตประหลาด ผิดธรรมชาติ เป็นผู้มีพฤติกรรมน่าละอาย จำต้องปิดบังซ่อนเร้นตัวเอง อีกทั้งการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะครอบครัวก็ไม่ได้มีความมั่นคงถาวร และคลอนแคลนได้ง่าย

4. อุดมการณ์ครอบครัวทางเลือก

การสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่าครอบครัวทางเลือกมักจะต้องมีการปรับตัวและใช้ความอดทนอย่างสูง เนื่องจากมีความต่างกันทั้งทางด้านเชื้อชาติขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ตลอดจนทัศนคติ

5. อุดมการณ์เด็กและวัยรุ่น

การสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่าเด็กและวัยรุ่นมักจะมีชีวิตโดยธรรมชาติ อีกทั้งยังมีความเป็นที่ต้องการของคนอื่น ดังนั้น การช่วยพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตเป็นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดบาดแผลในชีวิต ความเปราะบางทางอารมณ์ ตลอดจนถึงความกดดันในชีวิต และในที่สุดอาจจะส่งผลให้กลายเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมรุนแรงต่อไปในอนาคต

6. อุดมการณ์นักโทษ

การสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่าความเป็นนักโทษ หากไม่ได้เกิดจากสันดานก็มักจะเกิดจากความพลั้งพลาด ประมาท ถูกใส่ร้าย ตลอดจนความไม่รู้กฎหมาย เมื่อเข้าไปปรับโทษในคุก นักโทษส่วนใหญ่จะหันหน้าเข้าหาธรรมะเพื่อระงับจิตใจให้สงบ และความไฝ่ฝันเพียงอย่างเดียวที่นักโทษทุกคนต้องการ คือ อิสระภาพ

7. อุดมการณ์ผู้สูงอายุ

การสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่าผู้สูงอายุมักจะเป็นผู้ที่มีจิตใจสงบร่มเย็น อีกทั้งยังเป็นคนธรรมะธัมโม ดังนั้น ผู้สูงอายุในปัจจุบันบางส่วนจึงเป็นผู้ที่ยังมีสุขภาพแข็งแรง สดชื่น และแจ่มใสอยู่เสมอ

8. อุดมการณ์ผู้ติดเชื้อเอชไอวี

การสร้างตัวตนและการปลูกฝังความคิดความเชื่อที่ว่าผู้ติดเชื้อเอชไอวีจะต้องเป็นคนที่ยึดมั่นมาก อีกทั้งยังต้องเป็นคนที่จิตใจเข้มแข็ง และรวยน้ำใจ จึงจะเป็นผู้ที่สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้

นอกจากนี้ การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม ผ่านการใช้กรอบการวิเคราะห์ตามแนวคิดชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสารของเดลล์ ไฮล์ม (Dell Hymes) ด้วยองค์ประกอบการสื่อสารทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ ฉาก (Setting) ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participant) จุดมุ่งหมาย (End) ลำดับวัจนกรรม (Acts sequence) น้ำเสียง (Key) เครื่องมือ (Instrumentality) บรรทัดฐานการปฏิสัมพันธ์และการตีความ (Norms of interaction and interpretation) และประเภทของการสื่อสาร (Genre) ได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการผลิต การแพร่กระจาย การบริโภค

และการตีความตัวบทเกี่ยวกับคนชายขอบ ในฐานะที่เป็นผู้ถูกประกอบสร้างจากวาทกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

กลุ่มนักเขียน

การตีพิมพ์ (ผลิตและเผยแพร่) วาทกรรมดังกล่าวครั้งแรกในระหว่างเหตุการณ์ช่วงที่มีพระราชกำหนดยกเลิกคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 (ปร.42) พ.ศ. 2533 ถือเป็นการผ่อนคลายบรรยากาศความตึงเครียดในวงการนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ จึงทำให้วาทกรรมเกี่ยวกับนักเขียนชายขอบถูกนำเสนอออกไปได้อย่างกว้างขวาง จนนำไปสู่การอ่านและการรับรู้ (บริโภคและตีความ) เกี่ยวกับนักเขียนด้วยมุมมองเรื่องการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการอบรมเลี้ยงดูและให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตรอย่างเท่าเทียม เพื่อมิให้เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจหรือมีความรู้สึกเหลื่อมล้ำกัน

กลุ่มผู้หญิงชายขอบ

การตีพิมพ์ (ผลิตและเผยแพร่) วาทกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นครั้งแรกในช่วงพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 ซึ่งมีสาระสำคัญว่า การค้าประเวณีมีสาเหตุสำคัญจากสภาพเศรษฐกิจและสังคม ผู้ทำการค้าประเวณีส่วนมากเป็นผู้ซึ่งด้อยสติปัญญาและการศึกษา สมควรลดโทษผู้กระทำการค้าประเวณี และเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้รับการคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการให้การอบรมฟื้นฟูจิตใจ การบำบัดรักษาโรค การฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพ ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต นำไปสู่การอ่านและการรับรู้ (บริโภคและตีความ) เกี่ยวกับกลุ่มผู้หญิงชายขอบด้วยมุมมองเรื่องรูปแบบการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก เพื่อป้องกันมิให้เด็กเลือกเดินทางไปสู่เส้นทางสายมืด อันเป็นจุดเริ่มต้นของการก้าวเข้าสู่อาชีพค้าประเวณี

กลุ่มผู้มีวิถีเพศ

การตีพิมพ์ (ผลิตและเผยแพร่) วาทกรรมดังกล่าวเป็นครั้งแรกเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่กลุ่มผู้มีวิถีเพศในสังคมไทยได้เริ่มเคลื่อนไหว โดยในปี พ.ศ. 2544 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มฟ้าสีรุ้ง เพื่อบริหารองค์เรื่องการป้องกันโรคเอดส์ในกลุ่มชายผู้รักร่วมเพศ เรียกร้องสิทธิมนุษยชนด้านต่าง ๆ และความเท่าเทียมในสังคม สร้างความเข้าใจอันดีในกลุ่มรักร่วมเพศต่อสังคม จนนำไปสู่การอ่านและการรับรู้ (บริโภคและตีความ) เกี่ยวกับกลุ่มผู้มีวิถีเพศด้วยมุมมองรูปแบบการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการใช้ชีวิตที่อยู่นบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันในเรื่องเพศ

กลุ่มครอบครัวทางเลือก

การตีพิมพ์ (ผลิตและเผยแพร่) วาทกรรมดังกล่าวครั้งแรกเป็นยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 - 2549 โดยมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่าด้วยเรื่องการพัฒนาคนไทยทุกคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกทางสังคมทุกระดับ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวที่จะมีส่วนช่วยและบทบาทในด้านการจัดการศึกษา ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนมีความเข้มแข็งในการดูแลและพัฒนาคุณภาพของสมาชิกทุกมิติ จนนำไปสู่การอ่านและการรับรู้ (บริโภคและตีความ) เกี่ยวกับกลุ่มครอบครัวทางเลือกด้วยมุมมองรูปแบบการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการเลือกมีชีวิตรูปแบบที่เหมาะสม

กลุ่มเด็กและวัยรุ่น

การตีพิมพ์ (ผลิตและเผยแพร่) วาทกรรมดังกล่าวครั้งแรกเป็นยุคของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 - 2549 โดยมีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่าด้วยการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนจากรากฐานของสังคมให้เข้มแข็ง กล่าวคือการพัฒนาคนไทยทุกคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพแข็งแรง เป็นคนเก่ง คนดี มีระเบียบ วินัย รู้หน้าที่ มีความซื่อสัตย์ สุจริต รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จนนำไปสู่การอ่านและการรับรู้ (บริโภคและตีความ) เกี่ยวกับกลุ่มเด็กและวัยรุ่นด้วยมุมมองการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็กและวัยรุ่น เพื่อลดความเกียจคร้านและความความคับแค้นของเด็ก ทำให้พวกเขามีนิสัยร่าเริง มองโลกในแง่ดี

กลุ่มนักโทษ

การตีพิมพ์ (ผลิตและเผยแพร่) วาทกรรมดังกล่าวครั้งแรกเกิดในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้กำหนดเรื่องของสิทธิไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ 2550 โดยบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเพิ่มมากขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมา อันส่งผลให้บุคคลหรือผู้ต้องขังได้รับการคุ้มครองในสิทธิเสรีมากขึ้น เพราะสิทธิเสรีภาพเป็นสิ่งที่สำคัญที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของบุคคลทุกคนในสังคม จนนำไปสู่การอ่านและการรับรู้ (บริโภคและตีความ) เกี่ยวกับกลุ่มนักโทษด้วยมุมมองที่เห็นว่าจะจะเป็นประโยชน์สำหรับการแนะนำตักเตือนผู้รับสารให้ตระหนักถึงโทษภัยต่าง ๆ ที่อาจทำให้ชีวิตเข้าไปแปดเปื้อนในคุก

กลุ่มผู้สูงอายุ

การผลิตและเผยแพร่วาทกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุอยู่ในช่วงแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 - 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 โดยมีวิสัยทัศน์ว่า "ผู้สูงวัยเป็นหลักชัยของสังคม" ซึ่งมุ่งเน้นสาระสำคัญเกี่ยวกับการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพที่ดี ครอบครัวและชุมชนสามารถให้การเกื้อหนุนแก่ผู้สูงอายุได้อย่างมีคุณภาพ ระบบสวัสดิการและบริการที่สามารถรองรับผู้สูงอายุ

ให้สามารถดำรงอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐาน ตลอดจนทุกภาคส่วนจะต้องมีส่วนร่วมในระบบสวัสดิการและบริการให้แก่ผู้สูงอายุ โดยมีการกำกับดูแลเพื่อการคุ้มครองผู้สูงอายุในฐานะผู้บริโภคนำไปสู่การอ่านและการรับรู้ (บริโภคและตีความ) เกี่ยวกับกลุ่มผู้สูงอายุในมุมมองที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับการแนะนำผู้รับสารให้ตระหนักถึงการเรียนรู้ ดูแล เอาใจใส่ผู้สูงอายุในสังคมไทยในฐานะผู้ที่เคยเป็นหลักของครอบครัว และเคยเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังมีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น

กลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี

การตีพิมพ์ (ผลิตและเผยแพร่) วากรรมดังกล่าวครั้งแรกในปี พ.ศ. 2546 เป็นช่วงเวลาของ "วันโรคเอดส์แห่งโลก" ซึ่งในปีเดียวกันนี้ องค์การอนามัยโลกก็ได้เน้นหนักในเนื้อหาและแนวทางที่ว่า "ทุกชีวิตมีคุณค่า โปรดอย่าตัดสินด้วยเอดส์" (Stigma and Discrimination - Live and Let Live) อันเป็นการมองทะลุให้เห็นถึงคุณค่าของผู้ติดเชื้อในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่มีโอกาสทำผิดพลาดได้เช่นคนทั่วไป นำไปสู่การอ่านและการรับรู้ (บริโภคและตีความ) เกี่ยวกับกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวีในมุมมองที่เป็นประโยชน์สำหรับการใช้ชีวิตในฐานะของผู้ติดเชื้อที่มีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี อีกทั้งยังเป็นคนที่พลัดบทบาทของตนเองจากชาวบ้านธรรมดามาเป็นนักพัฒนา และได้เปลี่ยนมุมมองเดิม ๆ ที่ว่าผู้ติดเชื้อเป็นเพียงขยะสังคมที่ลอยตามน้ำให้กลายมาเป็นการรีไซเคิลขยะให้ใช้ประโยชน์ได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการใช้กรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis – CDA) ของแฟร์คลอฟ (Fairclough, 1995) ในการศึกษาอุดมการณ์ วิธีปฏิบัติทางวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรมของคนชายขอบในสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ด้วยกลวิธีทางภาษาทั้ง 10 กลวิธี และการวิเคราะห์ตามแนวคิดชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสารของเดลล์ ไฮล์ม (Dell Hymes) ด้วยองค์ประกอบการสื่อสารทั้ง 8 ด้าน ทำให้มองเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างตัวบท อุดมการณ์ และวิธีปฏิบัติทางวาทกรรม ภายใต้บริบทของสังคมวัฒนธรรมไทยที่เรียกได้ว่าเป็นสังคมแห่งความเชื่อและการให้อภัย ดังจะอภิปรายต่อไปนี้

ผู้รับสารส่วนใหญ่มีความเชื่อและความเข้าใจพื้นฐานว่างานเขียนประเภทสารคดีจะเป็นงานที่สะท้อนถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับคนชายขอบอย่างตรงไปตรงมา แต่ทว่าเมื่อพิจารณาสารคดีในฐานะที่เป็นตัวบทประเภทหนึ่งจะพบว่าตัวบทนั้นสามารถที่จะปลูกฝังความเชื่อ ทศนคติ หรือค่านิยมบางอย่างตามความต้องการของผู้ส่งสาร ทั้งนี้โดยอาศัยคุณสมบัติของภาษาในการเคลือบแฝงและทำให้รู้สึกราวกับว่าสิ่งที่กำลังนำเสนออยู่นี้เป็นเสมือนเรื่องธรรมดาที่เราไม่คิดจะตั้งคำถาม

จนในที่สุดก็กลายเป็นการควบคุม ครอบงำ และทำให้เรารู้สึกถึงความพึงพอใจกับสภาพที่รู้เห็นและ
เป็นอยู่โดยไม่คิดที่จะเปลี่ยนแปลง เนื่องจากเห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วแต่เป็นเช่นนั้นโดยปกติวิสัย

ดังนั้น การวิเคราะห์อุดมการณ์คนชายขอบที่ถูกนำเสนอผ่านสารคดีของอรสม สุทธิสาคร
ด้วยกรอบคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) จึงทำให้เราต้องลุกขึ้นมาตั้งคำถามถึงสิ่งที่
เกิดขึ้นและเป็นอยู่ว่ามาจากกระบวนการผลิต การนำเสนอ ที่ดำเนินไปตามกลไกภายใต้การกำกับ
ควบคุมของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เสียงจากสถาบันทางการแพทย์เป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางของกลุ่ม
คนชายขอบ ทั้งทางด้านสุขภาพกาย และสุขภาพจิต ตลอดจนสถาบันทางกฎหมายที่มีหน้าที่กำกับ
ดูแลพฤติกรรมคนชายขอบให้อยู่ในกรอบระเบียบอันดีงามของสังคม นำไปสู่การบริโภคและตีความ
โดยผู้รับสารจะต้องพิจารณาและตีความด้วยบทตั้งกล่าวตามกฎเกณฑ์พื้นฐานของสังคมที่ตนเอง
สังกัดอยู่ โดยเฉพาะสังคมไทย ที่ยังคงเป็นสังคมแห่งความเชื่อเพื่อและให้อภัย ก็เป็นปัจจัยสำคัญ
ในการกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจคนชายขอบ และนำไปสู่การเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อคนชาย
ขอบในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาครั้งนี้ใช้งานสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ซึ่งเป็นนักเขียนที่ไม่ได้เป็น
คนชายขอบ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นเพียงมุมมองของคนในขอบที่มีต่อคนชายขอบ อนึ่ง
ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบสารคดีที่มีผู้เขียนเป็นคนชายขอบด้วย ก็จะทำให้เห็นถึงมุมมองอีกด้าน
หนึ่งของคนชายขอบที่มีต่อคนชายขอบด้วยกัน จนนำไปสู่การมองเห็นถึงความคิดของทั้งสองฝ่าย
ว่าจะมีบทสรุปเป็นการส่งเสริม หรือคัดล้างทางอุดมการณ์

2. นอกจากการศึกษาอุดมการณ์คนชายขอบในงานสารคดี ควรมีการศึกษาประเด็น
ดังกล่าวเพิ่มเติมในงานเขียนประเภทอื่นด้วย อาทิ วรรณกรรมเยาวชน ที่มีความน่าสนใจในฐานะ
ตัวบทสำหรับเด็กเพื่อเข้าสู่สังคม และการปลูกฝังเด็กด้วยการตอกย้ำ/ผลิตซ้ำ ซึ่งกลวิธีนี้จะ
เป็นสิ่งที่ช่วยให้อุดมการณ์คนชายขอบสามารถดำรงอยู่และสืบทอดต่อไปได้



บรรณานุกรม

- กฤษฎาวรรณ หงส์ดารมภ์. (2543). *ปริเฉทเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กฤษฎาวรรณ หงส์ดารมภ์, และจันทิมา เขียวมานนท์. (2549). *มองสังคมผ่านวาทกรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัลยา กุลสุวรรณ. (2553). *วาทกรรมคำสอนของพุทธศาสนาภิขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2529). *วิพากษ์ลัทธิมาร์กซ์ กลุ่มซ้ายใหม่ในฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ: ผลึก.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2554). *สื่อเก่า-สื่อใหม่ สัญญาอัตลักษณ์ อุดมการณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กิตติกร ล้นคดีประภา. (2550). *การถวณลามทางเพศกะเทย: นัยสำคัญภายใต้วาทกรรม รักต่างเพศ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- คชาธิป พาณิชตระกูล. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ว่าด้วยชายรักชาย ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทิมา เขียวมานนท์. (2549). *การศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคมไทย ตามแนวปฏิสัมพันธ์วิเคราะห์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตรกร โพธิ์งาม. (2549). *วาทกรรมเรื่องเชื้อนปากลูด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ. (2547). *หญิงชรา ความจน คนชายขอบ: ชีวิตริมฟุตบาทของหญิงชราขอทาน* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนกพร พัวพัฒน์กุล. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรม การพยากรณ์ดวงชะตา: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชลอ รอดลอย. (2551). *การเขียนสารคดี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). *วาทกรรมวิเคราะห้เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์*.
กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไทรพล ตั้งมันคง. (2553). *แรงงานต่างด้าวชาวพม่า: แนวทางการดำเนินชีวิตอย่างสมานฉันท์ ของคนชายขอบจังหวัดสมุทรสาคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*.
มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ถวัลย์ มาศจรัส. (2545). *สารคดีและการเขียนสารคดี (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: อารักษ์.
- ทรงวุฒิ ดวงรัตนพันธ์. (2547). *วาทกรรมการแพทย์แบบวิทยาศาสตร์กับแนวคิดการส่งเสริม สุขภาพช่องปากของทันตแพทย์ กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต)*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2529). มิเชล ฟูโกต์: ปัญญาชน ความจริง และอำนาจ.
เศรษฐศาสตร์การเมือง, 5, 142 – 154.
- ธัญญา สังขพัฒน์านนท์. (2552). *วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ: วาทกรรมธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นภาพรณ พันธ์จินดา. (2554). *การวิเคราะห์สารคดีชีวประวัติพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต)*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นเรศน์ วงศ์สุวรรณ. (2547). *การผลิตเพื่อการค้าในฐานะวาทกรรมในชุมชนบทไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิติพงศ์ พิเชฐพันธ์. (2553). *วาทกรรมเหตุการณ์พิพาทเขาพระวิหาร พ.ศ. 2551 จาก หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและ อุดมการณ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2532). จดหมายตอบ. *รัฐศาสตร์สาร*, 3, 326.
- เนตรดาว ยิ่งยุบล. (2544). *คนชายขอบกับกระบวนการสร้างเวทีการต่อสู้เพื่อแย่งชิงทรัพยากร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พนมสิทธิ์ สอนประจักษ์. (2552). *โบราณคดีประยุกต์ว่าด้วยการขุดจริยธรรมทางการเมือง*:

ศึกษาภาพสะท้อนผ่านวาทกรรมข่าวสารการเลือกตั้งทางหนังสือพิมพ์

(วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. (2522). *วรรณกรรมการเมือง*. กรุงเทพฯ: กราฟิเคอาร์ท.

พัชนี ตั้งยืนยง. (2552). *กวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถัง: การศึกษาเชิงวาทกรรม*

(วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต) กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ. (2555). *วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2475*

ถึง พ.ศ.2550 (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย

เกษตรศาสตร์.

พิสิฐ ประเสริฐศรี. (2554). *การวิเคราะห์เนื้อหาและวาทกรรมข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบ*

ในสามจังหวัดชายแดนใต้ของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

(วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เพ็ญภา คล้ายสิงห์โต. (2553). *อุดมการณ์ทางเพศสภาพในพาดหัวข่าวอาชญากรรมใน*

หนังสือพิมพ์ไทย: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต).

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภัทริภา วิภวภิญญ. (2555). *ปฏิบัติการเชิงวาทกรรมว่าด้วยการกำกับและควบคุมพฤติกรรม*

ของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน (วิทยานิพนธ์ปริญญา

ดุษฎีบัณฑิต). เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

มนีรัตน์ อุดม. (2546). *วิเคราะห์สารคดีของชาติ เติ้มกระสินธุ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

มานิช ดินลานสกุล. (2553). *วาทกรรมวรรณกรรมสร้างสรรคย์อดเยี่ยมแห่งอาเซียน*

(วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*.

กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

วันฤทัย สัจจพันธุ์. (2532). *วรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วชิระ ดวงใจดี. (2550). *การศึกษางานเขียนสารคดีของอรสม สุทธิสาคร* (วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 - 2544: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2553). อุดมการณ์ความเป็นชายในวาทกรรมโฆษณาสินค้าและบริการสำหรับผู้ชายในนิตยสารผู้ชาย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภรา มณีรัตน์. (2548). โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์: พื้นที่สร้างความเป็น "พลเมืองไทย" ในกลุ่มคนชายขอบ: กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์พนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สรณี วงศ์เปี้ยสัจ, หัตยา จันทรมังกร และศตน์นัต เปียงบุญทา. (2547). หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทยที่ได้รับรางวัล: การวิเคราะห์เชิงวรรณกรรม และวาทกรรม (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี. (2552). การนำเสนออุดมการณ์ความเป็นแม่ในวาทกรรมโฆษณาในนิตยสารสำหรับครอบครัว (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพรรณา ประสงค์สุข. (2551). การศึกษาวิเคราะห์งานเขียนสารคดีเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวไทยของ อรสม สุทธิสาคร: แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภณ สมจิตศรีปัญญา. (2551). วาทกรรมจากวรรณกรรมสยองต่อการสร้างทุนทางวัฒนธรรมในภาคอีสาน (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุรัชย์ รักษาชาติ. (2545). ความมั่นคงทางอาหารของคนชายขอบ: รูปแบบการบริโภค และแหล่งที่มาของอาหารของครัวเรือนกะเหรี่ยง ภาคตะวันตก ประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุรัชย์ หวันแก้ว. (2546). กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- อมรรัตน์ ศรีตระกูล. (2549). การศึกษาวิเคราะห์สารคดีของอรสม สุทธิสาคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- อรวรรณ ปิณฑโนโวาท. (2546). *กรอบวาทกรรมวิเคราะห์กับกรณีศึกษาไทย*
(รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: ภาควิชาวาทวิทยา และสื่อสารการแต่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรสม สุทธิสาคร. (2531). *เจ้าชายนักประพันธ์: เบื้องหลังฉากชีวิตของ ม.จ.อากาศดำเกิง*
รพีพัฒน์. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- อรสม สุทธิสาคร. (2532). *นักฝันคนกล้า อ.อุดากร*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- อรสม สุทธิสาคร. (2534). *บนทางชีวิตแสวงหา มาลา คำจันทร์*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- อรสม สุทธิสาคร. (2539ก). *สนิมดอกไม้: ชีวิตจริงในมุมมืดของหญิงไทย*. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อรสม สุทธิสาคร. (2539ข). *ยังมีดอกไม้ในอรุณ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อรสม สุทธิสาคร. (2540). *คุก ชีวิตในพันธนาการ*. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อรสม สุทธิสาคร. (2543). *อาชญากรเด็ก ?*. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อรสม สุทธิสาคร. (2545). *ดอกไม้ราตรี สีน้ามีชีวิต*. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อรสม สุทธิสาคร. (2546ก). *ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน*. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อรสม สุทธิสาคร. (2546ข). *นักโทษประหารหญิง*. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อรสม สุทธิสาคร. (2546ค). *คนค้นชีวิต*. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อรสม สุทธิสาคร. (2547). *คำสารภาพ...บาปบริสุทธิ์*. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อรสม สุทธิสาคร. (2550). *เช้าวันใหม่...ในเงามืด: พิมพ์ อินทะมูล*. กรุงเทพฯ: แพรวล้านกพิมพ์.
- อรสม สุทธิสาคร. (2552). *หลายชีวิต...ในแสงอัสดง*. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อรสม สุทธิสาคร. (2555). *การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้พิพากษากับผู้ต้องขัง*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกิจการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา.
- อรอุษา ภูมิบริรักษ์. (2547). *ภาวะการกลายเป็นคนชายขอบของผู้ป่วยเอดส์*
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อรัญญา รังผึ้ง. (2548). *เรือนร่าง อำนาจ และวาทกรรมในการคลอเคลีย* (วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุุษฎีบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อัทธนันท์ เตโชพิศาลวงศ์. (2554). *วาทกรรมสะท้อนภาพไทยผ่านหนังสือพิมพ์ประเทศ*
อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์: จากวาทกรรมของ
 อัตบุคคลถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
 อุมาวัลย์ ชีช้าง. (2555). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็ก
 ในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523 - 2553* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา).
 กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Blommaert, Jan. (2005). *Discourse: a critical introduction*. New York: Cambridge
 University Press.

Fairclough, Norman. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*.
 London; New York: Routledge.

Foucault, Michel. (1980). *Power/Knowledge: Selected interviews and other writings,
 1972-1977*. Brighton, Sussex: Harvester Press.

Van Dijk, T.A. (1993). *Elite discourse and racism*. Newbury Park, CA: Sage.

